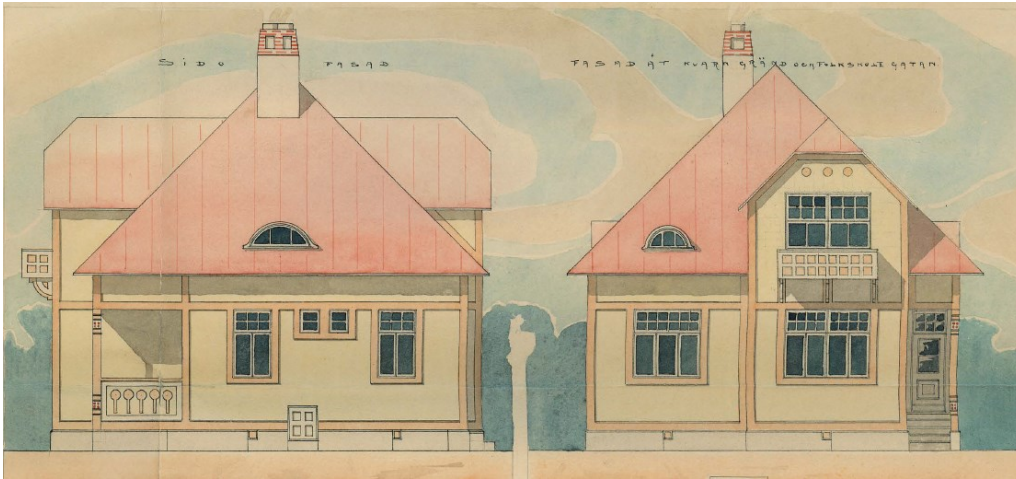

ALVAR ÅKERMANIN KÄDENJÄLKI KOKKOLASSA

TUTKIMUS RAKENNUSMESTARIN

VAIKUTUKSESTA KAUPUNGIN KULTTUURIYMPÄRISTÖÖN 1906–1940

Anna Katriina Puikko
Maisterintutkielma
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Kulttuuriympäristön tutkimus
Museologia
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2021

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Anna Katriina Puikko	
Työn nimi Alvar Åkermanin kädenjälki Kokkolassa Tutkimus rakennusmestarin vaikutuksesta kaupungin kulttuuriympäristöön 1906–1940	
Oppiaine museologia	Työn laji maisterintutkielma
Aika kevät 2021	Sivumäärä 119 s. + liitteet
Tiivistelmä Kokkolan ensimmäinen kaupunginrakennusmestari Alvar Åkerman (1876–1940) suunnitteli virkatyössään ja sen ohella Kokkolaan lukuisia rakennuksia. Pysin tutkimuksessani selvittämään, mitä rakennukset ovat, mitä tyypillisiä piirteitä niistä löytyy ja miten rakennukset suhteutuvat ajan yleisiin tyylipiirteisiin. Luon myös katsauksen siihen, missä käytössä rakennukset ovat olleet ja siihen, ovatko ne säilyneet vai kadonneet. Kokonaisuudessaan tutkimus vastaa kysymykseen <i>miten Åkerman toiminta ja työn tulokset näkyvät Kokkolan kulttuuriympäristössä nykyään</i>. Käyn tutkimuksessani läpi rakennusmestarien koulutusta ja Åkermanin aikaisempia vaiheita ymmärtääkseni paremmin hänen myöhäisempää tuotantoaan. Aineistoni pääosan muodostavat kuitenkin kaupunginarkiston vanhat, digitoidut rakennuspiirustukset. Arkisto on laaja, mutta ei täysin kattava, ja osasta piirustuksia puuttuu tekijän nimi. Olenkin analysoinut eri piirtäjien tapoja tehdä suunnitelmia ja pyrkinyt selvittämään, mitkä allekirjoittamattomista piirustuksista ovat Åkermanin tekemiä. Åkerman oli tuottelias suunnittelija. Löytämäni aineisto käsittää noin 50 asuinrakennusta, kymmenisen erilaista julkista rakennusta sekä noin 50 talousrakennusta. Niiden lisäksi löysin noin 130 muutospiirustusta. Valtaosa hänen piirtämistään asuinrakennuksista ovat puisia ja sijaitsevat Mäntykankaan kaupunginosassa, joka on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY). Åkerman piirsi kuitenkin myös useita tiilisiä rakennuksia, esimerkiksi 1970-luvulla puretun kauppahallin. Åkerman seurasi aikaansa ja oli hyvin tietoinen esimerkiksi englantilaistyypisistä huvila-arkkitehtuurista ja mallipiirustuksista. Vähitellen hänen tyyliinsä kääntyi rationalistisesta jugendista ajanmukaisesti kohti klassismia. Erialaisten lähteiden perusteella Åkermanista välittyy vaikutelma idearikkaasta, työstään kiinnostuneesta ja tinkimättömästä ammattilaisesta. Åkerman oli hyvin lahjakas suunnittelija, ja hänen merkityksensä Kokkolan kaupungin kulttuuriympäristölle vilkkaana rakentamisaikana on ollut huomattava. Hänen suunnittelemaansa rakennuksia on yhä jäljellä useita, ja ne ovat edelleen tärkeitä kaupungin kulttuuriympäristölle. Niillä on rakennustaiteellista arvoa, mutta myös historiallista todistusvoimaa menneisyyden tapahtumista.	
Asiasanat rakennusmestarit; kulttuuriympäristö; rakennusperintö; rakennuspiirustus; Kokkola	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston digitaalinen julkaisuarkisto (JYX)	

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuskohde ja tutkimuskysymykset	1
1.2 Aiempi tutkimus	2
1.3 Tutkimuksen teoreettisesta taustasta, käsitteistä ja metodeista	4
1.4 Tärkeimmät tutkimusaineistot ja lähteet.....	9
1.5 Rakentamisen määräyksistä ja valvonnasta.....	14
2. RAKENNUSMESTARIEN AMMATTIKUNTA.....	17
2.1 Teollisuuskouluista työmaille ja toimistoihin.....	17
2.2 Suhde arkkitehtien ammattikuntaan	22
3. URAN VARHAISVAIHEET.....	26
3.1 Muurausta ja metalliseoksia	26
3.2 Sortavalan harmoniaa	27
3.3 Miljoonan tiilen Pitkäranta.....	30
3.4 Kaukaa: tiiltä ja teräsbetonia.....	32
4 KOKKOLAN AIKA.....	33
4.1 Kohti modernia yhteiskuntaa	33
4.2 Ensimmäisen kaupunginrakennusmestarin monipuolinen työnkuva	36
4.3 Yksityisenä suunnittelijana	41
5 RAKENNUKSIA KAUPUNKILAISILLE	43
5.1. Kivestä ja puusta: julkiset rakennukset	43
5.2 Asuinrakennukset.....	67
6. KANSAINVÄLISIÄ VAIKUTTEITA JA KOTIMAISIA MALLEJA	90
7. ALVAR ÅKERMANIN KOKKOLA	97
7.1 Åkermanin tuotannosta	97
7.2 Åkermanin rakennukset kulttuuriympäristönä	104

LIITTEET

Liitteet 1–6: Åkermanin piirtämät rakennukset kaupunginosittain taulukkoina

LIITE 1: 1. kaupunginosa

LIITE 2: 2. kaupunginosa

LIITE 3: 3. kaupunginosa

LIITE 4: 4. kaupunginosa

LIITE 5: 5. kaupunginosa

LIITE 6: 7. kaupunginosa

HUOM! Mikäli piirustuksessa ei ole vuosilukua, taulukoissa on käytetty sitä vuotta, jolloin piirustus on hyväksytty vahvistettavaksi. Kiinteistötunnus ja skannausnumero (sarake 1) näkyvät tiedostojen nimissä, joten niiden avulla piirustuksen voi löytää digitaaliarkistosta

Liite 7: Kokkolan asemakaava 1909, Lambert Pettersson

Liite 8: Rakennusten aikajana 1899–1930

Liite 9: Talousrakennuksia

Liite 10: Tiilirakennuksia

Liite 11: Kokkolan kartta, kaupunginosat

Liite 12: Kuviot: muutospiiirustusten määrä kaupunginosittain ja tiilirakennusten määrä vuosittain.

KÄYTETYT LYHENTEET

KHRM: K.H. Renlundin museo [Kokkola]

KA: Kansallisarkisto

KKA: Kokkolan kaupunginarkisto

KKDA: Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. *Aineistossa on sekä painettuja lehtiä että digitaalisia lehtiä. Jos aineistossa on maininta KKDA, lehtien sivunumerot noudattavat tällöin Kansalliskirjaston digitaalisen arkiston sivunumerointia, joka joissain tapauksissa poikkeaa painettujen lehtien sivunumeroista.*

Kla: Kokkola [lehti]

KP: Keskipohjanmaa [lehti]

ÖB: Sanomalehti Österbottningen

Kannen kuva: Alvar Åkermanin piirustus, KKA.

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuskohde ja tutkimuskysymykset

Opiskellessani Jyväskylän yliopistossa kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelmassa työskentelin samanaikaisesti K.H. Renlundin museolla Kokkolassa. Kun opinnäytetyön aiheen valinta tuli ajankoh- taiseksi, aihe tuli puheeksi työpaikalla. Museolta ehdotettiin aiheeksi Kokkolan ensimmäisen rakennus- mestarin Alvar Åkermanin tuotantoa. Aloin tutustua Åkermanin piirtämiin rakennuksiin muodostaakseni mielipiteeni aiheesta. Pian totesin, että monet kaupungissa aina erityisen hienoina ja puhuttelevina pitä- mäni rakennukset (esimerkiksi Pormestarinkatu 5, Pormestarinkatu 34 / Kansakoulukatu sekä Rantakatu 33) olivat juuri Åkermanin käsialaa. Halusin mielelläni tietää lisää niiden taustoista, ja niin aihe oli valittu.

Kokkolan ensimmäinen kaupunginrakennusmestari Johan Alvar Åkerman syntyi Savonlinnassa 15.7.1876 maanmittari Johan Alfred Åkermanin ja Kaisa Sofia Korppilan lapsena.¹ Johan Alvar Åkermanin isoisän iso- isä Daniel Åkerman oli tullut Ruotsista Turun kautta Kokkolaan kaupunginvälskäriksi 1750.² Kokkolasta suku levisi eri puolille Suomea.³ Alvar Åkermanin ollessa lapsi perhe muutti Savonlinnasta Vaasaan.⁴ Johan Alfred Åkerman toimi Vaasan läänin vanhempana kommissiomaanmittarina vuodesta 1887.⁵ Alvar Åker- man kävi Vaasassa suomalaisen kansakoulun ja kolme luokkaa lyseota. Lyseon jälkeen hän päätti hakeutua käytännöllisemmälle alalle ja hakeutui Vaasan ruotsalaisen teollisuuskoulun koneosastolle, jossa opiskeli vuosina 1893–95. Seuraavana lukuvuonna 1895–96 hän täydensi opintojaan teollisuuskoulun huoneenra- kennusosastolla.⁶ Teollisuuskoulut olivat vielä tuolloin kaksivuotisia, mutta Alvar Åkerman opiskeli kou- lussa siis kolme lukuvuotta. Kahden eri linjan opintojen jälkeen hänen tutkintonsa oli melko monipuolinen verrattuna tavalliseen teollisuuskoulun tutkintoon 1800-luvulla.

Åkerman työskenteli valmistuttuaan muun muassa Sortavalassa, jossa hänellä oli oma yritys, sekä Pitkä- rannan ja Kaukaan tehtailla rakennusmestarina. Hän avioitui vuonna 1900 ruotsalaisen Jenny Karlssonin kanssa ja heille syntyi neljä lasta.⁷ Kokkolan ensimmäisenä rakennusmestarina hän aloitti vuonna 1906.

---

¹ Mm. Voipio 1965, 255–256.

² Voipio 1965, 249.

³ Voipio 1965. Osalla suvusta on käytössä suomennokset kuten Orkamaa, Orkamo ja Voipio.

⁴ Mm. Pohjonen 1995, 919. Ennen Savonlinnaa Raahessa syntynyt Johan Alfred oli ehtinyt olla mm. kullankaivajana Ivalossa. Myöhemmin Åkermanit asuivat Tottesundin virkatalossa Maksamaalla. (Voipio 1965, 255.)

⁵ Voipio 1965, 255.

⁶ Mm. KA, Vaasa. Vasa industriskolans arkiv: *vitsordförteckningar*; Pohjonen 1995, 919–920; Ihalainen (toim.) 1907, 385.

⁷ Voipio 1965, 259–260.

Vuonna 1926 Åkerman jäi pois kaupungin tehtävistä ja toimi sen jälkeen yksityisenä suunnittelijana ja urakoitsijana.⁸ Alvar Åkerman oli Suomen Rakennusmestariiliiton jäsen vuodesta 1923.⁹

Työssäni haluan selvittää, kuka Kokkolan ensimmäinen rakennusmestari Alvar Åkerman oli, miten hän vaikutti Kokkolassa ja mikä hänen työnsä merkitys on ollut Kokkolan kulttuuriympäristölle. Tutkimuskysymystä lähestyn selvittämällä Alvar Åkerman henkilöhistoriaa ja uran aikaisempia vaiheita, rakennusmestareiden koulusta ja ammattikuntaa sekä Åkerman toimintaa Kokkolassa. Tämän jälkeen selvitän mahdollisuuksien mukaan, mitä rakennuksia Åkerman on piirtänyt Kokkolaan. Minkälaisia nuo rakennukset ovat olleet? Etsin niistä tyyppillisiä piirteitä ja vertaan niitä muihin tuon ajan yleisiin tyyliin ja muotivirtauksiin. Tarkastelun pääpaino on rakennusten visuaalisessa hahmossa. Minua kiinnostaa mahdollisuuksien mukaan selvittää myös se, mihin rakennuksia on käytetty. Minkälaisten toimintojen näyttämönä ne ovat olleet? Kartoitan myös sitä, mitkä Åkermanin rakennukset ovat säilyneet ja mitkä ovat purettu. Kokonaisuudessa tutkimus vastaa kysymykseen: miten Åkerman toiminta ja työn tulokset näkyvät Kokkolan kulttuuriympäristössä nykyään.

Virkatyössään ja sen ohella Åkerman suunnitteli Kokkolaan useita rakennuksia ja muutospäätöksiä. Kaupunginrakennusmestarin tehtäviin kuului paljon myös työnjohdollisia tehtäviä, mutta keskityn tässä pääasiassa kaupunkiin suunniteltuihin rakennuksiin ja muuhun kaupunkiin välittömästi vaikuttaneeseen toimintaan. Keskityn Alvar Åkermanin tuotantoon nimenomaan Kokkolassa; hänen kädenjälkeensä kaupungissa ennen ja nyt. Käyn kuitenkin läpi myös Alvar Åkermanin aiempia vaiheita ennen Kokkolaan tuloa, koska minua kiinnostaa, löytyykö hänen aiemmasta työkokemuksestaan vihjeitä siitä, miten hän päätyi suunnittelemaan sellaisia rakennuksia kuin hän teki.

Nämä kysymykset – tai ennemminkin niiden vastaukset – kertovat siitä, millainen rooli rakennusmestari Åkermanilla on ollut kaupungin rakentumisessa. Siitä, millaisen aseman energinen ja aikaansaava rakennusmestari saattoi 1900-luvun alussa saada pienemmässä kaupungissa, missä kilpailu esimerkiksi arkkitehtien kanssa ei ollut yhtä kovaa kuin suuremmissa kaupungeissa.

1.2 Aiempi tutkimus

Rakennusmestareiden ammattikunnasta – ja esimerkiksi heidän väleistään arkkitehtien ammattikuntaan – on julkaistua tutkimusta. Tutkimuskirjallisuudessa käsitellään kuitenkin pääasiassa isompien kaupunkien tilannetta, joissa rakennusmäärät olivat suuria. Esimerkiksi Helsinkiä rakennettiin 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa ahkerasti. Vuosien 1850 ja 1900 välisenä aikana Helsingin väkiluku viisinkertaistui. Vuonna 1900 asukkaita oli yli 90 000, ja asukasluku ylitti 170 000 jo vuoteen 1914 mennessä.¹⁰ Matti J. Lahti on käsitellyt ansiokkaasti väitöskirjassaan *Rakennusmestari Suomen teollistumisen läpimurtokautena – Työn opettamasta rakentajasta kouluja käyneeksi mestariksi* (1970) rakennusmestarien

---

⁸ Mm. Pohjonen 1995, 919–920.

⁹ Jäsentaulukon mukaan, Rakennustaito 16.3.1935 no 5–6, 96. KKDA.

¹⁰ Ahtola-Moorhouse 2007, 24.

koulutusta¹¹. Lahti on tutkinut myös esimerkiksi Helsingin rakentamista ja Rakennusmestariiliiton historiaa. Pekka Korvenmaan toimittama teos *Arkkitehdin työ: Suomen Arkkitehtiliitto 1892–1992* sivuaa arkkitehtien lisäksi rakennusmestareita ja heidän suhdettaan arkkitehteihin.¹² Myös Tamperetta rakennettiin voimakkaasti 1900-luvun alussa. Matias Manner käsittelee pro gradussaan *Teollisuuskouluista teollisuusneuvoksiksi. Rakennusmestarikunta Tampereella 1885–1960* rakennusmestarien ammattikunnan syntyä ja ammatillista kehitystä 1800-luvun lopulta sotien jälkeiseen aikaan¹³. Arkkitehtien toimintaa virkamiehenä kaupunginarkkitehdin roolissa on tutkinut esimerkiksi FT Anne Mäkinen teoksessaan *Rakennuksia helsinkiläisille: Gunnar Taucher kaupungin arkkitehtina 1924–1941*.¹⁴ Anna-Kaisa Huuskon opinäytetyö käsittelee Bertel Strömmerin toimintaa Tampereen kaupunginarkkitehtina (1997).¹⁵ Rakennusmestarien toiminnasta vastaavalla tavalla rajattua tutkimusta kaupungin rakennusmestarina en ole löytänyt.

Yksittäisiä rakennusmestareita on tutkinut esimerkiksi Mia Åkerfelt, joka on tehnyt Åbo Akademille rakennusmestari Hilda Hongellia käsittelevän pro gradun ja väitöskirjan (2011).¹⁶ Lisäksi Paulina Rökmanin pro gradu, niin ikään Åbo Akademille, käsittelee rakennusmestari Gustaf Welanderin työläisasuntoja Hangossa (2013).¹⁷ Rakennusmestari Oski Leanderin laajaa tuotantoa Sortavalassa on sivuttu Martti I. Jaatisen väitöskirjassa *Sortavalan rakentaminen 1643–1944*¹⁸ samoin kuin Jaana Huovisen toimittamassa teoksessa *Sortavalan arkkitehtuuria 1864–1939*¹⁹. Todennäköisesti myös erilaisissa paikallishistorioissa voi olla tietoja yksittäisistä rakennusmestareista ja heidän tuotannostaan. Kokkolan kohdalla näin ainakin on. Teoksessa *Kokkolan kaupungin historia IV* Kokkolan entinen kaupunginarkkitehti Krister Korpela on käsitellyt Kokkolan kaavoitusta ja rakennuskantaa artikkelissaan *Asemakaava ja rakennukset*. Alvar Åkermanin toimintaa Kokkolassa käsittelee kirjoituksen alaluku *Uusi vuosisata – uusi rakennustyyli, Alvar Åkermanin kaupungin rakennusmestarina*²⁰. Myös Kristina Ahmas on käsitellyt Åkermania julkaisussa *Kokkolan rakennuskulttuuria ja kulttuurimaisemia. Inventointi vv. 1983–1991*.²¹ Tämän lisäksi Åkermanin elämänvaiheita sivutaan lyhyesti teoksissa *Keskipohjalaisia elämäkertoja*²² sekä *Märkesmän och -kvinnor i Karlebynejen*²³.

---

¹¹ Lahti 1970.

¹² Korvenmaa (toim.) 1992.

¹³ Manner 2010.

¹⁴ Mäkinen 2016.

¹⁵ Huusko 1997.

¹⁶ Åkerfelt 2012.

¹⁷ Åbo Akademien verkkosivu *Konstvetenskap – pro gradu*, 2019.

¹⁸ Jaatinen 1997.

¹⁹ Huovinen & al. (toim.) 2007.

²⁰ Korpela 1994, 648–658.

²¹ Ahmas 1992a, mm. 289–292.

²² Pulakka (toim.) 1995.

²³ Karleby hembygdsförening & Gripenberg 1999.

1.3 Tutkimuksen teoreettisesta taustasta, käsitteistä ja metodeista

Tutkimus kuuluu **kulttuuriympäristötutkimuksen** piiriin. Kulttuuriympäristö on yksi käsitteistä, joka tuntuu äkkiä ajatuksena itsestään selvältä, mutta jonka määrittely ei ole kuitenkaan ihan yksinkertaista. Pelkkä kulttuuri–luonto -polarisaatio ei riitä kuvaamaan kulttuuriympäristön olemusta²⁴. Kulttuuriympäristö käsittää elementtejä, jotka liittyvät oleellisesti ihmisen olemassaolon perusteisiin.

Valtioneuvoston kulttuuriympäristöstrategiassa vuosille 2014–2020 kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan *”ihmisen toiminnasta tai ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa syntynyttä, erilaisia ja eri-ikäisiä elementtejä käsittävää kokonaisuutta – ihmisen päivittäistä ympäristöä”*²⁵. Osa kulttuuriympäristöstä on suojeltu tai määritelty muulla tavoin erityisen arvokkaaksi. Kulttuuriympäristöön kuuluu myös aineettomia merkityksiä.²⁶ Kulttuuriympäristö on siis aktiivisesti tai passiivisesti ihmisen toiminnan alaista ympäristöä. Museoviraston ja ympäristöministeriön ylläpitämällä Kulttuuriympäristömme.fi -verkkosivulla kulttuuriympäristöksi luonnehditaan *”ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaihteita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset”*²⁷. Määritelmässä kulttuuriympäristöön liittyvät myös käsitteet kulttuurimaisema, rakennettu kulttuuriympäristö, muinaisjäännökset ja perinnetoimitukset.²⁸

Edellä mainitulla Kulttuuriympäristömme.fi-sivustolla rakennetulla kulttuuriympäristöllä käsitetään kaiken konkreettisesti rakennetun ympäristön lisäksi maankäytön ja rakentamisen historia sekä tapa, jolla se on syntynyt. Rakennettuun kulttuuriympäristöön kuuluu näin sekä yhdyskuntarakenne että rakennukset sisä- ja ulkotiloineen, puistot ja pihat sekä esimerkiksi kadut ja kanavat.²⁹ Molemmat määritelmät siis käsittävät sekä tilallisen että ajallisen ulottuvuuden sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen. Emilia Rönkkö luonnehtii kulttuuriympäristöä muun muassa toiminnallisen prosessin tulokseksi, *”johon on sitoutunut inhimillisiä arvoja ja merkityksiä”*³⁰. Kulttuuriympäristö, samoin kuin sen lähikäsite *kulttuuriperintö*, voidaan jakaa henkiseen ja aineelliseen. Kulttuuriympäristöstrategiassakin mainitaan aineeton kulttuuri. Jako on kuitenkin enemmän tai vähemmän keinotekoinen ja operatiivinen, sillä aineellisen toiminnan takana on kuitenkin jonkinlainen henkinen perinne, esimerkiksi käsityöt.³¹ Samoin kulttuurisilla ilmiöillä on olemuksensa materiaalisina esineinä.³² Kulttuuriperintö voidaan määritellä ihmisen toiminnan

²⁴ Rönkkö 2012, 147.

²⁵ Valtioneuvoston kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020, 8. Kursivointi lisätty.

²⁶ Valtioneuvoston kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020, 8.

²⁷ Kulttuuriympäristömme.fi -verkkosivusto, *Yleisiä käsitteitä*. Kursivointi lisätty.

²⁸ Kulttuuriympäristömme.fi -verkkosivusto. *Yleisiä käsitteitä*.

²⁹ Kulttuuriympäristömme.fi -verkkosivu. *Rakennetun kulttuuriympäristön käsitteitä*.

³⁰ Rönkkö 2012, 147.

³¹ Vilkuna 2018, luentomateriaali *Oppiainenäkökulma: museologia (heritologia)*, Jyväskylän yliopisto.

³² Rönkkö 2012, 148.

vaikutuksesta syntyneeksi perinnöksi. Aineellinen perintö voidaan jakaa vielä sekä kiinteään että irtaimeen perintöön.³³

Valtioneuvoston kulttuuriympäristöstrategiassa mainitaan, että jokaisella on oikeus *hyvään* kulttuuriympäristöön.³⁴ Kulttuuriympäristö käsitteenä sinänsä, ilman hyvä-etuliitettä, ei ole arvottava, se ei määrittele ympäristöä hyväksi tai huonoksi. Käytännössä kulttuuriympäristö-termi kuitenkin muuttuu usein arvolutautuneeksi, sanoo Emilia Rönkkö. Hänen mukaansa myös ”*suunnittelutyössä kulttuurimaisemia tai ympäristöjä tarkastellaan ”arvotettuina” kohteina--.*”³⁵ Tällöin voidaan ajatella, että kulttuuriympäristö todellistuu vasta, kun se tietoisesti määritellään sellaiseksi.³⁶

Meillä maankäyttöä erilaisine intresseineen pyritään ohjaamaan pääasiassa maankäyttö- ja rakennuslailla (MRL) ja siihen sisältyvissä maakunta-, yleis- ja asemakaavajärjestelmissä. MRL:ssa on huomioitu myös kulttuuriympäristöaspekti. Joissain tapauksissa suojelua toteutetaan rakennusperintölailla. Kirkollisen kulttuuriympäristön suojelu toteutuu kirkkolain perusteella. Lisäksi on olemassa erilaisia Suomenkin allekirjoittamia kansainvälisiä sopimuksia, jotka koskevat myös kulttuuriympäristön suojelua. Tällaisia ovat esim. arkkitehtuurin suojelua koskeva *Granadan sopimus* (1985), maisemia koskeva *Firenzen sopimus* (2000) ja arkeologista kulttuuriperintöä koskeva *Vallettan sopimus* (1992). Myös *Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta* on voimassa Suomessa.³⁷ Valtioneuvoston kulttuuriympäristöstrategia määrittelee hyväksi koetuille kulttuuriympäristöille yhteiseksi piirteeksi sen, että ympäristö vahvistaa ihmisen suhdetta elinympäristöönsä ja auttaa ”*ymmärtämään menneen kautta myös nykyisyyttä sekä rakentamaan tulevaisuutta*”. Strategia näkee kulttuuriympäristön merkittäviä yhteiskunnallisia arvoja sisältävänä, mittavana kansallisena omaisuutena, mikäli se on **hyvin säilynyt, alueellisesti omaleimainen ja eri aikakausista rakentuva**. Edellistä voisi siis myös pitää jonkinlaisena strategian mukaisena (erityisen) hyvän kulttuuriympäristön määritelmänä

”Kulttuuriympäristö” koostuu kahdesta sanasta. Kulttuuri viittaa tässä sanan laajaan merkitykseen. Janne Vilkuna määrittelee kulttuurin laajassa merkityksessään ihmisyyteen kaikkien opittujen tietojen ja taitojen kokonaisuudeksi³⁸. *Ympäristö* puolestaan sanana viittaa subjektiin, jonka ympärillä on jotakin. Käsite edellyttää siis kokijan, kulttuuriympäristö määrittyy tätä kautta suhteessa kokijaan. Ympäristö sanana viittaa myös siihen, että jotakin on itsen ympärillä; ulkopuolella. Mutta onko ympäristö todella vain meidän ulkopuolellamme? Arnold Berleant kysyy:

Mihin siinä tapauksessa voimme sijoittaa ympäristön, siis mihin paikkaan? Missä on ulkopuoli? Onko se maisema, joka ympäröi minua missä kulloinkin seison? Onko se maailma ikkunani takana? Huoneeni ja taloni seinät? Vaatteeni? Ilma jota hengitän ja ruoka jota syön? Kuitenkin ruoka

³³ Kulttuuriympäristömme.fi -verkkosivu. *Yleisiä käsitteitä*.

³⁴ Valtioneuvoston kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020, 8.

³⁵ Rönkkö 2012, 146.

³⁶ Rönkkö 2012, 146.

³⁷ Valtioneuvoston kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020, 12; Museoviraston verkkosivu *Maankäytön suunnittelu ja kulttuuriympäristöt*.

³⁸ Vilkuna 2007,13.

muuttuu aineenvaihdunnan kautta ruumiikseni, ilma siirtyy kehukojeni kautta verenkiertooni, vaatteet eivät ole vain ihoni uloin kerros vaan ilmausta tyylistäni, persoonallisuudestani, itsetuntemuksesta. Kotini, asuntoini tai huoneeni määrittää ja rajaa yksilöllistä tilaa ja maailmaani. Mitään ulkopuolista maailmaa ei ole. Ei ole ulkopuolta. Eikä liioin mitään sisäpuolta, sisäistä pakopaikkaa, johon voisi paeta vihamielisiä ulkoisia voimia. - - Yksilö ja ympäristö muodostavat jatkumon.³⁹

Dualistista kahtiajakoa ihmisen ja ympäristön välillä voidaan pitää keinotekoisena. Juhani Pallasmaa toteaa, että ihmisen tila- ja ympäristösuhteen fenomenologisen tarkastelun oppi-isälle Heideggerille tila kuuluu erottamattomasti ihmisenä olemiseen. Rakentamisen, asumisen ja ajattelun yhteyttä – jopa yhteyttä – pohtineen Heideggerin mukaan ”[i]hmistä ja tilaa ei voi erottaa. Tila ei ole sen paremmin ulkoinen objekti kuin sisäisen kokemus. Ei ole olemassa ihmistä ja tilaa vierekkäin.”⁴⁰ Pallasmaan mukaan esimerkiksi antropologi Edward T. Hallin mukaan käsitys ihmisen ja ympäristön erillisyydestä on yksi länsimaisen ajattelun tuhoisimmista tiedostamattomista kulmakivistä.⁴¹

”Katsottavaksi kohteeksi etäännytettyä etenkin arkiympäristö menettää olennaisen osan merkityksistään, jotka muodostuvat suhteessa elettyyn elämään, sen jokapäiväisiin käytäntöihin, sosiaalisiin suhteisiin ja arvoihin”, sanoo Elisa El Harouny.⁴² Pyrkieessäni vastaamaan tutkimuskysymyksiini käytän tutkimusaineistoja, jotka ovat myös pitkälti Berleantin termin tuotettu tarkastelevan ympäristösuhteen alaisena – esimerkiksi kartat, asemakaavat ja inventoinnit, joissa keskitytään pääosin rakennusten visuaalisesti havaittaviin piirteisiin. Tarkasteleva asenne suhtautuu ympäristöön ihmisen ulkopuolelle levittäytyvänä. Määritettäessä rakennetun ympäristön arvoa tarkastelevalla asenteella katsomisen avulla saatu tieto on korostuneessa asemassa. Ympäristön pitäminen tarkasteltavana objektina pohjautuu traditioon, jossa maailma pyritään ottamaan haltuun ja hallitsemaan sitä ajattelun keinoin ja tiedolla.⁴³ Osaksi yhteiskunnallisesti hyväksyttävää kaupunkisuunnittelua on muodostunut järjen ja näköaistin yhteyteen pohjaava kaupunkisuunnittelun tapa.⁴⁴ El Harounyn mukaan maailmaa voidaan toki jäsentää esimerkiksi vanhojen puukaupunkitalojen rakennusten yksityiskohtia mittaamalla, kunhan tiedostetaan näin saavutetun tiedon merkityksen olevan vain pieni osa ”kaikkiin kokemuksellisiin mahdollisuuksiin suhteutettuna.”⁴⁵

---

³⁹ Berleant 1995, 68.

⁴⁰ Pallasmaa 1995, 128 siteeraa Heideggeria (*Bauen Wohnen Denken*, 31).

⁴¹ Pallasmaa 1995, 181.

⁴² El Harouny 2008, 118. El Harouny viittaa lainaamassani tekstissä *Kyttään* (2004, 70). El Harouny käsittelee mm. ympäristön kokemista koskevia teorioita, jotka ”ovat käsityksiä ihmisen ja ympäristön suhteesta. Ihmiskäsitysten mukaisesti suhtautuminen ympäristöön voi perustua esimerkiksi ympäristön etäiseen tarkasteluun, jolloin korostuu dualistinen ihmisen ja ympäristön erillisuus. Holistisen ihmiskäsityksen mukaista ympäristösuhdetta luonnehtii ihmistä ja ympäristöä yhdentävä keskinäinen jatkuvuus – ykseys.” (El Harouny 2008, 115–116). Harouny sanoo Berleantin erotteluvan kolme erilaista ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta: **tarkasteleva**, **aktiivinen** tai **osallistuva** ympäristökokemisen tapa. Näistä jälkimmäisessä ympäristösuhteessa dualismiin perustuva asenne ”syrjäytyy ihmisen kokemuksellisenä yhdentymisenä ympäristöönsä, täydellisenä paikkaan kuuluvuutena.” El Harouny (2008, 116) viittaa Berleantiin (1991, 81–85).

⁴³ El Harouny 2008, 116–117.

⁴⁴ El Harouny (2008, 116–117) viittaa Häkliin (1997, 48–49).

⁴⁵ El Harouny 2008, 142.

Rakennuksen ulkoisiin piirteisiin tai historiaan liittyvä tieto ei siis yksi yhteen vastaa sen herättämiä kokemuksia yksilöissä⁴⁶, ja tiedostan, että tutkimuksessani en voi tavoittaa kaikkien kaupunkilaisten kokemuksia Åkermanin suunnittelemista rakennuksista paikkoina⁴⁷. Paikkakokemus on muutenkin jokaisella erilainen. Ihmisen elämäntilanne kokemishetkellä vaikuttaa kokemuksen luonteeseen ja paikka muodostuu henkilökohtaiseksi saaden sävynsä yksilön taustasta, tunteista ja toiveista.⁴⁸ Kuitenkin, ”[k]uvaamalla rakennetun ympäristön muotoutumisprosesseja ja siihen aikanaan liitettyjä, mutta sittemmin unohtuneita kulttuurisia merkityksiä tutkija tulee samalla tuottaneeksi uuden, nykyhetkeen kytkeytyvän merkitysten kerroksen”, sanoo Petri Neuvonen. Neuvosta mukaillen uskon, että tutkimus voi toimia yhtenä avaimena Kokkolan nykyisen kaupunkikuvan tulkintaan ja ymmärtämiseen ja sitä kautta luoda pohjaa Åkermanin tuotannon merkityksen hahmottamiseen.⁴⁹ Käytän tutkimuksessani aikalaislainauksia sekä sivujuonteena esimerkiksi vanhoja lehti-ilmoituksia tuomassa autenttista ajankuvaa ja muistuttamassa siitä, miten rakennukset muuttuvat eleiksi tiloiksi ja saavat merkityksiä käyttäjiensä kautta.

Kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelmassa olen valinnut pääaineekseni museologian. Jyväskylän yliopiston museologian määritelmä kuuluu seuraavasti: ”*Museologia on tiede, joka tarkastelee sitä, kuinka yksilö ja yhteisö hahmottaa ja hallitsee ajallista ja alueellista ympäristöönsä ottamalla haltuun menneisyyden ja nykyisyyden todistuskappaleita.*”⁵⁰ Viilkunan mukaan museologian yleissivistävänä tehtävänä on ”*auttaa meitä ymmärtämään kulttuurin ja ajan ’valtasuhteita’.*”⁵¹ Ensimmäiset julkiset museot syntyivät 1600- ja 1700-luvulla. Niiden esimerkistä alkoi 1800-luvulla yhä jatkuva ”museoräjähdyks” levittäen instituution maailmanlaajuisiksi. 1800-luvulla syntyi myös museologia, jota nykyään kutsutaan vanhaksi tai sovelletuksi museologiaksi, museografiaksi. Se pyrki löytämään vastauksia siihen, miten museotyötä pitää tehdä, vastaamalla kysymyksiin ”*miten*”.⁵²

Viime sotien jälkeen ilmiökeskeisyys nousi suurempaan rooliin. Museo-objekti muuttui suurempien ilmiöiden todistuskappaleeksi. Museoilta alettiin vaatia myös suurempaa yhteiskunnallista osallistumista. Syntyivät ns. uudet museot ja teoreettinen museologia. Uusi museologia esittää *miten*-kysymyksen sijaan kysymyksen *miksi*.⁵³ Uutta museologiaa kiinnostaa esimerkiksi seuraavat kysymykset: ”*Missä menneisyys on? Onko menneisyydellä väliä, mikä sen tulevaisuus on? Kuka hallitsee sinun menneisyyttäsi, kenellä on valta muuttaa sitä? Miksi keräämme itsellemme kokoelmia, miksi perustamme ja ylläpidämme museoita? Miksi säädämme muinaismuisto-, rakennussuojelu- ja luonnonsuojelulakeja?*”⁵⁴ Tutkielmani pyrkii osaltaan tarjoamaan joitain ajatuksia ainakin toiseen ja viimeiseen kysymykseen.

---

⁴⁶ Ks. El Harouny 2008, 119.

⁴⁷ El Harounylle (2008, 126) tila ja paikka eroavat siten, että abstraktista tilasta muodostuu paikka, kun ihminen on välittömässä suhteessa ympäristöönsä ja tulkinnut aistiensa kautta saatavat aistihavainnot, siitä on tullut merkityksellinen. Humanistisessa maantieteessä tilan ja paikan suhdetta on pohdittu paljonkin.

⁴⁸ El Harouny 2008, 127.

⁴⁹ Neuvonen 2017, 29.

⁵⁰ Viilkuna 2007, 51; Viilkuna 2000, 9.

⁵¹ Viilkuna 2003, 7.

⁵² Viilkuna 2003, 6; Viilkuna 2000, 9. Uudesta ja vanhasta museologiasta ks. myös Viilkuna 2007, 44–57.

⁵³ Viilkuna 2003, 7; Viilkuna 2000, 9.

⁵⁴ Viilkuna 2003, 7–8.

"Ihmislle paikat merkitsevät muutakin kuin tarkkaa sijaintia maastossa ja sen representaatiota kartalla. Liitämme paikkoihin oman elämämme kokemukset ja muistot tai kuulemiemme kertomusten tarinat ja historian", sanoo Helena Teräväinen.⁵⁵ Kaupungin rakennukset ovat aineellisen olemuksensa lisäksi muistin ja muistamisen paikkoja, merkityssuhteiden ilmentäjiä.⁵⁶ Tšekkiläisen museologi Zbynek Stranskyn käsite museoarvo (*museality*) liittyy objektin kykyyn kertoa jotain todellisuudesta.⁵⁷ Myös rakennuksilla on huomattava kyky kertoa todellisuudesta – ja menneisyydestä. Museologi Kenneth Hudson on luonut käsitteen *"suuri museo"*, joka tarkoittaa kotiseudun, isänmaan ja maailman kulttuuri- ja luonnonympäristöjä.⁵⁸ *"Eurooppa on yksi suuri museo, jossa jokainen rakennus, jokainen pelto ja joki ja rautatie sisältää vihjeitä kyseisen maan menneisyydestä kunhan katsojalla on tarvittava tieto siitä, mitä hän katsoo."*⁵⁹ Kaupunkien rakennusperintö ja kerrostuneisuus ovat oivallisia museokohteita suuressa museossa. Niillä on paljon kerrottavaa, mutta niiden tulkinta edellyttää tietoa. Vesa Vihanninjoen mukaan tieto paikan ajallisista kerrostumista vaikuttaa monella tapaa ympäristön kokemiseen. Tieto ohjaa kokemuksen tiedostettua suuntaamista kohteeseen.⁶⁰

Olen siis valinnut tutkittavakseni Kokkolan kulttuuriympäristöstä tietyn joukon tapauksia. Tapaustutkimuksen yhteydessä pyritään kohteen syvälliseen ymmärtämiseen ja siihen liittyvien kontekstien, kuten taustojen ja olosuhteiden, huomiointiin. Tapaustutkimuksessa pyritään lisäämään ymmärrystä ilmiöstä ilman varsinaista pyrkimystä tiedon yleistettävyyteen. Kuitenkin yhden tapauksen huolellinen tutkiminen voi tuottaa yksittäistapauksen ylittävää tietoa, jolla voi olla laajempaa merkitystä.⁶¹

Arkiston rakennuspiirustukset ovat usein allekirjoittamattomia, joten olen vertailevaa tutkimusstrategiaa käyttämällä pyrkinyt hahmottamaan eri tekijöiden piirustusten välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja. Olen käyttänyt vertailua myös tutkiessani Åkermanin rakennuksia suhteessa muihin tuon ajan rakennuksiin ja etsiesäni hänelle tyyppillisiä tapoja suunnitella rakennuksia. Olen siis tehnyt vertailua Åkermanin ja muiden suunnittelijoiden piirtämien rakennusten välillä, mutta vertaillut Åkermanin suunnitelmia myös keskenään. Tyyppitteleillä olen pyrkinyt nostamaan aineistosta esille tutkimuksen kannalta keskeisiä asioita. Olen käyttänyt myös visuaalista analyysia ja lähilukua aineistoa analysoidessani. Vaikka lähiluku sanana viittaa tekstien analyysiin ja tulkintaan, sitä voidaan käyttää myös muunlaisten kohteiden, kuten kuvien ja ympäristöjen, tulkintaan. Paikallishistoria, ammattialanhistoria ja henkilöhistoria luovat tutkimukselle toisiaan täydentävän historiallis-paikallisen kontekstin.

---

⁵⁵ Teräväinen 2006, 144.

⁵⁶ Ks. Tyrväinen 2020, 27.

⁵⁷ Vilku 2018, luentomateriaali *Oppiainenäkökuuma: museologia (heritologia)*, Jyväskylän yliopisto

⁵⁸ Vilku 2000, 10; Vilku 2007, 38.

⁵⁹ Lainauksen korostus lisätty. Hudson jatkaa: *"Siellä täällä suuressa museossa on laitoksia, joita kutsumme museoiksi. Niiden päätehtävä on auttaa ihmistä ymmärtämään suurta museota. Ne saavat oikeutuksensa siitä, että ne katsovat ulospäin, eivät sisäänpäin."* Hudsonia lainaa Vilku (2007, 38), joka toi Hudsonin käsitteen Suomeen. Suomessa voidaan käyttää käsitettä *"suuri suomalainen museo"* (Vilku 2007, 37–39).

⁶⁰ Vihanninjoki 2015, 74.

⁶¹ Mm. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

1.4 Tärkeimmät tutkimusaineistot ja lähteet

1.4.1. Rakennuspiirustukset

Yksi merkittävimmistä tutkimusaineistoistani on kaupunginarkiston vanhat, digitoidut **rakennuslupapiirustukset**. Piirustukset on järjestetty digitaalisesti pääosin kaupunginosien mukaan. Olen käynyt läpi rakennuspiirustukset kaupungin keskeisimmistä vanhoista kaupunginosista. Tutkimukseni ulkopuolelle jää siten esimerkiksi kaupunkiin vuonna 1931 liitetty, Kaarlelaan (Kokkolan maalaiskuntaan) kuulunut Hakalahti⁶². Hakalahden rajana oli kaupunginsalmi Sunti, sen itäpuoli kuului Hakalahteen. Samoin tutkimuksen ulkopuolelle jää Ykspihlajan kaupunginosa, joka sijaitsee noin viiden kilometrin päässä keskustasta. Sen piirustuksia ei ole ollut käytettävissäni. Otan kuitenkin esiin ne harvat Ykspihlajan kohteet, jotka muuta kautta ovat tiedossani.

Kaupunginarkisto ei ole vanhojen rakennuspiirustusten osalta kattava: aineistossa on puutteita ja aukkoja. Joidenkin rakennusten piirustukset puuttuvat kokonaan, ja joistain on vain uudempia muutospiirustuksia. Lisäksi aineistossa on runsaasti piirustuksia, joita ei ole allekirjoitettu – tässä luvussa kuvaankin myös sitä, miten olen pyrkinyt erottamaan Åkermanin tekemät rakennuspiirustukset muiden suunnittelijoiden tekemistä. Voi olla myös vaikea sanoa, onko jotain piirustusta toteutettu ylipäätään ollenkaan, tai onko rakennus toteutettu sellaisena, kuin se piirustuksessa on. En voi antaa tarkkoja määriä siitä, montako piirustusta Åkerman lopulta Kokkolaan piirsi ja montako niistä toteutettiin. Uskon kuitenkin löytäneeni pääosan Åkermanin tuotannosta. On ollut myös mielenkiintoista löytää toteutumattomia rakennussuunnitelmia.

Laaja piirustusaineisto asettaa haasteita tutkimusaineiston rajaamiseen. Joskus muutospiirustukset voivat kohdistua varsin pieniin yksityiskohtiin, esimerkiksi yhden uloskäynnin piirtämiseen, ikkunan muutokseen tai talousrakennuksen väliseinän siirtämiseen. Olen listannut löytämäni piirustukset liitteissä olevaan luetteloon, mutta päämielenkiinnonkohteeni on uudisrakennukset ja merkittävämmät, rakennuksen ulkoonäköön ja sitä kautta kaupunkikuvaan vaikuttaneet rakennusten laajennus- ja muutospiirustukset tai Åkermanille erityisen tyypilliset kohteet.

Kysymys allekirjoittamattomista piirustuksista on haastava. Kokkolan entisen kaupunginarkkitehdin Kristter Korpelan mukaan useimmissa piirustuksissa ei ole suunnittelijan nimeä eikä päiväystä. ”*Monesti käsiala kuitenkin paljastaa tekijän.*”⁶³ Käytyäni läpi hyvin paljon piirustusaineistoa olen samaa mieltä. Åkermanin aikaan Kokkolassa toimi useita rakennusmestareita. Arkistosta on löydettävissä muun muassa Gunnar Indolan, Frans Wiklundin, Karl Jungellin ja Åke Sjövallin allekirjoittamia ja todennäköisesti samojen tekijöiden allekirjoittamattomia piirustuksia. Tarkastelen tässä yhteydessä eri tekijöiden piirustusten tunnistamista, mutta palaan heihin vielä esimerkiksi luvussa 2.2. Arvioidessani, ovatko allekirjoittamattomat rakennukset Åkermanin tekemiä vai eivät, olen tutkinut hänelle ja muille aikalaispiirtäjille tyypillisiä tapoja tehdä piirustuksia. Tapa tehdä piirustuksia on muuttunut ajan myötä. Alkupään piirustuksissa Åkermanin

---

⁶² Korpela 1994, 632.

⁶³ Korpela 1994, 640.

käsiala on usein koristeellista, koukeroista ja vasemmalle viistossa olevaa tekstausta. Jotkut muutkin arkistossa olevat piirustukset sisältävät koristeellista tekstausta, mutta muiden käsiala on hieman erilainen, ei niin vasemmalle kallistuva ja koukeroinen. Myöhemmissä piirustuksissa Åkerman käytti versaalia tekstausten sijaan, ja käsiala oli oikealle suuntautunutta. Sitä on jo vaikeampi erottaa muiden käsialasta. Piirustuksia vertaillen täytyykin kiinnittää huomiota moniin yksityiskohtiin. Käyn seuraavaksi läpi joitain havaintojani piirustuksista, jotka ovat varmuudella Åkermanin tekemiä.

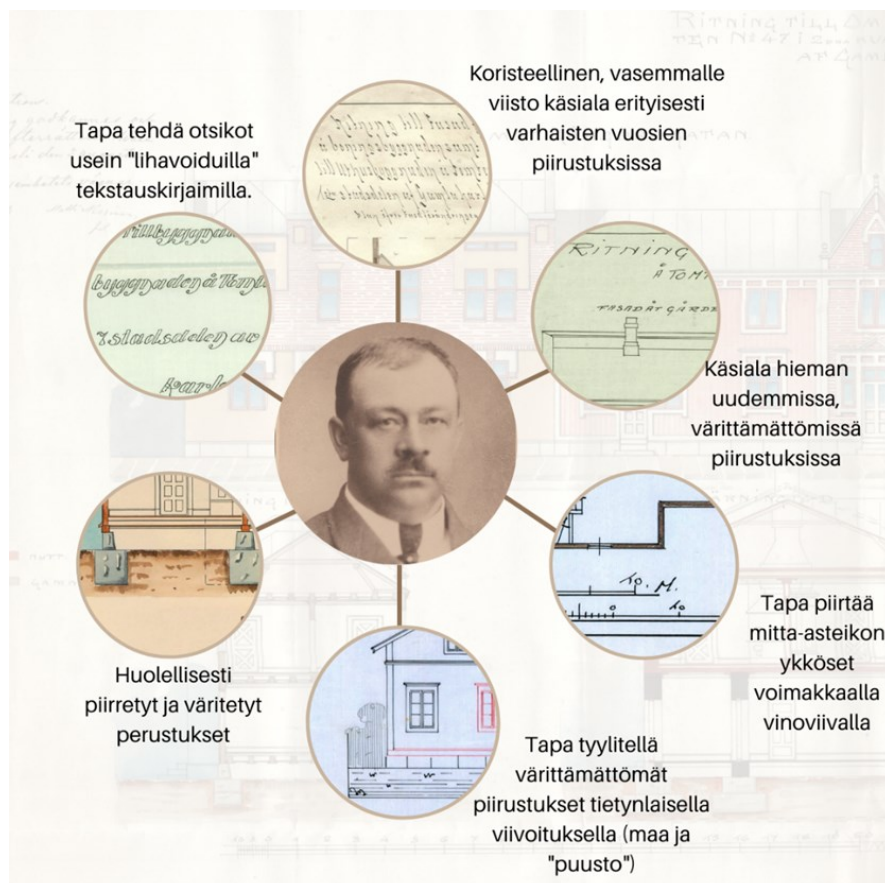
Usein Åkerman tyylitteli otsikot paksuiksi kirjaimiksi, joiden sisäosaa ei ole väritetty. Mittakaavan mittaasteikon ykköset hän teki niin, että ykkösen vinoviiva oli kooltaan korostunut ja ylitti sivusuunnassa ykkösen pystyviivan selvästi. Perustukset hän väritti yleensä huolellisesti vesivärein – tosin 1930-luvulla tämä piirre vähenee. Muutkin Kokkolaan suunnitelleet, kuten Indola ja Wiklund, värittivät perustuksia, mutta ne oli toteutettu yleensä hieman eri tavoin. Myöhemmissä piirustuksissaan Åkerman viivoitti usein maanpinnan vaakasuorilla (toisinaan pystysuorilla) viivoilla, joissa on siellä täällä maata / kasvillisuutta kuvaavia ”nyppyjä”. Tämän viivoituksen kanssa hän käytti taustan viivoittamista pystysuuntaisesti, muistuttamaan kasvillisuutta hyvin tyyliteltyä. Kasvillisuusosa oli usein toteutettu lyijykynällä. Vanhemmissa, väritetyissä piirustuksissa Åkerman käytti rakennusten taustalla usein sinistä vesiväriä.

Eri piirtäjät saattoivat käyttää myös jossain määrin erilaisia termejä samoista asioista. Åkermanin piirustukset ovat pääasiassa ruotsiksi, mutta aineistossa on myös joitain suomeksi tehtyjä piirustuksia. Åkermanille tyypillisiä nimityksiä ovat olleet huoneisiin liittyen ”*dagrum*” tai ”*daglirum*” sekä pesutuvasta *tvättstuga* – ei esim. *bykstuga*, kuten Wiklundilla toisinaan. Leikkaukset hän merkitsi sanalla ”*skärning*”, ei esimerkiksi ”*sektion*”, kuten joidenkin muiden piirustuksissa olen nähnyt. Sanoja, joita Åkermanin varmistetuissa piirustuksissa en ole koskaan nähnyt, on esimerkiksi ”*latrin*” käymälästä, esim. Wiklundilla tätä esiintyy. Päätyjä hän ei merkinnyt sanalla *gavel*, kuten esimerkiksi Jungell usein teki. Piirustukset Åkerman yleensä otsikoi esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”*Ritning till fasadförändringen af boningshuset å tomten No 19 i 2dra stadsdelen af Gamlakarleby stad*”. Joidenkin muiden piirustuksissa saattaa toisinaan olla esimerkiksi muoto ”*ritning över*” (Wiklund). Myös prepositio ’å’ (kohdassa ”*boningshuset å tomten*”) esiintyy Åkermanilla kaikissa näkemissäni piirustuksissa. Jotkut muut piirtäjät käyttävät tässä kohdassa toisinaan eri prepositiota. 1930-luvun piirustuksissa otsikointi on alkanut Åkermanilla jäädä pois. Joissakin harvoissa 1930-luvun piirustuksissa on tekstit tehty konekirjoituksella.

Åkermanin käyttämä värimaailma poikkeaa myös esimerkiksi Jungellin piirustuksista. Näkemissäni Jungellin piirustuksissa 1930-luvulta hän muun muassa käytti usein tietyissä rakenteissa melko kirkasta keltaista, jota Åkerman ei koskaan käyttänyt, ja viivoitti asemapiirroksien rakennuksia pinkeillä vinoviivoilla. Jungell myös ilmoitti mittakaavaviivoituksen yhteydessä mittasuhteen ja piirsi perustukset eri tavalla. Jungellin ääriviivat oli usein tehty paksulla ja selkeällä mustalla viivalla.

Åke Sjövallin piirustuksia on myös arkistossa 1930-luvulta. Sjövall varjosti ikkunoita usein viistosti tummalla ja hänellä oli erilainen käsiala. Otsikossa hän ei välttämättä maininnut tontin ja korttelin jne. numeroita, kuten Åkerman yleensä aina teki. Tonttinumerot hän saattoi sijoittaa toiseen kohtaan piirustusta, esim. asemakaavan yhteyteen. Indolan piirustuksien monet yksityiskohdat muistuttivat Åkermanin piirustuksia. Indola kuitenkin piirsi usein perustuskivet muhkuraisemmiksi ja pyöreämmiksi. Åkerman teki

perustuskivet aina suoriksi. Vaikka ne olisivat olleet toiselta sivulta viistoja, viivat olivat aina suoria. Perustukset oli usein vesiväritetty kuten Åkermanilla, mutta yleensä maapohja oli väritetty vähemmän huolellisesti. Käsialassakin on eroja. Myös Wiklund saattaa tehdä perustuskivet muhkuraisemmiksi ja pyöreämmiksi, mutta ei aina. Perustusten ja maan väritys usein luonnosmaisempaa. Wiklundin ja Indolan piirustukset ovat usein melko samanlaisia. Wiklund ja Indola ovat molemmat syntyneet 1887 ja käyneet Vaasan teollisuuskoulun⁶⁴.

Åkermanille tyypillisiä tapoja tehdä piirustus. Kuvio: AKP 2021.

Åkermanin piirustukset on helpompi erottaa muiden Kokkolan suunnittelijoiden piirustuksista kuin aikalaisistaan Sortavalassa. Åkermanin ja Oski Leanderin piirustusten tekotapa oli hyvin samanlainen. Tähän lienee vaikuttanut osaltaan se, että Oski Leander ja Åkerman olivat suunnilleen samaa ikäluokkaa muutama vuodelle ikäerolla, ja Kokkolan suunnittelijoista osa taas hieman nuorempaa polvea, jotka olivat käyneet koulunsakin hieman myöhemmin.

Piirustuksia vertailtaessa olen kiinnittänyt huomiota moniin eri yksityiskohtiin. En ole tehnyt johtopäätöksiä piirtäjästä yksistään yhden tai kahden piirteen perusteella, vaan katsonut kokonaisuutta. Mikäli olen ollut yhtään epävarma tekijästä, en ole laskenut piirustusta Åkermanin tekemäksi, mutta näitä tilanteita ei ollut montaa. Tekijän tunnistaminen on kehittynyt piirustusten läpikäymisen yhteydessä, mikä

⁶⁴ Pohjonen 1995, 233, 877.

tarkoittaa sitä, että ensimmäisistä kaupunginosista on voinut jäädä joitain pieniä muutospiirustuksia pois, mitä en ole tunnistanut Åkermaniksi ilman allekirjoitusta. Mitään merkittävää, ainakaan nykyisin olemassa olevaa sieltäkään ei pitäisi puuttua.

1.4.2 Muut lähteet

Lähdeaineistooni kuuluvat aikalaishistoriaa kuvaava **tutkimuskirjallisuus** ja **kaupungista tehdyt inventoinnit**. Tärkeä lähde on aiemmin mainitsemani kaupunginarkkitehti Krister Korpelan artikkeli *Asemakaava ja rakennukset* teoksessa *Kokkolan kaupungin historia IV*. Olen käyttänyt lähteenäni myös Kristina Ahmaksen julkaisua *Kokkolan rakennuskulttuuria ja kulttuurimaisemia, inventointi vv. 1983–1991*, julkaisematonta täydennysinventointia vuodelta 1992 sekä muita kaupungin tekemiä inventointeja kuten neljännen kaupunginosan inventointia (Kokkolan kaupunki / Axelqvist 2004).

Jo aiemmin mainitsemani Martti I. Jaatisen *Sortavalan rakentaminen 1643–1944* on ollut hyvänä apuna selvitellessäni Åkermanin aiempaa tuotantoa. Näin on laita myös jo mainitsemani Jaana Huovisen toimittaman teoksen *Sortavalan arkkitehtuuria 1864–1939* kanssa, joka perustuu Kansallisarkiston Mikkelin toimipisteessä sijaitsevaan Sortavalan rakennustarkastajan arkistoaineistoon. Se on miltei kattavana säilynyt kokoelma Sortavalan rakennuspiirustuksia. Kulttuuriympäristönäkökulmaan liittyvissä kysymyksissä tausta- ja lähdeaineistoa on ollut muun muassa Helena Teräväisen, Emilia Rönkön, Elisa El Harounyn ja Aura Kivilaakson väitöskirjat.⁶⁵

Yksi merkittävä osa lähteitani on **aikalaiskirjoitukset** esimerkiksi **ammattilehdissä** (kuten *Rakennustaito*, *Arkitekten/Arkitehti*, *Kotitaide*). Niistä olen etsinyt tietoja muun muassa siitä, mitkä olivat rakennusalan puheenaiheet tuolloin; millaisia rakennuksia, ulkomaisia virtauksia sekä materiaaleja ja tekniikoita esiteltiin. Niissä on käsitelty myös esimerkiksi rakennusmestariiliton ja arkkitehtiklubin kokouksia. *Arkitehti*-lehden ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 1903, tuolloin ruotsinkielisenä nimellä *Arkitekten*. Aloitteen lehden perustamisesta teki ruotsinkielinen Arkitektklubben. Lehti alkoi ilmestyä suomenkielisenä vuonna 1921. Lehden julkaisija on vuodesta 1927 ollut Suomen Arkkitehtiliitto SAFA.⁶⁶ Suomen Rakennusmestariiliton *Rakennustaito*-lehti julkaisi ensimmäisen näytenumeronsa joulukuussa 1905. Pääkirjoituksessa lehti lupasi ajaa puolueettomasti ammattikunnan yhteisiä asioita, seurata ja ”edelleen ajaa” maaseudun rakennusolojen parantamista, seurata ulkomaiden rakennustekniikkaa ja työoloja sekä julkaista ammatilaa koskevia neuvoja ja uutisia.⁶⁷

Ennen *Arkitekten* ja *Rakennustaito* -lehtiä rakennusalan ammattilaiset olivat saaneet tietoa esimerkiksi *Suomen Teollisuuslehestä*. Sen päätoimittajana toimi arkkitehti Vilho Penttilä vuosina 1895–1906

---

⁶⁵ Aura Kivilaakson väitöskirja *Suojelevat sanat. Puu-Käpylän kaavoituskiista esimerkkinä vaikuttavasta kulttuuriympäristön asiantuntijaviestinnästä* (2017), Helena Teräväisen *Lapuan Vanha Paukku – uudeksi rakennettu ja puhuttu: kulttuuriympäristön diskursiivinen muodostuminen tapaustutkimuksessa* (2006), Emilia Rönkön *Kulttuuriympäristöselvitykset: Tieto, taito ja ymmärrys maaseudun maankäytön suunnittelussa* (2012) sekä Elisa El Harounyn *Historiallinen puukaupunki suojelukohteena ja elinympäristönä: esimerkkeinä Vanha Porvoo ja Vanha Raahe* (2008).

⁶⁶ Arkkitehti-lehden verkkosivu.

⁶⁷ *Rakennustaito* 1.12.1905, no 0 [näytenumero], 17. KKDA.

edistäen ”suomenkielisen teknillisen ammattisanaston kehittymistä sekä kansallisen tyylin leviämistä”⁶⁸. Suomen Teollisuuslehden alaisessa *Kotitaide*-lehdessä käsiteltiin taiteen ja taideteollisuuden lisäksi esimerkiksi ajankohtaista rakentamista ja esiteltiin runsaasti kilpailupiirustuksia. Joitain vuosia Suomen Teollisuuslehden alaisena ilmestyi *Rakentaja*, joka keskittyi arkkitehtuuriin, sisustukseen liittyvään taideteollisuuteen ja maatalousrakennusalaan.⁶⁹ Olen etsinyt kiinnostavia artikkeleita esimerkiksi hakusanoilla Kansalliskirjaston digitaaliaineistosta sekä lehtien sisällysluetteloista. Olen myös lukenut tietyn ajankohdan lehtiä, jos olen etsinyt tietoa jostain tietystä aiheesta.

Sanomalehtiaineistossa on kerrottu esimerkiksi kunnallisesta päätöksenteosta ja esitelty valmistuneita julkisia rakennuksia. Lehtiaineistoon liittyy kuitenkin tiettyjä ominaispiirteitä. Tiedoissa voi olla virheitä. Virheet ovat voineet myös kertautua, kun toiset lehdet (tai sama lehti myöhemmin) ovat lainanneet virheellistä tekstiä. Sanomalehtiaineistoa käytettäessä on muistettava myös lehden näkökulma asioihin, mikä ei aina välttämättä aikojen saatossa ole ollut objektiivisuuteen pyrkivä. Käyttämäni sanomalehdet ovat olleet pääasiassa paikallisia lehtiä kuten *Kokkola*, *Kokkolan lehti*, *Keskipohjanmaa*, *Keski-Pohjalainen* ja sanomalehti *Österbottningen*.

Olen käyttänyt **valokuvia** verratessani rakennuspiirustuksia vanhaan kaupunkikuvaan, mikä on auttanut joissain tapauksissa selvittämään, onko joitain piirustuksia toteutettu ja jos, niin millaisena. Valokuvat ovat pääasiassa K.H. Renlundin museon valokuvakokoelmissa (esimerkiksi Karelmon kokoelma) ja Vi Nerristassbor rf:n arkistossa Kokkolan kotiseutuarkistossa. Joitain valokuvia on löytynyt verkosta, esimerkiksi Museoviraston Finna-sivulta. Valokuva-aineisto on auttanut myös ajoittamaan rakennusten purkamisia. Olen käyttänyt myös Google Mapsin *Street View* -palvelua, maanmittauslaitoksen *Karttapaikka*-palvelua sekä Kokkolan karttapalvelun karttoja ja ilmakuvia verratessani rakennuspiirustuksia toteutuneeseen tilanteeseen eri aikoina. Olen itse ottanut myös paljon valokuvia kaupunkikuvasta tutkimusta tehdessäni. Näitä valokuvia olen käyttänyt olemassa olevan rakennuksen ja piirustuksen välisessä vertailussa sekä tätä tutkimusta selventävänä ja myös argumentoivana kuvituksena.

Olen saanut **suullisia tiedonantoja** Alvar Åkermanin lapsenlapselta Urban Åkermanilta sekä Alvar Åkermanin rakentamissa taloissa asuneilta tai asuvilta ihmisiltä.⁷⁰ Urban Åkermanin ja Ralf Sandvallin kautta olen saanut käyttööni **arkistoaineistoa**, jota muualta en olisi saanut⁷¹. Olen käynyt tutkimassa myös Vaasan teollisuuskoulun arkistoa Kansallisarkiston Vaasan toimipisteessä. Arkisto käsittää koulun opiskelijoiden todistuksia ja muita asiakirjoja, koulun lukujärjestyksiä, arvostelukirjoja ja muuta mielenkiintoista. Kokkolan kaupungin keskusarkistossa olen tutustunut lyhyesti rahatoimikamarin ja kaupunginvaltuuston

---

⁶⁸ Arkkitehtuurimuseon verkkosivu, *Vilho Penttilä*.

⁶⁹ *Rakentaja* 1.1.1901 no 1, 1. KKDA. Suomen Teollisuuslehti oli Suomenkielisten teknikkojen seuran äänenkannattaja. Seuraan kuuluivat myös suomenmieliset arkkitehdit Arkitektklubbenin sijaan (Wäre 1992, 53).

⁷⁰ Osa aineistosta, esim. lähteenä paikoin käytetty kotiseutuneuvos Eero Huiman aineisto (”Kokkola-tiedosto”, K.H. Renlundin museo) sisältää muistitietoa. Muistitiedolle ominaista on subjektiivisuus (yksilö tulkitsee todellisuutta omasta näkökulmastaan) ja se, että aika voi vaikuttaa muistoihin: ajan kuluessa myös muistelijä muuttuu ja saa uusia kokemuksia ja välittäviä tekijöitä. Kertomukset ovat myös usein välittyneet usean välikäden kautta.

⁷¹ Kopiot/valokuvat aineistosta tekijän hallussa.

pöytäkirjoihin. Niistä olisi löytynyt varmasti paljon muutakin aihepiiriä valaisevaa lisätietoa, mutta tutkielman laajuuden takia niiden käyttöä oli rajattava.

1.5 Rakentamisen määräyksistä ja valvonnasta

Piirustuksia ja suunnittelijan tyyliä tutkittaessa täytyy muistaa, että rakennus ei ole ollut piirtäjänsä täysin vapaa (taiteellinen) näkemys, jonka kaikki rakennuksen ulkonäköön vaikuttavat ratkaisut olisivat olleet suunnittelijan omia. Yksi merkittävä rakennuksen ulkomuotoon vaikuttanut tekijä on ollut rakennusjärjestykset. 1856 annettu yleinen kaupunkien rakennusjärjestys ohjasi rakentamista aina vuoteen 1932, jolloin sen korvasi uusi asemakaavalaki ja rakennussääntö. Paikkakuntakohtaiset rakennusjärjestykset täydensivät yleisiä määräyksiä. Paikkakuntakohtaiset rakennusjärjestykset vahvistettiin autonomian aikana Seenaatin talousosastossa, myöhemmin sisäasiainministeriössä. Yleensä rakennusjärjestyksiä uusittiin muutamana vuosikymmenen välein. Niitä myös täydennettiin ja muutettiin aika ajoin.⁷² Rakennusmääräykset saattoivat vaikuttaa esimerkiksi rakennusten kerroslukuun, materiaaleihin ja sijoittumiseen tontilla.

Åkermanin tullessa työhönsä Kokkolaan kaupungissa oli Krister Korpelan mukaan voimassa rakennusjärjestys vuodelta 1874. Järjestys koettiin vanhentuneeksi 1900-luvun alussa, ja valtuustossa asiaa käsiteltiin moneen kertaan vuonna 1905 ilman suurempia tuloksia. 27.9.1906 rahatoimikamarin pöytäkirjassa rakennusjärjestyksen mainittiin olevan valmis, mutta vailla vahvistusta. Korpela toteaa, että asiakirjat eivät kerro, mitä tälle rakennusjärjestykselle tapahtui.⁷³ Sitä ei ainakaan seuraavan vuoden alussa ollut vahvistettu. Kun kaupungissa julistettiin kansakoulun suunnittelukilpailu alkuvuodesta 1907, säännöissä todettiin, että kilpailussa on noudatettava Vaasan kaupungin rakennusjärjestystä.⁷⁴

1920-luvun alussa valtuustossa käsiteltiin huoneiden rakentamisen sallimista palavasta materiaalista tehtyjen asuntojen vinttikerrokseen sekä kaksikerroksisten, palavasta materiaaleista tehtyjen rakennusten rakentamisen sallimista.⁷⁵ Keskipohjanmaa uutisoi 1.12.1923 kaupunginvaltuuston käsitelleen edellisessä kokouksessaan seuraavat asiat:

Lisäys rakennusjärjestykseen. Luettiin maistraatin sekä sisäasiainministeriön kirjelmät, jotka koskivat lisäyksen tekemistä kaupunkien rakennusjärjestykseen. Jälkimmäiseen kirjelmään sisältyi ehdotus kaksikerroksisten puutalojen rakentamisesta ja kaksikerroksisten talojen winttihuoneiden

---

⁷² Neuvonen, Mäkiö & Malinen 2002, 143.

⁷³ Korpela 1994, 638.

⁷⁴ Arkitekten 1.1.1907 no 1, 26. KKDA; Rakennustaito 1.1.1907 no 1, 30. KKDA.

⁷⁵ Jo vuoden 1920 tienoilla on asetettu komitea rakennusjärjestyksen muuttamista koskien. Kaupunginvaltuuston pöytäkirjojen liitteenä on ehdotus, jossa asiaa tutkinut komitea on 22.3.1920 todennut rakennusjärjestyksen muuttamisen kokonaan vaativan laajempaa keskustelua, mutta että esim. asuntopulan takia pitäisi pikaisia muutoksia tehdä. Mietityt muutokset ovat samansuuntaisia kuin yllä. Komiteaan on allekirjoituksien perusteella kuulunut rakennusmestari J.G. Indola, Alex Rudbäck ja Alvar Åkerman. Ehkä tämä asia ei kuitenkaan edennyt ennen vuotta 1923? KKA, kaupunginvaltuuston pöytäkirjojen liite 22.3.1920.

sisustamisesta palonarasta aineesta. – Asia päätettiin lähettää palotoimikunnan tarkastettavaksi sekä myöskin kaupungin rakennusmestarille lausunnon saamista varten.⁷⁶

Uudistus toteutui ainakin osittain. Sosiaalisessa aikakauskirjassa todetaan 1924, että esimerkiksi Kokkola ja Sortavala ovat panneet rakennusjärjestyksessä toimeen muutoksen, jonka mukaan ullakkokerroksiin voitaisiin sisustaa asuinhuoneita.⁷⁷ Korpelan mukaan vaikuttaa siltä, että vanha rakennusjärjestys oli voimassa aina vuoteen 1946, jolloin uusi rakennusjärjestys saatiin lopulta hyväksytyä valtuustossa. Sisäasiainministeriö vahvisti sen Seuraavan vuoden huhtikuussa.⁷⁸

Jo Turun (1823) ja Helsingin (1825) ensimmäisissä rakennusjärjestyksissä esitettiin vaatimus rakennuspiirustusten ennakkotarkastuksesta. Kaupunkikohtaisissa rakennusmääräyksissä määrättiin piirustusten mittayksiköistä, -kaavoista ja ainemerkinnoistä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa.⁷⁹ Helsingin rakennusjärjestys toimi ainakin paikoitellen esikuvana muille kaupungeille rakennusjärjestyksiä laadittaessa, mikä näkyy muun muassa samojen sanamuotojen toistumisena toisten kaupunkien rakennusmääräyksissä (esim. Tampere).⁸⁰ Piirustusten merkintöjä koskeva valtakunnallinen määräys tuli voimaan ensimmäisen kerran 1933, jolloin yksiväriset ainemerkinnot tulivat pohjapiirustuksissa ja leikkauksissa käytettyjen värikoodien rinnalle. Piirustuskoot määrättiin standardisoimislaitoksen hyväksymiksi A4-koon kerrannaisiksi. Suomessa käytettiin vanhaa ruotsalaista mittajärjestelmää vielä 1880-luvulla, jolloin talonrakennuksen tärkeimmät pituusmitat olivat ruotsalainen tuuma (tum), jalka (fot), kyynärä (aln) ja syli (famn). Metrijärjestelmä korvasi vanhan järjestelmän 1892. Vanhat mitat olivat käytössä rinnakkain siirtymäajan 1887–1891.⁸¹

Yksityishenkilöiden kaupunkialueella sijaitsevat rakennussuunnitelmat hyväksyi vuoden 1856 kaupunkien yleisen rakennusjärjestyksen mukaan läänin kuvernööri maistraatin tai järjestysvoikeuden kuulemisen jälkeen. Käytännön rakentamisen määräystenmukaisuutta valvoi maistraatti, jonka apuna suuremmissa kaupungeissa oli kaupunginarkkitehti. Helsingissä, Tampereella ja Turussa julkisivut oli hyväksyttävä ennen rakennusluvan hakua Yleisten rakennusten ylihallituksessa. 1900-luvun alussa rakennusvalvontaa täytyi kiristää uusien rakennusaineiden, kiihtyneen rakentamisen ja jopa sortuneiden rakennusten takia.⁸²

Vaikka uudisrakennusten piirustukset vaadittiin tarkastettaviksi etukäteen, näin ei kuitenkaan aina käytännössä tapahtunut. Myös määräykset saattoivat mahdollistaa rakennustöiden aloittamisen ennen piirustusten vahvistamista. Esimerkiksi Helsingin rakennusjärjestyksessä 1895 sanotaan, että perusmuuri voidaan maistraatin luvalla rakentaa maanpintaan asti ennen lopullista vahvistamista. Toisinaan kävi myös niin, että talo saattoi olla jo valmis ennen lopullisen hyväksynnän saamista. 1920-luvun alkupuolella näin

---

⁷⁶ KP 1.12.1923 no 136, 2. KKDA.

⁷⁷ Sosiaalinen aikakauskirja 1.1.1924 no 1, 46. KKDA. Tuota ennenkin piirustuksissa esiintyy toisinaan asuinhuoneita yläkerrassa. Mahtaakohan niissä tapauksissa kyse olla ns. kesähuoneista?

⁷⁸ Korpela 1994, 638.

⁷⁹ Neuvonen & al. 2002, 152.

⁸⁰ Neuvonen & al. 2002, 143.

⁸¹ Neuvonen & al. 2002, 152–153.

⁸² Neuvonen & al. 2002, 140.

kävi esimerkiksi Helsingissä rakentamisen piristyttyä pitkän laman jälkeen.⁸³ Rakennustaito-lehden mukaan koko maassa oli käytäntönä, että perustustyöt aloitettiin ennen piirustusten vahvistamista.⁸⁴

Viranomaiset tekivät tarkastuksia ja katselmuksia paikan päällä. Esimerkiksi Helsingin rakennusmääräyksissä vuodelta 1895 tuli eräiden muiden tarkastuksien ohella muuraustöiden päätyttyä järjestää loppukatselmus ennen lattioiden laittoa. Tilaisuudessa läsnä oli kaupungin kolme rakennuskatselmuksiä, joista yksi oli maistraatin jäsen, yksi kaupungin valtuusmiesten valitsema arkkitehti ja yksi terveydenhoitolautakunnan valtuutettu. Tarkastuksessa tutkittiin, oliko rakennus kestävästi tehty ja yhtäpitävä sekä rakennusjärjestyksen määräysten että vahvistettujen piirustusten kanssa.⁸⁵ Tämytyypisistä katselmuksista lienee peräisin myös tietyt merkinnät Kokkolan vanhoissa rakennuspiirustuksissa.⁸⁶ Niiden lisäksi Kokkolan vanhoissa rakennuspiirustuksissa on usein vahvistusmerkintä ("hyväksytty vahvistettavaksi") Vaasan Lääninkansliasta. Kokkolan piirustuksissa katselmus rakennuspaikalla näyttäisi päiväysten mukaan olevan tehty yleensä *ennen* rakennuksen vahvistamista hyväksyttäväksi Vaasan Lääninkansliassa.

---

⁸³ Neuvonen & al. 2002, 142.

⁸⁴ Rakennustaito 21.11.1925, no 23–24, 15. KKDA.

⁸⁵ Neuvonen & al. 2002, 142–143.

⁸⁶ Esimerkiksi: "Vid å nedanstående dag verkställdt syn i närvara af stadens byggmästare och brandstödsagenten befanns denna ritning öfverenstämma med förfällandena på platsen." Allekirjoittanut Kokkolassa 17.10.1918 John Björkman.

2. RAKENNUSMESTARIEN AMMATTIKUNTA

2.1 Teollisuuskouluista työmaille ja toimistoihin

Tarkastelen seuraavassa teollisuuskoulujen syntyä ja opetuksen sisältöjä taustoittaakseni, millaiset valmiudet koulutus antoi selviytyä niistä moninaisista tehtävistä, joihin Åkerman uransa aikana ryhtyi. Käyn myös lyhyesti läpi rakennusmestarien sijoittumista työelämään 1900-luvun vaihteessa.

Rakennusmestarien ammattikunnan syntyä tarkasteltaessa voidaan palata kauaksi historiaan, kansanrakentajiin asti.⁸⁷ 1600- ja 1700-luvuilla rakennusmestari-termi tarkoitti, keskiajalta periytyvän tavan mukaan, lähinnä rakennustyössä johtavan aseman omaavaa kirvesmiestä.⁸⁸ Rakennusmestareista on mainintoja väkilukutauluissa melko usein myös 1800-luvulla. Tuolloin nimityksellä tarkoitettiin usein rakennustöitä johtavaa kaupunginkirvesmiestä.⁸⁹ Matti J. Lahden (1970) mukaan

[r]akennusmestari ja muurarimestari olivat siis toisistaan riippumattomia itsenäisiä talonrakentajia, jotka olivat vastuussa heidän johdolla suoritetusta työstä sen ammattipakon aikaisen periaatteen mukaisesti, että kukin ammattimiesryhmä vastasi itsenäisesti omasta työsuorituksestaan. Kun muurarimestari oli kivitalojen ja puutaloon muurattavien tulisijojen ja kellariholvien tekijä rakennusmestarin osalle jäi puurakenteiden työnjohto.⁹⁰

Toisinaan sanaa rakennusmestari käytettiin kuitenkin myös kivitalojen rakentajista.⁹¹ Teknillisen koulutuksen pohja luotiin, kun vuoden 1842 asetuksella määrättiin perustettavaksi ns. sunnuntaikouluja kaupunkilaiskäsityöläisten sivistystarpeeseen. Vuonna 1847 tehtiin asetus teknillisten reaalikoulujen perustamisesta tarkoituksenaan antaa ”*alkeistietoa ja realisivistystä nuorukaisille, jotka tahtoivat antautua teollisuusammattialalle*”.⁹² Koulun tuli palvella teollisuuden eri haaroille työllistyvien työnjohtajien, työmestareiden ja koneenkäyttäjien tarpeita.⁹³ Vuonna 1858 laajennettiin sunnuntaikoulut kaksiluokkaisiksi, ja perustettiin näiden jatkoksi ns. iltakouluja. Samalla laajennettiin reaalikouluja.⁹⁴ Helsingin reaalikoulusta muodostui Helsingin Polyteknillinen opisto, jossa alkoi varsinainen nelivuotinen ammattiarkkitehdin linja 1870-luvun loppupuolella. Vuonna 1908 oppilaitos muuttui Suomen Teknilliseksi korkeakouluksi.⁹⁵ Vuonna 1881 Helsingissä Taideteollisuusyhdistys avasi ”työnjohtaja, rakennusmestari ja

⁸⁷ Suominen-Kokkonen 2007, 18.

⁸⁸ 1500-luvun loppupuolella rakennusmestareiksi saatettiin kutsua myös kuninkaan arkkitehteina toimivia ulkomaalaisia muurareita ja taiteilijoita. Lahti 1970, 52.

⁸⁹ Lahti 1970, 52.

⁹⁰ Lahti 1970, 53.

⁹¹ Lahti 1970, 56.

⁹² Komiteamietintö alemman teknillisen koulutuksen uudelleen järjestämisestä. Mietintöä esitellään Rakennustaito-lehdessä 01.06.1908, nro 11, 10. KKDA.

⁹³ Kansallisarkiston verkkosivu *arkistonmuodostaja: Tekniska realskolan i Vasa*.

⁹⁴ Rakennustaito 01.06.1908, nro 11, 10. KKDA.

⁹⁵ Jäppinen & al. (toim.) 2019, 31.

koneenkäyttäjäkoulun”, josta alkoi varsinaisen rakennusmestariopetus Suomessa. Samoihin aikoihin lie-
nee perustettu rautatierakennuksilla toimineet rakennusmestarikoulut. Tie- ja vesirakennushallituksen
piirustuskonttoreissa oli ilmeisesti ennen tätäkin annettu yksityistä rakennusmestarikoulutusta.⁹⁶

Vuonna 1885 tehtiin asetus, jonka pohjalta määrättiin kuusi teollisuuskoulua perustettavaksi: ruotsinkie-
liset Helsinkiin, Turkuun ja Vaasaan, suomenkieliset Kuopioon Tampereelle ja Viipuriin. Koulut oli tarkoi-
tettu työnjohtajille, työmestareille ja koneenkäyttäjille ja koulutusta tarjottiin kahdella osastolla, kone- ja
rakennusosastolla. Helsingin, Kuopion ja Tampereen koulut aloittivat toimintansa vuonna 1886. Seuraa-
vana vuonna avattiin Turun ja Vaasan teollisuuskoulut. Viipurin koulu perustettiin vasta myöhemmin.⁹⁷
Opetusta annettiin kahden puolivuotisen lukukauden aikana.⁹⁸

Rakennusmestari nykyisenkaltaisena käsitteenä voidaan siis sijoittaa virallisen koulutusjärjestelmän syntyyn
1880-luvulla.⁹⁹ Vanhaan perinteeseen verrattuna rakennusmestarien tehtäväkenttä supistui. Toisaalta
tehtävien vastuullisuus lisääntyi uuden rakentamisen tekniikan myötä. Mukaan tuli urakointi, työnjohto,
huone-, tie-, rautatie- ja vesirakennustyöt, rakennussuunnittelu, neuvonta, rakennustarkastus sekä kus-
tannuslaskenta.¹⁰⁰ Sisään pääsyvaatimuksina teollisuuskouluun oli 17 vuoden ikä, ylempi kansakoulu tai
vastaavat tiedot sekä käytännön kokemus. Opetuksesta vastasivat lehtorit, joilla täytyi olla ylempi teknil-
linen koulutus. Merkittäviä opettajia olivat arkkitehdit Josef Stenbäck Helsingissä, Gustaf E. Asp ja Alexan-
der Nyström Turussa, Karl Leander Ikonen Kuopiossa ja Georg Schreck Tampereella. Gustaf Aspilla oli huo-
mattava oppikirjatuotanto, esim. kuusiosainen *Huoneenrakenteiden oppi* (1900–1908). Kirjojen teossa
auttoi Aspin rakennusmestariksi kouluttautunut vaimo Adele Asp.¹⁰¹

Teollisuuskoulun rakennusosaston yleisiin oppiaineisiin koulun alkuvaiheissa kuului matematiikka, mit-
tausoppi, kuvaanto-oppi, fysiikka, mekaniikka, kauno- ja oikeinkirjoitus sekä kirjanpito.¹⁰² Rakennusalan
ammattiaineisiin kuului käsivaraista piirustusta, yleistä rakennusoppia, huoneenrakennusoppia, raken-
nuspiirustusta, maanmittausoppia, kartan piirtämistä ja käytännön harjoittelua, silta-, tie- ja vesiraken-
nusoppia sekä siihen kuuluvaa piirustusta.¹⁰³

Vuonna 1891 huonerakennus- ja kulkulaitososastot erotettiin erillisiksi osastoikseen, kun kävi ilmi, että
tie- ja vesirakennusalan opetusta piti laajentaa. Samalla opetusohjelmaan tuli joitain muutoksia.¹⁰⁴ Vaa-
san teollisuuskoulussa jako tapahtui käytännössä vuonna 1892.¹⁰⁵ Åkerman opiskeli siis uudemmalla ope-
tussuunnitelmalla. Lahti (1970) kuvaa opetuksen sisältöjä seuraavasti:

---

⁹⁶ Rakennustaito 1.6.1908 no 11, 10. KKDA.

⁹⁷ Suominen-Kokkonen 2007, 19–20.

⁹⁸ Lahti 1970, 165.

⁹⁹ Suominen-Kokkonen (2007, 18) lainaa valtionarkeologi Carl Jacob Gardbergiä [ei viitettä].

¹⁰⁰ Suominen-Kokkonen 2007, 18; Lahti 1970, 165.

¹⁰¹ Suominen-Kokkonen 2007, 20–21.

¹⁰² Lahti 1970, 164.

¹⁰³ Lahti 1970, 164, 168.

¹⁰⁴ Rakennustaito 01.06.1908 no 11, 10. KKDA.; Lahti 1970, 172, 174–175.

¹⁰⁵ Rakennustaito 01.05.1912, no 9, 24. KKDA.

Rakennuskonstruktio-opissa joutuivat molemmat osastot yhdessä tutustumaan erilaisiin kattora-kenteisiin ja kattamistapoihin, portaisiin ja lämmityslaitoksiin, edelleen puusepän, maalarin ja lasi-mestarin töihin sekä rautatöihin. Myös muutos- ja korjaustyöt sekä aine- ja kustannusarvioiden laa-timinen kuuluivat molempien osastojen yhteiseen ohjelmaan. Yksinomaan talonrakentajat joutuivat konstruktio-opissa tutustumaan tavallista monimutkaisempiin holvirakenteisiin, riippu- ja tuki-ansaihin, kattovalaistukseen, tornihuippuihin, kellotorneihin, tuuletuslaitoksiin sekä rakennuk-seen sijoitettaviin kaasu- ja vesijohtoihin, ukkosenjohdattimiin ja sähköjohtoihin.¹⁰⁶

Rakennusopissa perehdyttiin aluksi yleisiin terveydellisiin näkökohtiin ja sitten vähitellen yksinkertaisiin rakennustyyppeihin, esimerkiksi maaseudun yksinkertaisiin asuinrakennuksiin ja talousrakennuksiin sekä työväen asuntoihin. Tutustuttiin myös kunnallisiin rakennuksiin, joita olivat esimerkiksi kansakoulut ja vai-vaistalot. Myös kaupunkien yksinkertaisiin asuinrakennuksiin tutustuminen kuului ohjelmaan. Rakennus-piirustus oli koulujen alkuvuosina sisältänyt lähinnä rakenteellisten yksityiskohtien piirtämistä, mutta nyt huomioitiin rakennusopin tarpeita hieman enemmän. Rakennusten yksityiskohtien konstruktiopiirustus-ten lisäksi rakennuspiirtämisen tuli nyt sisältää ”yksinkertaisten, rakennusopin alalla luettuihin raken-nuslajeihin kuuluvain tehtävien suorittamista”,¹⁰⁷ mikä tarkoittaa käsittääkseni kokonaisten, melko yksin-kertaisten rakennusten piirtämistä.

Edellä esitettyä käsitystä tukee Turun teollisuuskoulusta säilynyt oppilastyömateriaali, joka muista kou-luista on ilmeisesti hävinnyt. Oppilaspiirustukset sisältävät rakennussuunnitelmia ja rakennuskonstruk-tiopiirustuksia, jälkimmäisiä myös rautabetonirakenteista. Asuintalopiirustuksista suurin osa on puisia hu-viloita. Kivirakennuksia on vain vähän. Maatalousrakennuksia ja kansakoulupiirustuksia taas löytyy koko-elmasta runsaasti. Oppilastöiden taustalla ovat olleet pääasiassa mallipiirustukset; joko koulun kirjaston mallikirjat ja rakentamisen erikoisjulkaisut tai opettajan mallipiirustukset.¹⁰⁸

Molemmille rakennusosastoille yhteistä oli toisella luokalla maanrakennusopin ja tierakennusopin kurssi kokonaisuudessaan. Vesirakennusopista molemmille yhteisiä opintoja olivat vedenalaiset kaivutyöt, vesi-säiliöt ja kaivot, veden nostaminen, vesijohdot ja lokaviemärit sekä patorakennukset. Sillanrakennus-opista yhteisiä opintoja oli yksinkertaiset puu- ja kivisillat sekä siltojen kuormitus.¹⁰⁹ Koneosastolla opis-kelluista aineista saa jonkinlaisen käsityksen esimerkiksi Vaasan teollisuuskoulun (*Industriskolan Niko-laistad*) arkistossa olevissa koneosaston (*mekaniska afdelningen*) opiskelijoiden todistuksista. Lukuvuo-delta 1894–1895 on todistuksissa arvosanoja esimerkiksi seuraavista aineista: aritmetiikka, algebra, geo-metria, koneoppi, fysiikka, mekaniikka, koneensuunnittelu, koneenpiirustus, käsivaraispiirustus (*”fri-handsteckning”*) ja kirjanpito.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Lahti 1970, 178.

¹⁰⁷ Lahti 1970, 178–179.

¹⁰⁸ Suominen-Kokkonen 2007, 21.

¹⁰⁹ Lahti 1970, 179.

¹¹⁰ KA, Vaasa. Vasa industriskolans arkiv, Bc, vitsordförteckningar; Dc, skolbetyg ocg arbetsintyg

Vuonna 1911 teollisuuskoulut päätettiin muuttaa kolmevuotiseksi. Opetusta annettiin edelleen puolivuosiskursseilla, kuten aiemminkin oli ollut käytäntönä.¹¹¹ Syynä teollisuuskoulujen uudistamiseen oli Rakennustaito-lehden mukaan puutteelliseksi koettu opetus esimerkiksi matemaattisissa aineissa. Koneenhoitajatutkinnon suorittaneet oppilaat tai koulun jälkeen rakennusmestareiksi, työnjohtajiksi tai tehtaitten esimiehiksi suuntautuneet oppilaat olivat olleet ilmeisen tyytyväisiä koulunkäyntiinsä. Mutta ne, jotka ovat *”ruvenneet piirustajiksi teknillisiin toimistoihin sekä tehtaitten tai konepajojen piirustuskonttooreihin”*¹¹², ovat huomanneet tietomääränsä liian pieneksi. Osa kuitenkin oli selviytynyt hyvin ollen *”arvossa pidettyjä sellaisissakin toimissa, jotka ovat kysyneet suurempaakin määrää teoreettisia tietoja”*¹¹³. Lehden mukaan todellisuudessa myös monet rakennusmestareiksi ryhtyneet ovat voineet koulutuksen jälkeen huomata puutteita tiedoissaan.

Vaasan teollisuuskoulu aloitti toimintansa siis vuonna 1887 ja peri edeltäjänsä, teknillisen reaalikoulun¹¹⁴ omaisuuden, mekaanisen työpajan, mallikokoelmat ja opetusvälineet.¹¹⁵ Vaasan teollisuuskoulu oli tuolloin pelkästään ruotsinkielinen.¹¹⁶ Koulun johtajana ja opettajana koneosastolla oli insinööri Johan Vilhelm Sandberg. Huonerakennusosastolla opettajana toimi arkkitehti Frederik Thesleff vuosina 1889–1908.¹¹⁷ Thesleffin jälkeen virkaa hoiti arkkitehti V.J. Sucksdorff Oulusta.¹¹⁸ Vuonna 1900 koulu sai Pariisiin maailmannäyttelyssä hopeamitalin esille asetetuista oppilastöistä.¹¹⁹ *”Vaasan teollisuuskoulun yhteydessä on pieni, mutta jotenkin täydellinen konepaja”*, kirjoitti Uusi Suometar 1888.¹²⁰ Pohjalaisen mukaan muilla teollisuuskouluilla ei ollut omaa konepajaa.¹²¹

Åkermanin varsinaisia todistuksia ei löydy teollisuuskoulun arkistosta. Arkistossa on kuitenkin arvostelukirja, johon on merkitty opiskelijoiden arvosanat. Alvar Åkermanin rakennusosaston arvosanat ovat selvästi koneosaston arvosanoja paremmat. Esimerkiksi rakennusosastolla hänen arvosanansa aineista

¹¹¹ Pohjalainen 23.08.1913 no 193, 1. KKDA.

¹¹² Rakennustaito 01.06.1908 no 11, 11. KKDA.

¹¹³ Rakennustaito 01.06.1908 no 11, 11. KKDA.

¹¹⁴ Vaasan teknillinen reaalikoulu avasi ovensa 10.10.1849. Välillä koulu toimi Pietarsaareissa 10 vuotta, kun Vaasa oli palanut. Koulu siirtyi takaisin Vaasaan vuonna 1862. (Kansallisarkiston verkkosivu, *arkistonmuodostaja: Tekniska realskolan i Vasa*).

¹¹⁵ Kansallisarkiston verkkosivu *Arkistonmuodostaja: Vasa tekniska läroanstalt*.

¹¹⁶ Koneosasto jaettiin suomen- ja ruotsinkielisiin osastoihin 1912. Mm. Pohjalainen 23.8.1913 no 193, 1. KKDA.

¹¹⁷ Arkitekten 1912 no 9, 134. KKDA; Ylioppilasmatrikkeli-verkkosivu.

¹¹⁸ Arkitekten 1912 no 9, 134. KKDA; Rakennustaito 01.05.1912 no 9, 24. KKDA. Vaasan teollisuuskoulun arkistossa (KA) on käsin kirjoitettu, päiväämätön paperi, johon on listattu opettajia ja heidän oppituntejaan. Listan mukaan Arthur Granfelt on opettanut esimerkiksi aritmetiikkaa, algebraa, geometriaa ja mekaniikkaa. Rehtori Sandberg taas opetti listan mukaan koneosaston aineita: *”allmän maskinlära, maskinbyggnad, maskinritning, mek. teknologi”*. Paperissa mainitaan myös opetetun äidinkieltä ja terveysoppia, vaikka näitä aineita en läpikäymistäni 1800-luvun lopun todistuksista tai lukujärjestyksistä löytänyt. Lista on siis mahdollisesti 1900-luvun alkupuolelta, mitä tukee myös se, että Thesleffin nimeä ei opettajaluettelossa näy.

¹¹⁹ Rakennustaito 1912, no 9, 134. KKDA.

¹²⁰ Uusi Suometar, 25.10.1888, no 250, 2. KKDA.

¹²¹ Mm. Pohjalainen, 23.08.1913, nro 193, 2. KKDA.

”praktg. ritning” ja ”prakt. geometri” on yhdeksän.¹²² Åkermanin myöhemmistä rakennuspiirustuksista näkeekin, että hän oli taitava piirtäjä. Lukujärjestyksen mukaan lukuvuonna 1892–93 koulupäivät kestivät kahdeksasta iltakuuteen, joinain päivinä iltaseitsemään, kuutena päivänä viikossa. Päivällä oli lukujärjestyksen mukaan parin tunnin tauko.¹²³

TYÖNKUVASTA

Rakennusammattien rooli jaot olivat selkiytymättömiä pitkälle 1910-luvulle asti.¹²⁴ Opintojen jälkeen moni rakennusmestari toimi arkkitehtitoimistossa piirtäjänä ja perusti kokemuksen kartuttua oman suunnittelutoimiston.¹²⁵ Jotkut rakennusmestarit taas ryhtyivät arkkitehtitoimistojen osakkaiksi tai arkkitehtien avustajaksi.¹²⁶ Arkkitehtien lailla myös rakennusmestarit tekivät opintomatkoja Eurooppaan.¹²⁷ Myös Åkerman teki opintomatkoja. Vuonna 1900 hänen mainitaan tehneen opintomatkan Ruotsiin ja 1924 Ruotsiin, Tanskaan ja Saksaan.¹²⁸

Moni rakennusmestari ryhtyi myös rakennusurakoitsijaksi ja rahoittajaksi asunto-osakeyhtiöissä. Pääoma-voimaisin rakennusurakointi keskittyi Helsinkiin.¹²⁹ Arkkitehdit suunnittelivat Helsingin keskeisen jugendrakennuskannan, esimerkiksi näyttävät kulmatontit, rakennusmestareiden suunnitellessa muita asuinrakennuksia sekä teollisuusrakennuksia.¹³⁰ Rakennusmestarien suunnittelupanos oli kuitenkin suuri, esimerkiksi 1900-luvun alkuvuosina rakennusmestarit suunnittelivat yli puolet Helsinkiin suunnitelluista asuinrakennuksista.¹³¹ Rakennusmestarien ensimmäisessä matrikelissa (1907) esitellään 316 teollisuuskoulun huoneenrakennusosastolta valmistunutta rakennusmestaria, joista 90 mainitaan myös suunnitelleen itsenäisesti rakennuksia.¹³²

Suomen Teollisuuslehdessä ehdotettiin jo vuonna 1886, että kaupungeissa rakennusmestareina toimiville henkilöillä pitäisi olla lain asettama pätevyysvaatimus.¹³³ Tämä ei kuitenkaan tapahtunut virallisesti vielä tuossa vaiheessa. Helsingin rakennustarkastuskonttori antoi vuonna 1913 määräyksen, jonka mukaan rauta- ja betonitöiden työnjohtajan tuli voida esittää asianmukainen pätevyys. Helsingin vuoden 1917 rakennusjärjestys tarkensi määräystä siten, että asuinkerrostalon työnjohtajalla tuli olla teollisuuskoulun todistus ja käytännön kokemusta tai kymmenen vuoden työkokemus ja hyväksi havaittu taito alalta, lisäksi puolet työkokemuksesta tuli olla Helsingissä hankittua. Ensimmäiset valtakunnalliset

¹²² KA, Vaasa. Vasa industriskolans arkiv: Bc Vitsordsförteckningar.

¹²³ KA, Vaasa. Vasa industriskolans arkiv. Arbetsordning. (Bf Övriga förteckningar?)

¹²⁴ Suominen-Kokkonen 2007, 21.

¹²⁵ Jäppinen & al. (toim.) 2019, 33. Rauske 2007, 9.

¹²⁶ Helander 2007, 47.

¹²⁷ Jäppinen & al. (toim.) 2019, 33. Ahtola-Moorhousen (2007, 21) mukaan tätä ei kuitenkaan tapahtunut samassa mittakaavassa kuin arkkitehteillä.

¹²⁸ Korpela 1995, 652; *Suomen rakennusmestarien albumi-matrikkeli 1905–1930* 1930, 640. Lisäksi arkistoaineistosta on selvinnyt, että hän teki myös muita matkoja, esimerkiksi tutustuminen Tukholman kauppahallien tilanteeseen vuonna 1908.

¹²⁹ Mm. Suominen-Kokkonen 2007, 22; Ahtola-Moorhouse 2007, 24.

¹³⁰ Ahtola-Moorhouse 2007, 24.

¹³¹ Jäppinen & al. (toim.) 2019, 33.

¹³² Lahti 1970, 331–332.

¹³³ Suomen Teollisuuslehti 2/1886, 31 ja 3/1886, 41–44. teoksessa Lahti 1970, 60.

huoneenrakennustyötä koskevat järjestysohjeet vuodelta 1927 määräisivät, että betonirakenteiden rakentamisen valvonta ja johto kuuluivat henkilöille, jotka olivat todistettavasti ammattitaitoisia.¹³⁴

Suomen rakennusmestariiliitto on kerännyt vuonna 1914 tilastoa kaupunkien rakennusmestarintoimista. Tilaston mukaan rakennusmestareita on 1914 ollut virkakunnassa 33 kaupungilla. Selvityksessä todetaan, että monella paikkakunnalla lasketaan oikeus sivuansioihin huomattavaksi eduksi, ja että sivuansiokiellosta on yhä enemmän luovuttu. Vapaus sivuansioihin tekee toimet halutummaksi.¹³⁵ Tilastokatsauksessa kerrotaan myös rakennusmestarien toimen syntyemisestä kaupunkiin seuraavasti:

Kaupunkien rakennuksien ja katujen yms. korjauksia ja karkeampaa irtaimistoa hoitaa, niiden ollessa vähäiset, joku näitä asioita hiukan ymmärtävä paikkakuntalainen, käsityöläinen tahi joku muu. (Poikkeustapauksissa kaupungin puutarhuri.) Sitten kun hänen voimansa eivät enään riitä, otetaan kaupungille rakennusmestari. Useissa tapauksissa olisi kaupunkiin jo aikaisemminkin tarvittu ammattiasioita ymmärtävä työnjohtaja – mikään kaupunki ei liene rakennusmestarintoimen perustamista katunut ja pitänyt liian aikaisena – mutta sitä ei syystä taikka toisesta ole tullut ajoissa tehdyksi. Kun sitten kaupungissa on jonkun aikaa ollut vakinainen rakennusmestari, on seuraava askel tavallisesti kaupungininsinöörinviran perustaminen, suurempien teknillisten laitosten kysymykseen tullessa. Sitten, aikojen kuluttua, palkataan kaupunginarkkitehti, jonka jälkeen tavallisesti vasta otetaan toinen vakinainen rakennusmestari.¹³⁶

2.2 Suhde arkkitehtien ammattikuntaan

Rakentamisen ammattilaiset, niin arkkitehdit kuin rakennusmestarit, saattoivat urakoida eräänlaisella grynderiperiaatteella suunnittelemaan taloja. Urakointi oli kuitenkin enemmän rakennusmestareiden käsissä. Arkkitehtien ja rakennusmestarien välille syntyi kilpailua toimeksiannoista. Rakennusmestarien palkkiovaatimukset olivat usein arkkitehtejä alhaisempia.¹³⁷ Rakennusmestarit joutuivatkin arkkitehtikunnan arvostelun kohteeksi yhtäaikaista suunnittelusta ja urakoinnista.¹³⁸ Urakointien järjestelystä käytiin ”pitkää ja monipuolista, eettistäkin keskustelua 1890-luvulta lähtien.”¹³⁹ Arkkitehdit kritisoivat urakoinnin lisäksi rakennusmestarien töiden laatua.¹⁴⁰ Leena Ahtola-Moorhousen mukaan ”rakennusmestarijuggendia” kritisoitiin esimerkiksi yksinkertaisista ratkaisuista ja kömpelyydestä. Arvostelun kohteeksi joutui erityisesti Helsingin Huvilakatu, jota kritisoitiin Rakennustaito-lehdessä 1911 muun muassa rikkinäisestä ja rumasta arkkitehtuurista ja sekavuudesta. Huvilakadulla oli sekä rakennusmestarien että arkkitehtien suunnittelemaa rakennuksia suunnilleen saman verran.¹⁴¹ Nykyisin Huvilakadun asuintaloja pidetään

¹³⁴ Neuvonen & al. 2002, 142; Lahti 1970, 314–315.

¹³⁵ Rakennustaito 1.9.1916, no 17, 13–14. KKDA.

¹³⁶ Rakennustaito 1.9.1916 no 17. KKDA.

¹³⁷ Jäppinen & al. (toim.) 2019, 33; Rauske 2007, 14.

¹³⁸ Suominen-Kokkonen 2007, 21–22.

¹³⁹ Suominen-Kokkonen 2007, 21.

¹⁴⁰ Jäppinen & al. (toim.) 2019, 33; Ahtola-Moorhouse 2007, 29–31.

¹⁴¹ Ahtola-Moorhouse 2007, 29–31.

Helsingin arkkitehtuurin helminä ja ”katua esitellään Helsingin oppaissa yhtenä jugendarkkitehtuurin upeana tiivistymänä kaupunkikuvassa”.¹⁴²

1900-luvun alussa rakennusmestarien ja arkkitehtien välinen ristiriita kärjistyi avoimeksi valtataisteluksi. Arkkitehtiklubi pyrki sulkemaan rakennusmestarit ulos arkkitehtuurikilpailujen tuomaristoista. Rakennusmestarit taas olivat sitä mieltä, etteivät arkkitehdit kyenneet seuraamaan rakennustekniikan kehitystä. Heidän mukaansa kilpailulautakunnissa oli hyväksytty suunnitelmia, joiden toteuttaminen ylitti ennalta asetetut kustannukset. Valtataistelu kiihtyi entisestään, kun Kokkolan kansakoulun arkkitehtikilpailun tulokset saatiin julkisuuteen 1907. Kilpailun kolmannen palkinnon voittaja paljastui rakennusmestariksi.¹⁴³

Rakennusmestari Åkerman oli yksi kilpailun tuomareista. Tuomaristoon kuului Kokkolan kaupunginvaltuuston valitsemana apteekkari F. Löfhjelm sekä Arkkitehtiklubin valitsemina arkkitehdit Knut Wasastjerna ja Armas Lindgren. Apteekkari Löfhjelmin varajäsenenä toimi kaupunginrakennusmestari Alvar Åkerman, Wasastjernan ja Lindgrenin varajäsenenä arkkitehti Karl Lindahl. Lautakunnan puheenjohtaja oli arkkitehti Knut Wasastjerna ja sihteeri arkkitehti Bertel Jung. Apteekkari Löfhjelm ei voinut osallistua kokouksiin ollenkaan, joten kaupunkia edusti koko valintaprosessin ajan rakennusmestari Åkerman. Lindgreniä tuurasi kaksi kertaa arkkitehti Lindahl. Kilpailun tuomaristo kokoontui Helsingissä neljä kertaa.¹⁴⁴

Kokkolan kansakoulun arkkitehtikilpailu julistettiin Arkitekten-lehdessä 1/1907. Kilpailuilmoituksen sanamuoto kuului: ”*inbjudas härmed finska arkitekter att deltaga i en täflan...*”¹⁴⁵. Kilpailun voittajat esiteltiin lehden numerossa 4/1907. Ensimmäisen palkinnon saivat Ivar ja Valter Thomé, toisen Eliel Saarinen ja kolmannen rakennusmestari Emil Svensson.¹⁴⁶ Samassa numerossa kerrottiin Arkkitehtiklubin kokouksesta 6.3.1907. Kokouksessa esitettiin periaatekysymys: *har byggmästare rätt att deltaga i täfling, utlyst för arkitekter?* Kysymyksessä viitattiin edellä mainittuun kansakoulukilpailuun, jossa rakennusmestari oli päässyt palkinnoille. Asian käsittely lykättiin tulevaisuuteen.¹⁴⁷ Lehden seuraavassa numerossa kilpailua käsiteltiin lisää. Kerrottiin myös, että Arkkitehtiklubi oli kokouksessaan 13.4.1907 jatkanut keskustelua aiheesta ”*hvem som öfverhuvud vore att anse såsom ”arkitekt” och särskild ”finsk arkitekt”*”.¹⁴⁸ Syyskuussa asiasta keskusteltiin jälleen. Arkkitehtiklubin kokouksessa arkkitehdit Lindberg ja Saarinen olivat sitä mieltä, että muut kuin arkkitehdit pitäisi sulkea pois arkkitehdeille suunnatuista kilpailuista, muun muassa kovan kilpailun takia. Asiasta esitettiin myös eriäviä näkökantoja, joiden mukaan työn laadun pitäisi ratkaista, ei henkilön. ”*Det som var godt borde komma fram i dagen och blifva belönadt, arbetet afgöra, icke*

¹⁴²Ahtola-Moorhouse 2007, 29–31.

¹⁴³Michelsen 1992, 96.

¹⁴⁴Arkitekten 1907 no 5, 11. KKDA; Korpela 1994, 661–662; Kaupunginvaltuuston pöytäkirjaliite: kilpailujuryyn pöytäkirja 3.3.1907.

¹⁴⁵Arkitekten 1907 no 1, 27. KKDA. Lihavointi lisätty. Samassa lehdessä julistettiin myös ”Taidetta kouluihin” -yhdistyksen (*föreningen Konstverk för skolan*) kilpailu maaseudun koulurakennuksia varten (s. 28). Kokkolan ruotsalaisen kansakoulun kilpailukutsu julkaistiin myös Rakennustaito-lehdessä 1.1.1907.

¹⁴⁶Arkitekten 1907 no 4, 15–19. KKDA.

¹⁴⁷Arkitekten 1907 no 4, 24. KKDA.

¹⁴⁸Arkitekten 1907 no 5. KKDA.

*personen.*¹⁴⁹ Äänestyksen jälkeen Lindbergin ja Saarisen esitys voitti äänin 15–11, mikä siis merkitsi rakennusmestarien sulkemista kilpailuiden ulkopuolelle.

TILANNE KOKKOLASSA

Pääosa arkkitehteistä toimi 1900-luvun alussa Helsingissä. Virkoja oli tarjolla esimerkiksi yleisten rakennusten ylihallituksen, kaupungin, Polyteknillisen opiston ja teollisuuskoulun palveluksessa. Yksityisistä arkkitehtitoimistoistakin suurin osa toimi Helsingissä. Muualla maassa arkkitehdit työllistyivät muun muassa lääninrakennuskonttoreihin, teollisuuskouluihin ja isompien kaupunkien yksityisiin suunnittelutoimistoihin.¹⁵⁰ Pienemmillä paikkakunnilla ei koulutettuja arkkitehteja juurikaan ollut ja rakennustoiminta oli vähäisempää. Oletettavasti siis kilpailuakaan arkkitehtien ja rakennusmestarien välillä ei samassa mittakaavassa esiintynyt. Kaupunginarkkitehdin virkoja oli Juhani O.V. Viistein mukaan esimerkiksi vuonna 1940 perustettu vasta Helsinkiin, Tampereelle, Turkuun, Vaasaan, Lahteen, Kuopioon, Ouluun, Poriin ja Kotkaan¹⁵¹.

Pienemmissäkin kaupungeissa toki käytettiin silti arkkitehtejä. Esimerkiksi Kokkolan suomalainen kansakoulu (nyk. Mäntykankaan koulu) on arkkitehti Runar Eklundin suunnittelema,¹⁵² samoin kuin ruotsalaisen kansakoulun (myöh. Renlundin koulu) laajennusosa¹⁵³. Muita Eklundin suunnittelemissa rakennuksissa Kokkolassa ovat olleet Björkin talo Vesitorninmäellä (1930)¹⁵⁴ ja ns. Kailan talo osoitteessa Rantakatu 8 (1912).¹⁵⁵ Vanha ruotsalainen lyseo Tehtaankadulla oli alun perin L.I. Lindqvistin suunnittelema.¹⁵⁶ Kokkolan vesitornin suunnitteli arkkitehti Selim A. Lindqvist (1914)¹⁵⁷ ja sähkölaitoksen (1905) talon Sigurd Frosterus ja Gustaf Strengell¹⁵⁸. Strengell suunnitteli myös Marocko-nimisen huvilan veljelleen lääkäri Alarik Strengellille.¹⁵⁹ Muita arkkitehtien suunnittelemissa rakennuksissa tuolta ajalta on esimerkiksi Vartioliinan talo (1926), jonka suojeluskunnalle suunnitteli Ole Gripenberg (arkkitehtitoimisto Frosterus & Gripenberg).¹⁶⁰ Tullipakkahuone (1916) on Thomén veljesten käsialaa.¹⁶¹ Arkkitehti Matti Björklund (myöh. Visanti) suunnitteli Torikadun ja Itäisen Kirkkokadun kulmaan asuinkerrostalon 1927 sekä pappilan Katariinantorin reunalle 1934.¹⁶² Asuintalo osoitteessa Puistokatu 4 on Vaasan kaupunginarkkitehti Carl

¹⁴⁹ Arkitekten 1.10.1907 no 7, 19–20. KKDA. Tätä mieltä olivat esimerkiksi Jarl Eklund, Gauffin ja Nils Vasastjerna.

¹⁵⁰ Wäre 1992, 55. Useimmat Helsingin virka-arkkitehdit toimivat samanaikaisesti yksityisinä suunnittelijoina (Wäre 1992, 55).

¹⁵¹ Arkkitehti 1.9.1940 no 9–10, 37. KKDA.

¹⁵² Korpela 1994, 683.

¹⁵³ Ahmas 1992a, 92.

¹⁵⁴ Ahmas 1992a, 88.

¹⁵⁵ Hietalahti 2004, 130.

¹⁵⁶ Mm. Ahmas 1992a, 47.

¹⁵⁷ Ahmas 1992a, 85.

¹⁵⁸ Ahmas 1992a, 68.

¹⁵⁹ Ahmas 1992a, 134.

¹⁶⁰ Korpela 1994, 681; Ahmas 1992a, 84.

¹⁶¹ Mm. Korpela 1994, 680; Ahmas 1992a, 80.

¹⁶² Korpela 1994, 682.

Schultzin suunnittelema.¹⁶³ Kokkolan ainoan jugend-tyylisen kivisen asuinkerrostalon, Kokkolinnan, piirustuksen on kuitenkin allekirjoittanut kaksi rakennusmestaria, Taipale ja Himanka.¹⁶⁴

Muita rakennusmestareita Kokkolassa tuohon aikaan olivat esimerkiksi Johan Gunnar Indola, Frans Wiklund ja Åke Sjövall. Gunnar Indola valmistui Vaasan teollisuuskoulusta 1911 ja työskenteli Jarl Eklundin rakennustoimistossa Helsingissä. Hän palasi Kokkolaan 1918 ja perusti rakennus- ja puuseppäliikkeen rakennusmestari Herman Söderlundin kanssa. Vuodesta 1923 hänellä oli oma yritys. Indola piirsi muun muassa Suomen Marjat Oy:n tehdas- ja asuinrakennuksen ja M.A. Slotten asuin- ja liikerakennuksen (1928).¹⁶⁵ Frans Hjalmar Wiklund oli käynyt myös Vaasan teollisuuskoulun. Ammatiltaan hän oli veturinkuljettaja. Wiklundilla oli myös taidemaalarin lahjoja. Hän suunnitteli omakotitaloja ja esim. koulujen lisärakennuksia sekä valvoi rakennuksien toteutuksia. Mäntykankaan länsisivun talot ovat hyvin pitkälle Wiklundin suunnitteleamia. Hänen innoittajakseen suunnittelijana mainitaan Alvar Åkerman.¹⁶⁶ Suomen talouselämän hakemistossa 1939 ovat Kokkolassa ilmoittaneet urakoitsijat C.E. Enqvist, J.G. Indola, Johan Kurten ja J.A. Åkerman.¹⁶⁷

---

¹⁶³ Ahmas 1992a, 123.

¹⁶⁴ Ahmas 1992a, 75.

¹⁶⁵ Pohjonen 1995, 233.

¹⁶⁶ Pohjonen 1995, 877.

¹⁶⁷ Sininen kirja, Suomen talouselämän hakemisto 1.12.1939 no II 1930-40, 1237. KKDA.

3. URAN VARHAISVAIHEET

3.1 Muurausta ja metalliseoksia

Tiedot siitä, missä Åkerman työskenteli muutamana ensimmäisenä vuonna koulusta valmistuttuaan vaihtelevat hieman lähteestä riippuen. *Suomen rakennusmestarien albumi-matrikkelin* mukaan koulusta valmistuttuaan Åkerman oli kevättalven ja kesän 1896 Viipurissa, aluksi puutöissä rakennusmestari G. Gustafsonilla ja sitten Viipurin suomalaisen tarkk'ampujapataljoonan kasarmien korjaustöissä arkkitehti I. Aminoffin alaisuudessa.¹⁶⁸ Viipurin pataljoonan kasarmialue sijaitsi Papulan kaupunginosassa, jonne kasarmialuetta alettiin rakentaa entisen Marienhoffin kartanon maille 1800-luvun lopulla, uutta asutusta 1900-luvun alusta lähtien.¹⁶⁹

Svenska Pressen mainitsee Åkermanin työskennelleen Vaasassa piirtäjänä valmistuttuaan teollisuuskoulusta: ”*Sedan han därpå under ett par års tid haft anställning å ritkontor i Vasa*”.¹⁷⁰ Työskentely piirtäjänä Vaasassa on mainittu myös eräissä muissa lehdissä.¹⁷¹ Kuitenkin Suomen rakennusmestarien albumi-matrikkeli mainitsee hänen jo vuosina 1897–98 toimineen Pietarissa *Russische Skandinavische ban geselschaftin* puunjalostus- ja sementtityötehtailla piirtäjänä ja rakennusmestarina.¹⁷² Jotkin lähteet puhuvat eräästä rakennustoimistosta Pietarissa, jossa hän olisi työskennellyt 1898–1899.¹⁷³ Siirtolaisuusinstituutin siirtolaisrekisterin passiluettelotietokannasta löytyy tieto, jonka mukaan vaasalainen rakennusmestari Alvar Åkerman olisi hakenut vuodeksi passia Venäjälle. Passin päiväys on 22.10.1898.¹⁷⁴ Muita Åkermanin passihakemuksia Venäjälle arkistosta ei löydy. Tällä perusteella voitaisiin ajatella, että hän on mennyt Pietariin vasta loppuvuodesta 1898 – toki arkistolähteissä voi olla puutteitakin.

Jo kesällä 1899 Åkerman kartutti eräiden lähteiden mukaan kokemusta muuraamisesta työskennellessään muurarina venäläisen kirkon rakennustyömaalla Hämeenlinnassa.¹⁷⁵ Hämeenlinnassa asumiseen viittaa sekin, että lehti *Registeringstidning för varumärken* esittelee **Hämeenlinnassa** asuvan rakennusmestari ja mekaanikko Johan Alvar Åkermanin hakeman patentin antifriktsionimetallin sekoittamisesta vuonna 1899.¹⁷⁶ Arkistoaineistossa on todistus, jonka Åkerman on saanut koneinsinööriltä Wärtsilästä (*Wärtsilä*

¹⁶⁸ Ikäläinen (toim.) 1907, 25; myös Pohjonen 1995, 919.

¹⁶⁹ VirtuaaliViipuri-verkkosivusto: *Papulan kaupunginosa*, 2006/2020. Sivusto kuvaa Viipuria sellaisena, kun se oli vuonna 1939. Myös monessa muussa lähteessä Åkermanin mainitaan työskennelleen Viipurissa ilman tarkkaa mainintaa ajasta (Mm. sanomalehti ÖB 13.7.1926. KKDA; Kokkola 15.7.1926. KKDA).

¹⁷⁰ Svenska Pressen 14.7.1926. KKDA. Vaasan kaupunginarkistosta ei löytynyt tietoja Åkermanista.

¹⁷¹ Mm. Klä 14.7.1936. KKDA. ÖB (14.3.1940, KKDA) kertoo: ”- - tjänstgjorde han som ritare i Vasa och senare i Jakobstad.” Muut lähteet puhuvat Vaasasta ja Pietarista, olisiko Pietari ja Pietarsaari (Jakobstad) menneet toimittajalta sekaisin?

¹⁷² Ikäläinen (toim.) 1907, 385. Myös Pohjonen (1995, 919) mainitsee Åkermanin toimineen ”piirtäjänä ja mestarina Pietarissa puunjalostus- ja sementtitehtailla 1897–98”.

¹⁷³ Voipio 1965, 259.

¹⁷⁴ Siirtolaisuusinstituutti, Turku: Lääninhallitusten ja kaupunkien maistraattien passiluettelot 1890–1920. KA.

¹⁷⁵ Ikäläinen (toim.) 1907, 385.

¹⁷⁶ Registeringstidning för varumärken 30.12.1899, nro 129, 13, KKDA; Suomen Teollisuuslehti 1.1.1900 no 1, 22, KKDA.

bruk) 1899. Todistuksesta selviää, että Wärtsilän ruukilla on ollut koekäytössä pari Åkermanilta saatuja laakereita. Laakereissa on käytetty antifriktionmetallia, joka ilmeisesti on laakereissa käytettävää valkometallia. Laakereita on käytetty kirjoitushetkellä kolme ja puoli kuukautta sahakoneessa, jolla sahataan Wärtsilän ruukille puita, eivätkä ne ole vaurioituneet tai kuluneet tuona aikana mitenkään. Valussa metalli täytti muotit hyvin. Kirjoittaja on käyttänyt aiemmin vain parhaita valkometallilaatuja, ja hän kertoo, että Åkermanin näytteet ovat täysin verrattavissa näihin parhaisiin metallilaatuihin.¹⁷⁷

Arkistoaineisto kertoo lisäksi, että Veljekset Kivinen, rauta- ja rakennusaineiden kauppa Sortavalassa, on joulukuun 7. [?] päivä 1899 kirjoittanut Åkermanille työtodistuksen, jossa kerrotaan, että ”[R]akennusmestari, herra J. Alvar Åkerman on ollut noin kolme toista[?] kuukautta rakennustöittemme johtajana, suorittaen tehtävänsä täysin mieliksemme ja sen vuoksi kuin myöskin persoonallisesti häntä parhaiten suosittelemme.”¹⁷⁸

3.2 Sortavalan harmoniaa

Vuosisadan vaihteessa Åkermanilla joka tapauksessa oli oma piirustus- ja rakennuskonttori Sortavalassa, ilmeisesti vuosien 1899–1901 välillä.¹⁷⁹ *Karjalatar*-lehdessä Åkerman mainostaa vuonna 1900 useaan otteeseen tekevänsä piirustuksia ja kustannusarvioita kaikenlaisiin rakennuksiin sekä toimittaa ”rakennuskatselmuksia” ja valvoo rakennustöitä.¹⁸⁰ Viimeisin löytämäni mainos on joulukuulta 1900. Näiltä ajoilta ovat ensimmäiset Åkermanin piirtämät, käsiini saamat rakennuspiirustukset.

Sortavalaan suunnittelivat puutaloja 1800-luvun loppupuolella muutamat ulkopuoliset arkkitehdit, joiden piirtämät talot toimivat malleina paikallisille suunnittelijoille.¹⁸¹ Esimerkkinä Martti I. Jaatinen mainitsee Josef Stenbäckin 1881 piirtämän talon (3-37-16-a ja b) ja Oski Leanderin seuraavana vuonna

Torstaina 30 p. Elokuuta		KARJALATAR	
J. Alvar Åkerman, Rakennusmestari.		Tekee piirustuksia ja kustannusarvioita, kaikenlaisiin rakennuksiin, toimittaa rakennuskatselmuksia, valvoo rakennustöitä. Osoite: Sortavala. Nikolainkatu 43.	Telefooni 56.

¹⁷⁷ Todistus, päivätty 21.11.1899, Urban Åkermanin arkisto. Åkerman jätti myöhemmin (1915) myös toisen patenttihakemuksen, se koski ikkunoiden tiivistyslistaa (Registeringstidning för varumärken, 01.01.1915, nro 589, 20. KKDA.) Myös Åkermanin sedän Petter Fritiof Åkermanin mainitaan olleen kiinnostunut keksimisestä. Hän koetti suunnitella ikiliikkujaa (Voipio 1965, 254).

¹⁷⁸ Työtodistus, Urban Åkermanin arkisto. Lähdeaineisto on osin ristiriitaista. Miten Kivisen työt suhteutuvat kokonaisuuteen? Ovatko Kivisen rakennustyöt voineet sijaita esimerkiksi Pietarissa? Kivisen veljekset ovat olleet mukana sortavalalaisen Supisen puutavarabisneksessä ainakin 1900-luvun alkupuolella. Supisella oli haarakonttori myös esim. Pietarissa. Pietarissa työskentelystä ei löydy erillistä todistusta ja asiasta ei saada tällä erää selvyttä.

¹⁷⁹ Virtual Sortavala -verkkosivusto: *Asuinrakennus, Karjalankatu 3*; Suomen rakennusmestarien matrikkeli 1905–30, 1930, 640. Suomen rakennusmestarien albumi-matrikkeli (toim. E. Ikäläinen, 1907) mainitaan vuosiksi 1899–1900, mutta useammat lähteet puhuvat vuodesta 1901. Kirjoille Sortavalaan Alvar Åkerman muutti Sortavalan kaupunkiseurakunnan rippikirjojen mukaan maaliskuussa 1900 Maksamaalta. Hänen vaimonsa muutti kirjoille Sortavalaan vähän myöhemmin, rippikirjojen mukaan 6.11.1900 Tukholmasta. (Sortavalan kaupunkiseurakunnan pää- ja rippikirjat, Katitha-tietokanta.)

¹⁸⁰ *Karjalatar*, 30.08.1900, no 101, 4. KKDA.

¹⁸¹ Jaatinen 1997, 226–227.

suunnitteleman talon (3-37-17-1): ”*Pohjapari 128-129 osoittaa, kuinka ulkopuolisen arkkitehdin tekemä hyvä suunnitelma vaikutti myönteisesti paikallisten rakennusmestarisuunnittelijoiden ammattitaidon kehittymiseen.*”¹⁸² Leanderin pohjakaavassa vaikuttaa selvästi Stenbäckin suunnitelma, pienin muunnoksina. 1900-luvun alussa puutalojen piirtäminen siirtyi paikallisten rakennusmestarien käsiin arkkitehtien piirtäessä ainoastaan kivitaloja. Vuosisadan vaihteessa Sortavalan puutalojen rakentaminen oli suunnittelun ja teknisen toteutuksen laadulta korkeampitasoista kuin koskaan sitä ennen tai sen jälkeen.¹⁸³

Sortavalassa taloille itsenäisyyden alkuaikaan mennessä oli ominaista pitkä, suorakulmainen pohja ja yksikerroksisuus. Julkisivua jäsentäviä vaakasuuntaisia elementtejä olivat esimerkiksi korkea kivijalka, selkeä räystäslinja ja panelointikentät. Pystysuuntaisia elementtejä olivat nurkka- ja pystylistoitukset sekä kapeat, korkeat ikkunat. Julkisivuissa oli sekä vaihtelevuutta että Sortavalalle ominaista harmonista yhtenäisyyttä. Vaihtelevuutta loivat varjojen luoma syvyysvaikutelma, erilaiset pinnat sekä räystäskorkeuksien, yksityiskohtien, kattokaltevuuksien ja värityksen vaihtelu. Harmoninen yhtenäisyys muodostui muun muassa samanlaisella aitatyypillä ja -korkeudella, massoittelulla ja julkisivurytmillä.¹⁸⁴

Paikallisia suunnittelijoita olivat esimerkiksi Johan Oskar Leander ja hänen poikansa Oski Leander. Rakennusmestari Johan Oskar Leanderilla oli rakennusliike, puusepäntiike ja tiilitehdas. Oski Leander oli myös rakennusmestari.¹⁸⁵ Sekä isä että poika Leander olivat hyvin tuotteliaita, ja 40 % Sortavalan rakennuskannasta onkin peräisin heidän kynästänsä, Vanhankaupungin ulkopuolella jopa 60 %.¹⁸⁶ Sortavalan puutalojen piirustuksia katsoessa tulee mieleeni, että Åkermanin Sortavalan suunnittelemat talot muistuttavat paljon juuri Oski Leanderin suunnittelemissa taloissa. Åkermanin tapa ja tyyli tehdä piirustuksia on myös hyvin samankaltainen Oski Leanderin huolellisesti tehtyjen piirustusten kanssa.¹⁸⁷ Molemmat olivat teollisuuskoulun käyneitä rakennusmestareita, Leander Kuopion ja Åkerman Vaasan koulun.¹⁸⁸ Sortavalan puutaloissa on harmonista yhtenäisyyttä – osin siksi, että niin iso osa rakennuskannasta oli samojen piirtäjien – ja Åkerman lienee pyrkinyt sovittamaan omat piirustuksensa sopimaan ympäristöönsä ja omaksunut vaikutteita muiden suunnittelijoiden tavasta piirtää, kuten muutkin rakennusmestarisuunnittelijat häntä ennen omaksuivat vaikutteita alueelle suunnitteleilta arkkitehteiltä.

1800-luvun loppupuolella Sortavalan rakennuksissa näkyy muun muassa uusgotiikka (lähinnä kirkot), ns. sveitsiläistyili, uusrenessanssi sekä jugend. Vuosisadan vaihteen jälkeen tyyli siirryttiin vähitellen 1920-luvun klassismin kautta funktionalismiin.¹⁸⁹ Åkermanin Sortavalan piirtämät rakennukset ovat ajalle ominaisesti uusrenessanssityyppisiä puutaloja, joissa oli nikkarityylisiä, koristeellisia puuleikkauksia.

---

¹⁸² Jaatinen 1997, 223.

¹⁸³ Jaatinen 1997, 226–227.

¹⁸⁴ Huovinen & al. (toim.) 2007, 17.

¹⁸⁵ Myöhemmin hän vaihtoi alaa ja toimi mm. pankinjohtajana. Huovinen & al. (toim.) 2007, 19.

¹⁸⁶ Huovinen & al. (toim.) 2007, 19; Jaatinen, 1997, 228.

¹⁸⁷ Leander piirsi taloja Sortavalaa jo ainakin 1896. Piirustustyylillä oli tuolloin melko samanlainen. Vuosisadan vaihteessa koristeellisuus Oski Leanderin piirtämien talojen detaljeissa lisääntyi. Oski Leanderin 1800-luvun lopun piirustuksissa on paljon rautatierakennusten henkeä omaan silmääni.

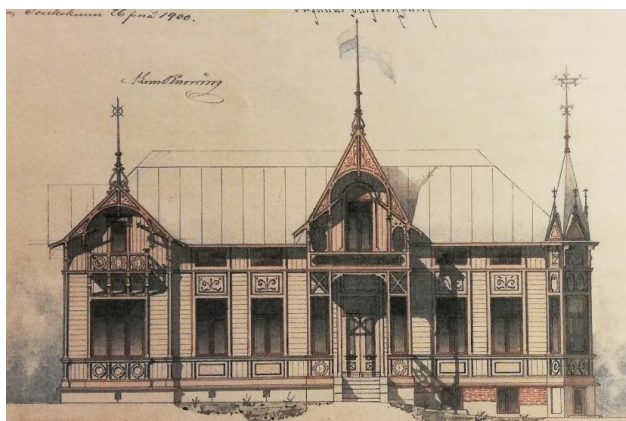
¹⁸⁸ Huovinen & al. (toim.) 2007.

¹⁸⁹ Huovinen & al. (toim.) 2007, 18–25.

Näkemissäni Åkermanin piirustuksissa rakennuksissa on vaalea väritys, T-ikkunat ja runsaasti listoituksia. Rakennuksissa on käytetty usein poikkipäätyjä ja frontoneita.

Kivirakennuksista tietoisesti erottuva varsinainen puurakennustyyli oli luotu 1840- ja 1850- lukujen sveitsiläistyylissä ensimmäistä kertaa. Ammattikirjojen ja yleistyvien ammattilehtien välityksellä se ulottui nopeasti Suomeenkin. Yksi tärkeimmistä vaikuttajista meillä oli ruotsalainen C.E. Löfvenskiöld, joka julkaisi teoksen *Landmannabyggnader* (ensimmäinen laitos 1855). Hän katsoi, että puulla ja kivellä on niin erilaiset ominaisuudet, että koristemuodot, jotka soveltuvat toiselle, eivät sovi toiselle. Maatalousrakennuksissa ei hänen mukaansa tarvittu varsinaisia koristeita, vaan tarkoituksenmukaisin ja yksinkertaisin on kauneinta ja hyödyllinen, kuten liitokset, on koristukseksi.¹⁹⁰ Sveitsiläistyylissä käytettiin myös – vaikkakin runsaasti listoitettuna – peittämätöntä hirsipintaa. Hirsipintaa ihannoitiin myös 1870-luvun muinaispuhjoismaisessa tyyliässä ja 1890-luvulla kansallisromantiikassa. Suurin osa puurakentamisesta noudatteli kuitenkin eräänlaista klassismista kehittyneitä ja puutyylisiä vaikutteita saanutta uusrenessanssia. Julkisivut jäseneltiin runsailla, pienimittaisilla laudoituksilla ja erisuuntaisilla laudoituskentillä. Uusi rakennustyyli levisi puukaupunkien lisäksi koulutettujen suunnittelijoiden piirtämien rakennustyyppien, esimerkiksi kansakoulujen, rautatieasemien ja huviloiden kautta.¹⁹¹

Matkustajakoti Päivölään rakennus, 1900. Kuva: Sortavalan arkkitehtuuria -kirja (Huovinen & al. 2007).

Sortavalan Åkerman piirsi Martti I. Jaatosen mukaan ainakin kahdeksan rakennusta.¹⁹² Kansallisarkiston Mikkelin toimipisteeseen on tallennettu Sortavalan rakennustarkastuksen arkisto. Arkisto käsittelee lähes kaikkien kaupungin rakennusten piirustukset.¹⁹³ Arkiston tietoja on viety Kansallisarkiston verkkosivuille, ja siellä on tiedot Åkermanin piirtämistä kuudesta asuinrakennuksesta ja viidestä muutospiirustuksesta vuosilta 1899 ja 1900. Yksi muutospiirustus on konepajan lisärakennus, muut muutospiirustukset ovat asuinrakennusten laajennuksia sekä julkisivu- ja muita muutoksia. Yhteensä palvelussa on piirustuksia 11 eri tontille.¹⁹⁴ Kirjassa *Sortavalan arkkitehtuuria 1864–1939* esitellään kyseisen arkistonmuodostajan piirustuksien kautta Sortavalan arkkitehtuuria.¹⁹⁵ Kirjassa on mukana piirustukset neljästä Åkermanin piirtämästä rakennuksesta:

¹⁹⁰ Kaila 1987, 27.

¹⁹¹ Kaila 1987, 29.

¹⁹² Jaatinen, Martti I. 1997, 226–227.

¹⁹³ Rauske 2001, 92.

¹⁹⁴ KA: *Sortavalan kaupungin rakennustarkastajan arkisto - Sarjat*, Vakka-tietokanta.

¹⁹⁵ Huovinen & al. (toim.) 2007.

1. Asuintalo, lisä- ja muutosrakennus, Puutarhakatu, tontti 2-19-36. Piirustusvuosi 1900.¹⁹⁶
2. Asuin- ja talousrakennukset, Rantakatu 14, tontti 3-34-8. Piirustusvuosi 1900. Asuintalossa on alakerrassa kolme erikokoista asuntoa, rakennuksen toiseen päähän on piirretty kellari. Talousrakennukseen on piirretty kaksi aittaa, kolme liiteriä, navetta ja käymälä.¹⁹⁷
3. Asuin- ja liiketalo sekä talousrakennus, Laatokankatu 2 (Ulitsa La-doshkaja). Tontti 3-42-40, piirustus vuodelta 1900. Hyväksynyt vahvistettavaksi I. Aminoff. Rakennuksessa toimi matkustajakoti Päivölä. Kellarikerrokseen oli piirretty huoneisto, jossa oli kyökki, etehinen, kaksi kamaria ja puoti. Lisäksi siellä oli muun muassa pesutupa. Ulkorakennuksessa oli kaksi aittaa, vaunuliiteri, puuliiteri, navetta, talli ja käymälä.¹⁹⁸ 1930-luvulla rakennuksessa oli vuokralla Sortavalan Osuusliike. A. Kohosella oli rakennuksessa kivijalkamyymälä, jossa myytiin ruokatavaraa.¹⁹⁹ Rakennus entisöitiin alkuperäiseen asuunsa vuonna 1995. Kunnostetussa rakennuksessa toimii nykyään metsähoitolaitos.²⁰⁰
4. Asuin- ja talousrakennukset, Karjalankatu 3, tontti 3-40-28. Piirustus päivätty 24.12.1900. Talossa on keittiö, ruokahuone, makuuhuone, vierashuone, herrainhuone ja etehinen. Lisäksi kaksi pienempää etehistä, jotka ovat lähinnä ulkoeteisiä (kaksi sisäänkäyntiä).²⁰¹

— Pirtuauto takavarikoitu Soanlahdella. Perjantaina takavarikoivat Soanlahden poliisit V. Koku ja Antti Kinnarinen 7-hengen Buick-vaunun ja siinä olleen 20 litraa virolaista spritiä. Spritiä kuljetti 3 miestä, jotka pidettiin kuulusteluja varten, ja päästettiin sitten vapaiksi. Pirtun omisti M. Kuivalainen, joka samoin kuin autonkuljettaja haastettiin oikeuteen. Auto on Matkustajakoti Päivölän Sortavalasta, mutta lienee autonkuljettaja ollut tietämätön matkustajainsa laukkujen sisällyksestä. Auto ja pirtu takavarikoitiin.

Kansan voima 2.10.1928, no 112, 1. KKDA.

Hyvä kortista ennustaja.
Tietää parhaiten menneitä ja tulevia asioita. Huom! Pitämiäinen kehitys. Matkustajakoti Päivölän Mariankatu 2, pihan puolelta, alakerta. Tavattavissa muutamia päiviä.
W. Lindberg Viipurista.

Laatokka 31.8.1926, no 98, 4. KKDA.

Hudenkirton suurmurhaaja vangittu Sortavalassa.
Hudenkirton Myttylässä lauantaina lokakuun 23 p:nä tapahtuneen järkyttävän murhenäytelmän juottaja työmies Taavetti Kihlström vangittiin viime lauantaina täällä matkustajakoti Päivölässä.
Puten muistettane, lähti murhaaja telonja tehtyään rajalle päin nähtävästi tarkotuksella esiyttää siten tafaa-ajajat jäljiltään. Matka oli kuitenkin suunnattu aivan toisjalle päin, sillä se päättyi luten mainittu Sortavalan, josta oli aifomus jatkaa edelleen pohjoiseen. Suolityh-

Karjalan Ääni, 16.11.1920, no 131, 2. KKDA.

3.3 Miljoonan tiilen Pitkäranta

Vuonna 1900-luvun alussa Åkerman siirtyi Impilahdella sijaitsevan Pitkärannan malminjalostustehtaan uudisrakennukselle ensimmäiseksi rakennusmestariksi.²⁰² Pohjosen mukaan vuosina 1901–02 Åkerman toimi malminjalostustehtaan rakennusmestarina ja tehtaan valmistuttua jatkoi tehtaan

¹⁹⁶ Huovinen & al. (toim.) 2007, 77.

¹⁹⁷ Huovinen & al. (toim.) 2007, 100–101. Teoksen mukaan pommituksissa 2.2.1940 tuhoutunut rakennus. Virtual Sortavala -sivusto esittelee kuitenkin valokuvan, jossa sanotaan olevan osoitteessa Rantakatu 14 oleva, Alvar Åkermanin piirtämä rakennus vuonna 2018 (kauppias Pekka Lampelan talo). Valokuvan talo ei näytä ollenkaan samalta kuin piirustuksen rakennus. Talon kohtalo jäänee siis epäselväksi tältä erää.

¹⁹⁸ Huovinen & al. (toim.) 2007, 116–120.

¹⁹⁹ Virtual Sortavala -verkkosivu 2014. *Matkustajakoti Päivölä*.

²⁰⁰ Mm. Jaatinen 1997, 226–227; Virtual Sortavala -verkkosivu 2014. *Matkustajakoti Päivölä*.

²⁰¹ Huovinen & al. (toim.) 2007, 121. Virtual Sortavala -verkkosivulla olevan kuvan mukaan rakennus on ollut ole-massa ainakin vuonna 2018 (Virtual Sortavala -verkkosivu 2014. *Matkustajakoti Päivölä*).

²⁰² Ikäläinen (toim.) 1907, 385.

rakennusmestarina vuoteen 1904 saakka.²⁰³ Kirkonkirjojen mukaan muutto Sortavalasta Impilahden seurakuntaan tapahtui 11.8.1902²⁰⁴, mutta työt Impilahdella olivat ilmeisesti siis alkaneet kuitenkin jo aiemmin.

Pitkäranta sijaitsee vähän matkan päässä Sortavalasta, Laatokan länsipuolella. 1800-luvun lopun Pitkäranta oli ”*monikansallinen yhteisö keskellä karjalaista korpea*”.²⁰⁵ Pitkärannan kaivosten ensimmäinen kukoistuskausi sijoittui vuosisadan puolenvälin tienoille ja toinen vuosien 1880–1904 välille.²⁰⁶ Kaivoksen silloinen omistaja, pietarilainen pankki, palkkasi Pitkärantaan 1880 noin 50 ruotsalaista ammattilaista. Kaivos olikin 1880–90-luvuilla Suomen johtavia teollisuuslaitoksia.²⁰⁷ Pitkärannassa oli kaivoksien ja malminjalostustehtaan lisäksi muun muassa lasi- ja punamultatehtaat, jotka olivat syntyneet tehtaan sivutuotteiden hyödyntämiseksi. Pitkärannan hyvälaatuista punamultaa käytettiin ympäri Suomea. Alueen teollistuminen oli käynnistynyt 1700-luvulla sahalaitoksien myötä.²⁰⁸

Toiminimellä Pitkärannan Kupari- ja Tinatehdas hoidetut kaivos- ja tehdaslaitokset siirtyivät vuonna 1896 uuden Vuoriteollisuus Osakeyhtiö Laatokan haltuun. Yhtiö oli ottanut ohjelmaansa raudan valmistuksen. Tässä tarkoituksessa Neva-joen varrelle Venäjälle oli perustettu suuri koksimasuuni ja pienehkö puuhiilimasuuni Ristiojaan v. 1899. O.Y. Aleksandroffskin Teräsvalimo Pietarista, joka oli ollut tehtaan harkkoraudan ostaja, osti Vuoriteollisuusyhtiö Laatokan kaikki osakkeet 1899. Toimintaa jatkettiin Aleksandroffsky-yhtiön haaraosastona. Ristiojaan vuonna 1897 rakennetun rikastuslaitoksen tuhouduttua tulipalossa vuonna 1901 rakennettiin paikalle iso tiilinen magneettinen rikastuslaitos.²⁰⁹ Tämän uuden rikastuslaitoksen rakentamisessa Åkerman mitä ilmeisimmin oli rakennusmestarina.

Rautamarkkinat Venäjällä huononivat nopeasti näihin aikoihin. Yhtiö joutui vararikkkoon ja valtionpankin omistukseen. Vuonna 1904 tuli lopullinen määräys töiden lakkauttamisesta.²¹⁰ Åkermanin työtodistuksessa Pitkärannasta sanotaan, että rakennusmestari, herra Alvar Åkerman on johtanut perustus- ja muuraustyötä magneettisella rikastuslaitoksella. Rakennukseen käytettiin yli miljoona tiiltä. Herra Åkerman oli todistuksen mukaan johtanut työtä suurella taidolla ja energialla sekä osoittanut olevansa hyvin kokenut työssään.²¹¹ Kirkonkirjojen mukaan Åkerman perheineen – puolison lisäksi yksi lapsi – muutti Impilahden seurakunnasta Lappeenrantaan 8.11.1904.²¹²

---

²⁰³ Pohjonen 1995, 919.

²⁰⁴ Sortavalan ksrk, rippikirja 1900–1909, sidos 70, sivu 320. Katitha-tietokanta.

²⁰⁵ Roms 2004, 4.

²⁰⁶ Laatokka 10.3.1934, 4. KKDA.

²⁰⁷ Roms 2004, 3.

²⁰⁸ Laatokka 10.3.1934, 4. KKDA.

²⁰⁹ Laatokka 10.3.1934, 4. KKDA; Rohms (2004, 76) taas mainitsee, että uusi rikastuslaitos valmistettiin malmintuotannon parantamiseksi.

²¹⁰ Tehtaat olivat joitain vuosia ilman käyttöä, mutta erinäisten omistajien ja vaiheiden kautta tehdas päätyi Oy Pitkäranta Bruk AB:lle, joka vuosina 1918–21 valmisti valmiiksi louhitun rautamalmin harkkoraudaksi. Laatokka 10.3.1934, 4. KKDA.

²¹¹ Työtodistus, Pitkäranta Bruk, 19.4.1904, Urban Åkermanin arkisto.

²¹² Muuttokirjan antopäivä. Katitha-tietokanta, Impilahden srk, muuttaneiden luettelo, sidos 1904, sivu 51.

3.4 Kaukaa: tiiltä ja teräsbetonia

Palvelukseen halutaan.

Rakennusmestari,

raitis, käytännöllinen, kokenut ja joka voi saada vireyttä töihin, saa heti toimen Kaukaan selluloosatehtaalla lähellä Lappeenrantaa. Hakemukset sekä tieto palkkavaatimuksista lähetettäköön osoitteella

Insinööri Bengt Björkenheim.
Lappeenranta.

SSI. 20679 3140

Oliko tämä se työpaikkailmoitus, johon Åkerman vastasi? Päivälehti 6.5.1904 no 81,2. KKDA. Åkerman aloitti työt Kaukaalla 15.5.1904.

Töiden loputtua Pitkärannassa Åkermanista tuli Kaukaan selluloosatehtaan rakennuksen vastaava rakennusmestari.²¹³ Kaukaan ensimmäinen sulfiittiselluloosatehdas oli rakennettu Lauritsalaan vuonna 1896 arkkitehtitoimisto Grahn, Hedman ja Wasastjernan piirustusten mukaan. Punatiilinen, uusgoottilaisvaikutteinen tehdas oli matala, mutta siinä oli korkea torni. Koristeet oli rapattu valkoiseksi. Tehtaan rakennetta kannattelivat ilmeisesti rautapalkit, joita tiiliseinät ja valurautapylväät kannattivat. Selluloosatehtaat rakennettiin rullatehtaan jätepuuongelman ratkaisemiseksi. Jätepuu toimi sellutehtaiden voimanlähteenä.²¹⁴

Ensimmäisen tehtaan viereen aloitettiin rakentamaan toista tehdasta vuonna 1904. Toisen tehtaan arkkitehti oli Selim A. Lindqvist. Tämänkin rakennuksen julkisivumateriaalina oli puhtaaksi muurattu tiili. Rakennuksessa käytettiin paljon teräsbetonirakenteita. Uusi tehdas oli sekä suurempi että pelkistetympi yhtenäisin, eleettömin seinäpinnoin. Tehtaan tornin ja pääjulkisivun koristelu oli toteutettu geometrisin ja yksinkertaisin, mutta selvästi art nouveau -tyylisin rappauksin. Myöhemmin tehtaaseen tehtiin muutoksia. Molemmat tehtaat on purettu.²¹⁵ Åkerman toimi juuri tämän toisen selluloosatehtaan vastaavana rakennusmestarina. Hänen työtodistuksessaan sanotaan: ”- - att han under min öfverledning bl. a. ledt uppförandet af Kaukas Cellulosafabriken no II, en modern fabriksbyggnad omkr. 1,200,000 tegel, - -”.²¹⁶ Tehtaan valmistumisen jälkeen hän oli ilmeisesti valvonut myös muita rakennustöitä – esimerkiksi asuntoja, kellareita ja kaivoja, mikäli tulkitsen oikein työtodistuksen hyvin kryptisen käsialan – alueella. Åkerman sai Kaukaalta varsin mainiot arviot työtodistukseensa. Hänen sanotaan muun muassa osoittaneen ahkeruutta, kiinnostusta ja olleen erityisen ammattitaitoinen. Todistuksessa mainittiin myös hänen yhteistyökykynsä ja annetaan lämpimät suositukset.

Kaukaan tehdasalueetta 1900-luvun alkupuolella. Kuva: Lappeenrannan museot, Finna. CC BY-NC-ND 4.0.

²¹³ Mm. Korpela 1994, 652.

²¹⁴ Myrén (2000, 19) referoi Gösta Björkenheimin kirjoitusta *Kaukas' första Cellulosafabrik*.

²¹⁵ Myrén (2000, 20) viittaa Askon Salokorpeen (1997, 8–11).

²¹⁶ Työtodistus, Kaukas Cellulosafabriken 30.4.1906, Urban Åkermanin arkisto.

4 KOKKOLAN AIKA

Kokkolan kaupungin rakennusmestariksi Åkerman valittiin 1906.²¹⁷ Kyseessä oli ensimmäinen rakennusmestarin toimi Kokkolassa. Asiasta oli keskusteltu kaupunginvaltuustossa 1905. Pätevyysvaatimuksiksi määriteltiin teollisuuskoulun päästötodistus ja molempien kotimaisten kielten osaaminen. Paikkaan valitavalta vaadittiin myös mainetodistus ja 2000 markan ns. ylöskanto-takaus. Laadittiin myös rakennusmestarin ohjesääntö. Hakemuksia käsitteli rahatoimikamari ja paikkaa haki 20 rakennusmestaria. Åkermanin hakemuksesta puuttui kuitenkin takuu ja mainetodistus. Åkermanille ilmoitettiin, että kamari olisi suositellut Åkermanin valitsemista, mikäli puuttuvat paperit olisivat olleet mukana. Asia voitaisiin mahdollisesti saada järjestymään, mikäli paperit toimitettaisiin ennen valtuuston kokousta.²¹⁸ Kaupunginvaltuuston kokouksessa 29.3.1906 todettiin, että Åkerman oli täydentänyt hakemustaan puuttuvien asiakirjojen osalta. Pidettiin suljettu äänestys, jonka Åkerman voitti.²¹⁹ Alvar Åkerman muutti siis kaupunkiin, jonne hänen isoisänsä isoisä oli asettunut muuttaessaan Suomeen 1700-luvulla.²²⁰

4.1 Kohti modernia yhteiskuntaa

Kokkola kaupunki perustettiin vuonna 1620, Kustaa II Aadolfin hallituskaudella, Ristirannan kylän paikalle. 1620-luvulla laadittiin myös Kokkolan ensimmäinen asemakaava, joka käytännössä kuitenkin oli ennemminkin mittauspiirustus. Olof Buren tekemässä piirustuksessa tontit olivat epäsäännöllisiä ja kadut ja korttelirivit myötäilivät vapaamuotoisesti rantaa. Vuoden 1664 tuhoisan kaupunkipalon jälkeen kaupungin uuden asemakaavan laati Johan Persson Gädda. Kaava pohjasi renessanssin yleiseurooppalaiseen kaupunki-ihanteeseen. Kaavan uutuuksiin kuului rakennusten sijoittaminen pitkä sivu kadun suuntaisesti talousrakennusten sijoituksessa pihan perälle. Asemakaavassa oli 20 suorakaiteen muotoista korttelia, viisi pitkittäis- ja kuusi poikittaissuuntaista katua. Tontteja oli 200. Kaupunki kehittyi tämän asemakaavan puitteissa yli 200 vuotta. Gäddan kaava käsittää alueen, joka rajautuu nykyisten Rantakadun, Antti Chydeniuksenkadun, Kustaa Aadolfinkadun ja Tehtaankadun väliselle alueelle. Näin ollen vanhan kaupungin Neristanin katuverkosto ja mitoitus on peräisin 1600-luvulta. Gäddan kaavaa jatkettiin korttelin verran pohjoiseen, nykyiselle Härnosandinkadulle vuonna 1765. Claes Claeson teki toteutumattomat kaavaehdotukset Kokkolalle vuosina 1649 ja 1651.²²¹

Asemakaavoja muutettiin kaupungeissa tuohon aikaan lähinnä suurten palojen yhteydessä. Vuoden 1860 palon jälkeen lääninarkkitehti C.A. Setterberg laati Kokkolalle uuden kaavan (1861). Palanut osa kaupunkia rakennettiin sen mukaan uudelleen. Kaavoitetun alueen laajentamista esitettiin Tehtaankadun

²¹⁷ Pohjonen 1995, 919.

²¹⁸ Korpela 1994, 653.

²¹⁹ KKA. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 29.3.1906. §1.

²²⁰ Voipio 1965; vrt. Pohjonen 1995, 919: Kirjassa Keskipohjalaisia elämäkertoja kerrotaan Åkermanin muuttaneen kaupunkiin, jossa hänen isoisänsä, kapteeni Jakob Åkerman oli syntynyt kaupunginvälskärin poikana 1771. Vuonna 1771 syntynyt kaupunginvälskärin poika Jakob Åkerman oli kuitenkin Alvar Åkermanin isoisän isä. Alvarin isoisä oli maanmittari Johan Jacob, s. 1801 Rantasalmella. (Voipio 1965, 249–255, 259.)

²²¹ Ahmas 1992a, 10–13.

eteläpuolelle, mikä toteutui myöhemmin. Paloturvallisuussyistä tonteille ja kaduille esitettiin istutettavaksi lisää puita. Turvallisuusnäkökohdat vaativat nyt leveitä katuja, palokujia ja suuria tontteja. Tiiviisti rakennettujen kortteleiden aika oli ohi. Vuonna 1886 kaupunkia laajennettiin I. Aminoffin piirustuksen mukaan yhdellä korttelirivillä länteen. 1898 ilmeni jälleen tarvetta lisätilalle. Varamaanmittari Methers laajensi kaava-alueita länteen neljällä korttelilla ja viidellä korttelilla pohjoiseen. Aitakatu muuttui Bulevardinkaduksi ja sitä levennettiin. Methersin kaava ei kuitenkaan toteutunut kaikilta osin.²²²

Vuonna 1765 kaupunki sai tapulioikeudet lähinnä kirkkoherra, valtiopäivämies Anders Chydeniuksen ansiosta. Kaupungin porvarit ostivat talonpojilta tervaa ja veivät sitä ulkomaille. Tervakaupan ja laivanvarustuksen ansiosta Kokkola eli vaurainta kauttaan 1800-luvun alussa. Kaupunki oli merkittävä merenkulku- ja laivanrakennuspaikka, jonka kauppalaivasto ajoittain oli Suomen suurin. Taloudellinen kehitys pysähtyi 1800-luvun puolen välin jälkeen, mikä heijastui myös asukaslukuun. Vuosisadan loppupuolella taloudellinen tilanne parani teollistumisen myötä. Kokkolasta kehittyi teollisuuskaupunki erityisesti nahka- ja metalliteollisuuden ansiosta.²²³

1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa Suomi, monen muun Euroopan maan tavoin, oli suuressa yhteiskunnallisessa murroksessa. Teollinen tuotanto lisääntyi ja liikenne kehittyi rautateiden ja höyrylaivojen myötä helpottaen raaka-aineiden saatavuutta ja valmiiden tuotteiden kuljetusta. Koulutuksen merkitys kasvoi. Uusia yhteiskuntaluokkia, kuten vapaiden ammattien harjoittajat ja teollisuuden työväestö, alkoi syntyä vanhojen säätyjen rinnalle. Ihmiset muuttivat maalta kaupunkiin teollisuuden ja kaupan tarjoamien työmahdollisuuksien myötä. Maanviljelijöistäkin tuli koneita ja kulutushyödykkeitä ostavia yrittäjiä, jotka perustivat osuuskuntia myymään maataloustuotteita.²²⁴ 1800-luvun loppu oli myös kansallisen heräämisen aikaa. Helmikuun manifestin 1899 myötä Venäjän kiristynyt aluepolitiikka synnytti isänmaallisuutta. Myös kiihkeiden muutosten aika aiheutti kaipuuta ”vanhoihin hyviin aikoihin” herättäen kiinnostusta omaa historiaa kohtaan.²²⁵ Myös uusi tekniikka teki tuloaan kaupunkiin.

Tämä kaikki vaikutti myös rakennustoimintaan. Vuosisadan vaihtuminen merkitsi myös Kokkolassa rakennustyylistä toiseen siirtymistä. Vanhemmat julkiset rakennukset olivat pääasiassa puisia, yksikerroksisia, enimmäkseen uusrenessanssia ja nikkarityyliä edustavia rakennuksia. Vuosisadan vaihteessa alettiin siirtyä kansallisromantiikan ja jugendin muotokieleeseen, tiileen rakennusmateriaalina sekä monikerroksisiin rakennuksiin, mikä lisäsi myös koulutettujen suunnittelijoiden tarvetta. Kokkolaan perustettiin sähkölaitos 1904, ja tiilisen sähkölaitoksen rakennuksen (1905) piirsivät rationalismia edustaneet Frosterus & Strenge. Sähkölaitos sai naapurikseen Alvar Åkermanin suunnitteleman tiilisen kauppahallin 1909. Vesilaitos

---

²²² Ahmas 1992a, 16–18, 24.

²²³ Kokkolan kaupungin verkkosivu 2021, *Kokkolan historia*; Ahmas 1992a, 21; Lisäksi vuonna 1933 arkkitehti Birger Brunila laati Kokkolalle asemakaavan. Sitä uusittiin osin 1940. Vuoden 1933 kaavan tärkein uudistus koski Hakalahden vuonna 1932 tapahtunutta liittämistä Kokkolaan (Ahmas 1992a, 27–28).

²²⁴ Standertskjöld 2006, 10, 12.

²²⁵ Standertskjöld 2006, 10, 12–13.

tarvitsi vesitornin, jonka valmistui Selim A. Lindqvistin suunnittelemana ja punatiilisenä. Kaupungin ensimmäinen suurempi kerrostalo, nelikerroksinen Kokkolinna valmistui 1908.²²⁶

Työväen asuinolot muuttuivat monissa maissa sietämättömiksi, kun suureen kasvuun ei ollut osattu varautua. Suomessakin oli asuntopulaa, mutta ei samassa mittakaavassa kuin esimerkiksi Lontoossa, Pariisissa ja Berliinissä.²²⁷ Ahtaus, likaisuus ja huono kohtelu johtivat työväestön tyytymättömyyden myötä yleislakkoon 1905.²²⁸ Vuonna 1904 Kokkolan asukasluku oli 2950 henkilöä.²²⁹ Koska Kokkolassa kaupungistuminen ei ollut yhtä voimakasta kuin monissa muissa kaupungeissa, ei asuntojen puute ollut yhtä suuri ongelma. Vuonna 1919 toteutetussa valtakunnallisessa asuntolaskelmassa todetaan, että Kokkolassa oli keskimäärin 9,6 henkilöä per asunto. Esimerkiksi Vaasassa vastaava luku oli 19,6 ja Helsingissä 42,6. Asuinhuoneistoja kaupungissa oli 654. Huoneistoja, joissa oli muitakin kuin asuinhuoneita, oli 1199. Kaikki asuamiseen käytetyt huoneet huomioiden kaupungissa asui huonetta kohti keskimäärin 1,3 henkilöä kaikkien kaupunkien keskiarvon ollessa 1,7. Kokkolassa asuminen ei siis ollut aivan niin tiivistä kuin kaupungeissa yleensä.²³⁰ Sosiaalinen aikakauskirja oli vuonna 1924 tilastoinut perheitä, joilla ei ole minkäänlaista omaa asuntoa. Naapurikaupungissa Pietarsaaressa tällaisia perheitä mainitaan olleen 33, Vaasassa viisi ja Kokkolassa ei yhtään. Kokkolassa tosin yhdeksän perhettä mainitaan majoitetun tilapäisesti vanhassa kunnalliskodissa oleviin, osittain epätyytyttäviin asuintoihin.²³¹

Uusista virtauksista huolimatta vielä 1900-luvun alussa Kokkolassa kuitenkin rakennettiin asuinrakennuksia myös ”vanhan tavan mukaan”, mistä esimerkkinä Korpela mainitsee Åkermanin vuonna 1907 suunnitelman asuin- ja talousrakennukseksi tontille 181 Bulevardinkadulla. Hirsirakenteisen asuinrakennuksen ulkomitat olivat 10,8 x 7 metriä, ja siihen oli mahduttu kaksi identtistä keittiön ja yhden huoneen asuntoa. Keittiöissä oli puuliedet ja ruokakomerot, toisessa myös leivinuuni. Vuorilaudoitus oli uusrenessanssityyppinen ja ikkunat T-mallia. Talousrakennuksessa oli kolmen lehmän navetta, makasiini, pesutupa ja käymälä.²³² Asuinrakennukset olivat pohjamuodoiltaan tuolloin vielä yksinkertaisia, tupa- ja paritupamuunnoksetkaan eivät olleet harvinaisia pienissä asumuksissa. Talousrakennus kuului oleellisesti jokaiseen pihaan. Talousrakennuksissa oli yleensä navetta, (rehu)varasto, käymälä ja usein myös pesutupa. Varakkaammat sen sijaan rakensivat suurempia asuinrakennuksia, joissa oli vapaa pohjamuoto.²³³

---

²²⁶ Korpela 1994, 648–51.

²²⁷ Standertskjöld 2006, 10, 12.

²²⁸ Standertskjöld 2006, 10.

²²⁹ Suomen tilastollinen vuosikirja 1906 *Annuaire statistique de Finlande* Helsinki: Tilastollinen päätoimisto, 1906, 32. KKDA.

²³⁰ Korpela 1994, 640–643 viittaa valtakunnalliseen asuntolaskentaan 1919.

²³¹ Sosiaalinen aikakauskirja 1.1.1924 no 1, 37. KKDA.

²³² Korpela 1994, 645–646.

²³³ Korpela 1994, 639–640.

4.2 Ensimmäisen kaupunginrakennusmestarin monipuolinen työkuva

Kaupunginrakennusmestarina Åkerman sai hoitaakseen kaupungin rakennuskonttorin moninaiset käytännölliset ja tekniset tehtävät.²³⁴ Hänen tehtävänään oli ”*ideoida, kehittää, johtaa ja valvoa kaupungin sekä kunnallista että yksityistä rakennustoimintaa.*”²³⁵ Työnkuva todella oli laaja. Työnjohto- ja valvomistehtävien lisäksi hän suunnitteli esimerkiksi kaupunginsalmen Suntin rantapuistoja sekä osoitti teknistä pätevyyttä sen ruoppaamisessa sekä vesi- ja viemäriverkoston rakentamisessa.²³⁶ Hän piirsi kaupungin rakennuksia, suunnitteli korjauksia, teki kustannuslaskelmia ja hoiti monia muita käytännön tehtäviä.

Ruulutus. Yleisölle tiedoksi annetaan että Kaupungin valtuuston määräyksestä kaikki maksuton veden otto hevosilla on kielletty ja tulevat siitä oikeudessa vastaamaan. Veden otto hevosilla on luvallista ainoastaan siinä tapauksessa että kaupungin rakennusmestari Alvar Åkerman on antanut erikoisen luvan. Öb. Veden johtotoimikunta.	Auktion. Medelst offentlig auktion, som lördagen den 12 innevarande oktober klockan 12 på dagen förrättas å stället, försäljes ett antal bärbuskar från den av staden inlösta delen av Vicekonsuln C. Riskas vid Strandgatan belägna trädgård, som härmed tillkännagives. Gamlakarleby den 9 oktober 1912. Alvar Åkerman.	Laidunlippuja, jotka oikeuttavat karjan käyttämiseen kaupundtn karjamailla, on saatavana Raatihuoneella perjantaina 8 p. sisälläolevaa heinäkuuta klo 1/2 5—1/3 6 i. p. Kokkolassa 14 p. kesäk. 1910. Alvar Åkerman.

Monipuolisesta työnkuvasta kertovat myös ajan sanomalehdissä ilmestyneet pikkuilmoitukset. Vas.: Kla, 07.02.1920, nro 15, 1; kesk.: ÖB, 11.10.1912, nro 82, 4; oik.: Kla 7.7.1910 no 74, 2.

Åkerman toimi kaupungin asemakaavan uudistustyöhön liittyvässä toimikunnassa, joka asetettiin antamaan lausunto arkkitehti Lambert Petterssonin 1908 laatimasta uudesta asemakaavaehdotuksesta. Toimikunta laati myös asemakaavaan liittyvän nimistöehdotuksen. Lautakuntaan kuuluivat Åkermanin lisäksi valtuutetut J.F. Sandelin, G. Savander, A. Strengell ja Emil Wihlman.²³⁷ Kaava hyväksyttiin pienin muutoksin, samoin kuin nimistöehdotus. Katujen nimet esitettiin nyt ensimmäistä kertaa sekä suomeksi että ruotsiksi. Katujen nimiin pääsivät nyt paikalliset historialliset merkkihenkilöt, joiden mukaan nimettyjä katuja olivat esimerkiksi Chydeniuksen katu, Donnerin katu, Falanderin katu, Herman Renlundin bulevardi, Hongellin katu, Kyntzellin katu, Roosin katu ja Wingen kuja. Osa uusista nimistä muistutti elinkeinoista, kuten Työväen katu, Laivurin katu, Karstantekijän katu, Köydenpunojan katu, Tupakki kuja ja Panimo kuja.²³⁸ Osa nimistä on edelleen käytössä.

Viemärlaitosta oli alettu puuhata Kokkolaan jo 1880-luvun loppupuolella, jolloin insinööri E. Saxen suoritti asemakaava-alueen vaaituksen ja laati viemärisuunnitelman. Esimerkiksi terveydenhoitolautakunta arvosteli ehdotusta ja työväenyhdistys ”*asettui vastustamaan viemärien rakentamista yleensä.*”²³⁹ Vuonna

²³⁴ Pohjonen 1995, 919.

²³⁵ Korpela 1994, 652.

²³⁶ Pohjonen 1995, 920.

²³⁷ Korpela 1994, 629–629; Pohjonen 1995, 920.

²³⁸ Korpela 1994, 628.

²³⁹ Korpela 1994, 669.

1898 valtuusto teki päätöksen toimenpiteisiin ryhtymisestä, mutta sekään ei johtanut mihinkään. Lopulta kesällä 1910 uudet suunnitelmat oli tehty ja työ pääsi alkamaan. Vuonna 1919 lähes koko kaupunki oli rehtori J.F. Sandelinin mukaan viemärlaitoksen piirissä. Viemäriverkostoa laajennettiin kaupungin kasvun mukaisesti ja jätevedet johdettiin kaupunginsalmeen aina vuoteen 1939, jolloin pääviemäri oli valmis Tuliperänlahteen saakka. Johto Hopeakivenlahteen valmistui 1941.²⁴⁰

Kaupungin vedensaanti huolestutti kaupunkilaisia. Vuosisadan vaihteen tienoilla monen kaivon vesi ei ollut juomakelpoista ja riittävää. Vuonna 1908 rakennettiin kaksi uutta kaivoa, joista toinen Patamäen alueelle. Patamäen kaivosta saatiin hyvää, vaikkakin hieman humuspitoista vettä. Näihin aikoihin ”eräät edistykselliset kaupunkilaiset esittivät vesijohdon rakentamista kaupunkiin.”²⁴¹ Urban Åkerman kertoo Alvar Åkermanin olleen ehdottamassa vesijohdon rakentamista.²⁴² Ehdotusta vastustettiin jyrkästi tietyissä piireissä, joiden mukaan kaupungin varoja ei ollut syytä tuhata moiseen mielettömyyteen. Kaupungin ensimmäisen kerrostalon Kokkolinnan taloyhtiön anomus saada rakentaa vesijohto Patamäeltä kaupunkiin vauhditti varmasti osaltaan asian edistymistä. Asetettiin toimikunta selvittämään asiaa ja vesijohdon rakentamista yleensäkin. Kaupunginvaltuusto päätti 1913 vesijohdon rakentamisesta toiminimi Rob. Huberin suunnitelmien mukaan.

Kolumäelle rakennettavaa vesitornia varten hyväksyttiin arkkitehti Selim A. Lindqvistin tekemät piirustukset. Myös Jussi Paatela oli tehnyt luonnoksia vesitornia varten.²⁴³ Åkermanin työnkuvaan kuului olla mukana viemäri- ja vesijohtotöissä. Maaperä oli Kokkolan perustamisen aikoihin 1600-luvulla ollut kostea ja pohjavesi korkealla. Kaupunki perustettiin aikanaan noin 100 metriä leveälle niemelle, joka rajoittui merenrantaan pohjoisessa ja idässä, lännessä matalaan lammikkoon ja etelässä matalikkoon. Esimerkiksi kirkon rakentamisen aikoihin 1654 paikalle jouduttiin ajamaan runsaasti täytemaata ennen rakentamista. Korkea pohjavesi oli pitkään estänyt kellareiden rakentamista kaupungissa. Tilanne on korjaantunut maannousun myötä kuin itsestään, mutta olosuhteet eivät olleet mitenkään ihanteelliset esimerkiksi viemäroinnille vielä 1900-luvun alussa.²⁴⁴

Kokkolan vesitorni, Selim A. Lindqvist. Vasemmalla lähempänä vesitornia oleva talo, vesitornin takana oikealla näkyvä talo sekä oikealla kadunkulmassa oleva talo ovat hyvin todennäköisesti Åkermanin piirtämiä. Kuva: KHRM, valokuvakokoelmat.

²⁴⁰ Korpela 1994, 669–671.

²⁴¹ Korpela 1994, 671.

²⁴² Suullinen tiedonanto Urban Åkermanilta.

²⁴³ Korpela 1994, 671–672.

²⁴⁴ Korpela 1994, 669. Urban Åkerman mainitsee kuulleensa Alvarin viettäneen vesitornin pystyttämisen aikoihin unettomia öitä kävellen ympyrää ja laskien kuumeisesti perustusten kestämistä.

Vesitornin hyvin alkanut rakentaminen keskeytyi maailmansotaan. Työtä ei voitu jatkaa kohonneiden materiaalikustannusten vuoksi, joten vesitorni jäi moneksi vuodeksi seisomaan ilman vesisäiliötä ja huippua. Osa jo tilatuista vesijohtoputkista saatiin Saksasta, osa jäi Hampurin satamaan. Asukkaiden käyttöön saatiin ilman vesitornin välitystä kolme vesipostia, koska pääjohto vedenottamosta kaupunkiin oli valmis. Vesijohtotyö saatettiin valmiiksi vähitellen sodan jälkeen.²⁴⁵ Kokkola-lehti uutisoi 23.12.1924 tutustumisesta vesijohtolaitokseen, joka oli tuolloin muutamaa pienempää asennusta vaille valmis:

Kaupungilla on ollut wesijohto tasan kymmenen vuoden ajan, sillä 1914 saatiin kaupungissa wesijohtowettä ensi kerran. Kuten tunnettua on wesi n.s. pohjawettä eikä pintawettä, niin kuin esim. Helsingissä. - - Wesijohdon rakennustyöt owat suoritettut insin. Tawastin ja kaup. rakennusmestari Åkermanin johdolla, joka wiimeksimainittu on myös piirtänyt m. m. tilawan ja käytännöllisesti järjestetyn konehuoneen. - - Woimme siis sanoa Kokkolan kaupungin wesijohdon walmistuneen kymmenkunta vuotta kestäneen moniwaiheisen työn jälkeen. Erikoisesti ansaitsee tunnustuksen kaupunginrakennusmestari A. J. Åkerman, joka koskaan uupumattomalla harrastuksella ja sitkeydellä on tehnyt työtä, kokeillut ja uhrannut woimiaan saadakseen Kokkolan wesijohtolaitoksen ja sen hankkiman weden siihen hywään kuntoon, missä ne nykyään tunnetusti owat.²⁴⁶

Keskipohjanmaa-lehti oli ilmeisesti myös samana päivänä tutustumassa vesijohtolaitokseen, ja kertoo:

[r]akennustöitä on koko tämän ajan, yhden kesän poikkeusta lukuunottamatta, johtanut kaupungin rakennusmestari Åkerman, joka on noudattanut osittain omia laatimiansa, osittain toisten walmistamia suunnitelmia. Puhdistuslaitoksen suunnitelmat, joiden toteutumista nyt käytiin katsomassa, on laatinut insinööri K. Tawast. Rakennuspiirustukset wedenottopaikan rakennukselle on laatinut kaupungin rakennusmestari.²⁴⁷

Lehti jatkaa, että pumppuhuone on ollut puusta rakennettu aina tähän syksyyn asti. Kuitenkin oli tiedetty, että vedensaantipaikan pitää olla tulenkestävä, ja nyt oli vihdoon saatu pumppuhuonekin tiilistä ja betonista rakennetuksi: *"puuta owat wain owet, ikkunapuitteet, kaapit ja pöydät. Kiwirakennuksen walmistaminen suoritettiin siten, että puisen rakennuksen ympärille muurattiin kiwirakennus ja päälle walettiin betoonikatto, jonka jälkeen puurakennus purettiin pois ja hilattiin ulos owista ja ikkunoista."*²⁴⁸ Vesisäiliö-rakennus oli rakennettu parin metrin päähän pumppuhuoneen rakennuksesta niin, että säiliöt oli peitetty paksusti maalla jäätymisen estämiseksi ja kummulle rakennettu säiliöiden yläpuolelle tiilinen rakennus.

---

²⁴⁵ Korpela 1994, 671–672.

²⁴⁶ KlA 23.12.1924, 2. KKDA.

²⁴⁷ KP 23.12.1924, no 146, 2. KKDA.

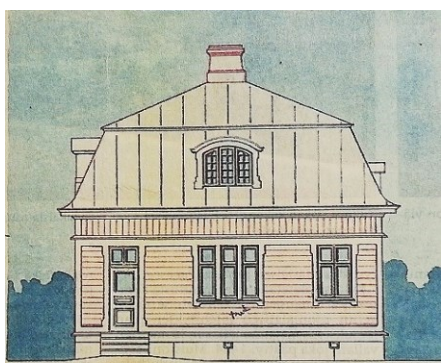
²⁴⁸ KP 23.12.1924, no 146, 2. KKDA.

Kokkolan historia V:n mukaan kuvassa on vanha vesilaitos 1923–1943. Rakennukset sopisivat kuvailun mukaan olemaan Åkermanin piirtämät pumpuhuone ja vesisäiliörakennus. Kuva: Kokkolan kaupungin historia V, Juha Saaren arkisto.

Åkerman piirsi vesilaitoksen koneenhoitajien asuinrakennuksen vesilaitoksen lähetyville. En ole löytänyt piirustusta Kokkolan kaupunginarkiston vanhoista digitoituista rakennuspiirustuksista, mutta talosta kerrotaan Keskipohjanmaa-lehdessä 20.3.2005. Artikkelisi sisältää kuvan piirustuksesta. Talo on mansardikattoinen ja pohja-alaltaan neliön muotoinen ja siinä on piirteitä sekä jugendista että klassismista²⁴⁹. Rakennuksessa on kaksi asuntoa, toinen ala- ja toinen yläkerrassa. Alakerran asunnossa on kaksi huonetta ja keittiö, yläkerrassa yksi huone ja keittiö. Runko on hirttä ja laudoitus kaksijakoinen: vaaka/pysty. Yläkerrassa on suurempi, pieniruutuinen ikkuna, jonka yläosa kaareva. Yläkerrassa on myös pienempiä frontoneita, joiden ylimmässä vuorilaudassa päätykolmioaiheinen koriste. Piirustukset ovat päiväämättömiä, mutta niissä on Alvar Åkermanin leima. Lehdessä kirjoitetaan, että keskusarkistosta löytyy useita piirustuksia talosta, ja niistä on pääteltävissä talon rakennettuna todennäköisesti vuonna 1931.²⁵⁰ En tiedä mihin vuosiluku perustuu ja ovatko lisäpiirustukset mahdollisesti muutospiirustuksia. Arkkitehtuuriltaan talo on enemmän 1910- kuin 1930-lukua. Hyvin samantyyppisen mansardikattoisen talon (Mäntykangas 24) Åkerman piirsi seitsemänteen kaupunginosaan vuonna 1918. Rakennustaito-lehti kertoo vuonna 1929 Kokkolan vesijohtolaitoksen rakentamisesta, ja sanoo, että vuosina 1914–15 rakennettiin maailmansodasta aiheutuneiden toimitusvaikeuksien vuoksi ainoastaan ”johdot, osa vesisäiliötä ja koneenhoitajain asunnot”²⁵¹. Varmistus jää tekemättä, mutta 1910-luku lienee rakennuksen todennäköisempi valmistusajankohta kuin vuosi 1931.

Talossa on asuttu 1990-luvulle. Sen jälkeen se jäi autioksi ja meni päällisin puolin huonoon kuntoon. Ikkunoita rikottiin. Entisellä paikalla se ei olisi voinut pohjavesialueen takia enää olla asuinkäytössä.²⁵² Nykyisin talo on siirretty Ykspihlajaan asuinkäyttöön. Entisellä paikalla, eräänlaisella niityllä vesilaitoksen lähetyvillä, Tehtaankadun vieressä on vielä jälkinä asutuksesta esimerkiksi ruusupensaita ja pihapuita.

Vesilaitoksen hoitajien asunto. Kuva: KP 20.3.2005.

Åkerman osallistui myös katujen, teiden ja siltojen rakentamiseen ja suunnitteluun. Rahatoimikamarin pöytäkirjoista 23.11.1910 selviää, että Åkerman on jättänyt piirustuksen ja kustannusehdotuksen sillaksi Suntin yli. Kamari hyväksyi

²⁴⁹ Ahmas KP:ssa 20.3.2005, 11.

²⁵⁰ KP 23.12.1924, no 146, 2. KKDA.

²⁵¹ Rakennustaito 1929 no 23, 20. KKDA.

²⁵² Hietalahti KP-lehdessä 20.3.2005, 11.

piirustukset omalta osaltaan.²⁵³ Åkerman osallistui myös urheilupaikkojen rakentamisen suunnitteluun, esimerkiksi Rautatien torin osalta. 1884 perustettu Rautatien tori on kaupungin vanhin urheilukäyttöön käytetty kenttä.

Vuonna 1919 kaupunki oli rakentamassa Isojärvelle kunnalliskotia, ja Åkerman oli luonnollisesti mukana suunnitelmissa. Köyhäinhuoltohallitus hankki normaalipiirustukset kunnalliskodille ja pyysi Åkermanilta kustannuslaskelman.²⁵⁴ Piirustukset lähetettiin Sosiaalihuollon ylitarvittajalle Viljo Hytöselle. Hytönen kirjoitti takaisin ja kommentoi piirustuksia. Hänen mukaansa ”normaalipiirustukset” eivät sovellu käytettäväksi eri olosuhteissa sellaisinaan. Piirustuksissa oli hänen mukaansa monia puutteita.²⁵⁵ Ilmeisesti sen jälkeen piirustukset pyydettiin sekä Åkermanilta että sosiaalihuollon arkkitehdiltä Axel Mörneltä. Köyhäinhuoltohallituksen mielestä Åkermanin piirustukset olivat sopivammat ja myös halvemmat toteuttaa. Kaupunginvaltuusto kuitenkin päätti tilata piirustukset Mörneltä. Rakennuksen työnjohto oli Åkermanin käsissä. Kunnalliskoti valmistui loppuvuodesta 1921.²⁵⁶

Åkerman vaikutti monella tapaa myös Kokkolan kunnalliselämässä. Hän toimi eri tehtävissä seuraavasti:

- terveydenhuoltolautakunnassa 15 vuotta
- taksoituslautakunnassa 5 vuotta
- palolautakunnassa 18 vuotta
- majoituslautakunnassa 10 vuotta
- metsäkomitean arvomiehenä 14 vuotta
- maistraatin rakennustarkastajana 18 vuotta
- kaupungin yleisen palovakuutusyhtiön arvomiehenä 14 vuotta.²⁵⁷

"Brandsyn". Åkerman toinen vasemmalla. Kuva: Vi Nestorin RF, Kokkolan kotiseutuarkisto. Korpela kuvaa Åkermania ulkonaisesti huolitelluksi ja olemukseltaan moitteettomaksi (Korpela 1994, 654).

Hänet valittiin kaupungin neuvonantajaksi raatimieheksi vuonna 1929.²⁵⁸

Åkerman toimi kaupungin virassa vuoteen 1926, jolloin hän alkoi toimia pelkästään yksityisenä rakennussuunnittelijana ja urakoitsijana. Vuonna 1926 uuden kaupungininsinööri Wickströmin ja Åkermanin välit kiristyivät. Kaupungininsinööri vaati jopa Åkermanin eroa. Keskusteltiin muun muassa siitä, miten rakennusmestarin ohjesääntöä tulisi tulkita liittyen kysymykseen yksityisestä rakennustoiminnasta viran ohella sekä esimerkiksi siitä, mikä määrä katukiviä oli varastossa. Valtuuston pöytäkirjojen ja niiden liitteiden

²⁵³ KKA. Rahatoimikamarin pöytäkirja 23.11.1910.

²⁵⁴ ÖB, 13.12.1921, no 99, 2 KKDA.

²⁵⁵ KKA. Hytösen kirje 28.10.1919: ”Till stadsfullmäktige i Gamlakarleby”, liitteenä kaupunginvaltuuston pöytäkirjoissa, lokakuu 1919.

²⁵⁶ ÖB, 13.12.1921, no 99, 2; KKA.

²⁵⁷ Pohjonen 1995, 920.

²⁵⁸ Pohjonen 1995, 920.

rivien välistä voidaan tehdä sellainen tulkinta, että kyse on ehkä ennemminkin ollut henkilösuhteista. Osa-
puolien välistä kiistaa selviteltiin kaupunginhallituksen ja valtuuston kokouksissa pitkin kesää ja syksyä
1926. Valtuusto totesi marraskuussa 1926, että Åkermanin toiminta ei ole aiheuttanut kaupungille vahin-
koa, eikä tilanne edellytä mitään toimenpiteitä:

Kaupungininsinööri ja kaupunginrakennusmestarin välisessä jupakassa ilmoitti rahatoimikamari
tutkineensa insinöörin tekemiä syytöksiä ja tulleeensa siihen käsitykseen etteivät rakennusmestarin
toimet ole tuottaneet vahinkoa kaupungille. Tämän johdosta ehdottaa valmistuswaliokunta [?],
että asia ei valtuuston puolelta antaisi aihetta toimenpiteisiin. Valtuusmiehet hyväksyivät tämän
valmistuswaliokunnan ehdotuksen.²⁵⁹

Asia oli siis siltä osin kunnossa. Åkerman haki kuitenkin joulukuussa eroa toimestaan ja ryhtyi yksityiseksi
urakoitsijaksi ja suunnittelijaksi.²⁶⁰

4.3 Yksityisenä suunnittelijana

Kaupungin toimen ohella ja sen jälkeen Åkerman teki kaupunkiin monia suunnittelutöitä – sekä uudisra-
kennuksia että muutoksia. Hänen kynästään ovat lähtöisin lukuisat rakennukset, jotka kuuluivat monen
kaupunkilaisen elämään, kokemusmaailmaan ja sitä kautta muistoihin – esimerkiksi kaksi elokuvateatte-
ria, liiketiloja, pankki ja siunauskappeli. Uudisrakennusten lisäksi Alvar Åkerman suunnitteli lukuisia laa-
jennuksia ja muutoksia kaupungin rakennuskantaan. Hänen käsialaansa ovat esimerkiksi metodistikir-
kon²⁶¹ sekä suomen- ja ruotsinkielisten työväenyhdistyksien työväentalojen laajennukset²⁶². Hänen suun-
nittelemanaan kaupunkiin on noussut kymmeniä yksityisten ihmisten asuinrakennuksia. Hän piirsi myös
useita muutoksia yksityisasuntoihin ja liikerakennuksiin: laajennuksia, korotuksia, ikkunoiden ja tulisijojen
muutoksia jne.²⁶³

Åkerman oli monella tapaa toimelias. Työnsä ja kunnallisten toimiensä ohella hän toimi muun muassa
vakuutusyhtiö Sampon edustajana²⁶⁴ ja oli osakkaana asunnonvälitystoiminnassa. Kauppias-lehti mainit-
see hänen vuonna 1925 kuuluneen Kokkolan Rautakauppa Oy:n johtokuntaan.²⁶⁵ Yksityisenä suunnitteli-
jana ja urakoitsijana Åkerman mainosti lehdissä: *”Laatii rakennuspiirustuksia, kustannusarvioita ja työseli-
tyksiä, tekee mittauksia ja kartoituksia. Toimittaa rakennuskatselmuksia, välittää kiinteistökauppoja.
Tekee urakalla ja laskuun kaikenlaisia rakennustöitä, vesi- ja viemärijohtoja.”*²⁶⁶ Joissain ilmoituksissa hän
mainitsee myös toimivansa Turun kaakelitehtaan ja rakennuspuuseppätuotteiden asiamiehenä.²⁶⁷

²⁵⁹ Kla 27.11.1926, 2. KKDA.

²⁶⁰ Rahatoimikamarin pöytäkirjat 7.12.1926

²⁶¹ KKA, rakennuspiirustukset; Korpela 1994, 696.

²⁶² Mm. KKA, rakennuspiirustukset; Ahmas 1992a, 94.

²⁶³ Useat rakennuspiirustukset, KKA.

²⁶⁴ Mm. Kla 11.7.1912 no 76, 1. KKDA.

²⁶⁵ Kauppias 1.7.1925 no 13, 64. KKDA.

²⁶⁶ KP 2.3.1937 no 24, 6. KKDA.

²⁶⁷ Esim. Kla 19.11.1927 no 131, 1. KKDA.

Åkermanin jäädessä yksityiseksi suunnittelijaksi ja urakoitsijaksi Suomessa oli alkanut rakentamisen hullut vuodet, jotka huipentuivat 1928. Asuinhuoneita rakennettiin miltei kaksinkertaisesti verrattuna vuosiin 1913 ja 1925. Heikenneiden vientisuhdanteiden ja kotimaisten rahamarkkinoiden kiristymisen on nähty johtaneen noususuhdanteen katkeamiseen jo ennen New Yorkin pörssiromahduksesta alkanutta lamaa 1929. Lamakauteen liittyi vuokra- ja palkkatason lasku ja suuri työttömyys. Rakennustuotannon määrä romahti, mikä vaikutti rakennusalan yrittäjiin ja yhtiöihin. Esimerkiksi Tampereella jätettiin vuonna 1931 vahvistettavaksi piirustukset vain yhteen puiseen asuinrakennukseen. Kokkolan kunnalliskertomuksessa vuonna 1930 mainitaan myydyin ainoastaan yksi asuintontti. Vuosikymmenen puolivälissä rakentaminen elpyi jälleen ja jatkui vilkkaasti vuoteen 1939.²⁶⁸

Jäätyään yksityiseksi rakennusmestariksi Åkerman toimi toisinaan myös Kokkolaa laajemmalla alueella. Esimerkiksi Kalajoen kirkon tulipalon jälkeen Åkerman ja toinen kokkolalainen rakennusmestari, Karl Forsström, olivat jäävittöminä edustajina palovakuutussummaa arvioitaessa vuonna 1930.²⁶⁹ Vuosina 1932–34 Åkerman valittiin asiantuntijaksi Uudenkaarlepyyn kaupungin maistraattiin kaupungin asemakaava- ja rakennusasioita käsiteltäessä.²⁷⁰ Samaan toimeen hänet oli asetettu ainakin myös vuosiksi 1938–40²⁷¹, mahdollisesti noiden vuosien välilläkin? Vuonna 1927 Åkerman pyydettiin C.L. Engelin suunnitteleman Lapuan tuomiokirkon satavuotisremontin rakennusmestariksi. Korjaussuunnitelman teki arkkitehti Kauno S. Kallio. Kirkko korjattiin perusteellisesti: kattoristi kullattiin, peltikatto ja sisä- ja ulkoseinät maalattiin, sisäpuolella uusittiin lattia, penkit ja portaat. Remontissa pyrittiin palaamaan alkuperäiseen ”engeliläiseen” ulkoasuun. Kirkon ympärillä tehtiin Åkermanin ehdottomasti vaatima salaojitustyö. Lääninarkkitehti Stenfors tarkasti korjaustyöt ja totesi ne erittäin hyvin suoritetuiksi.²⁷² Åkerman pyydettiin valvomaan myös Lapuan Tuomiokirkkoseurakunnan siunauskappelin rakentamista, joka tapahtui vuonna 1930.²⁷³ Urban Åkerman mainitsee Alvar Åkermanin tehneen joitain teollisuuslaitoksien rakentamiseen (johtamiseen tai valvomiseen) liittyviä töitä myös Pietarsaassa.²⁷⁴

---

²⁶⁸ Neuvonen & al. 2002, 41–43; Michelsen 1992, 103; Kokkolan kaupungin kunnalliskertomus 1930.

²⁶⁹ Mm. Pohjolan Työmies 22.2.1930 no 21, 3; Iltalehti 22.2.1930, 3.

²⁷⁰ Vaasa 9.11.1932 no 261, 3; Österbottniska Posten 18.11.1932, no 46, 2.

²⁷¹ Österbottniska Posten 14.1.1938 no 2, 2. Åkerman kuitenkin kuoli sairasteltuaan keväällä 1940, joten tämä työ oletettavasti jäi kesken.

²⁷² Ikola 2008, 37–39 (verkkolähde).

²⁷³ Ikola 2008, 4 (verkkolähde).

²⁷⁴ Suullinen tiedonanto Urban Åkermanilta.

5 RAKENNUKSIA KAUPUNKILAISILLE

Tarkastelen seuraavaksi Åkermanin Kokkolaan tekemiä piirustuksia, jotka sisältävät hänen sekä kaupungin toimessa että yksityisesti piirtämiään rakennuksia. Olen keskittynyt mielestäni kaupunkikuvallisesti ja rakennushistoriallisesti merkittävimpiin ja kiinnostavimpiin rakennuksiin sekä joihinkin ainakin itselleni uusiin tietoihin Åkermanin piirtämästä rakennuskannasta. Kaikki löytämäni piirustukset, myös ne, joita ei käsitellä tässä, on listattu liitteissä. Liitteissä on myös rakennukset, jotka tiedetään Åkermanin piirtämiksi, mutta joista ei ole löytynyt piirustuksia.

5.1. Kivestä ja puusta: julkiset rakennukset

Åkermanin suunnittelema liike-elämän rakennuksia. Kuvat: ylh. vas.: Museoviraston Finna-sivu, CC BY 4.0; alh. vas.: AKP; kesk. ylh. KKA; kesk. alh.: AKP; ylh. vas. Vi Neristassbor rf, Kokkolan kotiseutuarkisto ja alh. vas. K.H. Renlundin museo.

Julkisiin rakennuksiin lasken tässä selvyden vuoksi kaikki ei-yksityisessä asuinkäytössä olleet rakennukset. Åkerman piirsi kaupunkiin sekä kaupungin virassa että yksityisesti useita kaupan ja liike-elämän rakennuksia. Suurin osa niistä sijoittuu ensimmäiseen ja toiseen kaupunginosaan, joiden alueella kaupungin varsinainen keskusta-alue on. Keskustassa vanhojen rakennusten purkamista on kuitenkin tehty voimallisesti, ja iso osa näistä rakennuksista on joutunut väistymään uuden tieltä. Ehkä merkittävin noista rakennuksista oli kaupungin kauppahalli Torikadun ja Rantakadun kulmauksessa.

KAUPPAHALLIN NOUSU JA TUHO

Kauppahallit olivat uusi, aikakaudelle ominainen rakennustyyppi, joita rakennettiin eniten 1880-luvun ja 1. maailmansodan välisenä ajanjaksona.²⁷⁵ Kauppahallien rakentamiselle antoi sysäyksen vuoden 1879 terveydenhuoltoasetus, joka vaati, että kaupunkien tulee siirtää sisätiloihin lihan, meijeritavaran ja kalan

²⁷⁵ Standerskjöld, 2006, 44.

myynti. Kaupan siirtämistä halleihin edisti myös torikauppaan etenkin markkina-aikaan liitetty levottomuus, siveettömyys ja epäjärjestys.²⁷⁶ Hallit rakennettiin usein toreille tai torien lähelle. Usein niissä oli monia sisäänkäyntejä ja yksi kerros. Suoraa auringonvaloa vältettiin ruokatavaroiden pilaantumisen takia, ja valo tuli yleensä kattoikkunoista. Kattorakenteet jätettiin usein näkyviin. Myyjät maksoivat paikoista vuokraa kaupungille.²⁷⁷ Myyntipaikat vuokrattiin Kokkolassa yleisellä huutokaupalla.²⁷⁸

Kauppahallien ja perinteisen torikaupan toiminnalliset roolit olivat aluksi selkiytymättömiä. Seppo Sivonen mainitsee kauppahallien olleen yleensä aluksi enemmän ”herrasväen” ostopaikkoja.²⁷⁹ Ajan mittaan roolit selkiytyivät kauppahallien erikoistuessa monipuoliseen elintarvikekauppaan. Alettiin huomata kauppahallien ja torien täydentävän toisiaan. Myös yhteiskunnan sosiaalisten erojen kapeneminen vaikutti siihen, että sekä kauppahallit että torit olivat kaikenlaisten asiakkaiden suosiossa.²⁸⁰

Kokkolassa on ollut useita kauppahalleja. Ensimmäinen rakennettiin Åkermanin piirtämänä Suntain sillan kupeeseen, Rantakadun ja Torikadun kulmaan. Toinen kaupunkialueen kauppahalleista, ns. Slotten kauppahalli, rakennettiin ensimmäistä kauppahallia vastapäätä osoitteeseen Rantakatu 15 vuonna 1928. Slotten halli ei ollut erillinen kauppahallirakennus, vaan kauppahalli toimi monikerroksisen rakennuksen alakerrassa. Halli oli erään lähteen mukaan ruotsinkielisten asiakkaiden suosiossa.²⁸¹ Kolmas kauppahalli tehtiin Ykspihlajaan 1926 ja oli myös Åkermanin piirtämä.²⁸²

Kokkolan ensimmäinen kauppahalli rakennettiin 1909. Kauppahallin rakentaminen oli ollut keskustelun kohteena jo pitkään. Alun perin kauppahallia oltiin rakentamassa hirsistä, mutta se rakennettiin kuitenkin tiilestä Åkermanin aloitteesta. Rakennusmestarin laskelmien mukaan tiilinen rakennus tulisi puista vain noin 4000 mk kalliimmaksi.²⁸³ Puisesta hallista oli jo tehty jo suunnitelmat, mutta Åkerman oli matkustanut Ruotsissa ja perehtynyt siellä kauppahallien rakentamiseen. Tukholmassa oli tuolloin suunnitteilla uusi kauppahalli. Åkerman oli Tukholman rakennuskonttorissa saanut piirustukset nähtäväkseen ja saanut kuulla kokemuksia kauppahallirakennuksista käytännössä. Tämän perusteella hän ehdotti kauppahallia rakennettavaksi kokonaan kivistä. Hänen perustelunsa olivat, että puinen kauppahalli on vaikea, ellei mahdoton pitää puhtaana. Puinen kauppahalli myös lahoaa nopeasti johtuen jatkuvasta huuhtelusta, mistä syystä se olisi myös kallis ylläpidettävä. Åkerman myös mainitsee tiilisen hallin olevan talvella lämmin ja kesällä viileä. Hallin tehokkaan huuhtelemisen ja puhtaanapidon takia kiinteitä puisia tai kivisiä osastorakenteita ei sisällä saisi olla, vaan halli pitäisi rakentaa avoimeksi sisältä. Lattian tulisi olla vettä kestävä materiaalia kuten asfalttia ja seinissä tulisi olla sementtirappaus 1,5 metrin korkeudelle.²⁸⁴

---

²⁷⁶ Sivonen 2013, 13.

²⁷⁷ Standerskjöld, 2006, 44.

²⁷⁸ mm. ÖB 20.5.1910, 2 nro 40. KKDA; Klä 18.12.1919, 4. KKDA; Klä 9.4.1932, 4. KKDA.

²⁷⁹ Sivonen 2013, 16

²⁸⁰ Sivonen viittaa Flinciin & Mäkelään (2001) sekä Gyllenbergiin (2007).

²⁸¹ Hietalahti 2004, 112.

²⁸² KKA. Föredragningslista vid Stadsfullmäktiges i Gamlakarleby 15.4.1926

²⁸³ Klä 5.9.1908 no 70, 2. KKDA.

²⁸⁴ KKA. Åkermanin kirjelmä rahatoimikamarille 1.9.1908. Liitteenä kaupunginvaltuuston pöytäkirjoissa 3.9.1908.

Kustannuslaskelmassa hallin ulkoseiniin laskettiin kuluvan 75 000 tiiltä.²⁸⁵ Kauppahallin piirustukset hyväksyttiin rahatoimikamarissa keväällä 1909. Österbottningen lehti kertoo lisäksi, että ”att för ritningarnas uppgörande skulle betalas 400 mk”²⁸⁶.

Åkermanin käydessä Tukholmassa siellä olisi saattanut tuohon aikaan olla valmisteilla vuonna 1912 valmistunut Centralsaluhallen. Mikäli Åkerman tutustui tuolloin Tukholmassa jo rakennettuihin kauppahallihin, hän on saattanut nähdä myös esimerkiksi 1800-luvun lopulla rakennetun Sveahallenin, kuvassa vasemmalla (kuva: Wikipedia). Oik. Alvar Åkermanin suunnittelema kauppahalli 1909. Kuva: Museoviraston Finna-sivu, CC BY 4.0.

Kauppahallin alkuperäisiä piirustuksia en ole valitettavasti saanut käsiini. Sen sijaan myöhäisempiä muutospirustuksia kaupunginarkistossa on digitoituna useita. Muutospiirustusten laatijasta ei ole tietoa. Kauppahalli oli alun perin pohjamuodoltaan suorakaiteen muotoinen. Pääty oli Torikadulle, sisäänkäyntejä oli Torikadun ja Rantakadun puolella. Rantakadun puolella oli kolme nousua / risaliittia, reunimmaisiet leveämpiä. Ovi oli keskimmäisen kohdalla. Vanhimmissa näkemissäni kuvissa oven yläpuolella oli pieni katos, jonka yläpuolella kaaripäätteinen, valkoiseksi rapattu syvennys ja pieniruutuinen, kaaripäätteinen ikkuna. Reunimmaisissa risaliiteissa oli kolme kapeaa ikkunaa vierekkäin, sekä vielä niiden yläpuolella yksi kapea ikkuna keskellä. Keskimmäiset ikkunat oli reunustettu valkoiseksi rapatulla kentällä. Reunimmaisissa päädyissä oli lisäksi reunoilla valkoisiksi rapatut parilliset vertikaaliset koristeet, jotka alkoivat ja päättyivät pyöreisiin reliefimäisiin koristeisiin. Keskellä oli teksti ”saluhall kauppahalli”. Torikadun päädyssä samantyyppistä koristelua, mutta ovien päällä kaksi suorakaiteen muotoista ikkunaa. Ovien molemmin puolin kahdessa kerroksessa yhdet ikkunat. Myöhäisemmässä kuvassa Torikadun puolen ovien yläpuolinen kaaripäätteinen ikkuna poistettu. Tilalla on valkoiseksi rapattu alue, johon teksti ”saluhall kauppahalli” on siirretty risaliittien yläosasta.

Kauppahalli on hyvä esimerkki siitä, miten Åkerman sopeutti rakennuksia ympäristöönsä. Kauppahallin vieressä oli jo sähkölaitoksen 1905 valmistunut, arkkitehtien Strengell ja Frosterus suunnittelema punatiilinen rakennus. Kauppahalli liittyi tyyllisesti sopeutuvana, mutta kuitenkin itsenäisesti tähän naapuriinsa.²⁸⁷ Sähkölaitoksen talo edustaa rationalistista, konstruktivistista jugendia, josta koristukset on

²⁸⁵ KKA. *Kostnadsförslag till saluhall af sten enligt utkast* (Alvar Åkerman), liitteenä kaupunginvaltuuston pöytäkirjoissa, huhtikuu 1909.

²⁸⁶ ÖB 20.8.1909 nro 67, 2. KKDA.

²⁸⁷ Korpela 1994, 654.

minimoitu.²⁸⁸ Rakennuksia yhdistää punatiilen lisäksi valkoiset, vertikaaliset rappauskoristeet. Myös sähkölaitoksen kaaripäätteisen ovisyvennyksen muotokieli toistui kauppahallin oven yläpuolen kaaripäätteisessä ikkunassa (myöhemmin syvennyksessä). Strengellin ja Frosteruksen rakennus valmistui pian arkkitehtien välisen, kansallisromantiikan arkkitehtuuria koskeneen kiistan jälkeen. Uuden rationalistisen tyylin esitaistelijat Strengell ja Frosterus halusivat Kokkolan sähkölaitoksen talon edustavan modernia henkeä.²⁸⁹

Hallin avaamisen jälkeen Österbottningen-lehti kuvailee hallia (sisältä) vaaleaksi, ilmapaksiksi ja vaalein, iloisin värein maalatuksi. Ylhäällä sijaitsevat ikkunat päästävät päivänvaloa sisään, muttei myytäviä tavaroita lämmittämään. Lattia on asfaltoitu ja seinien ylemmässä osassa on sementtirappaus, kuten Åkerman Tukholmassa käynnin jälkeen oli esittänyt. Seinät ja valkoinen katto on öljymaalattu. Hallissa oli lehden mukaan 18 myyntipaikkaa, joista kaikkia ei ollut vielä otettu käyttöön. Jutussa korostettiin uuden hallin mahdollistamaa puhtautta ja hallin puhdistamista aamuin illoin.²⁹⁰

Vuonna 1926 päätettiin kauppahallin laajentamisesta:

Sedan Stfm. anmodat Drk. att inkomma med förslag till saluhallens tillbyggnad, har Drk. numera insändt ett av stadsbyggmästaren Åkerman uppgjort sådant förslag, enligt vilket försäljningsplatsernas antal ökas från 12 till 21, och har stadsingenjören vid granskning funnit, att de äro utförda med praktisk blick för utrymme och ljus och att kostnaderna äro relativt låga.²⁹¹

Sovittu laajennus ilmeisesti toteutettiin, sillä myöhemmistä valokuvista näkee, että hallia on jatkettu. Pohjapiirrokseltaan suorakaiteen muotoista hallia on levennetty niin, että pohja on suunnilleen neliön muotoinen. Kaupunginarkistosta löytyy myös 17.9.1930 päivätty piirustus, jossa kauppahallin yhteyteen on ilmeisesti piirretty lihatarkastamo. Tuossa vaiheessa halli on ollut jo laajennettu. Oviaukko Torikadun puolelle on edelleen olemassa. Lihatarkestamo oli jo aiemmin ilmeisesti toiminut ainakin välillä kauppahallin yhteydessä²⁹². Kotiseutuneuvos Eero Huiman mukaan kauppahallin kellarissa sijainneessa lihatarkastamossa otettiin vastaan myös rotanhäntiä, joista maksettiin 5 mk / 10 kpl nippu.²⁹³

**Suosittellemme makkaratehtaamme
erikoisvalmisteita:**
**Teemakkaraa, Kylmä- ja Lämmin-
savulihaa ja Sunnuntaimakkaraa**
Saatavana kaikissa myymälöissämme ja kauppahalleissa.
KESKI-POHJANMAAN OSUUSKAUPPA r.l.

Kla 8.3.1939. KKDA.

²⁸⁸ Ahmas 1992a, 68.

²⁸⁹ Ahmas 1992a, 68.

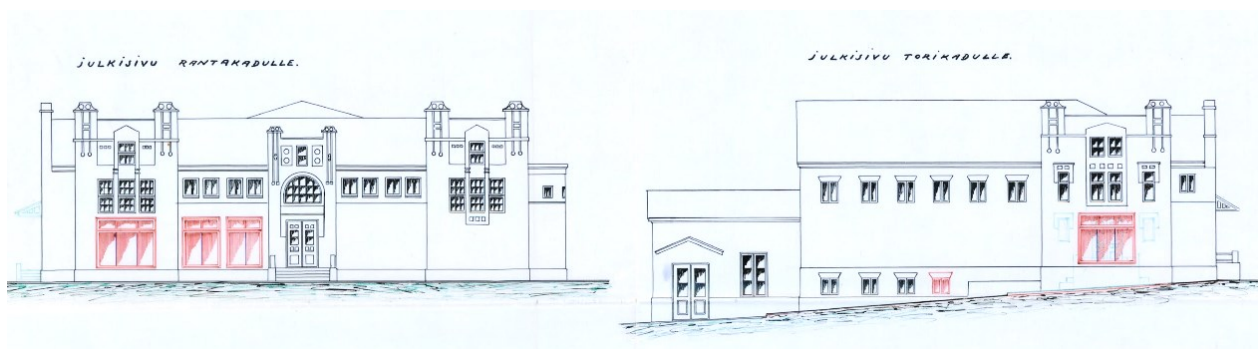
²⁹⁰ ÖB 3.6.1910 nro 44, 2. KKDA.

²⁹¹ KKA. *Föredragningslista vid Stadsfullmäktiges i Gamlakarleby* 15.4.1926.

²⁹² KP-lehdessä mainittiin 1.4.1922 (no 37, 2) että lihatarkastus jatkuu jälleen kauppahallissa tiistaisin ja perjantaisin klo 5–7 ip, sekä keskiwiikkoisin ja lauantaisin klo 7–9 ap ja on sen johtajana piirineläinlääkäri Sandström.

²⁹³ Huima.

Vuonna 1934 KPO tarjoutui viiden vuoden ajaksi vuokraamaan kuusi osastoa kauppahallin pohjoisosasta 2500 mk:n kuukausivuokraa vastaan ”*ehdolla, että kaupunki oheenpannun piirustuksen mukaan yhdistää mainitut osastot ja saattaa ne ajanmukaiseen kuntoon*”. Muutostyöt olivat kustannusarvion mukaan 62,000 mk ja muuton olisi määrä tapahtua 1.11.1934. Kaupunginhallitus ehdotti yksimielisesti tarjouksen hyväksymistä ja otaksui seitsemän jäljellä olevan myymälän kysynnän vilkastuvan tätä kautta.²⁹⁴ Kaupungin arkistossa on 29.5.1934 päivätyt kauppahallin muutospiirustukset, jotka voivat mahdollisesti olla kyseiset piirustukset. Piirustuksissa Torikadun puoleinen ovi on vaihdettu yhteen suureen ikkunaan ja Rantakadun puolelle on lisätty kolme ikkunaa. Kellarikerroksesta on poistettu väliseiniä ja ensimmäiseen kerrokseen on lisätty jäähdytyshuone.²⁹⁵ Muutosten piirtäjistä ei ole tietoa.

Muutospiirustuksia kauppahalliin. KKA.

KPO:n hallimyymä avautui 1.12.1934.²⁹⁶ KPO mainosti tulevan myymälänsä olevan ”*täydellinen siirto-
maatavara-, hedelmä- ja herkkumyymä.*”²⁹⁷

Keväällä 1937 kaupunginvaltuustossa käsiteltiin salaisena asiana kaupunginhallituksen ehdotus, että kaupungin vanha kauppahalli myytäisiin 1 milj. mk:lla Ab. Granholm & Kåll Oy:lle. Ehdotus hylättiin ilman äänestystä.²⁹⁸ Kauppahalli siirtyi KPO:n omistukseen vuonna 1938 ja halliin rakennettiin Rantaravintola²⁹⁹. KKA:ssa on 1940-luvulta³⁰⁰ muutospiirustus, jossa on ilmeisesti tehty sisätilamuutoksia koskien ”*ravitsemusliikettä*”. Piirustuksessa Rantakadun puolelle on ilmestynyt kaksi isoa ikkunaa lisää. Uusimmat KKA:sta löytyvät piirustukset ovat vuodelta 1954. Lihatarkastamon paikalla lukee polttoainearasto ja kellarikerrokseen on tehty kattilahuone.

Kaupungin kauppahalli valitettavasti purettiin 1971.³⁰¹ Suomessa kauppahalleja – kuten monia muitakin vanhoja rakennuksia – purettiin vilkkaasti 1950–70-luvuilla. Vuosien 1950 ja 1980 välisenä aikana kauppahalleja purettiin Kokkolan lisäksi ainakin Hangossa, Haminassa, Helsingissä, Joensuussa, Kotkassa,

²⁹⁴ Kla 26.4.1934 no 46. KKDA.

²⁹⁵ Piirros 1934, KKA.

²⁹⁶ Kla 29.11.1934 no 137. KKDA.

²⁹⁷ Kla 29.11.1934 no 137. KKDA.

²⁹⁸ KP 17.4.1937 no 43. KKDA.

²⁹⁹ Huima.

³⁰⁰ Mahdollisesti vuodelta 1942, vuosiluku on epäselvä.

³⁰¹ Huima.

Lahdessa, Lappeenrannassa, Savonlinnassa. Hyvinvointivaltiota rakentavassa Suomessa vannottiin uudistumisen ja modernismin nimiin. Vanha sai lähteä uuden tieltä. Kauppahallien purkamista perusteltiin usein myös rakennusten huonolla kunnolla ja kannattamattomuudella.³⁰² *”Muistin paikkoina kauppa-
hallit olivat alusta lähtien kaupunkilaisten ostosten teon ohella asiakkaiden sekä kauppiaiden kohtaamispaik-
koja ja kokemispaikkoja”*, sanoo Sivonen.³⁰³ Samalla kun kaupunkia puretaan, *”katoavat myös rakenne-
tuille muodoille annetut merkitykset ja niihin liittyneet tavat elää kaupunkia”*, toteaa Anja Kervanto Ne-
vanlinna.³⁰⁴

YKSPIHLAJAN KAUPPAHALLI

Kokkolan toinen kauppahalli rakennettiin vuonna 1926. Hallia ehdotti alun perin Satamahallitus. Ehdotuk-
sessa sanottiin, että myyntipaikkoja tulisi olla 12 ja niillä tulisi olla yhteinen veranta, johon ruokia voitaisiin
tarjoilla. Vapaa kioskikauppa voitaisiin kieltää. Halli rakennettiin ja suunniteltiin nopealla aikataululla.³⁰⁵
Halli oli Alvar Åkermanin piirtämä.³⁰⁶ U:n muotoinen³⁰⁷ kauppahalli oli rakennettu puusta. Tyyllisesti se
oli huomattavasti pelkistetympi ja kustannuksiltaan pienempi kuin ensimmäinen Åkermanin suunnitte-
lema kauppahalli. Halli tuli jonkun verran kustannusarviotaan (54 000) halvemmaksi ja myyntipaikkojen
vuokraus tuotti heti kauppahallin käyttöönoton jälkeen rahaa 15 605 mk. *”Hallia reunustaa awara kuis-
tikko ja kokonaisuudessaan uusi hallirakennus on ilmawa ja tyylikäs”*, kuvaili Kokkola-lehti.³⁰⁸ Myyntipai-
koista kymmenen oli kooltaan 3,5 x 3,8 m ja kaksi hieman isompia, 3,8 x 4 m.³⁰⁹

Huiman mukaan halli oli *”romanttinen paikka, jossa leijui hiivaleivän tuoksu vahvana”*. Hallissa oli useita
keittiöksi tehtyjä myymälöitä, joissa oli hella ja muut tarpeelliset välineet. Keittiöt olivat auki iltaisin
sataman työntekijöille. Hallissa oli ruokaloiden ja kahviloiden lisäksi myynnissä myös muun muassa vaate-
ja lyhyttavaraa ja erilaisia pientavaroita.³¹⁰ Kalle Isoaho muistelee hallissa myydyin myös vaatteita; paitoja,
sukkia ja *”oli siellä vissiin kenkiäkin”*.³¹¹ Ykspihlajan kauppahalli toimi vuoteen 1939.³¹²

ELOKUVATEATTERIT JA MAXIMIN LIIKERAKENNUS

Åkerman on piirtänyt kaksi kaupungissa sijainnutta varhaista elokuvateatteria. Niistä ensimmäinen oli
Vanhassa kaupungissa, Neristanissa, osoitteessa Isokatu 29 sijainnut elokuvateatteri, joka toimi eri ni-
millä, esimerkiksi nimellä *Central*.

---

³⁰² Sivonen 2013, 17, 22.

³⁰³ Sivonen 2013, 16.

³⁰⁴ Heininen-Blomstedt (2013, 47) lainaa Kervanto-Nevanlinnaa (2002, 20–28).

³⁰⁵ KKA. *Föredragningslista vid Stadsfullmäktiges i Gamlakarleby* 15.4.1926.

³⁰⁶ Kla 5.6.1926 no 59, 2. KKDA.

³⁰⁷ Huima.

³⁰⁸ Kla 5.6.1926 no 59, 2. KKDA.

³⁰⁹ Kla 5.6.1926 no 59, 2. KKDA.

³¹⁰ Huima.

³¹¹ Isoaho teoksessa Airola 2004, 92.

³¹² Huima.

Oik.: Central. KHRM, Karelmon valokuvakokoelma. Vas. elokuvateatterin piirustus, 1907. KKA.

Åkerman on allekirjoittanut piirustuksen lokakuussa 1907. Rakennus on kapea ja syvä ja se on sovitettu rakennusten väliseen tilaan pääty Isokadulle. Julkisivu on koristeellinen ja siinä on vaikutteita jugendista. Piirustuksessa julkisivu on ilmeisesti vuorattu vaaleanpunaisella vaakalaudoituksella. Keskellä on pariovet, joiden yläpuolella yksinkertainen koriste ja puolipyöreä ikkuna. Rakennuksen päädyn molem-

min puolin on pienet ulkonevat tornit, joiden päällä pyöreät koristeet. Niiden alapuolella on pienet, suorakaiteen muotoiset, pystyt ikkunat. Julkisivussa on myös geometristä koristelua. Rakennuksesta säilyneessä valokuvassa se näyttää kuitenkin ennemminkin rapatulta kuin lautavuoratulta. Sisälle on piirretty viisitoista penkkiriviä, joiden keskellä kulkee käytävä. Sisäänkäynnin puolelle rakennusta on suunniteltu kaksi uunia lämmittämiseen. Lattia nousee loivasti niin, että takaakin voi nähdä esityksen paremmin. Muotokieleltään teatteri on jokseenkin mielikuvituksellinen ja tuo mieleen linnojen ja satujen maailman. Vuonna 1908 vahvistetussa muutospirustuksessa elokuvateatterin ja viereisen ns. Mercurius-talon väliin jääneeseen pieneen tilaan on suunniteltu matala, muurattu ja rapattu varastotila ilmeisesti elokuvateatterin käyttöön. Rakennus on sovitettu Mercurius-talon rapatun alakerroksen muotokieleeseen. Piirustuksessa tilaan on piirretty myös peltikuorinen ”pönttöuuni” lämmitystä varten. Katto on peltiä. Kadun puolelle on piirretty ikkuna. Muutospirustusta ei ole allekirjoitettu, mutta se on hyvin todennäköisesti Åkermanin.

Teatterin perusti satamakapteeni Gustaf Strömbäck asuessaan viereisessä Mercurius-talossa. Siihen mennessä kaupungissa oli nähty vain kiertäviä elokuvaesityksiä.³¹³ Vaasan lääninkansliassa piirustukset hyväksyttiin vahvistettavaksi 22.11.1907. Keski-Pohjalainen -lehti kertoo jo 7.12.1907 samana iltana tapahtuvasta ensimmäisestä ”*eläwien kuwien*” näyttelystä tarkoitusta varten rakennetussa talossa Isollakadulla. Ohjelmassa ensimmäisenä päivänä oli muun muassa *Waellus Bompeijan raunioilla*, *Damaskosta Jerusalemiin*, *Uskollinen sulhanen* sekä *Puusta paperiksi*.³¹⁴ 11.12.1907 Kokkola-lehti kertoo:

³¹³ K1a 27.6.2018 no 26, 31. KKDA.

³¹⁴ Keski-Pohjalainen 7.12.1907 no 142, 3.KKDA.

CENTRAL
Erikoisteatteri kinematografitaiteelle.
Ohjelma:
Nuken salaisuus
 eli
Viattomasti tuomittu.
 Amerikka'a'nen drama.
Balttilaiset kisat Malmössä,
kesällä 1914.
Salaperäinen
X
 Tapahduma maailman sodan alkua, oitta
 6-osainen draama.
 Tapahtuma huomiota on tämä mielenkiintoinen ja kauttaallansa jännittävä filmitoos kerättänyt ympäri maailmaa. Se on tähän asti ilmestyneistä filmiutuuksista edällemättä asetettava aivan ensi sijalle.
 HUOM! Kuvan piteuden tähden — yli 2,000 metriä — näytetään tällä viikolla alnoastaan sen alkupuolisko. Jatko seura ensi viikon ohjelmassa.

Kla 21.9.1915 no 106. KKDA.

Eläviä kuvia on alettu näyttämään Kokkolassa kuten melkein pä jokaisessa maamme kaupungissa. Kapteeni G. Strömbäck on omistamalleen tontille Isonkadun varrella rakennuttanut tarkoitustaan täysin vastaavan tyylikkään näyttelyrakennuksen, jossa on tilaa ainakin parille sadalle katsojalle. Kuivat, jotka näytetään sähkön avulla näkyvät erittäin selvästi ja ainakin tämän ensi viikon kuvasarja on hywin wailittu. Warsinkin "[epäselvä]kalastus Norjassa" on kerrassaan mainio ja "Hurjistunut palwelustyttö" herätti katsojissa hilpeää iloisuutta. Katsojia on tähän saakka ollut runsaanpuoleisesti, josta päättäin eläwain kuwain katsominen siirtynee paikkakuntalaisten tawanomaiseksi huwitteluksi joksi se kieltämättä onkin arwokkaampi kuin monet muut, nuorison tähänastiset ajanvietot. — Ohjelma uusitaan maanantaisin ja perjantaisin.³¹⁵

Strömbäck myi teatterin vaasalaiselle kelloseppä Wiikille 1911. Muutaman vuoden päästä, 1914, teatteri vaihtoi jälleen omistajaa, kun pietarsaarelainen Hugo Ahlbäck osti sen. Teatterin nimeksi tuli tällöin Central. Ahlbäck perusti myöhemmin myös Maximin elokuvateatterin. Centralissa soitettiin elävää musiikkia, jota esittivät Lennart Witting, Onni Sundblad ja Valter Sandström (trio). Vuonna 1918 teatteri vaihtoi omistajaa jälleen ja sen nimi muuttui Mercuriukseksi. Siinä vaiheessa teatterin sisäosia oli uudistettu.³¹⁶ Elävien kuvien teatterin tilat toimivat välillä myös huutokauppakamarina.³¹⁷

Teatteri tuhoutui tulipalossa, joka alkoi vähän ennen puolta yötä 26.2.1919. Tuli levisi myös viereiseen Mercuriuksen taloon. Teatteri-osasta ei jäänyt pelastettavaa ja Mercuriuksen talokin kärsi suuria vahinkoja. Palo saatiin sammutettua vasta seuraavana aamuna. Sammutustöitä haittasi veden puute ja kova pakkanen.³¹⁸ Sanomalehdet kertoivat tulipalosta seuraavasti:

Tulipalo Kokkolassa. Torstaina paloi Kokkolassa liikeapulaisyhdistys Mercuriuksen Isollakadulla omistama kaksikerroksinen talo, jonka yhteydessä oli myös eläwain kuwain teatteri. Tuli sai alkunsa eläwain kuwain teatterissa. Wahingot owat tuntuwat. Talo ja eläwain kuwain teatteri oliwat wakuutetut.³¹⁹

³¹⁵ Kla 11.12.1907 no 99, 2. KKDA.

³¹⁶ Kla 27.6.2018 no 26, 31. KKDA.

³¹⁷ Mm. Keski-Pohjalainen 28.1.1909 no 10, 4. KKDA; Kla, 25.11.1911, no 134, 4. KKDA.

³¹⁸ mm. Kla 27.6.2018 no 26, 31. KKDA.

³¹⁹ Vaasa 3.3.1919 no 49. KKDA.

Tuoreet tiedot. Suuri tulipalo Kokkolassa. Wiime yönä vähän waille klo 1 syttyi tuli jostain tuntemattomasta syystä Kokkolassa eläwienkuwien taetterissa Mercuriuksessa polttaen koko rakennuksen poroksi. Wiereinen rakennus palaa paraillaan myöskin.³²⁰

Mercuriuksen tulipalon yhteydessä ilmenneiden seikkojen johdosta on toinen eläwienkuwien omistajista Fritiof Hauki (lue Hautchi) wangittu, toista, Djupsundia, pidetään myöskin lujilla.³²¹

Palon syy ei kuitenkaan poliisitutkimuksissa selvinnyt. Syyksi arveltiin filmivaraston syttymistä.³²² Syttyneet filmimateriaalit ovatkin olleet syyppäänä hyvin moniin elokuvateatteripaloihin 1900-luvun alkupuoliskolla, sillä tuohon aikaan käytettiin alhaisen syttymiskynnyksen omaavia nitraattiselluloidifilmejä.³²³

Toinen Åkermanin suunnittelema elokuvateatteri sijaitsi liikerakennuksen yhteydessä ns. **Maximin** talossa. Rationalistista jugendia edustava liikerakennus rakennettiin ensimmäiseen kaupunginosaan, kaupungin perinteikkäälle liikekadulle osoitteeseen Isokatu 8 vuosien 1918–1919 aikana.

Maxim 2020. Kuva: AKP.

Maximin alkuperäistä piirustusta en ole yrityksistä huolimatta onnistunut löytämään. Rakennus on kuitenkin tiettävästi Åkermanin.³²⁴ Arkistossa on digitoituna yksi myöhempi muutospirros, ”*förslag till neonskylt för biografiteater Maxim*” vuodelta 1953. Kyltin suunnittelija jää epäselväksi. Tiilirakennuksessa on sileäksi rapatut julkisivut. Ne on koristeltu matalin vertikaalein reliefein, ja koristelu on muutenkin pelkistetyn geometristä. Fasadissa, Isokadun puolella, on kaksi kolmiopäätä, joiden keskellä on porttikäytävä.³²⁵ Julkisivua rytmittävät, nykyisin valkoiset, leveähköt pilasterimaiset koristeet eivät ole ainakaan 1980-luvulla otetuissa valokuvissa valkoiset, vaan samanväriset kuin muukin rakennus. Katolla olevat kolme kattolyhtyä ovat olleet ennen lunettomallisia, nykyään ne ovat kolmionmuotoiset ja hieman silmiinpistävät. Maxim rakennettiin kahden suuren, rapatun talon väliin, ja se soveltui paikalleen hyvin. Rakennukseen asennettiin yksi Kokkolan ensimmäisiä valomainoksia, Pauligin kahvipannu, 1937³²⁶. Rakennus on nykyisin vaaleanpunainen, mutta joissain vanhoissa kuvissa väri on ollut punaruskeampi. Vanhimmissa rakennuksesta otetuissa mustavalkoisissa kuvissa rakennus näyttää melko vaalealta.

³²⁰ Raahen seutu 27.2.1919 no 31, 3.

³²¹ Kla 4.3.1919 no 25. KKDA.

³²² Kla 27.6.2018 no 26, 31. KKDA.

³²³ Ks. Väinämö 2017, WiderScreen -verkkajulkaisu 10.11.2017.

³²⁴ Ahmas 1992a, 50; Pohjonen 1995, 920.

³²⁵ Ahmas, 1992a, 50.

³²⁶ Ahmas 1992a, 50.

Heti rakennuksen valmistuttua rakennuksessa aloitti toimintansa elokuvateatteri, jota piti pietarsaarelainen Ahlbäck.³²⁷ Kokkola-lehti oli vaikuttunut uudesta elokuvateatterista:

Maxim biografiteatteri näytteli eilen illalla suurta intialaista ruhtinasfilmiä ”hänen lempiwaimonsa”, haaremineen ja juhlineen. Paitsi lehtemme toimitusta, oli hra Ahlbäck kutsunut kirjapainomme henkilökunnan katsomaan uutta teatteriaan. Ja katsomisen se kyllä ansaitseekin. Sali on tilawa ja juhlallinen sekä upeasti walaistu. Wiulunsoitto pianon säestyksellä oikeata ihmiskäsien taidetta, eikä mitään automaatin klinkutusta. Lauluakin kuuluu pian saatawan. Kuwat owat selwiä ja arwokaita. Biografi, kun sille asetetaan kaswattawa, korkea päämäärä, saattaa muodostua arwaamattoman tärkeäksi kulttuuritekijäksi, tutustuttamalla katsojiaan awaraan maailmaan hawainnollisemmin kuin kirjallisuus, jota se tähdentää ja eläwöittää. – Onnittelemme herra Ahlbäckkiä todella onnistuneesta yrityksestä.³²⁸

Maxim vuonna 1980. Maximin vieressä oikealla Boehmin talo, joka valitettavasti purettiin samana vuonna Osuuspankin uudisrakennuksen tieltä. Kuva: Derrick Frilund.

Mykkäfilmien aikaan soitti trio, jonka jäsenet olivat Lennart Witting, kanttori Onni Sundblad, piano, sekä nahkuri Valter Sandström, viulu.³²⁹ Eero Huima muistelee Keskipohjanmaa-lehdessä kuulleensa isältään ja tädiltään, kuinka ”hienoa oli, kun mykkäfilmien soittajat olivat todella taiteellisia. Muuten salissa oli hiirenhiljaista, kun soittajat soittivat elokuvien taustalla.”³³⁰ Maximissa oli aluksi puiset, pystyyn nostettavat tuolit, paitsi teatterin aitoissa, joissa oli alun perinkin pehmeät tuolit. Vuonna 1937 Maximissa alkoi

³²⁷ Ahmas 1992a, 50.

³²⁸ Kokkola 13.2.1919 no 17, 2. KKDA.

³²⁹ Huima.

³³⁰ KP 13.4.2004 [sivunumero ei tiedossa]. *Maxim toi elokuvat ja valomainokset*

remontti, jolloin penkit muutettiin pehmustetuiksi lukuun ottamatta neljää ensiriviä, jotka jäivät puisiksi. Nuoriso sai istua puisilla penkeillä halvemmalla ilman paikkalippua.³³¹ Huiman omakohtaisten kokemusten mukaan 1950- ja 60-luvulla elokuvilla oli suuri merkitys nuorten elämässä. ”*Jokaiselle muodostui omat lempielokuvat ja sen mukaan porukkakin muotoutui.*” 1950-luvulla Maxim liittyi nuorten oleskeluun oleellisesti.³³²

Elokuvateatterin lisäksi Maximin yläkerrassa toimi jo varhain matkustajakoti *Martta*. Martta oli Kokkola-lehden mukaan perustettu 1919.³³³ Suomen hotellit -julkaisun mukaan vuonna 1937 Martassa oli tarjolla matkustajille 6 huonetta ja 12 sänkyä, mukavuuksina kylpyhuone, keskuslämmitys ja kahvi.³³⁴ Martta toimi vuonna 1941 ilmeisesti edelleen Maximissa. Tuolloin siellä ilmoitettiin olevan viisi huonetta ja yhdeksän sänkyä. Mukavuuksina mainittiin kahvi ja keskuslämmitys.³³⁵ Muita toimijoita rakennuksessa on ollut myös runsaasti. Isokadun varrella toimi siis elokuvateatteri, Atlas-pankki ja Kokkolan kirjakauppa. Alkuaikoina rakennuksen pohjoisiosassa taas toimi Kokkolan kirjapaino ja Kokkola-lehden toimitus.³³⁶ Lehdissä olevien ilmoitusten perusteella rakennuksessa on jossain välissä toiminut myös esimerkiksi Herkku- ja hedelmäkauppa Hagström (1924) ja Kokkolan herkku- ja hedelmäkauppa Mertanen (1926).

Rakennukseen on tehty muutoksia vuonna 1938, jolloin näyteikkunoita suurennettiin ja teatterin sisäänkäyntiä muutettiin. 1953 teatterin valomainokselle saatiin lupa.³³⁷ 1980-luvulla muutoksia tehtiin enemmän, sillä 1983 elokuvateatterisalin osa purettiin sen tehdessä tilaa Osuuspankin uudisrakennukselle ja parkkipaikalle.³³⁸ Elokuvateatterin lopettamista edeltävinä vuosina kävijöitä oli vuosittain ollut 70–75 000.³³⁹ Maxim on nykyisin yhdistetty uudempaan liikerakennukseen sen takana niin, että rakennuksen läpi kulkeva porttikäytävä johtaa toisen liikerakennuksen sisätiloihin ja korttelin läpi voi kulkea rakennusten sisätilojen kautta.

Monenlaiset kauppiat ja muuten yritteliäät ihmiset yöpyivät matkustajakodeissa kaupapamatkoillaan. Itsesuggestiomenetelmää tarjottiin matkustajakoti Martassa vuonna 1927. KP, 05.04.1927, nro 38, 1. KKDA.

POISTAKAA SAIRAUTENNE!

Itsesuggestio-menettelyn avulla ovat jo Suomessakin lukemattomat henkilöt parantuneet mitä vaikeimmista sairauksista, vieläpä parantumattomiksikin selitetyissä tapauksissa. Varsinkin erilaiset pitkäaikaiset säryt ja kivut, unettomuus y.m. häviävät tavallisesti jo muutaman käsittelyn jälkeen. Hoito kivuton ja vaaraton. Vastaanotto **Kokkolassa** Matkustajakoti „Martassa” Isok. 8 puh. 93 klo 10—1 ja 4—7.

Suomen Inen Psykoterapeuttinen Instituutti

Johtaja HARRY VEHMAS, alansa vanhin ja kokenein erikoistuntija Suomessa
Alaa käsittelevää kirjaa saatavana Smk. 15:— kpl.

³³¹ Huima.

³³² KP 13.4.2004 [sivunumero ei tiedossa]. *Maxim toi elokuvat ja valomainokset.*

³³³ KLa 16.10.1928, nro 120, 16. KKDA.

³³⁴ Suomen hotellit 1937, 9.

³³⁵ Suomen hotellit ja matkustajakodit 1941, 11.

³³⁶ Ahmas 1992a, 50.

³³⁷ Ahmas 1992a, 50.

³³⁸ Ahmas 1992a, 50; ÖB 31.7.1982.

³³⁹ ÖB 31.7.1982.

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

Yksi Åkermanin suunnitteleista, jo katukuvasta poistuneista liikerakennuksista oli KOP:n konttorirakennus osoitteessa Isokatu 2, ensimmäisessä kaupunginosassa. Alkuperäistä julkisivupiirrosta ei löydy digitoituna kaupunginarkistosta, mutta rakennus tiedetään Åkermanin suunnitteleiksi. Arkistosta sen sijaan löytyy uudisrakennuksen pohja- ja leikkauspiirrokset sekä joitain muutospiirustuksia. Ensimmäisissä, 25.4.1914 päivätyissä piirustuksissa on A. Åkermanin allekirjoitus. Niiden mukaan rakennuksessa on kellari ja sen lisäksi varsinainen ensimmäinen kerros sekä matalampi ullakkokerros. Rakennus on piirretty kiinni vanhaan puiseen asuinrakennukseen pankinjohtaja, varakonsuli Otto Rodenin taloon.

KOP:n rakennus ilmeisesti 1920-luvulla. Vi Neristassborrf, Kokkolan kotiseutuarkisto.

Rakennus on tehty tiilestä, ja on pääosin vaaleaksi rapattu. Julkisivu on Isokadulle. Fasadissa on kaksi poraspäätteistä nousua/ poikkipäättyä, jotka saavat rungon näyttämään lyhyemmältä³⁴⁰. Ovet ovat vierekkäin rakennuksen keskiakselissa. Ovien yläpuolella valkoiseksi rapattu, geometrinen koristekenttä. Ovien molemmin puolin kolme ikkunaa, ilmeisesti varioituja T-ikkunoita. Julkisivussa on vertikaalisia kenttiä, joissa tiiltä on jätetty näkyviin. Säilyneestä valokuvasta näyttäisi, että toteutuneessa rakennuksessa on mahdollisesti jätetty vähemmän tiilipintaa näkyviin kuin piirustuksessa. Kellarikerroksessa on avoimen kellaritilan lisäksi wc sekä ”*rum för automobil*” – oikein montaa autotallia ei kaupungissa liene ollut näihin aikoihin! Vinttikerros on avointa tilaa. Piirustus on hyväksytty Vaasan Lääninkansliassa 29.5.1914. Rakennus edustaa jugendin myöhäistä kautta, ns. rationalistista jugendia, johon kuuluu muun muassa voimakas vertikaalisuuden korostaminen, sileäksi rapatut muuripinnat tai rappaamaton punatiilipinta ja niukka koristelu geometrinen koristeaihein.³⁴¹

Vuonna 1922 rakennukseen on piirretty tulisijamuutoksia, muun muassa lisätty kolme kaakeliuunია. Muutospiirustuksista voidaan havaita, että alkuperäinen suunnitelma on ilmeisesti toteutettu aika lailla sellaisena kuin se on piirretty, ainakin sisätilojen osalta. Piirustuksessa on rakennusmestari Alvar Åkermanin leima. Arkistossa on myös joitain Åkermanin tekemiä piirustuksia, joissa on tehty pieniä muutoksia viereiseen puutaloon. KOP:n talo ja viereinen puutalo purettiin myöhemmin. Tilalla on uudempia liikerakennuksia.

³⁴⁰ Ahmas 1992a, 290.

³⁴¹ Ahmas 1992a, 290.

TIILIELEGANSSIA PUUKAUPUNGINOSSA

Eräs hienoista Åkermanin suunnittelemissa liikerakennuksista on kauppias M.A. Slottelle rakennettu tiilinen asuin- ja liiketalo osoitteessa Pormestarinkatu 5, puutalovaltaisessa vanhassa kaupungissa. Arkistossa olevassa piirustuksessa ei ole allekirjoitusta, mutta rakennus tiedetään Åkermanin piirtämäksi.³⁴² Se on myös tunnistettavissa käsialasta ja tyylistä. Piirustus on hyväksytty vahvistettavaksi Vaasan lääninkansliassa 1.4.1912. Kristina Ahmaksen mukaan se on kuitenkin

Pormestarinkatu 5. KKA.

piirretty jo 1907³⁴³. Rakennus on kaksikerroksinen, tiilinen ja puhtaaksimuurattu. Siinä on selviä yhteneväisyyksiä kauppahallin kanssa: puhdas tiilipinta, jossa valkoisella rappauksella muodostettua geometristä, vertikaalisesti suuntautunutta koristelua. Paikoin rappauskoristeiden väliin muodostuu neliömäisiä tiilikenttiä. Paikoitellen rappauskoristelu muodostaa myös hammastetun reunan kuten kauppahallissa. Yläkerroksessa kaksi pientä poikkipäätyä. Ylimmät ikkunat poikkipäätyjen kohdalla ovat pyörökaariset. Molempien poikkipäätyjen kohdalla alakerrassa on ovi kadulle. Ikkunat yläosasta pieniruutuiset. Pohjapiirrokseltaan rakennus on eräänlainen vinkkelirakennus, mitä ei kadulta oikeastaan huomaa. Rakennuksen toiseen päähän on piirretty kellari. Alemmassa kerroksessa, sisäpihan puoleisessa siivessä, on kahden hevosen talli ja kaksi varastohuonetta (*"magasin"*). Varastojen vieressä, kadunpuoleisen osan keskellä on pieni konttorihuone. Sen toisella puolella on *"butik"*. Putiikin takana sisäpihalle päin on vielä varastohuone. Sisäpihalta pääsee pieneen, rakennuksen keskellä sijaitsevaan eteiseen, jossa on portaat yläkertaan ja ovi varastoon ja putiikkiin. Yläkerrassa on suuri varastotila sekä toisessa päässä keittiön ja kahden huoneen asunto.

Rakennukseen on tehty muutospirustus (hyväksytty 1921). Talli on muutettu varastoksi. Koko kadunpuoleinen osa rakennusta on muutettu kaupan tiloiksi ja konttori on siirretty sisäpihan puolelle. Kaupan toiseen sisäänkäyntiin on piirretty pieni eteinen sisälle. Sisäpihan puolelle lisätty tulisija. Yläkerran asuntoa on suurennettu muuttamalla varastotila huoneeksi, ruokasaliksi ja makuuhuoneeksi. Vanhat huoneet on yhdistetty suureksi saliksi. Piirustuksesta näkee, että kaikki yksityiskohdat eivät ole toteutuneet niin kuin ensimmäisessä piirustuksessa on piirretty, tai muutokset on tehty näiden kahden kuvan välissä.

Rakennus on säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä hyvin. Se tehtiin aikanaan kauppias M.A. Slottelle, ja siinä on ollut monenlaisia liikkeitä vuosien aikana. Esimerkiksi Keski-Pohjanmaan osuuskaupan maitomyymä³⁴⁴, Alexandra Jakobssonin Siemen- ja kukkakauppa³⁴⁵, AB Chic -muotiliike³⁴⁶ sekä J.M. Pilven

³⁴² Korpela 1994, 650; Ahmas1992a, 290.

³⁴³ Ahmas 1992a, 290.

³⁴⁴ Kokkola 4.10.1932, 1. KKDA.

³⁴⁵ Kokkola 4.12.1928, 3. KKDA.

³⁴⁶ Kokkola 28.4.1921, 4. KKDA.

räätiliike³⁴⁷. Vuonna 1927 osoitteessa Pormestarinkatu 5 sijaitseva Bruno Päkärin Leipomo- ja Konditoriliike mainostaa Pohjolan Työmies-lehdessä maukkaimpia luumutorttuja ja leivoksia.³⁴⁸ Ennen nykyisiä omistajia kaupunki omisti jo rapistumaan päässeen talon. Talo aiottiin ilmeisesti purkaa. Nykyiset omistajat kuitenkin ostivat ja kunnostivat rakennuksen. Rakennus on asuntona ja siinä toimii myös kirjapainoalan yritys.³⁴⁹ Rakennuksen arvo on myöhemmin tunnistettu. Esimerkiksi Krister Korpela toteaa rakennuksen olevan ajan mannermaista tasoa.³⁵⁰

”UUTTA SAA VANHAANKIN”

Noihin aikoihin kaupungissa oli useita pieniä liikkeitä, erityisesti Isokadulla. Näyteikkunoiden merkityksestä myynnin edistämiseen oli keskusteltu Suomessakin 1900-luvun alussa. Erityisesti Osuuskauppaliike piti asiaa esillä. Osuuskauppalehti ja Työtoveri, osuuskauppojen toimihenkilöiden ammattilehti, kirjoittivat näyteikkunoiden tarpeellisuudesta ja niiden somistamisesta useaan otteeseen 1920-lu-

Björklundin rautakaupan muutospiirustus vuodelta 1911. Åkerman (ei allekirjoitusta). Näyteikkunoiden suurentaminen tehtiin vielä vuonna 1911 melko maltillisesti. KKA.

vulla.³⁵¹ Yhteishyvä-lehti kirjoitti vuonna 1910, että "[n]ykyään ei voi ajatellakaan vähittäisliikettä ilman näyteikkunaa".³⁵² Kauppias-lehti kirjoitti 1926 aiheesta otsikolla "Uutta saa vanhaankin". Lehden mukaan maamme kaupunkien vuokralla olevat vähittäiskauppiat ovat valittaneet siitä, että vanhojen talojen omistajat eivät ole mielellään halunneet suurentaa ikkunoitaan. Kirjoituksessa mainitaan esimerkkinä Saksa ja Tanska, joissa "kaikkiällä on vanhoihinkin, jopa ikivanhoihin, taloihin tehty tilavia, sekä korkeita että leveitä, näyteikkunoita."³⁵³ Sanotaan myös, että noissa maissa osataan kyllä säilyttää esi-isien perintöä eri tavoin kuin meillä Suomessa, jossa vanhoja, käyttökelpoisia taloja puretaan "uuden rakentamiskiihkossa". Ulkomailla "kauppias itse asuu perheineen toisen kerroksen pienissä suojissa, joiden ei läheskään aina suurennetuissa ikkunoissa kasvit kukkivat samoin kuin varmaan satoja vuosia takaperin, mutta alhaalla, jossa työ tehdään ja leipä ansaitaan, on tyydytetty uuden ajan vaatimukset." Lehti jatkaa oman aikansa kerroksellista kulttuuriympäristöä kuvaten:

Vanha ja uusi aika ovat tässä lyöneet sovinnon kättä toisilleen. Siitä on kyllä syntynyt omituinen yhdistelmä. Käyskentelet keskellä nykyajan kuumeista väenviliniä tarkastellen toisten keralla teollisuuskautemme valtavia tavaramääriä; kohotat katseesi ja siirryt samassa silmänräpäyksessä kauan, kauan sitten elettyihin ajanjaksoihin. On kuin kulkisit itse mukana ihmeellisessä unessa tai

³⁴⁷ Vapaa sana 3.10.1913, 4. KKDA.

³⁴⁸ Pohjolan Työmies 20.12.1921, 4. KKDA.

³⁴⁹ Holopainen 2013

³⁵⁰ Korpela 1994, 651.

³⁵¹ Mm. Osuuskauppalehti 31.1.1921 no 2, 4. KKDA; 16.2.1920 no 3, 13. KKDA; Työtoveri 1.1.1928 no 6, 4. KKDA.

³⁵² Yhteishyvä 11.11.1910 no 45, 19. KKDA.

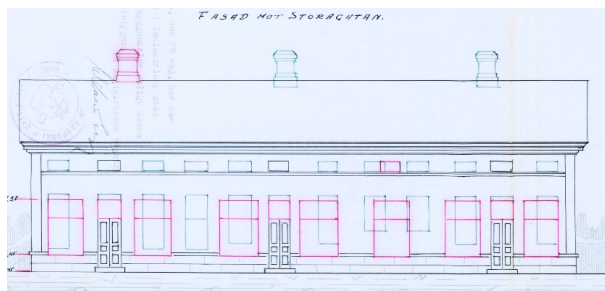
³⁵³ Kauppias 1.10.1926 no 19, 5. KKDA.

sadussa. Eikä tämä kirjavuus sentähden häiritsekään, sillä sekä sadussa että unessa sulautuvat mitä erilaisimmat kuvat leppeästi toisiina.³⁵⁴

Muutamaa vuotta myöhemmin samaisessa lehdessä sanotaan, että kaupunkilaiskauppiaat, joilla ei useinkaan ole omaa liikehuoneistoa, ovat alkaneet yhä useammin laittamaan vuokraamisen ehdoksi näyteikkunat.³⁵⁵ Onkin luonnollista, että Åkerman sai useita toimeksiantoja putiikkien ikkunoiden suurentamisesta näyteikkunamaisemmiksi. Tällaisia piirustuksia ovat esimerkiksi Björklundin rautakauppa Mannerheiminaukion (silloisen kaupatorin) ja Isokadun kulmassa, Libeckin talo sekä puutalot osoitteissa Isokatu 21, 23, 28 ja 32.

Suomalaisia puukaupunkeja – Kokkola -seuraintainventoinnissa vuodelta 1997 kaupan ympäristöjen kerroksellisuutta ei arvostettu yhtä paljon kuin edellä lainatussa Kauppias-lehden kirjoituksessa. Ympäristöministeriö ja museovirasto laativat yhteistyössä 1990-luvulla selvityksiä suomalaisten puukaupunkien nykytilasta. Inventoinnissa esimerkiksi Isokatu 23 (2-9-23) on luokiteltu luokkaan 2., minkä hyvin ymmärrän. Inventoinnin kriteerien mukaan³⁵⁶ rakennuksen arvo laskee toiseen luokkaan, mikäli rakennuksen suhdemaailma on rakennusosia uusittaessa muuttunut. Esimerkkeinä tästä mainitaan ikkunoiden ruutujaon poistaminen tai aukkokoon muuttaminen sopimattomaksi julkisivujärjestelmään nähden sekä julkisivujärjestelmän muuttaminen niin, että ”sen suhde aukotukseen vaikuttaa sopimattomalta.”³⁵⁷

Ns. Libeckin taloon (2-18-1) ilmeisesti Åkerman piirsi 1914 torin puoleiselle julkisivulle uusia sisäänkäyntejä. Myös ikkunoita ilmeisesti suunniteltiin muutettavaksi, mutta niitä ei kuitenkaan piirretty leveäksi. Libeckin talo vuodelta 1810 on kaupungin toiseksi vanhin porvarien rakennuttama kivitalo. Rakennus on toiminut muun muassa sairaalana.³⁵⁸ Piirustuksen toteutuminen on epävarmaa. Nykyisin julkisivussa Mannerheiminaukion puolella on yksi oviaukko keskellä. Vanhoista kuvista näkee, että ainakin 1950-luvulla julkisivussa on ollut yksi sisäänkäynti enemmän, rakennuksen, pohjoispuolella.

Isokatu 13, Åkermanin piirustus vuodelta 1936. KKA.

Isokatu 23, Åkermanin piirustus vuodelta 1936. Rakennus on suunnilleen tämännäköinen nykyäänkin. 1930-luvulla ikkunoiden suurentaminen oli jo radikaalimpaa kuin aiemmassa kuvaesimerkissä vuodelta 1911. KKA.

³⁵⁴ Kauppias 1.10.1926 no 19, 7. KKDA.

³⁵⁵ Kauppias 16.5.1930 no 9, 7. KKDA.

³⁵⁶ Ennen vuotta 1945 valmistuneet rakennukset.

³⁵⁷ El Harouny & al. 1998, 16.

³⁵⁸ Museoviraston RKY-verkkosivu 2009, *Kokkolan ruutukaava-alueen puutalokorttelit*.

MUODONMUUTOS POLIISITALOKSI

Jotkut Åkermanin alun perin ihan muuhun tarkoitukseen piirtämät rakennukset ovat aikojen kuluessa muuttaneet käyttötarkoitustaan, joskus radikaalistikin. Rakennus osoitteessa Rantakatu 10 (1-7-14) suunniteltiin vuonna 1912 jo vuonna 1828 perustetulle Sällskapsklubbenille (Seuraklubi). Talon piirustusta en ole saanut käsiini, mutta kuva rakennuspiirustuksista on Korpelan artikkelissa teoksessa Kokkolan historia IV. Åkerman oli hyvin perillä klubin tarpeista, koska kuului jäsenistöön. Suunnitelmassa kivirakenteisen rakennuksen julkisivut olivat suurelta osin puhtaaksi-

Sällskapsklubben, myöhemmin poliisilaitos. Kuva: Kokkolan kaupungin historia 4.

muurattua tiiltä ja osittain vaaleaksi rapattuja. Katto oli taitekatto, vesikatteena pelti. Pääkerroksessa oli 4,5 m korkea halli. Sen sivuilla oli kaksi huonetta kummallakin puolella: vasemmalla biljardihuone ja seurusteluhuone, oikealla puolella tarjoiluhuone ja seurusteluhuone. Päädyssä oleva ravintolasali voitiin jakaa kahteen osaan liukuovella. Salista oli kulku myös ulos terassille. Pohjakerroksessa oli keittiö varastoi- neen ja aputiloi- neen, WC, pesula, henkilökunnan tiloja sekä polttoainevarasto. Keittiöstä pääsi tarjoilu- huoneeseen portaiden lisäksi myös hissillä.³⁵⁹ Piirustus on hyväksytty vahvistettavaksi Vaasan Lääninkans- liassa 10.5.1912. Valokuvista voidaan nähdä, että jossain vaiheessa, todennäköisesti 1920-luvulla, raken- nuksen tiilipinta rapattiin kauttaaltaan valkoiseksi tai vaaleaksi.

Rakennus ei kuitenkaan ehtinyt olla suunnitellussa käytössä kovin pitkään, kun se otettiin venäläisen so- taväen majoituskäyttöön. Sen jälkeen rakennus oli ruotsinkielisen suojeluskunnan käytössä, kunnes se myytiin kaupungille poliisitaloksi vuonna 1928.³⁶⁰ Koko Vaasan läänin poliisikonttorien – toiminta ja tilat olivat joutuneet erityistarkastelun kohteeksi kesällä 1927, kun uskonlahkon johtaja Maria Åkerblom kan- nattajansa kanssa pakeni Kokkolan poliisivankilasta raatihuoneen kellarista lattiaan tehdyn aukon kautta. Keskusteltiin poliisien määrän riittävydestä sekä tilojen asianmukaisuudesta.³⁶¹ Poliisien määrää haluttiin nostaa myös, koska määrää oli 1920-luvulla jatkuvasti vähennetty, koska kaupungissa oli vilkasta kautta- kulkua (satama, rautatie) ja koska kaupungin poliisien piti hoitaa myös kauempana sijaitsevaa Ykspihlajan poliisilaitosta.³⁶² Myös Hakalahden liittäminen kaupunkiin oli tulossa ajankohtaiseksi.

Muutostyöt poliisitaloksi tehtiin arkkitehti A.O. Stenforsin piirustusten mukaan 430 000 markalla. Vanhat uunit poistettiin ja keskuslämmitys asennettiin. Väliseiniä tehtiin, kaikki huoneet maalattiin ja paperoitiin, kahteen huoneeseen laitettiin korkkimattoa. Vesi- ja viemärijohdot vedettiin kaikkiin rakennuksiin.³⁶³ Kun

³⁵⁹ Korpela 1992, 657.

³⁶⁰ Mm. Korpela 1992, 657.

³⁶¹ HS 2.6.1927 no 147, 5. KKDA; Klä 28.6.1927 no 69, 1. KKDA; Suomen poliisilehti 30.6.1927 no 11–12, 13. KKDA.

³⁶² Mm. Klä 28.6.1927 no 69, 1. KKDA.

³⁶³ Kokkolan kaupungin kunnallishallinto 1929, 18. Tosin vuonna 1930 todettiin, että koska rakennus sijaitsee niin alhaisella paikalla, sitä ei voida liittää kaupungin viemäriverkkoon. Likavesi ”nyt juoksee talon takana oleville

poliisilaitoksen muutto rakennukseen oli tapahtunut syksyllä 1929, Keskipohjanmaa-lehti kävi tutustumassa uuteen poliisitaloon. Lehden mukaan biljardi- ja seurusteluhuoneet ovat muuttuneet järjestyspoliisien huoneiksi. Entinen ravintolasali on jaettu kahtia ja siinä sijaitsee muun muassa poliisipäällikön virkahuone, josta on yhteys järjestysylikonstaapelin virkahuoneeseen. Alakerrassa on myös kanslia, johon on käynti eteisestä, kuulusteluhuone, miehistön kahvi- ja seurusteluhuone kirjastoineen sekä oleskeluhuone. Toinen kerros on varattu etsiväpoliisille:

Täällä ovat huoneet etsivän osaston ylikonstaapelia varten, virkahuone, valokuvaushuone, jossa on valokuvauskone sekä kaksi voimakasta sähkölamppua, yhteensä 1,000 kynttilän valovoimalla. Lisäksi on tässä kerroksessa poliisivankila, jossa on muutamia sellejä pidätettyjä varten. Varsinainen kaupunginvankila on sijoitettu kellarikerrokseen, jossa on erikoinen selli juopuneita varten ja sellit säilytysvankeja varten.³⁶⁴

Hygienia-asioihin ja ilmastointiin on kiinnitetty huomiota. Kaikissa selleissä on wc, lämpöpatteri ja rautasänky. Lehdessä epäillään, että näistä selleistä ei ”vähällä karattane”. Kellarissa on myös valokuvauslaboratorio ja vahtimestarin asunto, ”kauniit parihuoneet alkooveineen”. Komisario Lindh kertoo lehdelle, että uusi poliisitalo takaa työrauhan, ja oletettavasti myös parantaa työtehoa, ”kun siihen yhdistyy myöskin työnilo, jota uusi mukava järjestely matkaansaattaa.”³⁶⁵ Poliisitaloa muutettiin tämän jälkeenkin myöhemminä vuosina.

Poliisilaitoksen vieressä osoitteessa Rantakatu 8 oli noihin aikoihin myöskin vuonna 1912 rakennettu, arkkitehti Runar Eklundin suunnittelema ns. Kailan talo, alun perin eläinlääkäri Bruno Millerin asuintalo.³⁶⁶ Talon muotokieli on monella tapaa hyvin samantyyppinen, vaikkakin talo on poliisitaloa ”muhkeampi”. En ole saanut selville, kumpi rakennuksista oli olemassa ensin. Åkermanin piirustus on hyväksytty toukokuun alussa, joten se on suunniteltu viimeistään keväällä 1912. Olisi mielenkiintoista tietää, onko jompikumpi taloista inspiroinut muotokielellään toista, vai onko kyseessä sattuma. Molemmissa on vaaleaa rappausta, korkea, vähintään osittain aumattu taitekatto, hieman sisäänvedetty sisäänkäynti julkisivun keskellä, sitä reunustavat ikkunat sekä oven päällä kolmen korkean ja kapean ikkunan ryhmä. Entinen Seuraklubi toimi poliisilaitoksena varsin

Poliisiasema, Kuva: KHRM, Karelmon valokuvakokoelma.

Kailan talo / Kauppiaitten talo, Runar Eklund. Kuva: Kokkolanseutu-verkkosivu.

---

pelloille”, joten päätettiin rakentaa viemärijohto talolta kaupunginsalmeen Suntiin (Kokkolan kaupungin kunnalliskertomus v. 1930: *Esityslista Kokkolan kaupunginvaltuuston kokouksessa 3.10.1930 N:o 17.*)

³⁶⁴ KP 31.10.1929 no 129, 2. KKDA.

³⁶⁵ KP 31.10.1929 no 129, 2. KKDA.

³⁶⁶ Mm. Hietalahti 2004, 44.

pitkään, kunnes jäi liian pieneksi ja purettiin maaliskuussa 1973.³⁶⁷ Paikalla on nykyisin liikerakennus. Myös Kailan talo on purettu.

VANHAN RUISKUHUONEEN LAAJENNUS

Palokalustolle alettiin järjestää säilytystilaa vuonna 1842 kauppaneuvos Anders Donnerin johdolla. Liliuksen mukaan rakennuksen suunnitelman ja yksityiskohtaisen kustannusarvion laati Donner. Suunnitelmassa ruiskuhuoneen julkisivu muistuttaa pientä temppeeliä. Rakennusta kiertää sarja doorilaisia pilastereita. Pilasterit kannattavat kaksijakoista palkistoa. Kattolista on profiloitu voimakkaasti ja tympa-

Paloasema ja paloauto miehistöineen laajennuksen jälkeä. Kuva: KHRM, Karelmon valokuvakokoelma.

nonkentässä on laakerinlehti. Senaatti pyysi intendentinkonttorilta lausunnon suunnitelmasta. Lausuntoa, ei tullut, sen sijaan tuli uusi rakennuspiirustus, jossa pohjakaava on aiemman suunnitelman mukainen, mutta rakennusta oli yksinkertaistettu huomattavasti. Mm. pilasterijäsentely puuttuu, palkisto ja kattolista on profiloitu heikosti ja oviaukkoja on yksinkertaistettu. Ilmeisesti intendentinkonttori oli sitä mieltä, että rakennuksen julkisivu oli liian juhmallinen sen tarkoitukseen nähden. Kivinen, holvattu ruiskuhuone rakennettiin vastapäätä kirkkoa ja kellotapulia ja se käsitti lämmitettävän vartiotuvan ja kahdella muuratulla vesipadalla varustetun huoneen paloletkujen sulattamiseen ja kuivattamiseen. Vuodesta 1869 palovartiointia alettiin tehdä myös kellotapulista käsin. Torninvahdin oli tulipalon huomattuaan määrä hälyttää ruiskuhuoneen vartija soittamalla kelloa, joka sijaitsi ruiskuhuoneessa ja oli yhdistetty kellotapuliin langalla.³⁶⁸ Ammattimainen palontorjunta sai alkunsa vasta 1800-luvun lopulla vapaapalokunta-aatteen myötä. Varsinainen palolaitos perustettiin Kokkolassa vuoden 1922 loppupuolella. Viimeistään uusi palojärjestys vuonna 1924 merkitsi siirtymistä ammattimaisen palokunnan aikaan. Aktiivisena apuna jatkoi kuitenkin vapaaehtoisessa palokunnassa pitkään toimineiden henkilöiden reservimiehistö.³⁶⁹

Ammattimaisen palokunnan myötä päädyttiin laajentamaan vanhaa paloasemaa. Piirustuksen on allekirjoittanut Åkerman vuonna 1925. Paloaseman pinta-alaa kasvatettiin noin puolella. Alkuperäinen rakennus sijaitsi Itäisen Kirkkokadun ja Torikadun kulmassa osoitteessa Torikatu 30 / Itäinen Kirkkokatu 9 (2-10-5), nyt rakennusta laajennettiin kohti Läntistä Kirkkokatua. Itäisen Kirkkokadun fasadiin tehtiin klassistishenkinen päätykolmio, tympanonkentässä pyöröikkuna. Ilmeisesti rakennuksen pääty ikään kuin vaihtoi paikkaa Torikadulta Itäiselle Kirkkokadulle. Keskelle Itäisen Kirkkokadun julkisivua tehtiin sisäänkäynti. Torikadun puoleiseen fasadiin tehtiin kaksi suurta, pyörökaarista ovea palokalustolle sekä niiden keskelle yhtä suuri, pyörökaarinen ikkuna. Ikkunoiden muoto mukaili vanhaa rakennusta, jossa oli ollut puolipyöreät

³⁶⁷ KP 8.1.1974 [sivunumero ei tiedossa].

³⁶⁸ Lilius 2014, 191; Möller 1970, 298.

³⁶⁹ KHRM: *Onni suosii rohkeaa - Kokkola 400* -näyttelyn syventävät tekstit. *Pelastajat: Palomiehet* 2020, 5.

ikkuna-aukot. Kaariovet ja niiden keskellä ollut ikkuna muutettiin myöhemmin suorakaiteen muotoisiksi oviksi. Nykyisin paloasema on purettu ja sen tilalla on parkkipaikka.

VAHTIMESTARIN ASUNTO JA KOULUN LAAJENNUS

Åkerman on osallistunut myös Kokkolan koulujen rakennusten suunnitteluun ja korjauksiin. Hän on piirtänyt ruotsalaisen lyseon vahtimestarin asunnon ja ilmeisesti myös jonkinlaisen lisärakennusosan itse kouluun Tehtaankadun varrella, Itäisen Kirkkokadun ja Isokadun välisessä korttelissa (1-4-20). Myös Yksipihlajan koulu on hänen suunnittelemansa.

Kokkolaan perustettiin yläalkeiskoulu vuonna 1860. Aluksi koulu toimi vuokratiloissa. Oulun lääninarkkitehti **Ludvig Isak Lindqvistin** suunnittelema uudisrakennus valmistui 1866.³⁷⁰ Rakennus liittyy arkkitehtoisesti empirien ja uusrenessanssin väliseen arkkitehtuuriin. Rakennus oli aumakattoinen ja yksikerroksinen; volyymiltaan leveä ja matala. Sen läntisessä fasadissa oli keskirisaliitti ja pääsisäänkäynti oli aluksi Rautatien puolella. Kristina Ahmoksen mukaan rakennuksessa oli havaittavissa Chiewitzin³⁷¹ vaikutusta: loiva vesikaton kaltevuus, kuusiruutuiset pyörökaari-ikkunat, korinttolaisten pilasterien parittainen käyttö ja kattolistan muotoilu muistuttivat Helsingin ruotsalaista teatteria.³⁷² ”Erikoista Lindqvistin työssä oli kaiken tämän klassisen muotokielen taitava ja luonteva soveltaminen puurakennustekniikkaan. Tässä suhteessa Kokkolan yläalkeiskoulun talo oli maamme uusrenessanssirakennusten joukossa ainutlaatuinen.”³⁷³

Koulua kunnostettiin vuonna 1917. Samalla rakennettiin uusi voimistelusalvi. Laajennus ulottui idän suunnassa Isokadun kulmaan. Alkuperäiset itäpäädyn koristeet siirrettiin tuolloin uuteen julkisivuun.³⁷⁴ Laajennuksen piirustuksia ei arkistosta löydy, mutta eräiden lähteiden mukaan laajennuksen suunnitteli Alvar Åkerman.³⁷⁵ Vuonna 1926 Yleisten rakennusten ylihallitus suunnitteli kouluun laajennuksen, jossa Isokadun suuntaisesti rakennettiin kaksikerroksinen siipi. Piirustuksen oli allekirjoittanut Yrjö Sadeniemi. Alakerta oli kivistä ja lisärakennus rapattiin. 1920-luvun klassismia edustanut laajennus sopeutui hyvin kokonaisuuteen.³⁷⁶

Arkistossa on Åkermanin piirustukset uudisrakennukseen, ruotsalaisen lyseon (”elementarskola”) vahtimestarin puista asuntoa varten. Piirustuksessa on hänen leimansa ja se on hyväksytty vahvistettavaksi Vaasan Lääninkansliassa 28.10.1914. Tuolloin koulu oli vielä L-kirjaimen muotoinen rakennus Tehtaankadun ja Itäisen Kirkkokadun kulmassa. Vahtimestarin asunto on piirretty lähelle koulun päätyä Itäiselle

³⁷⁰ Ahmas 1992a, 47.

³⁷¹ G.T. Chiewitz oli ruotsalainen siviili-insinööri ja arkkitehti, josta tuli Turun ja Porin lääninarkkitehti 1852 (Sinisalo 1992, 17).

³⁷² Ahmas 1992a, 48.

³⁷³ Ahmas 1992a, 49.

³⁷⁴ Ahmas 1992a, 49. Huima (”Alue 1 Kortteli 1”) mainitsee myös koulun laajennukset vuosilta 1888 (C.F. Rosqvist) ja 1906 (Viktor J. Sucksdorff).

³⁷⁵ Ahmas 1992, 29; Huima; Korpela lehtijutussa *Tre byggmästare har präglat Karleby stadsbild*, ÖB 21.9.1993.

³⁷⁶ Ahmas 1992a, 49. Liliuksen (2014, 338) mukaan Kokkolan koulu oli ainoa ”todella uusi yläalkeiskoulu” tuolla kaudella monista suunnitelmista huolimatta.

Vahtimestarin asunto 1914. KKA.

Rakennuksessa on aumakatto, kuten koulurakennuksessaakin. Fasadin keskellä on pieni päätykolmio, tympänonkentässä pyöröikkuna.

Minulla ei ole tietoa varmaa siitä, rakennettiinko vahtimestarin asunto tällaisena vuoden 1914 tienoilla. Myöhemmissä valokuvissa ja videoissa koulun vieressä on vahtimestarin asunnon näköinen rakennus, mutta suurempi: julkisivun puolella on kuusi ikkunaa piirustuksen kolmen sijaan. Katon päätykolmioaihe puuttuu. Arkistosta ei löydy enempää piirustuksia tästä rakennuksesta. Österbottningen-lehdessä Åkerman kuitenkin pyytää urakkatarjouksia 11.7.1929 svenska mellanskolanin vahtimestarin asunnon laajennukseen.³⁷⁷ On siis hyvin mahdollista, että rakennus toteutettiin alun perin alkuperäispiirustusten mukaan, mutta että sitä laajennettiin myöhemmin.

Välillä koulurakennus toimi venäläisten sotilaiden kasarmina. Vuoden 1918 helmikuusta toukokuuhun koulussa toimi lähes tuhannen punavangin sotavankileiri. Puolustusvoimien muonituspaikkana ja venäläisten vankien sotasairaala koulun oli toisen maailmansodan aikaan. Sen jälkeen rakennus palasi jälleen ruotsalaisen yhteiskoulun käyttöön.³⁷⁸ Sittemmin rakennuksessa toimi Kokkolan teknillinen oppilaitos ja Kokkolan kauppakoulu.³⁷⁹ Koulutoiminta loppui rakennuksessa 1980-luvulle tultessa. Koulu jätettiin ”oman onnensa nojaan”³⁸⁰ ja rakennuksen paikalle suunniteltiin jonkinlaista liikekeskusta. Rakennus kuitenkin suojeltiin. Koulu ja vahtimestarin asunto tuhoutuivat tulipalossa 30.5.1990.

Kuva ruotsalaisen lyseon palosta on kuvakaappaus koulun paloa käsittelevästä videosta (Kokkola-tv) 30.5.1990. Oikealla vahtimestarin asunto ennen palon leviämistä.

³⁷⁷ ÖB 11.7.1929 no 77, 4. KKDA. Koulun nimi oli tuolloin Svenska mellanskolan i Gamlakarleby,

³⁷⁸ Hietalahti 2004, 96; Huima.

³⁷⁹ Huima.

³⁸⁰ Hietalahti 2004, 96.

YKSPIHLAJAN KOULU: ”KAIKKI OLI PUHDASTA JA HYVÄÄ”

Ykspihlajan koulu 2020. Kuva: AKP.

Ykspihlajan koulu rakennettiin tiilestä vuonna 1926 Satamakadun ja Metsäkadun kulmaukseen. Tähänastisissa Åkermanin puhtaaksi-muuratuissa rakennuksissa oli lähes aina ollut valkoista, geometristä rappauskoristelua myöhäisjugendin hengessä. Ykspihlajan koulusta se puuttuu, kuten se puuttuu jo esi-

merkiksi Thomén veljesten suunnittelemasta tullipakkahuoneesta (1916). Ykspihlajan koulu on klassistinen tiilirakennus, jossa on muitakin yhtymäkohtia esimerkiksi tullipakkahuoneen rakennukseen. Kaksikerroksisessa rakennuksessa on loiva aumakatto ja katolla pieniä lunetti-ikkunoita. Kokkola-lehti tutustui kouluun kaupunginrakennusmestari Åkermanin ohjauksella ja kirjoitti siitä 23.10.1926:

Jo kaukaa herättää sen valmistuttua huomiota tämä n. s. Nuoralan tontilla kohoawa suuri, arwokkaan näköinen kaksikerroksinen koulutalo punatiilisine seinineen. Ja astuessaan sisään koulun eteläisestä pääowesta ei ensi hyvä vaikutelma häwiä. - - Ensimmäisessä kerroksessa tulemme ensin rakennuksen päästä päähän johtawaan awaraan halliin, minkä kummankin puolen l u o k k a h u o n e e t sijaitsewat. Niitä on kaikkiaan kuusi kahdessa kerroksessa 2 alhaalla ja 4 ylhäällä. - - Ensimmäinen waloisa tuntu säilyy kouluun yltyleensä tutustuessa. Luokkahuoneet owat ilmawia ja tilawat. Seinät owat eri luokissa eri wäreissä: alaosa tummanruskea, -sininen, -vihreä, yläosa waalea ja koulukeittiö kokonaan walkoinen.³⁸¹

Alakerrassa huonekorkeus on 3,4 metriä. Siellä on myös koulukeittiö ja veistosali. Yläkerrassa on opettajan huone – kirkkaan sinisenä – sekä kalustohuone, neljä luokkahuonetta ja 9 x 12 m juhlasali, jonka korkeus on kokonaista 4,8 metriä. Juhlasaliin tullaan kolmesta suuresta ovesta, jotka voidaan kääntää kokoon lisätilan saamiseksi juhlasalille tarvittaessa. Lehti jatkaa:

Juhlasalissa siirtyy lähinnä huomio pitkällä ikkunaseinällä sijaitsewaan walkoiseen, kullalla ja sinisellä koristeltuun katedriin. Koska juhlasali tulee olemaan koulun woimistelusalina, niin kuuluu sen sisustukseen arkioloissa muutamia woimistelutelineitä, salin toisessa päässä. Nämä: rekki, 6 tankoa ja 6 köyttä, voidaan kuitenkin juhlatilaisuuksien ajaksi poistaa tai siirtää syrjään. – Juhlasalin ulkoasua kohottawat seinäin koristemaalaukset ja upea keskuslamppu katossa. Wielä panee merkille salin kumpaankin siwuseinämään maalatut walkeat pinnat 2X2:n - ne owat skioptikonkuwien esittämistöä warten, joista onkin tullut tärkeä wäline nykyaikaisessa opetuksessa.³⁸²

³⁸¹ KlA 20.2.1926 no 20, 2. KKDA.

³⁸² KlA 20.2.1926 no 20, 2. KKDA.

Koulun pohjakerroksessa on keskuslämmityslaitteet ja vahtimestarin asunto. Koulun pituudeksi ilmoitetaan 18 metriä suurimman leveyden ollessa 14 metriä. Koulu on mitoitettu lehden mukaan 240 lapselle. Koristemaalaukset on lehden mukaan valmistanut kokkolalainen maalarimestari F. Drake. Lehdessä todetaan myös, että rakennuksen piirustukset on tehnyt ja sisustuksen suunnitellut Alvar Åkerman. ”Muhkea” ja ”meidän oloissamme suurenmoinen” talo valmistui puolessa vuodessa.³⁸³

Arvo Jokela muistelee Ykspihlaja-kirjassa pääsyä vanhasta, kylmästä koulurakennuksesta uuteen. ”Istuttiin lattialla, ei ollut pulpetteja. Mitään vanhoja pulpetteja sinne ei tuotu.³⁸⁴ Opiskeltiin siinä ja kyllä se tuntui hirveen mukavalle, kun oli lämmintä ja kaikki oli puhdasta ja hyvää.”³⁸⁵ Oppilasmäärien kasvaessa kouluun rakennettiin lisäsiipi 1954. Vuonna 1966 keittiö peruskorjattiin ja juhlasalia suurennettiin.³⁸⁶ Ykspihlajaan on valmistunut uusi koulu vuonna 2021. Vanhan koulun käyttötarkoitus lienee tällä hetkellä avoinna.

TYÖVÄENYHDISTYSTEN LAAJENNUKSET

Åkerman on hyvin todennäköisesti piirtänyt laajennusosat kahteen työväenyhdistyksen rakennukseen. *Arbetets Vännerin* rakennus sai lisäosan 1912 (piirustuksessa ei allekirjoitusta). Pihan puolelle tehdyssä lisärakennuksessa sijaitsi näyttämö, pukuhuoneet, osa salia ja pieni eteinen. Piirustuksessa, joka on hyväksytty 1919, tehtiin katujulkisivun keskelle sisäänkäynti (ei allekirjoitusta, todennäköisesti Åkerman). *Arbetets Vännerin* rakennusta ei enää ole³⁸⁷, mutta suomalaisen työväenyhdistyksen talo on edelleen olemassa Pormestarinkadulla.

Kokkolan suomalainen työväenyhdistys syntyi suurlakon jälkimainingeissa, aluksi Ykspihlajan yhdistyksen alaosastona.³⁸⁸ Oman talo yhdistykselle saatiin 1910-luvun alussa.³⁸⁹ Yhdistys oli ostanut kauppias Haikolan talon, joka oli paritupainen rakennus 1900-luvun alkuvuosilta. Piirustuksia ei ole käytettävissä, mutta Ahmaksen mukaan Åkerman piirsi työväentaloon 1915 siiven, jossa on näyttämö ja sali. Siipeä korotettiin 1927 ja vanha ullakko otettiin käyttöön. Siiven julkisivua muutettiin jugend-tyyliseksi Åkermanin piirustukseen pohjautuen. Talvisodan aikana rakennuksessa toimi sotavankisairaala.³⁹⁰ Rakennus on edelleen käytössä.

Neiti
HERTTA IDMAN
esittää
Plastillista tanssia
Ruotsal. Työväenyhdistyksen huoneustolla sunnuntaina maalisk. 29
pä nämmälleen klo 8 i p.
Ohjelma:
1) Frühlingslied . . . . Mendelssohn.
2) Serenata ceossaise . Roubied.
3) Åses död . . . . . Crieg.
4) Vaggång . . . . . Taubert.
Välisäika.
5) Silhouetter . . . . . Dvorak.
6) Au soir . . . . . Iversen.
7) Liebeslieder Waleer Brahms.
8) Scherzo . . . . . Beethoven
9) Da und Da . . . . . Strauss.
Sisäänkäisy 2:50, 2:—, 1:50 ja
1 mk.

Kla 28.3.1914. KKDA.

Kokkolan työväentalon siipiosa vuonna 2020. Kuva: AKP.

³⁸³ Kla 20.2.1926 No 20, 2. KKDA.

³⁸⁴ Kouluun tilattiin saman lehtijutun mukaan uudet pulpetit.

³⁸⁵ Jokela teoksessa Airola 2004, 105.

³⁸⁶ Airola 2004, 104.

³⁸⁷ Eino Karelmon valokuvan taakse on kirjoitettu, että rakennus paloi sota-aikana. Kuva K.H. Renlundin museossa, Karelmon valokuvakokoelmassa.

³⁸⁸ Toiviainen 1994, 301.

³⁸⁹ Ahmaksen (1992a, 94) mukaan vuonna 1913. Toiviaisen (1994, 304) mukaan ”[o]man talon vihkiäisjuhlaa oli päätetty viettää 21.10.1911.”

³⁹⁰ Mm. Ahmas 1992a, 94.

ARVOITUS NIMELTÄ TRIVSELVRÅN

Kokkolaan perustettiin yksityinen, ruotsinkielinen lastenkoti 1901. Uuden talon lastenkoti sai Mäntykankaalle, Kansakoulukadulle vuonna 1913. Lastenkotiyhdistys sai tontin kaupungilta ilmaiseksi. Kunnallista lastenkotia saatiin odottaa vielä pitkään.³⁹¹ Lastenkoti on mainittu Åkermanin piirtämäksi mm. inventoinneissa.

Trivselvrån 2020. Kuva: AKP.

Arkistossa on lastenkodin alkuperäinen piirustus ja kaksi muutospiirustusta. Alkuperäisessä piirustuksessa ei ole suunnittelijan nimeä. Näkemykseni mukaan piirustuksen tyyli ei viittaa Åkermaniin. Käsiala on erilainen. Mittakaavan ykköset eivät ole tehty kuten hänellä. Piirustusjälki ei näytä hänen tyyppilliseltä jäljeltään. Piirustuksen otsikossa ei ole käytetty ”å”-prepositiota, jota Åkerman käytti piirustuksissaan. Ensimmäinen vaikutelma, joka piirustuksesta tulee mieleen, on yhtymäkohdat Cederbergin³⁹² piirustuksiin. Mikäli rakennus on Åkermanin suunnittelema, sen on mahdollisesti piirtänyt puhtaaksi joku muu. Alkuperäinen suunnittelija jää kuitenkin tässä yhteydessä avoimeksi ja antaa minulle aihetta jatkotutkimukseen. Yksi muutospiirustus, vuodelta 1923, taas on Åkermanin allekirjoittama ja hänen tyyllisensä. Siinä vintille on tehty kaksi huonetta. Rakennukseen on myöhemmin tehty puinen jatko-osa Antti Chydeniuksenkadun puolelle. Rakennuksessa toimii nykyisin päiväkotia.

Vas.: Pietarsaaren Barnabo, joka vastasi ennemmin nykyistä päiväkotia kuin varsinaista lastenkotia. Kuva: Hovi-Wasastjerna 2009, 80. Oik.: Kokkolan lastenkoti 1913. KKA.

Lastenkodin

uuden talon vihkiminen tapahtuu sunnuntaina marrask. 16 p. täsmälleen klo 1/25 j. p. p. johon tilaisuuteen lastenkodin yhdistyksen jäsenet ynnä entiset holhokit ystävällisesti kutsutaan.

Johtokunta.

Kla 15.11.1913, 2. KKDA.

Arkistossa on lastenkodin alkuperäinen piirustus ja kaksi muutospiirustusta. Alkuperäisessä piirustuksessa ei ole suunnittelijan nimeä. Näkemykseni mukaan piirustuksen tyyli ei viittaa Åkermaniin. Käsiala on erilainen. Mittakaavan ykköset eivät ole tehty kuten hänellä. Piirustusjälki ei näytä hänen tyyppilliseltä jäljeltään. Piirustuksen otsikossa ei ole käytetty ”å”-prepositiota, jota Åkerman käytti piirustuksissaan. Ensimmäinen vaikutelma, joka piirustuksesta tulee mieleen, on yhtymäkohdat Cederbergin³⁹² piirustuksiin. Mikäli

³⁹¹ Valtonen 2016, 122; Toiviainen 1994, 124–125.

³⁹² Kaupunginarkistossa on joitain Cederbergin signeeraamia rakennuspiirustuksia. Kyseessä on oletettavasti ollut rata- ja rakennusmestari *Johannes Cederberg* (1865–1933), joka toimi ahkerasti myös esim. kunnalliselämässä (Pohjonen 1995, 94). Toinen mielikuva, joka piirustuksesta tulee, on yhtymäkohdat erääseen Indola & Söderlundin piirustukseen.

Kiinnostavan lisän aiheeseen tuo tieto, että Valter Thomé piirsi Kokkolan naapurikaupunkiin Pietarsaaren hyvin samantyyppisen lastenkodin 1908 muutama vuosi ennen Kokkolan lastenkodin toteutusta.³⁹³ Rakennuksissa on useita samanlaisia piirteitä: kaksi poikkipäättyä, mansardikatto, kattokulma, puitejako osassa ikkunoita, pysty- ja vaakavuorilaudoituksen samankaltaisuus, alakerran korkuinen erkkeri – Thomén piirustuksessa erkkeri tosin on rakennuksen päädyssä eikä julkisivussa. Pietarsaaren rakennus on huomattavasti kookkaampi kuin Kokkolan.

KIRKOLLISIA RAKENNUKSIA

Marian siunauskappeli vuonna 2020. Kuva: AKP.

Åkerman on piirtänyt siunauskappelin Marian hautausmaalle sekä metodistikirkon lisärakennuksen. Lisäksi Åkermanin piirtämässä entisessä asuinrakennuksessa Mäntykanalla (Katariinankatu) on nykyisin ortodoksinen rukoushuone ja rakennus on saanut kattoon kupolin. Rakennus on kuitenkin alun perin piirretty muuhun käyttöön, ja siinä on toiminut välillä esimerkiksi katsastuskonttori.

Åkerman suunnitteli Marian hautausmaalle siunauskappelin, joka toisten lähteiden mukaan rakennettiin hätäaputöinä 1920³⁹⁴ ja

toisten lähteiden mukaan 1916³⁹⁵. Kappelissa on empiren muotokieltä, mutta myös ripaus jugendia. Pohjamuoto muistuttaa ristikirkkoa. Näen siinä C.L. Engelin 1826 valmistuneen Helsingin vanhan kirkon piirteitä. Vaikka vanha kirkko on pitkäkirkko, on ”sen ulkoarkkitehtuurissa keskeisrakennuksen piirteitä”³⁹⁶. Myös Engelin suunnittelemassa Lapuan tuomiokirkossa on mielestäni paljon samaa, kuten pyöreä keskikupoli ja torni sen keskellä, ristikirkon muoto, päätykolmiot ristivarsissa, pieniruutuiset ikkunat, vaalea väriyty. Marian kappeli on ikään kuin kutistettu versio näiden kahden kirkon yhdistelmästä. Kokonaisuus on joka tapauksessa kaunis ja tasapainoinen.

Metodistikirkko sai Åkermanin piirtämän klassistishenkisen lisärakennuksen päätykolmioineen ja pienine torneineen vuonna 1925. Metodismin toi Kokkolan seudulle ruotsalainen saarnaaja Karl Johan Lindborg 1880-luvun alussa. Vuonna 1883 metodistiyhteisöön liittyi 42 jäsentä. Seurakunnan sanotaan olleen 1890-luvulla ”kaupungin hengellisen elämän keskus”.³⁹⁷ Metodistit saivat oman kappelin, Immanuelin

³⁹³ Hovi-Wasastjerna 2009, 77. Vuonna 1908 ruotsalaista kansakoulua rakennettiin Kokkolassa ja rakennustöiden valvojina toimivat Thomén veljekset. Åkerman tai jotkut muut kaupungin rakennusmestarit ovat voineet olla heidän kanssaan tekemisissä ja sitäkin kautta tietoisia Valter Thomén samana vuonna piirtämästä Barnabosta naapurikaupunkiin?

³⁹⁴ Korpela 1994, 694, 695; Ahmas 1992a, 107.

³⁹⁵ Himanka 2013, 55; Toiviainen 1994, 492.

³⁹⁶ Museoviraston verkkosivu RKY-alueet 2009, *Helsingin vanha kirkko*.

³⁹⁷ Toiviainen 1994, 532.

kappelin, 1890. Rakennukseen mahtui noin 300 henkeä.³⁹⁸ Alkuperäinen rakennus oli pohjaltaan suorakaiteen muotoinen ja sen pääsisäänkäynti oli Pitkäsillankadun päädyssä. Vuonna 1919 helsinkiläinen arkkitehti W. Willberg suunnitteli tornillisen kirkon rakennuksen paikalle. Se jäi kuitenkin rakentamatta.³⁹⁹

Valokuva: Metodistikirkko (Pitkäsillankatu 47) laajennuksen jälkeen. KHRM, Karelmon valokuvakokoelma. Piirustus: Metodistikappelin lisärakennus. KKA.

Kaupunginarkistossa olevassa piirustuksessa ei ole allekirjoitusta. Se on vahvistettu 30.3.1925 Vaasan Läänkansliassa. Laajennuksen fasadi on Pitkäsillankadulle. Kirkkosalia laajennettiin noin 30 m². Välikattoa korotettiin ja pastorin asuntoa suurennettiin. Muitakin muutoksia tehtiin. Nya Budbärarenin toimitussihteerin kirjoitti laajennuksen jälkeen: *"Glädjande var det att se den genomgripande förändring det förra Immanuelskapellet undergått. Kyrksalen har ansenligt utvidgats. En ny lilla sal har tillbyggt som genom stora dörrar står i förbindelsen med kyrkan. Hela interiören är hållen i en diskret och synnerligen behaglig färg."*⁴⁰⁰ Sotavuosina rakennuksessa majoittui saksalaisia sotilaita, jotka kulkivat Kokkolan kautta pohjoiseen ja takaisin. Keskipohjanmaa uutisoi 1974, että kirkko sekä tontilla oleva asuin- ja ulkorakennus tullessaan purkamaan maaliskuussa. *"Purkutuomion saaneessa vanhassa kirkossa pidetään viimeinen hartaus-tilaisuus tämän kuun 28. päivänä, jonka jälkeen purkumiehet käyvät käsiksi taloon."*⁴⁰¹ Paikalle aiottiin lehden mukaan rakentaa tontin pihanpuoleiselle sivustalle pienkirkko 200 hengelle sekä Kustaa Aadolfinkadun suuntaisesti 35 metriä pitkä, kolmikerroksinen asuintalo. Niin ilmeisesti myös tehtiin, sillä paikalla on nykyisin kerrostalo.

5.2 Asuinrakennukset

Åkerman on piirtänyt huomattavan määrän asuinrakennuksia. Niistä valtaosa sijaitsee seitsemännessä kaupunginosassa, Mäntykankaalla. Vanhaan kaupunkiin, Neristaniin, Åkerman on piirtänyt runsaasti muutospirustuksia, mutta ei kovinkaan montaa uudisrakennusta. Neristanin rakennuskanta oli pääasiassa rakennettu jo Åkermanin tultua Kokkolaan. Hänen Neristaniin piirtämänsä uudisrakennukset sijaitsevat pääasiassa vanhan kaupungin reunoilla lukuun ottamatta jo aiemmin esiteltyä liike- ja asuinrakennusta osoitteessa Pormestarinkatu 5. Yksi harvoista Åkermanin suunnittelemissa Neristanin uudisrakennuksista on hieno klassistinen asuinrakennus osoitteessa Rantakatu 33. Seuraavaksi käsittelen yhdessä aluvussa

³⁹⁸ Toiviainen 1994, 532; Hietalahti 2004, 138.

³⁹⁹ Hietalahti 2004, 138; rakennuspiirustus KKA.

⁴⁰⁰ Ekholm 1933, 40–41. Teoksessa mainitaan myös laajennuksen olevan Åkermanin piirtämä (Ekholm 1933, 40).

Nya Budbäraren on metodistikirkon oma julkaisu.

⁴⁰¹ KP 8.2.1974 [sivunumero ei tiedossa].

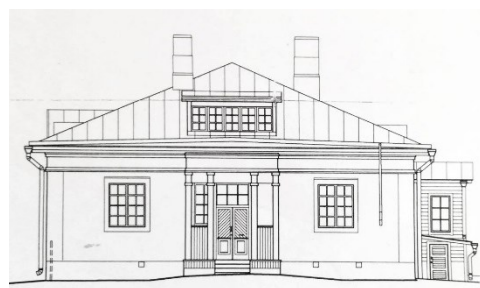
vanhaan kaupunkiin tehtyjä piirustuksia, toisessa Mäntykankaalle piirrettyjä rakennuksia ja kolmannessa muualla kaupunkiin piirrettyjä asuintaloja. Aineiston laajuudesta johtuen otan esille vain muutamia esimerkkejä, joko erityisen mielenkiintoisia tai erityisen tyypillisiä.

5.2.1 Vanha kaupunki

Vanhalla kaupungilla eli Neristanilla tarkoitetaan tässä kaupungin ruutukaava-alueella sijaitsevaa 12 korttelin aluetta, joka rajautuu idässä Rantakatuun/kaupunginsalmeen, lännessä Kustaa Aadolfinkatuun, pohjoisessa Antti Chydeniuksenkatuun ja etelässä Torikatuun. Kokkolan ruutukaava-alue on yksi Suomen arvokkaimpia 1600-luvun loppupuolen kaupunkisuunnitteluihanteiden mukaan rakentuneita puukaupunki-alueita. Katuverkko on peräisin 1660-luvulta ja asuin- ja talousrakennuskanta joitain poikkeuksia lukuun ottamatta 1700- ja 1800-luvulta.⁴⁰² Muutoksia rakennuksiin on toki tehty pitkin 1900-lukua, kuten myös Åkermanin piirustusaineisto osoittaa. Neristanin alueesta neljä eteläisintä korttelia kuuluu toiseen kaupunginosaan ja loput kahdeksan kolmanteen. Yksikerroksiset asuinrakennukset ovat kiinni katulinjassa ja talousrakennukset pihan sisäosassa. Useimmiten tontit on aidattu, ja sisäänkäynti tapahtuu portin kautta pihalta. Katuseinä on matala, tiivis ja suljettu.⁴⁰³

UUDISRAKENNUKSET

Asuinrakennus Rantakadun ja Pakkahuoneen kadun kulmassa, Neristanin itälaidalla (3-7-9) on harvoja Åkermanin Neristaniin suunnittelemissa uudisrakennuksissa. Piirustukset ovat vuodelta 1923⁴⁰⁴. Kertoman mukaan rakennus on tehty varakonsuli, pankinjohtaja Otto Rodenin Korpilahdesta puretun kolmikerroksisen asuinrakennuksen ylimmän kerroksen hirsistä. Loput rakennuksen hirsistä käytettiin Rodenin asuintalon rakentamiseen Vesitorninkadulle⁴⁰⁵ (myöh. ns. *Svenska gården*⁴⁰⁶). Klassismin henkivä rakennus Rantakadulla on yksikerroksinen ja aumakattoinen. Lyhytnurkkainen hirsirunko on rapattu. Ra-

Kuva uudemmissa rakennuspiirustuksista, jotka on tehty myöhemmin korjauksia varten. Kuva: Ralf Sandvallin arkisto.

kennuksen väri on saamani tiedon mukaan ollut vuosina 1925–1935 kalkkivalkoinen (alkuperäinen väri?), keltainen 1935–1970 ja vaaleanpunainen vuodesta 1970 nykyhetkeen asti. Vuosiluvut ovat suuntaa antavia, ja niissä voi olla noin kahden vuoden heitto kumpaankin suuntaan.⁴⁰⁷ Rakennus on piirustuksesta päätellen ollut alun perin kahden perheen asunto. Suunnitelmassa molemmissa päädyissä on sisäänkäynti. Umpikuistilla varustetut (palvelijoiden?) sisäänkäynnit sijaitsevat sisäpihan puolella keittiöiden

⁴⁰² Museoviraston verkkosivu RKY-alueet 2009, *Kokkolan ruutukaava-alueen puutalokorttelit*.

⁴⁰³ Museoviraston verkkosivu RKY-alueet 2009, *Kokkolan ruutukaava-alueen puutalokorttelit*.

⁴⁰⁴ Alkuperäisiä piirustuksia ei löydy digitoituna kaupunginarkistosta. Olen saanut valokuvata Ralf Sandvallin piirustuskopiot.

⁴⁰⁵ Huima; rakennusmestari Evald Koivukangas KP-lehdessä 26.11.1972 [sivunumero ei tiedossa].

⁴⁰⁶ Svenska gårdenin rakennus oli jossain määrin samantyyppinen muotokieleltään, joskin kaksikerroksinen. Rakennus sijaitsi Kolumäellä Vesitorninkadun ja Tehtaankadun kulmassa. Se purettiin 1970-luvun alkupuolella ja sen paikalla on kerrostalo. Vanha pihamuuri on jäljellä.

⁴⁰⁷ Tekstiviesti Ralf Sandvallilta.

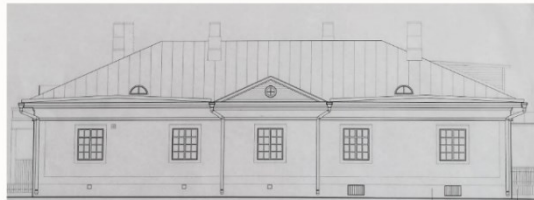
yhteydessä. Toisessa asunnossa on kolme huonetta ja keittiö, toisessa neljä tai viisi, laskutavasta riippuen. Molemmissa on lisäksi pienet palvelijanhuoneet ja kylpyhuoneet ammeineen. Kellarissa on yhteinen pesutupa ja kaksi ruoka- ja polttopuuvastoa. Ikkunat tiheästi ruudutetut. Rantakadun puoleisella julkisivulla poikkipääty, jonka tympanonkentässä pieni, pyöreä ikkuna. Sen molemmilla puolilla katossa sekä päädyissä puolipyöreät lunetti-ikkunat. Pakkahuoneenkadun puoleisen sisäänkäynnin yhteydessä pieni kuisti, jonka kattoa kannattelevat parilliset pylväät.

Talossa on ollut ajoittain vuokralaisia ja myös alivuokralaisia⁴⁰⁸. Taloa on viime vuosina remontoitu. Sisäpuolelta talo on käynyt läpi mittavia kunnostuksia. Alkuperäistä on säilytetty niin paljon kuin on ollut mahdollista. Esimerkiksi talon vanhat, kellarista huonokuntoisina löydetyt pariovet sisälle on kunnostettu ja laitettu paikoilleen.⁴⁰⁹ Pariovissa on molemmin puolin kahdet ovet, joita yhdistää saranat. Hienot kaakeliuunit, joita on useita, on säilytetty, samoin keittiön hella. Ulkopuolen klassistista teemaa sisäpuolella jatkavat oviaukkojen alkuperäiset pilasterimaiset, kanneloidut vuorilaudat. Mielestäni rakennuksen sisällä on jotenkin erityisen kauniisti siivilöityvä valo.

Huutokauppa.

Julkisella vapaaehtoisella huutokaupalla joka toimitetaan lauantaina 10 p. toukokuuta, klo 10 alkaen, pihalla Rantakatu 33 Pakkahuoneenkatu 2 A (Kalarannan varrella), myydään antiikkinen koivusohva, pesupöytä marmorilevyllä, tamminen kalusto, cadekamiina, höyläpenkki astianpesupöytä, pöytiä, kaappeja, sänkyjä, leikkikaluja, lampuja, eteisen vaatehylly peilillä, pyykkiastioita, uusi naistenpyörä, potkukelkka, suksia, vaatteita y.m. Maksu käteinen.

E. Kyllönen.

Huutokauppailmoitus Kokkola 6.5.1930 no 52, 4. KKDA. Oik. yläreuna: Kalaranta, kuva: ETT. Kesk.: yksityiskohta rakennuksen kaakeliuunista, kuva: AKP. Rakennuspiirustukset: Ralf Sandvallin arkisto. Alh. kesk.: toinen tuplapariovi rakennuksesta. Kuva: AKP.

⁴⁰⁸ Tekstiviesti Ralf Sandvallilta.

⁴⁰⁹ Suullinen tiedonanto Ralf Sandvallilta.

Kustaa Aadolfinkadun asuinrakennus. KKA.

Vastakkaisella laidalla vanhaa kaupunkia, osoitteessa Kustaa Aadolfinkatu 22 tai 24, sijaittiin Åkermanin alueelle piirtämä uudisrakennus. Tontti (2-11-12) on myöhemmin ollut puhelinlaitoksen käytössä. Piirustus on hyväksytty vahvistettavaksi Vaasan lääninkansliassa huhtikuussa 1912. Puisen rakennuksen suunnitelmassa on molemmin puolin fasadia poikkipäädyt, joissa T-ikkunat. Kadun

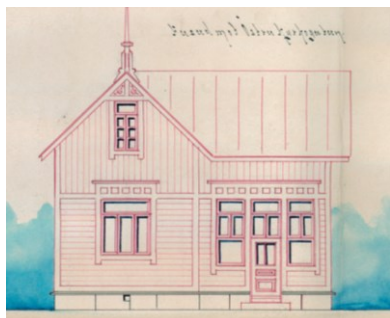
puolella on kaksi sisäänkäyntiä, molemmilla puolilla rakennusta. Torikadun puoleisen sisäänkäynnin yhteyteen tehty pieni eteinen. Rakennuksessa on T-ikkunat, joiden ylimmissä vuorilautoissa on pyöreät koristeet. Vuorilaudoitus on kolmijakoinen: pysty, vaaka, pysty. Alakerrassa on Kustaa Aadolfinkadun puolella suuri ”*samlingsal*”, joka voisi viitata esimerkiksi uskonnolliseen toimintaan tai yhdistystoimintaan. Pihan puolella on kaksi keittiötä. Yläkerrassa ilmeisesti avovintti. Rakennus on toteutunut valokuvan mukaan ilmeisesti ainakin ulospäin melko samanlaisena kuin piirustuksessa⁴¹⁰. Rakennus on purettu ja tilalla on nykyään parkkipaikka.

Rakennus on ulkonäöltään hyvin tyypillinen Åkermanin suunnittelemaksi puutaloksi. Näitä piirteitä ovat esimerkiksi julkisivun kaksi poikkipäättyä, suhteellisen yksinkertainen koristelu (poikkipäädyt, vuorilaudat), T-ikkunat, sopusuhteiset mittasuhteet.

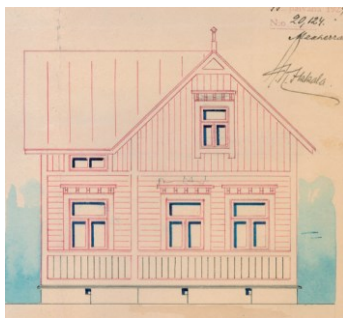
MUUTOSPIIRUSTUKSET

Muutospiirustuksia Åkerman suunnitteli vanhaan kaupunkiin useita, kuten edellä on kerrottu. Mielenkiintoisia ovat esimerkiksi tiilisiipi 1700-luvun lopulta olevaan puurakennukseen Rantakadun ja Pormestarin kadun kulmassa sekä tiilinen jugend-siipi puiseen rakennukseen Isokadulla. Yksi hyvin yleinen muutostyyppi oli vinttihuoneiden rakentaminen asuintaloihin. Åkermanin kynästä on käsittääkseni peräisin viisi melko samantyyppistä muutospiirustusta vanhan kaupungin rakennuksiin, joissa on toispuoleinen poikkipääty katujulkisivulla. Ilmeisesti ainakin suurin osa poikkipäädyistä on tehty näiden muutosten yhteydessä, kun vintille on rakennettu huone tai huoneita. Kaksi rakennuksista sijaitsee Itäisellä Kirkkoladulla (34 ja 28 A) ja kaksi Läntisellä Kirkkokadulla (30 ja 32). Viides sijaitsee vanhan kaupungin reunalla osoitteessa Kustaa Aadolfinkatu 34. K. Aadolfinkadun rakennuksessa on kyse suuremmasta muutostyöstä, jossa rakennusta laajennettiin voimakkaasti ja käytännössä koko talon yleisilme tehtiin uudestaan. Muissa on piirustusten perusteella kyse pienemmistä muutoksista.

⁴¹⁰ Valokuva Eero Huiman Kokkola-tiedostossa, kuvaaja RH.

Itäinen Kirkkokatu 34, v. 1911. Pohjapiirustukseltaan suorakaiteen malliseen puiseen asuinrakennukseen lisätty kadun puolelle lyhyt siipiosa, sekä toista päätyä jatkettu. KKA.

Itäinen Kirkkokatu 28 A. Allekirjoittamaton piirustus, 1917. (Kiinteistötunnus 3-2-124, ei 3-2-123 kuten tiedostossa). KKA.

Läntinen Kirkkokatu 30. Allekirjoittamaton piirustus, 1926. Rakennusta korotettu puolitoistakerroksiseksi. Kadun puolelle on tehty poikkipääty toiseen reunaan. KKA.

Kustaa Aadolfinkatu 34 (3-4-99) vuonna 2020. Piirustuksessa Åkermanin allekirjoitus 1912. Kuva: AKP.

Vasemmalla Läntinen Kirkkokatu 32 ja sen vieressä Läntinen Kirkkokatu 30, 2021. Kuva: AKP.

TIILEN JA PUUN YHDISTELMIÄ

Vaasan Lääninkansliassa 26.5.1911 vahvistettavaksi hyväksytyssä allekirjoittamattomassa piirustuksessa on suunniteltu vanhaan puiseen asuintaloon tiilinen, "englantilaistyyppinen" lisärakennus osoitteeseen Rantakatu 23 / Pormestarinkatu 1 (2-8-6). Se on kapea ja vinkkelissä puurakennukseen nähden. Vanha (talous-?)rakennus on suunniteltu purettavaksi uudisrakennuksen tieltä. Samalla puista rakennusta jatketaan kiinni tiilisiipeen rakentamalla yksi huone kadun- ja yksi pihan puolelle niin, että kun katujulkisivussa ennen oli neljä ikkunaa, siinä on nyt viisi. Tiilisessä lisärakennuksessa on ilmeisesti keittiö ja huone sekä pieni eteinen. Eteisestä menee myös portaat (kellariin, ullakolle?). Piirustuksessa tiilisiiven alakerrassa on yksi, leveämpi ikkuna. Nykyisin siinä on kuitenkin kaksi kapeampaa ikkunaa, samoin näkemissäni vanhoissa valokuvissa, joten voi olla, että ikkunoita rakennettiin alun perinkin kaksi.

7.5.1928 Åkermanin allekirjoittamassa muutospiirustuksessa on suunniteltu tiilisiipeen toinen kerros. Alakerran huoneet on myös yksilöity. Alakerrassa on keittiö ja ruokasali, yläkerrassa makuuhuone ja "päivähuone" ("daglirum") tulisijoinen. Yläkertaan on tehty myös wc. Samalla viereiseen puiseen asuintaloon on piirretty avovintin toiseen pätyyn "päivähuone" ja säilytystilaa.

Kerroksellisuutta Rantakadulla 2020. Kuva: AKP.

toon, joita on myös vuokrattu.⁴¹² Löfmanin vanha asuintalo on rakennettu 1700-luvun lopulla.⁴¹³ Puutalon alla on hieno, holvattu tiilikellari. Rakennus on kokenut muutoksia myös Åkermanin jälkeen, puutaloa on esimerkiksi korotettu tiilisiiven puolelta ja siinä on Rantakadun puolella muista poikkeava, selvästi uudempi ikkuna.

Jugend-tyylinen siipi 2020. Kuva: AKP.

Åkerman on suunnitellut kivisen lisärakennuksen puutaloon myös osoitteeseen Isokatu 28 (3-1-138). Åkermanin vuonna 1908 allekirjoittamassa piirustuksessa sisäpihan puolelle on suunniteltu kaksikerroksinen jugend-henkinen lisäsiipi. Sen alakertaan on piirretty eteinen, keittiö, alkovi ja huone. Yläkertaan on merkitty palvelijan huone, kylpyhuone ammeineen ja vesivaraajineen. Lisärakennus on sisäpihan puolelta miltei puoliympyrä ja tornimainen. Ikkunat ovat T-ikkunat, alakerrassa lisäksi tiheämpää ruudutusta kapeammilla puitteilla.

Nykyisin sisäpihan puoli on rapattu, mutta lisärakennuksen takaseinä naapuritaloa vasten on puhtaaksimuurattua tiiltä. Lisärakennuksen ikkunoissa ei ole puitejakoja. Rapattu osa on maalattu vihreäksi. Ovi sekä ikkunoiden puitteet ja karmit ovat ruskeat. Ikkunoiden ja oven yläpuolella ylöspäin levenevät, valkoiset, rapatut kentät. Katto ja rännit ovat punaiset. Puujulkisivun

⁴¹¹ Pohjonen 1995, 473.

⁴¹² Löfmanit ilmoittivat usein lehdessä vuokra-asunnoista 1900-luvulla.

⁴¹³ Ahmas 1992b [ei sivunumeroa].

takana piilossa oleva jugend-torni on hieman yllättävä, mutta mielenkiintoinen kerrostuma vanhaan rakennukseen. Samassa piirustuksessa rakennuksen vanhempaan puosaan on tehty muutoksia. Alakertaan Isokadun puolelle on piirretty sisäänkäynti keskelle julkisivua. Alakerran pohjapiirustuksen mukaan tilat ovat postin käytössä. Sisäpihan puolelle rakennukseen on piirretty kuisti tai porrashuone, josta on portaat yläkerran puiseen osaan. Julkisivun yläkerran matalia, tiheästi ruudutettuja ikkunoita on myös muutettu tai ne on lisätty kokonaan, kaksi molemmille puolille.

Rakennus Isokadulta 2020. Kuva: AKP.

Österbottningen-lehti (1969) kertoo rakennuksen mielenkiintoisesta historiasta. Nykyisen rakennuksen rakennuttajapariskunnan rouvan kerrotaan pesseen talon ulkopuolelta joka kesä 1800-luvun alkupuolella. Asumisen lisäksi rakennuksessa on toiminut suosittu kahvila, kampaaja, lasimestarin liike ja posti, jota varten katujulkisivuun tehtiin ovi 1908. Siinä on myös asunut kaupunginlääkäri Hellström. Ennen I. maailmansotaa palopääällikkö Wallin osti talon. ÖB:n mukaan osaomistajia olivat rakennusmestari Åkerman ja Axel Haga, ”*som tänkte börja med korvmakeri där men inte fick tillstånd för att det låf för centralt.*”⁴¹⁴ Lehti kertoo myös, että taloon rakennetussa tiilisiivessä [Åkerman] sijaitsi vesisäiliö (”*vattencistern*”), ja että talo lienee ollut ensimmäinen talo kaupungissa, jossa oli vesijohto. Tosin näin olen kuullut sanottavan myös esimerkiksi Kokkolinnasta.

Allekirjoittamattomassa (mutta todennäköisesti Åkermanin tekemässä) muutospirustuksessa, joka on hyväksytty 1924, on Isonkadun puolelle piirretty molemmille puolille kaksi ovea yksien ikkunoiden tilalle. Alakerran ikkunoita on suurennettu ja ruutujakoa muutettu niin, että vain ikkunan yläosa on jaettu puitteilla kahteen osaan. Nykyisin Isokadun puolella on vain yksi ovi keskellä ja muiden ovien tilalla on näyteikkunamaiset ikkunat. Puitejaot on poistettu kaikista julkisivun ikkunoista. Tiloissa toimii ravintola.

Isokatu 36. KKA.

Arkistosta löytyy myös toinen jugend-henkinen lisärakennus puutaaloon (3-7-146), vuodelta 1913. Piirustus on suunniteltu toteutettavaksi tohtori ja kirjailija Ernst V. Knapen hirsitalon eteläpäätyyn vanhaan kaupunkiin, julkisivu Isokadulle. Vuonna 1930 rakennusta jatkettiin etelään tiilirunkoisella, rapatulla osalla, jonka piirsi rakennusmestari Indola. Rakennusten väliin jätettiin porttikäytävä. 1980-luvulla porttikäytävä rakennettiin umpeen. Yhden huoneen levyinen ja

⁴¹⁴ ÖB 1.8.1969 ”*Stadens renaste hus’ rymmer diger historia*” [sivunumero ei tiedossa]. Åkerman piirsi vuonna 1918 Itäiselle Kirkkokadulle tiilisen makkaratehtaan, jonka toteutumisesta kyseiselle paikalle minulla ei ole tietoa.

kahden syvyinen rakennus jäi muutos- ja lisärakennuksen sisään niin, että nykyisin sitä ei enää erota lisärakennuksesta.⁴¹⁵

Mielenkiintoinen, mutta toteutumaton lisärakennus on suunniteltu myös Museokorttelin rakennuksiin Pitkäsillankadulle vuonna 1908. Rakennusten välinen aukko on täytetty vastaavanlaisella tiiliosalla (kuvassa oikealla) kuin edellä mainitussa Rantakatu 23:ssa. Vasemmanpuoleiseen tiiliseen, yksikerrokseen leipomorakennukseen on suunniteltu toinen kerros puhtaaksimuuratusta tiilestä. Molemmilla reunoilla Åkermanin tiilirakennuksille tyyppilliset poikkipäädyt.

Pitkäsillankadulle Museokortteliin suunniteltu toteutumaton lisärakennus 1908. KKA.

5.2.2 Huvilakaupunginosa Mäntykangas

Mäntykankaan kaupunginosa. Kuvat vuosilta 2020–2021. Kuvat: AKP.

Mäntykankaan kaupunginosassa sijaitsee suurin osa Åkermanin piirtämistä asuintaloista. Kaupunginosa on RKY-alue, eli kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin. Museoviraston RKY-verkkosivulla kuvataan:

⁴¹⁵ Korpela 1994, 658; Ahmas 1992b [ei sivunumeroa]. Piirustuksessa ei ole allekirjoitusta. Korpela luonnehtii rakennusta pieneksi ja herkulliseksi, mutta valitettavasti anonyymiksi. Korpela on kuitenkin sijoittanut tekstinsä Åkermanista kertovaan lukuun. Mielestäni rakennus on selvästi Åkermanin.

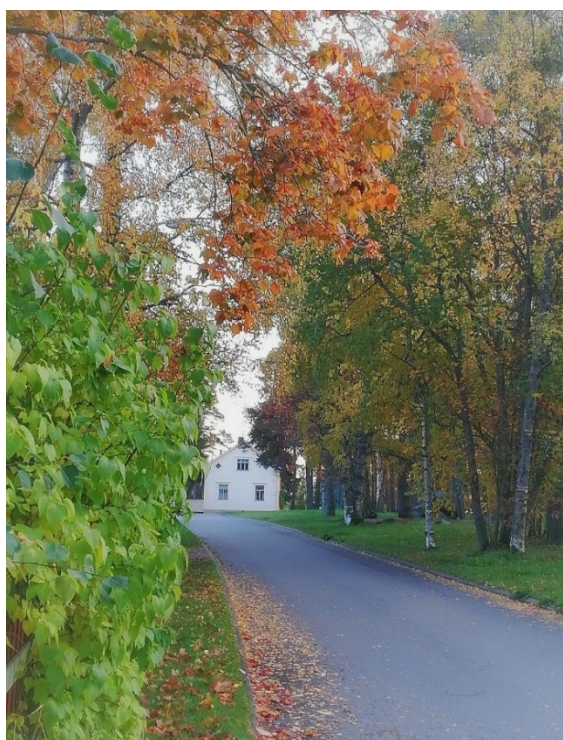
Vapaamuotoinen katuverkko on kaavoitettu 1909 maaston pitkittäisiä harjumuotoja noudattaen. Neristanin ruutukaava-alueelta tulevat kadut hajautuvat Kustaa Adolfinkadun länsipuolella viuhkamaisesti kohti länttä ja katujen risteysiin on avattu pienet aukiot kaupunkilaisten kohtauspai-koiksi.⁴¹⁶

Katukuva alueella on yhtenäinen heijastellen 1920-luvun yhtenäisen kaupunkikuvan ihanteita. Asuinrakennukset on rakennettu katu- tulinjaan. Kadut mutkittelevat loivasti muodostaen suljetun yksikön niin, että kadulla kulkijan katse alati kohtaa rakennus- tai kasvillisuusmassan. Alueella on kaksi puistoa sekä Katariinantori, jota ympäröi klassistinen rakennuskanta. Alueen eteläreunalla, Länsipuiston laidassa, sijaitsee 1700-luvulta peräisin oleva Katariinan kalmisto. Kaupunginosaa voidaan kutsua eräänlaiseksi huvilakaupunginosaksi.⁴¹⁷

Vuosisadan vaihteessa kaupungin asukasluku oli kasvanut sen ver- ran, että vuonna 1907 todettiin edellisen asemakaavan muutokset riittämättömiksi. Uusi laajennusehdotus annettiin tehtäväksi Tam- pereen kaupunginarkkitehti Lambert Pettersonille. Kaupunginval-

Kuva: Kokkolan karttapalvelu. Muok-kaus: AKP.

Mäntykangasta syksyllä 2020, edessä Åkermanin 1920-luvun alkupuolella piirtämä talo. Kuva: AKP.

tuusto nimesi vuonna 1908 toimikunnan antamaan lau- sunnon uudesta kaavaehdotuksesta ja ehdottamaan samalla nimiä uusille kaduille ja aukioille. Toimikuntaan kuului rakennusmestari Åkerman, valtuutetut Sande- lin, Savander, Strengell ja Wihlman. Kaavaehdotus hy- väksyttiin pienin muutoksin. Keisari vahvisti asemakaa- van 27.3.1909. Pettersonin kaava ei toteutunut koko- naisuudessaan. Kaavassa esitettyjä periaatteita kuvaa parhaiten Mäntykankaan alue.⁴¹⁸

Petterson työskenteli enemmän rakennussuunnitte- lun kuin kaavoituksen parissa, mutta oli ilmeisen hyvin perillä ajan uusista kaupunkirakentamisen ihanteista. Utta tuolloin oli itävaltalaisen Camillo Sitten vuonna 1889 julkaistu teos *Kaupunkirakentamisen taide (Der Städte-Bau nach seinen künstlerischen Grundsätzen)*. Teoksessa nostetaan esiin keskiajan ja barokin kaupun- kirakentaminen. Noiden aikakausien

⁴¹⁶ Museoviraston verkkosivu RKY-alueet 2009, *Mäntykankaan puutaloalue*.

⁴¹⁷ Ahmas 1992a, 25; Museoviraston verkkosivu RKY-alueet 2009, *Mäntykankaan puutaloalue*.

⁴¹⁸ Korpela 1994, 627–629.

kaupunkirakentamisessa tyypillistä oli ”vapaasti ja eloisasti muotoillut rakennusmassat, aukiot ja katutilat”.⁴¹⁹ Ebenezer Howard puolestaan kirjoitti teoksen *To-Morrow: A Peaceful Path to Real Reform* (1898), jossa esitellään teoreettinen malli noin 30 000 asukkaan maaseudun ja kaupungin hyvät puolet yhdistävästä puutarhakaupungista. Vuonna 1899 perustettiin Englannin puutarhakaupunkiyhdistys *the Garden City Association* Howardin aloitteesta ja 1913 kansainvälinen yhdistys *International Garden Cities and Town Planning Association*. Ensimmäisen puutarhakaupungin Letchworthin asemakaavan laati arkkitehti Raymond Unwin 1903. Unwinin kirjasta *Townplanning in Practice* (1909) muodostui koko Euroopassa aihepiiriin käytännöllinen oppikirja.⁴²⁰ Kokkolan huvilakaupunginosa oli siten hyvin ajan hermolla valmistuessaan.

Suomessa aatteen kannattajia olivat esimerkiksi Gustaf Strengell ja Lars Sonck. Sonck kirjoitti aiheesta Ateneum-lehteen kirjoituksen ”*Våra småstäders gestaltning*” (1901), jossa hän hyökkäsi ruutukaavaa vastaan ja nosti vaihtoehdoksi ”keskiaikaisen, pienimuotoisen ja vaihtelevan kaupunkirakenteen.”⁴²¹ Kirjoituksen mukaan autiot torit ja etäisyyteen jatkuvat suorat, leveät kadut rasittivat hermojärjestelmää ja aiheuttivat avoimien paikkojen kammoa. Tämän Sonck yhdisti myös kaupunkijuopotteluun. Avoimien paikkojen kammo oli mainittu jo Sitten teoksessa. Kirjoituksessa Sonck korosti luonnonmuotojen tärkeyttä kaavaa laadittaessa. Alkuperäisluontoa tulisi myös jättää osaksi ihmisten päivittäisympäristöä.⁴²² Kun Petersson suunnitteli Kokkolan asemakaavaa, hän oli tekemisissä Lars Sonckin kanssa. Korpelan mukaan ei liene sattumaa, että Kokkolan uudessa asemakaavassa ja Sonckin Tampereelle piirtämässä (Tuomiokirkon ja Pyykin alueet) kaavoissa on yhtäläisyyksiä. Kokkolan rakennustoiminnalla ei paikoin voitu toteuttaa kaavoja suunnitellusti, mutta omakotialueet ovat Korpelan mielestä onnistuneita.⁴²³ Korpela sanoo:

Kokonaisuutena 7. kaupunginosa vielä tänäkin päivänä on viihtyisä, nykyajankin vaatimukset erinomaisesti täyttävä korkealuokkainen asuntoalue, jolle antavat ryhtiä ja juhlavuutta useat arkkitehtonisesti merkittävät julkiset rakennukset: Renlundin kansakoulu, Vartiolinna, luterilaisten seurakuntien pappila sekä kaupungin vanha vesitorni. - - Aivan erikoisen tunnelman antavat kaupunginosalle mahtavat männyt, jotka vanhastaan kasvavat sekä monella tontilla että niiden mukaan nimensä saaneella Mäntykankaalla.⁴²⁴

Mäntykankaan arkkitehtuurista heijastuu sekä jugendin että klassismin piirteitä.⁴²⁵ Ennen jugendia arkkitehdit olivat seuranneet jotain historiallista tyyliä tai yhdistelleet tyyliä eklektismin periaatteella. Näin tehtiin paljon vielä vuosisadan vaihteessa.⁴²⁶ Nyt perinteistä pyrittiin kuitenkin irtautumaan. Uudesta tyylistä on puhuttu monella eri nimellä. Art nouveau kattavana yleisterminä on tullut yleiseksi

---

⁴¹⁹ Korpela 1994, 629.

⁴²⁰ Nikula 2014, 14–16.

⁴²¹ Korvenmaa 2020, 152.

⁴²² Korvenmaa 2020, 152–153; Ateneum, 01.01.1901, nro 9–11. KKDA.

⁴²³ Korpela 1995, 629–630.

⁴²⁴ Korpela 1995, 631.

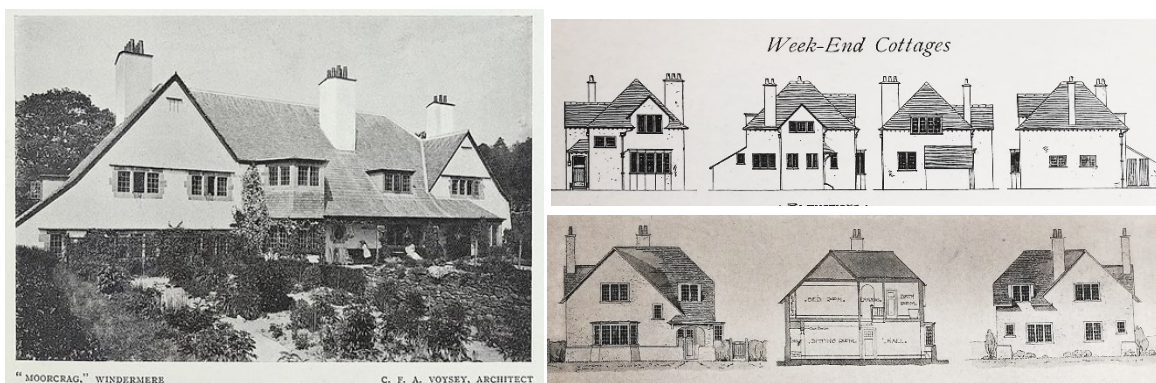
⁴²⁵ Korpela 1995, 630.

⁴²⁶ Wäre 1989, 117.

englanninkielisessä kirjallisuudessa. Suomessa on usein käytetty termiä jugend luultavasti muita pohjoismaita mukaillen. Aikalaiset puhuivat esimerkiksi modernista tai uudesta tyylistä, suunnasta tai liikkeestä. Uusi tyyli kehittyi samanaikaisesti eri keskuksissa ja sai niissä eri nimen ja hieman erilaisen ilmeen. Tähän vaikutti muun muassa tapa, jolla tyyli sulautui alueen perinteisiin ja aikaisempaan arkkitehtuuriin.⁴²⁷ Uuden suunnittelun, joka alkoi saada sijaa 1800-luvun lopussa, tuli olla vapaata, tarkoituksenmukaista ja yksilöllistä. Käyttötarkoitus, materiaalien ja rakenteen mahdollisuudet sekä ympäristö toimivat lähtökohdina.⁴²⁸ Pyrittiin irtautumaan klassistisesta perinteestä ja tavoiteltiin juurevaa ja omaan kansalliseen historiaan sekä paikalliseen luontoon perustuvaa arkkitehtuuria. Luonnonmateriaaleja arvostettiin, ja julksivuissa käytettiin esimerkiksi kiveä ja paanutusta. Käsityötä ihailtiin, mutta uusien materiaalien ja teknikoiden suomia mahdollisuuksia hyödynnettiin. Betoni rakennusmateriaalina otettiin käyttöön rungoissa ja välipohjissa. Tyyliin kuului epäsymmetrisesti sijoittelut, erikokoiset ikkunat, jyrkät päädyt ja katot, tornit ja sakarat ja ulkonemat.⁴²⁹

Englanti Arts and Crafts -liikkeineen⁴³⁰ oli Euroopassa tärkeä virikkeiden antaja, sekä teoreettisesti että arkkitehtonisissa muodoissa. John Ruskinin teoksia oli käännetty ruotsiksi jo 1897. Vuonna 1900, Ruskinin kuolinvuonna, hänen ajatuksiaan esiteltiin laajasti lehdissä. Yrjö Hirn piti Helsingissä esitelmän William Morrisista vuonna 1901. Suuren yleisön saanut esitelmä perustui suoraan Englannista saatuihin tietoihin. Englantilaiset taide- ja arkkitehtuurilehdet olivat tuttuja myös Suomessa, tunnetuimpana *The Studio*. Myös saksalaisia ja itävaltalaisia lehtiä seurattiin paljon. Arkkitehtoniseen muotoon Suomessa vaikuttivat esimerkiksi Richard Norman Shaw, C.F.A. Voysey ja M.H. Baillie Scott.

Vas.: Moorcrag, Windermere by C.F.A. Voysey, Architect, Studio Yearbook 1907. Wikimedia Commons. Oik. *The Studio*-lehden Week-end cottages -kilpailun tulleita ehdotuksia, ylempi nimimerkiltä *Tigger* s. 323 ja alempi nimimerkiltä *Scott*. *The Studio* vol 131, no 134, 15.5.1904.

⁴²⁷ Wäre 1989, 120.

⁴²⁸ Wäre 1989, 117.

⁴²⁹ Jäppinen & al. (toim.) 2019, 15–16.

⁴³⁰ Arts and Crafts -liike 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa vastusti taide-esineiden teollista valmistusta ja pyrki palauttamaan keskiaikaisen käsityötaidon arvoonsa. Historiallisten kertaustyylien asemasta arvostettiin persoonallista tyyliä. John Ruskinin tekstit toimivat liikkeen innoittajina. William Morris kuului liikkeen tärkeimpiin vaikuttajiin.

Kiihkeästä kansallisromantiikasta siirryttiin hiljalleen rationaalisempaan myöhäisjugendin kauteen. Julkisivut muuttuivat yksinkertaisemmiksi ja säännöllisemmiksi. Koristelua käytettiin niukasti ja se muuttui pelkistyneen geometriseksi. Rakentamisen intensiivinen kausi päättyi ensimmäiseen maailmansotaan. Rakentamisen elyessä vähitellen maailmansodan jälkeen jugendkausi oli ohi. Rakennustaiteessa alettiin jälleen saada vaikutteita klassisista esikuvista.⁴³¹ 1800-luvun uusklassismi nousi arvoon. Siirryttiin kohti eleettömämpää arkkitehtuuria, jossa suosittiin symmetriaa, klassisia pylväsjärjestelmiä, suoraa ikkunarivejä ja yhtenäisiä kattolistoja. Vaikutteet otettiin linnojen sijaan kotimaan kulttuurimaisemista, esimerkiksi pikkukaupunkien puutaloasutuksesta ja ruukeista. Sodan aikana ja sen jälkeen vallitsi ankara elintarvikke- ja materiaalipula, mikä vaikutti osaltaan arkkitehtuurityyliin: runsas koristelu ja erkkerit olivat tuhlauksia. Yhteydet pohjoismaihin lisääntyivät maailmansodan kynnyksellä matkustelun muualle Eurooppaan vaikeuduttua sodan vuoksi. Ruotsissa barokki- ja rokokoo-tyylit olivat palanneet muotiin 1900-luvun alussa, mikä näkyi Suomessakin esimerkiksi mansardikattojen yleistymisenä 1910-luvulla asuin- ja liikerrakennuksissa.⁴³² 1910-luvulla puhtaaksimuurattu tiili julkisivumateriaalina yleistyi Suomessa. Standertskjöldin mukaan parhaat esimerkit laadukkaasta asuntoarkkitehtuurista löytyivät Tanskasta. Tanskan uudemman arkkitehtuurista ilmestyi monikerroksisia vuokrataloja ja yksityistaloja esittelevä kirja vuonna 1912.⁴³³

Entinen ruotsalainen kansakoulu, Valter ja Ivar Thomé 1907. Kuva: AKP.

Mäntykankaan ensimmäisiä rakennuksia olivat ruotsalainen kansakoulu ja sen viereen vähän myöhemmin rakennetut opettajien talot. Koulun suunnittelivat kilpailun tuloksena arkkitehdit Walter ja Ivar Thomé 1907. Åkerman oli mukana palkintolautakunnassa, joka valitsi voittajat. Koulun opettajien asunnot on piirretty vuonna 1912 Kansakoulukadun ja Pormestarinkadun kulmauksen tontille numero 33⁴³⁴, saman piirustuksen mukaan. Ensimmäinen talo oli tulossa opettaja Kuleniukselle, mutta opettaja Wiklund rakennutti myös samanlaisen talon⁴³⁵. Piirustusta ei ole allekirjoitettu, mutta monet lähteet mainitsevat talot Åkermanin piirtämiksi.⁴³⁶ Itse päätyisin piirustuksen perusteella samaan lopputulokseen. Piirustuksessa on hyvin paljon Åkermanille tyypillisiä piirteitä.

Talot ovat itsenäinen, koulurakennusta hienosti täydentävä kokonaisuus. Talojen kattokulmat, ikkunoiden puitejako, kivijalka ja koristusten muotokieli viittaavat koulurakennukseen, mutta ei kopioimalla, vaan

⁴³¹ Jäppinen & al (toim.) 2019, 16. Standertskjöldin (2006, 62) mukaan klassiset piirteet eivät koskaan täysin kadonneet rakennuksista.

⁴³² Standertskjöld 2006, 57, 62–63.

⁴³³ Standertskjöld 2006, 63.

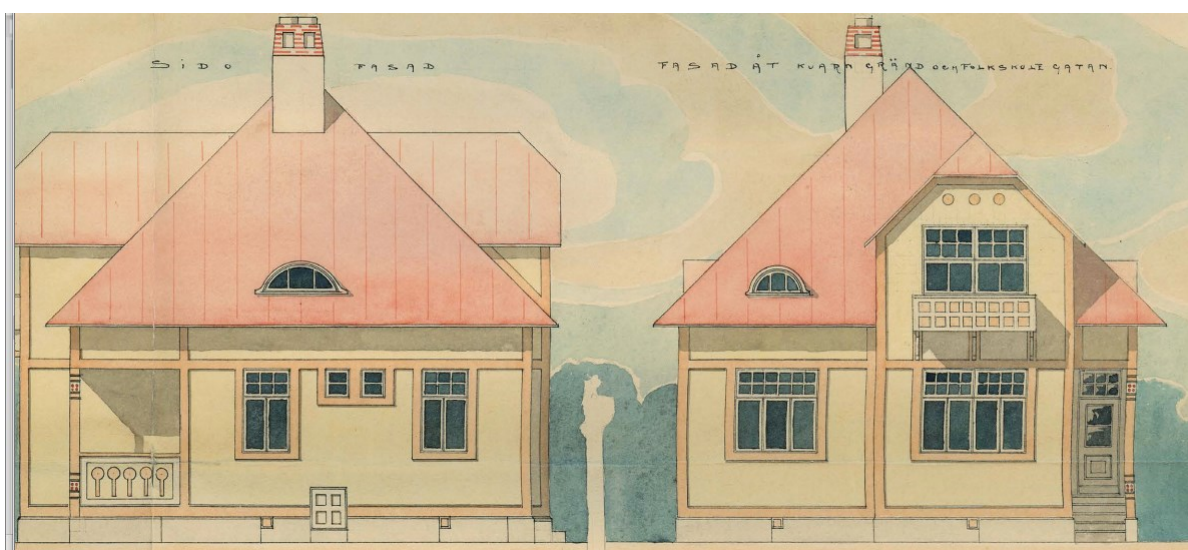
⁴³⁴ Nykyisin talot ovat eri tonteilla.

⁴³⁵ Korpela 1994, 657.

⁴³⁶ Korpela 1994, 656. Ahmas 1992, 290.

muunnellen. Taloissa on myös vaikutteita ajan keskieurooppalaisesta arkkitehtuurista⁴³⁷. Talojen muoto-kieli on niin hyvin sovitettu viereiseen kansakoulurakennukseen, että taloja on usein pidetty Thomén veljesten piirtäminä. Annikki Wiirilinna kirjoittaa:

Aivan siinä lähellä, pienen aukion takana, on Pakkahuoneenkadun-Kansakoulukadun kulmauksessa kaksi yksityistaloa, jotka todennäköisesti ovat myös veljekset Thomén käsialaa, ne on rakennettu koulun opettajan yksityisasunnoiksi. - - Talot joiden katuosoitteet ovat Kansakoulukatu 3 ja Pakkahuoneenkatu 34, tuovat mieleen esim. Saksan vanhoissa kaupungeissa vielä nähtävät ristikkorakennukset, ristikot kuitenkin on jätetty pois, koska ne eivät ole koskaan kuuluneet suomalaiseen rakentamiseen. Jotakin niiden kutsuvasta kodikkuudesta on jäänyt elämään näihin jugend-taloihin, päärlyihin omassa lajissaan⁴³⁸.

Opettajan talo. KKA.

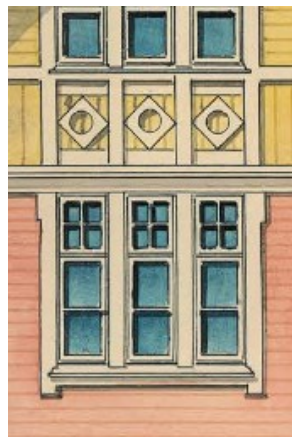
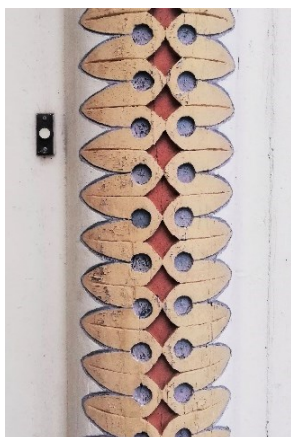
Koulun piirustusten laatimisen ja näiden talojen valmistumisen välillä on myös joitain vuosia väliä, ainakaan samassa yhteydessä koulun kanssa niitä ei ole suunniteltu.

Koulun yksityiskohdissa on runsaasti koristeellisuutta. Ikkunoita, erkkeriä, pilastereita ja friisiä koristaa pallokuviainen koristelu. Åkermanilla toistuu samantyyppinen ympyräaiheinen koristelu useissa kohteissa, erityisesti koulun lähetyvillä olevissa kohteissa. Koska Åkerman sopeutti rakennuksia huolellisesti ympäristöönsä, on hyvin mahdollista, että hän on lainannut ympyrämotiivin kansakoulurakennuksesta. Opettajien asunnoissa tämä näkyy esimerkiksi kolmena ympyränmuotoisena koristeena päädyssä, sisäänkäynnin pylväissä sekä sisäänvedettyjen sisäänkäyntien kaiteen koristeleikkauksissa. Muita rakennuksia,

⁴³⁷ Korpela 1994, 656. Ahmas 1992, 290.

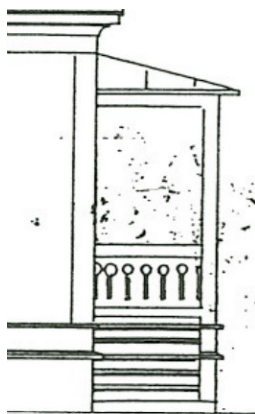
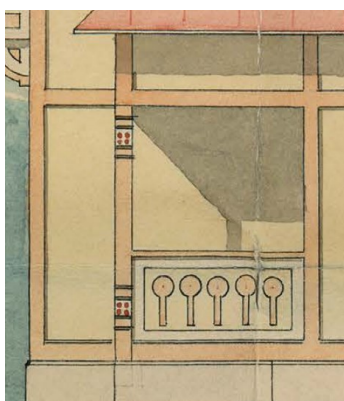
⁴³⁸ Wiirilinna 1981. Myöhemmin tämä sama näkemys toistuu muuallakin. Mm. Päivi Hovi-Wasastjerneran teoksessa *Valter Thomé – Harmoniaa etsimässä* mainitaan, että talojen arvellaan olevan Thomén veljesten suunnitteleimia. Hovi-Wasastjerna lienee kuitenkin käyttänyt lähteenään Wiirilinnaa, sillä tekstissä toistuu sama virheellinen kadunnimi kuin Wiirilinnalla: ”Thomé suunnittelemissä arvellaan myös kahta koulun vieressä **Pakkahuoneen- ja Kansakoulukadun** kulmassa olevaa asuinrakennusta, jotka oli tarkoitettu opettajien asunnoiksi.” Talot sijaitsevat kuitenkin Kansakoulukadun ja Pormestarinkadun kulmauksessa. (Hovi-Wasastjerna 2009, 75).

joiden piirustuksissa ympyrä-/viivakoristelua on, ovat ainakin Mäntykangas 24 (kuistin kaiteet), Kansakoulukatu 7 A (kuistin kaiteet), Åkermanin oman talon (neljäs kaupunginosa) kuistin kaide sekä Urheilukatu 2 A:n (viides kaupunginosa) monet yksityiskohtat, kuten kuistin kaiteet, päädyn ovien ja ikkunoiden alaosa. Molemmat opettajien talot ovat edelleen asuinkäytössä. Toinen on säilynyt paremmin alkuperäisessä asussaan.

Ympyrä- ja salmiakkikuviokoristelua entisessä ruotsalaisessa kansakoulussa (Thomé). Kuva: AKP 2020.

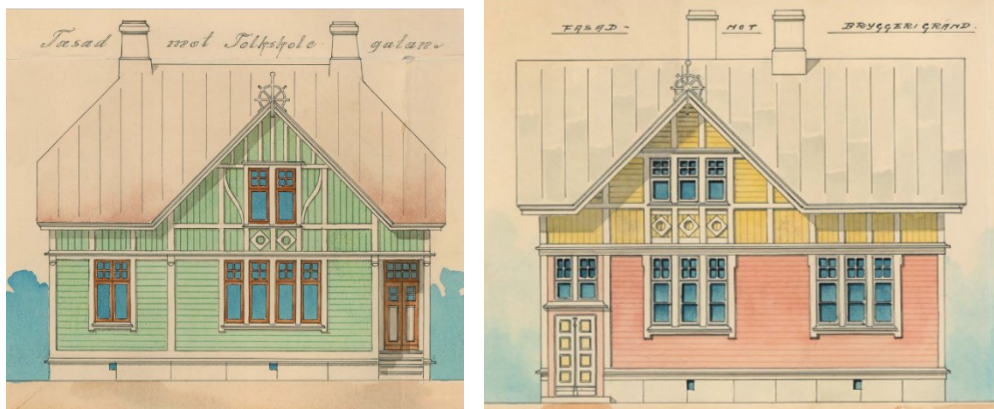
Ympyrä- ja salmiakkikuvioista koristelua Vesitorninkatu 10 ja Kansakoulukatu 7 A (Åkerman). KKA.

1. Koristelua opettajan talossa 1912. 2. Åkermanin oman talon kaiteiden koristelua. 3. Kuistin kaiteiden koristelua piirrettyä rakennukseen osoitteessa Mäntykangas 24. 4. Urheilukatu 2 A:ssa samaa koristelua on useassa paikassa. 1913. KKA.

Opettajien asunnoissa oli monta elementtiä, joita Åkerman sittemmin varioi useassa 1910-luvun piirustuksessa: jyrkkä kattukulma, epäsäännöllinen massoittelu, pieniruutuiset ikkunat, runsaat listoitukset ja puuleikkauskoristelu. Esimerkiksi opettajien talon lähellä osoitteessa Kansakoulukatu 7 A on Åkermanin piirtämä, hyvin samantyyppinen talo (1918). Opettajan talo – tai talot, en tiedä piirrettiinkö molemmat samaan aikaan – oli ainoa korttelin rakennettu talo tuohon aikaan koulun lisäksi, joten oli luonnollista sitoa rakennuksen muotokieli siihen. Yhteistä taloille on englantilaistyyppinen sisäänvedetty sisäänkäynti,

yrkkä kattokulma sekä ristikkorakennusta muistuttavat listoitukset.⁴³⁹ Nykyisin rakennus on keltainen valkoisin listoin. Puuleikkauskoristelu puuttuu melkein kokonaan.

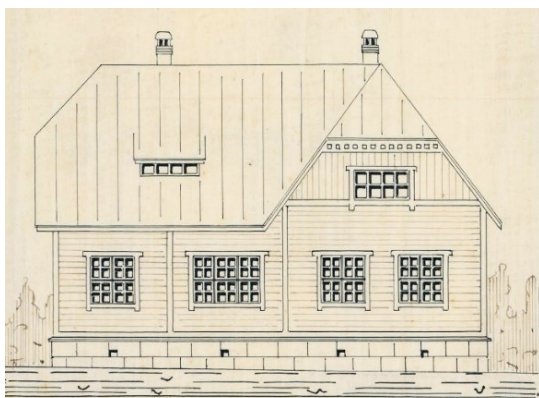

Vasemmallä Kansakoulukatu 7 A ja oikealla Vesitorninkatu 10. KKA.

Hyvin samantapainen on Mäntykankaalla osoitteessa Vesitorninkatu 10 (7-3-4), Katariinan kalmiston kullalla sijainnut asuintalo, johon oli piirretty samanlainen ruorikoriste ja salmiakkikuvioiset koristeet ympärileikkauksineen. Katto on kuitenkin harjakatto, jossa on poikkipääty. Piirustus on Åkermanin allekirjoittama ja vuodelta 1916. Rakennus on purettu.

Samantyyppinen rakennus suunniteltiin myös neljänteen kaupunginosaan Antti Chydeniuksenkadun varrelle (4-1-19) vuonna 1913. Rakennus purettiin todennäköisesti 1970-luvun tienoilla. Nykyisin alue on kerrostalon pihaa/parkkipaikkaa. Myös viidennen kaupunginosan Urheilukatu 2 A:ssa (1913) on samoja piirteitä.

Nämä jugend- ja huvilatyyliä vaikuttaneet rakennukset tehtiin lähinnä 1910-luvulla. 1920-luvun alkaessa Åkermanin Mäntykankaalle suunnittelemissa rakennuksissa alkoi olla enemmän piirteitä klassismista. Osin tyyli suunnat menivät vielä päällekkäin, rakennuksissa saattoi olla piirteitä sekä klassismista että ju-

Antti Chydeniuksenkadun varrelle 1913 piirretty talo (ei allekirjoitusta, mutta todennäköisesti Åkerman). KKA.

Åkermanin alun perin perheelleen suunnittelema talo viidennessä kaupunginosassa Urheilukadun päässä (2a). 1913. KKA.

gendista. Klassistisemmissä rakennuksissa palattiin symmetriaan. Päätykolmioaihe esiintyy useasti eri

⁴³⁹ Ahmas 1992b [ei sivunumeroa].

paikoissa. Koristelistoitukset vähenivät korvautuen usein pilasterimaisilla listoilla. Ullakkokenttä/arkkitraavi oli Åkermanilla usein jollain tapaa korostettu. Joissain rakennuksissa oli jälleen haukanikkunoita. Kattomuodot yksinkertaistuivat. Tässä Åkerman seurasi ajan yleistä kehitystä.

Mäntykankaalla sijaitsevilla Kolumäen alueella on useita Åkermanin suunnittelema rakennuksia. Vesitor-

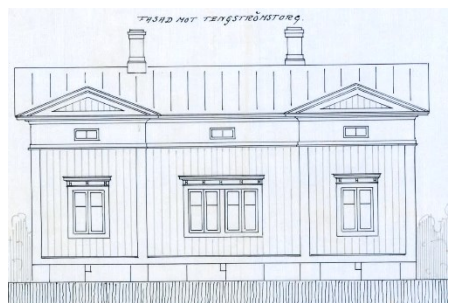
Kansakouluk. 5 (ei allek.) KKA.

Vingenkatu 4, 1925 (ei allek.) KKA.

Tehtaankatu (purettu, nykyisin paikalla kevyen liikenteen väylä), 1926.

1920 (ei allek.). Mahdollisesti toteutumaton? KKA.

Mäntykangas 12, 1924 (ei allek.), toteutumaton? KKA.

Mäntykangas 12, 1924 (ei allek.). KKA.

ninkadulla on pätkä, jossa on peräkkäin neljä todennäköisesti hänen suunnittelemaansa rakennusta: Vesitorninkatu 1⁴⁴⁰, 3 ja 5 (kaksi rakennusta). Vesitorninkatu 1:ssä (1921) on Ahmaksen mukaan piirteitä nikkarityylistä. Koristeellisimmat puuleikkaukset tosin puuttuvat, enkä tiedä onko niitä koskaan rakennettu.

Vesitorninkatu 5 vuonna 2020. Kuva: AKP.

Runko on hirttä, joka on vuorattu kolmijakoisella laudoituksella. Åkermanille tyypillisen kahden poikkipäädyn lisäksi rakennukseen tehtiin vielä keskiakseliin ristipääty. Pihan puolella on sisäänvedetty parveke sisäänkäynnin päällä.⁴⁴¹ Parvekkeen kaiteessa on samanlaista ristikkokoristelua kuin Vesitorninkatu 3:n ikkunanpuitteissa. Vesitorninkatu 3:n (1920) vuorilaudoitettu hirsitalossa on korkea mansardikatto. Katujulkisivun puolella on mansardikattoinen poikkipääty, jota reunustavat kapeat ja korkeat frontonit. Rakennuksessa on piirteitä sekä jugendista että klassismista.⁴⁴²

⁴⁴⁰ Piirustuksessa ei ole allekirjoitusta, mutta hyvin todennäköisesti Åkermanin.

⁴⁴¹ Ahmas 1992b.

⁴⁴² Ahmas 1992b.

Rakennuksen alaosa on maalattu hyvin tumman punaiseksi ja ullakkokenttä keltaiseksi.

Osoitteessa Vesitorninkatu 5 sijaitsee kaksi Åkermanin piirtämää rakennusta (1917 ja 1922). Molemmissa piirustuksissa on allekirjoitukset. Toisen rakennuksen keskiakselissa on puolipyöreä frontoni, jossa on pyörökaarinen ikkuna. Runko on hirttä ja kolmijakoinen laudoitus keltaiseksi maalattu. Toinen saman tontin talo on Vesitorninkadun ja Kolumäen⁴⁴³ kulmauksessa. Rakennuksessa on vahvasti 1920-luvun klassismin leima. Tämäkin rakennus on hirsirunkoinen. Vuoraus on vaakalautaa ja keltaiseksi maalattu. Friisi on erotettu listoituksella ja räystäslista vahvasti profiloitu.⁴⁴⁴ Ikkunoiden ylimmät vuorilaudat toistavat päätykolmioaihetta. Satulakatossa on ”erikoinen kahteen suuntaan avautuva kolmiopääty, jonka tympanonkenttiin on sijoitettu pyöreät, pienet ikkunat”⁴⁴⁵.

Muita Åkermanin suunnittelema rakennuksia Vesitorninkadulla ovat toisella puolella katua Vesitorninkatu 6 ja 8⁴⁴⁶ sekä jo aiemmin mainittu, purettu numero 10. Vesitorninkatu 6 on myös varhaisia Mäntykankaalle suunniteltuja rakennuksia. Alkuperäisiä piirustuksia ei digitaalisessa arkistossa ole, mutta rakennus on tiettävästi Åkermanin. Ahmoksen mukaan se lienee rakennettu vuoden 1916 tienoilla, Korpelan mukaan 1914. Rakennuksessa on myös englantilaistyyppisen huvila-arkkitehtuurin piirteitä. Rakennus on hirsinen ja siinä on peiterimoitettu pystylaudoitusta, joka on maalattu punaiseksi. Pienen kuistin tilalle on rakennettu suurempi 1939.⁴⁴⁷ Rakennuksessa on ollut 1900-luvun alkupuolella hammaslääkärin vastaanotto.

Vesitorninkatu 6 vuonna 2020. Kuva: AKP.

Vesitorninkatua risteävän Kolumäen varrella (Vesitorninkatu 5:n yhteydessä) on myös todennäköisesti Åkermanin suunnittelema, puoliksi tiilinen ja puoliksi puinen rakennus, hyväksytty vuonna 1917. Rakennuksen arkkitehtuurissa on klassisia aiheita, kuten kolmiopääty⁴⁴⁸. Piirustuksen mukaan tiilinen osa suunniteltiin pajaksi, puuosaan suunniteltiin esimerkiksi kengitystalli, verstaas ja puuliiteri.

Vesitorninkatu 8 on kookas, hirsirunkoinen asuintalo, jossa on klassistisia piirteitä. Rakennuksen ensimmäinen osa on piirretty 1918 Vesitorninkadun suuntaisesti ja toinen 1923 Torikadun suuntaisesti. Ensimmäinen osa on aumakattoinen ja sisäänkäynti on kadulle. Vuoraus on pystylautaa. Jatko-osa on

⁴⁴³ Kolumäki on tässä yhteydessä kadun nimi.

⁴⁴⁴ Ahmas 1992b.

⁴⁴⁵ Ahmas 1992b. Rakennus tuo mieleeni Vingenkatu 4:n (1925) asuinrakennuksen. Sekin on keltainen, vaakalaudoitettu ja massoiittelultaan samantyylinen talo. Sileä friisi on erotettu listalla. Räystäslista on voimakkaasti profiloitu myös tässä rakennuksessa. Katujulkisivussa on toisella puolella päätykolmio, mutta sen viereinen pääty ei muodosta samanlaista toista päätykolmiota, vaan on ”tavallinen” pääty. Hyvin todennäköisesti Åkermanin.

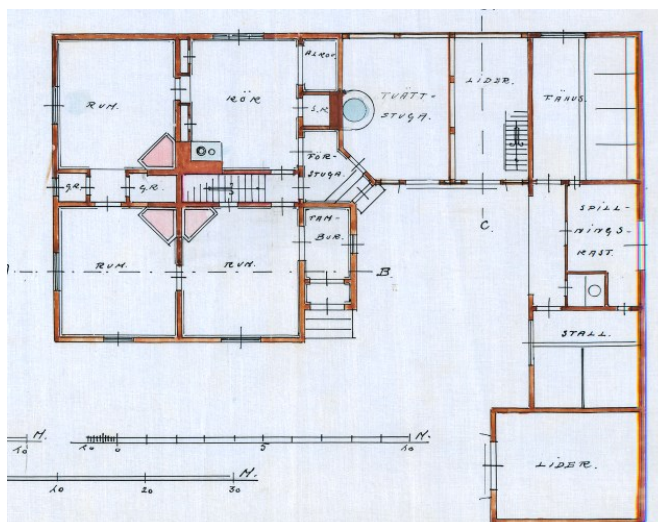
⁴⁴⁶ Rakennus on tehty kahdessa erässä, myöhemmässä piirustuksessa on Åkermanin nimi, aiemmassa ei.

⁴⁴⁷ Korpela 1994, 657; Ahmas 1992a, 122.

⁴⁴⁸ Ahmas 1992b.

satulakattoinen. Ensimmäinen piirustus on väritetty. Siinä rakennus on vaaleanpunainen, friisi ja tympänonkentät keltaiset. Koristelivat ja vuorilaudat ovat valkoiset, ikkunanpuitteet ruskeat.⁴⁴⁹ Värykseltään se on sovitettu viereiseen Vesitorninkatu 10:n asuinrakennukseen, joka oli piirustuksen mukaan myös vaaleanpunainen ullakkokentän ollessa keltainen. Nykyisin hyväkuntoinen rakennus on punainen vuorilautojen ollessa valkoiset. Ensimmäisen rakennuksen piirustuksessa ei ole allekirjoitusta, lisäosan piirustuksessa on Åkermanin allekirjoitus.

Åkerman suunnitteli Mäntykankaalle myös rakennuksia, joissa oli talousrakennus rakennettuna kiinni asuinrakennukseen. Tällä en nyt tarkoita talousrakennusta, joka näyttää lähinnä talousrakennukselta ja jossa on myös asuinhuoneita – sellaisia, joita on paljon esimerkiksi vanhassa kaupungissa. Tässä tyyppissä asuinrakennus on pääroolissa ja näyttää asuintalolta. Sellaisia ovat ainakin edellä mainittu Vingenkatu 3b⁴⁵⁰, Vingenkatu 2⁴⁵¹, Mäntykangas 24⁴⁵² ja Pakkahuoneenkatu 31⁴⁵³. Asuin- ja talousrakennukset on toisinaan erotettu toisistaan katotomuodolla, jolloin asuinrakennuksessa on voinut olla esimerkiksi mansardikatto ja talousrakennuksessa harjakatto. Lisäksi osoitteeseen Torikatu 47 a (?) hän suunnitteli monimuotoisen asuinrakennuksen ja talousrakennuksen yhdistelmän (kuva ohessa). Rakennus ei kuitenkaan ilmeisesti toteutunut tuollaisenaan, kun sitä vertaa alueen ilmakuviin ja muutospirustuksiin.

Ilmeisesti toteutumaton suunnitelma Torikatu 47 a (1922), ei allekirjoitusta mutta todennäköisesti Åkerman. KKA.

5.3 Muut asuinrakennukset

Vanhan kaupungin ja Mäntykankaan alueiden lisäksi Åkerman on piirtänyt useita rakennuksia myös muualle kaupunkiin. Rakennusten suuren määrän vuoksi otan tässä esille vain joitain rakennuksia. Åkerman on tehnyt useita uudisrakennussuunnitelmia ja paljon muutospirustuksia esimerkiksi neljänteen kaupunginosaan. Aineistossani on neljänestä kaupunginosasta 12 piirustusta uusiin asuinrakennuksiin ja 12 piirustusta uusiin talousrakennuksiin. Sen lisäksi muutospirustuksia on runsaasti.

⁴⁴⁹ Ahmas 1992b.

⁴⁵⁰ Alkuperäistä piirustusta ei ole digiarkistossa, mutta mainittu Åkermanin piirtämäksi (Ahmas 1992b). Muutospirustuksissa on Åkermanin allekirjoitus.

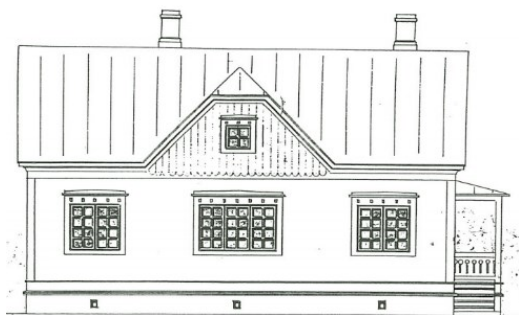
⁴⁵¹ Ei allekirjoitusta, mutta hyvin todennäköisesti Åkermanin.

⁴⁵² Ei allekirjoitusta, mutta hyvin todennäköisesti Åkermanin. Myös Ahmaksen (1992b) mukaan Åkermanin piirtämä.

⁴⁵³ Ei allekirjoitusta, mutta hyvin todennäköisesti Åkermanin.

ÅKERMANIN PERHEEN TALOT

Åkermanin oma talo Härnosandinkadulla.
Kuva: Kokkolan kaupungin historia, Korpela 1994.

Neljännessä kaupunginosassa sijaitsee Åkermanin omalle perheelleen piirtämä talo osoitteessa Härnosandinkatu 6 (4-4-14) vuodelta 1917.⁴⁵⁴ Korpela toteaa, että rakennuksen pohjassa on karoliinisia piirteitä, vaikkakin pääsisäänkäynti on talon itäpäädyssä. Hän myös luonnehtii rakennuksen julkisivuja tasapainoisiksi ja hillityn arvokkaiksi.⁴⁵⁵ Katujulkisivun keskellä on osin aumattu poikkipääty. Rakennuksessa on satulakatto. Ikkunat ovat pieniruutuiset, isoin ikkuna on keskellä ja siinä on vierekkäin kolme kahdeksanruutuista ikkunaruuua. Pienen avokuistin kaiteessa samanlaista leik-

kauskoristelua kuin joissakin Åkermanin piirtämien seitsemännen kaupunginosan talojen kuistien kaiteissa. Rakennus on peruskorjattu 1976, mutta säilyttänyt ulkoisen alkuperäisen asunsa hyvin⁴⁵⁶.

Viereinen rakennus (4 B) taas on Åkermanin tyttarelleen piirtämä talo.⁴⁵⁷ Rakennuksessa on kadun puolella aumattu, jyrkkä mansardikatto. Kadun puolella myös erkkeri-ikkuna. Sisäänkäynti on katujulkisivussa. Rakennus on läpikäynyt useita muutoksia, minkä vuoksi alkuperäistä ulkoasua hankala hahmottaa. Mm. ulkovooraus ja ikkunat uusittu 1980, jolloin vooraus muutettu vaakalaudoituksesta pystyksi lomalaudoitukseksi.⁴⁵⁸ Urban Åkermanin mukaan esim. ikkunoitten vuorilaudoissa oli ennen nikkarityylisiä koristeita.⁴⁵⁹

Viidennessä kaupunginosassa on kaunis talo osoitteessa Urheilukatu 2 A. Se on piirretty 1913 ja siinä on vaikutteita jugendista ja huvilatyylistä. Rakennus on eräiden lähteiden⁴⁶⁰ mukaan Åkermanin perheelleen suunnittelema talo, josta he kuitenkin muuttivat melko pian edellä mainittuun Härnosandinkadun taloon. Rakennukseen on tehty myöhemmin joitain muutoksia.

Urheilukatu 2 vuonna 2020. Kuva: AKP.

PUISTOKADUN TALOT

Åkerman on piirtänyt tulkintani mukaan Puistokadulle useita rakennuksia: Puistokatu 4:n piharakennukset sekä asuintalot osoitteessa Puistokatu 15, 17, 21 ja 28. Puistokadun eteläpää kuuluu toiseen ja

⁴⁵⁴ Piirustusta ei ole kaupunginarkiston digitoiduissa piirustuksissa, mutta se on teoksessa Korpela 1994, 655.

⁴⁵⁵ Korpela 1994, 657.

⁴⁵⁶ Axelqvist 2004, ei sivunumeroa.

⁴⁵⁷ Mm. Urban Åkermanin suullinen tiedonanto. Talon piirustuksia ei ole digitoituina kaupunginarkistossa.

⁴⁵⁸ Axelqvist 2004, ei sivunumeroa.

⁴⁵⁹ Suullinen tiedonanto Urban Åkermanilta.

⁴⁶⁰ Mm. suullinen tiedonanto Urban Åkerman.

pohjoispää ja keskiosa kolmanteen kaupunginosaan. Alueella on vanhoja, puisia asuintaloja, mutta osa niistä on purettu ja tilalle rakennettu uudempia kerrostaloja. Katukuva on monin paikoin hajanainen.

Puistokadulla riehui tulipalo kesällä 1914 ja yksi kortteli paloi. Palo sai alkunsa Puistokatu 4:n (2-12-39) piharakennuksesta. Uusi asuinrakennus suunniteltiin pian. Vaasan kaupunginarkkitehti Carl Schultz teki suunnitelmat päärakennukseksi.⁴⁶¹ Pihan talousrakennuksiin ja pieneen asuinrakennukseen arkistosta löytyy kuitenkin Alvar Åkermanin piirustukset. Syyskuussa 1914 pihaan on suunniteltu suuri, pohjaltaan L:n muotoinen talousrakennus. Lyhyemmässä siivessä, kulmittain asuinrakennukseen, on pieneltä asuintalolta näyttävä satulakattoinen puurakennus kuisteineen. Rakennuksessa on huone, keittiö ja pesutupa. Sen vieressä on kivistä tehty autotalli, ”*automobilrum*”.

Automobilrum viittaa siihen, ettei autotallin käsite ole vielä kovin vakiintunut. Myöhemmissä piirustuksissa Åkerman käytti termiä ”garage”. Ahmaksen mukaan Puistokadun autotalli on Kokkolan ensimmäinen tiilistä rakennettu autotalli⁴⁶². Åkerman on tätä ennen piirtänyt autotallin KOP:n taloon (Isokatu 2, 25.4.1914, ”*rum för automobil*”), mutta KOP:n talossa autotalli oli osa kellaria. Tässä se on erillinen, autoa varten suunniteltu maanpäällinen tiilirakennus. Toisessa siivessä, autotallin seinänaapurina on vaunuvarasto (”*kärrlider*”) ja sen vieressä neljän hevosen talli, joten hevoset ovat vielä enemmistönä. Rakennuksessa on lisäksi mm. navetta, varasto ja kolme liiterihuonetta. Rakennuksessa on matala vintti ja pitkässä siivessä kaksi poikkipäätä. Ulkovuoraus on kaksijakoinen: vaaka/pysty. Talousrakennuksen toinen siipi, päärakennusta vastapäätä oleva puinen osa, on purettu. Autotalli on jäljellä.

Kokkola-lehti 28.3.1914 no 35, 1. KKDA.

Kulmittain asuinrakennuksen kanssa, pihan Torikadun puoleiseen päähän on piirretty erillinen kahden huoneen ja keittiön asuinrakennus. Julkisivussa on keskellä poikkipääty. Ikkunat ovat T-ikkunat. Talous- ja asuinrakennuksen piirustukset on tehty kahdelle arkille, ja toisessa on Alvar Åkermanin allekirjoitus. Vaikuttaa siltä, että piirustukset ovat kuuluneet yhteen. Piirustus on hyväksytty vahvistettavaksi Vaasan lääninkansliassa 27.10.1914. Pihapiirin raken-

nuksiin on myöhemmin tehty useita muutoksia (Åkerman 1928, Jungell 1936), esim. vinttihuoneiden rakennuksia.

⁴⁶¹ Ahmas 1992a, 123.

⁴⁶² Ahmas 1992a, 123.

Antti Chydeniuksenkadun ja Puistokadun kulmassa on molemilla puolilla Puistokatua hyvin todennäköisesti Åkermanin piirtämät rakennukset. Osoitteen Puistokatu 28 / Antti Chydeniuksenkatu 73 (3-11-8) piirustus on hyväksytty vahvistettavaksi 1912. Kyseessä on pieni puinen, satulakattoinen asuinrakennus, jossa on kolme huonetta ja keittiö. Julkisivu on Puistokadulle. Kadun puolella kolme T-ikkunaa, joiden ylin ruutu jaettu vielä kolmeen pienempään ruutuun. Kolmijakoinen vuorilaudoitus. Umpikuisti, jossa T-ikkuna ja satulakatto. Rakennuksen ulkonäköön on tehty myöhemmin muutoksia, esim. pihan puolelle.

Puistokatu 28 vuonna 2021. Kuva: AKP.

Edellistä rakennusta vastapäätä osoitteessa Puistokatu 21 (3-12-7) on rakennus, jonka allekirjoittamaton piirustus on hyväksytty vuonna 1912. Rakennukseen on suunniteltu kaksi asuntoa. Samalla suunnitellussa talousrakennuksessa on pesutupa, huone, kaksi makasiini- ja liiteritilaa sekä ulkokuone. Vuonna 1919 hyväksytyssä, allekirjoittamattomassa piirustuksessa molemmille puolille rakennuksen julkisivua on piirretty poikkipäädyt. Muutospiirustuksia (todennäköisesti Åkermanin) on tehty myös vuosina 1922 ja 1924. Muutoksissa vintille on lisätty huone, muutettu sisäänkäyntejä yms. Tontille löytyy vielä yksi muutospiirustus, vuodelta 1932, Åkermanin allekirjoituksella. Pesutupa on ilmeisesti jaettu väliseinällä kahteen osaan, pesutuvaksi ("tvättstuga") ja kylpyhuoneeksi ("badstuga"). Rakennuksen parillista T-ikkunaa ei näy löytyneissä muutospiirustuksissa. Rakennuksen muotokieli on tyyppinen Åkermanille: kaksi poikkipäädyä, maltillista koristelua, T-ikkunat, katon frontoni, sopusuhteiset mittasuhteet. Mittasuhteiden perusteella ajattelin piirustuksen olevan Åkermanin jo ennen piirustusten löytämistä.

Puistokatu 21 vuonna 2021. Kuva: AKP.

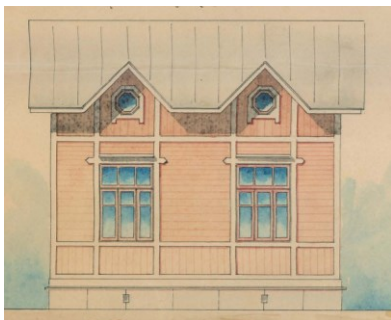
Puistokadulla on myös vierekkäin Åkermanin piirtämät talokaksoset osoitteissa Puistokatu 15 ja 17 (3-12-12⁴⁶³ ja 3-12-11). Piirustuksessa on Åkermanin allekirjoitus. Ensimmäinen piirustus on Alvar Åkermanin 1908 allekirjoittama. Rakennus on pieni, puinen asuinrakennus. Siinä on kaksi identtistä, melko pientä

Puistokadun talokaksoset 2020. Kuvat: AKP.

yhden huoneen ja keittiön asuntoa. Laudoitus kolmijakoinen. Kadun puolella on kaksi varioitua T-ikkunaa. Katossa on kaksi hyvin pientä ja siroa poikkipäädyä/frontonia ja niiden alapuolella kapeat, pienet

⁴⁶³ Nimetty arkistossa 3-6-61, mikä ei pidä paikkaansa. Sekaannus johtunee siitä, että rakennuksen 3-12-12 julkisivu on piirustuksessa piirretty Katariinankadulle, mutta Katariinankatu on vaihtanut noista ajoista paikkaa. Nykyisin katu on Puistokatu.

Itäinen Kirkkokatu 52, 1906. KKA.

Puistokatu 15, 1908. KKA.

ikkunat. Pihan puolella on umpikuisti kaksine sisäänkäynteineen. Pihan perälle on piirretty puinen, lautavuorattu, peltikattoinen talourakennus, jossa on liiteritiloja, varasto ja ulkokuone.

Samalle tontille on tehty uusi piirustus (3-12-11), jossa talon vie-

reen on piirretty toinen täysin samanlainen asuinrakennus ja talourakennus, on siis käytetty samaa piirustusta asemapiirrosta lukuun ottamatta. Asuinrakennuksen julkisivu on tässäkin tapauksessa nykyiselle Puistokadulle. Piirustus on hyväksytty 1912 eikä siinä ole allekirjoitusta. Nykyisin tontti on jaettu kahtia niin että rakennukset sijaitsevat eri tonteilla. Taloihin on tehty pieniä muutoksia Åkermanin aikana. Esim. vuonna 1930 Åkermanin allekirjoittamassa piirustuksessa ensin rakennetun talon vintille on tehty huone tulisijoihin ja komero.

Näitä taloja muistuttaa paljon Itäinen Kirkkokatu 52:n piirros (Åkerman) vuodelta 1906 (4-1-21). Rakennuksissa on julkisivultaan samanlainen massoittelu ja kaksi pientä poikkipäätä. Myös pohjapiirros on samantyyppinen: kaksi pientä keittiön ja yhden huoneen asuntoa sekä kuisti. Rakennus neljännessä kaupunginosassa on edelleen olemassa, mutta esim. ikkunoita on muutettu. Itäisen Kirkkokadun talo on voinut toimia eräänlaisena esikuvana näille taloille. Itäisen Kirkkokadun talon piirustus poikkeaa Puistokadun taloista mm. rautatierakennuksia muistuttavan listoituksen osalta ja yläikkunoiden muodolta.

Kolumäellä oli 1900-luvun alussa panimo (7-1-3), jonka alueella oli useita rakennuksia. Arkistossa on kolme todennäköisesti Åkermanin alueelle tekemää suunnitelmaa: yksi uusi talourakennus ja kaksi pientä muutospiirustusta. Uusi talourakennus käsitti kolmen hevosen tallin, kärry- ja vaunuliiterit, valjashuoneen, ulkokuoneen, kanalan ja varaston. Nykyisin panimon rakennukset on purettu. Paikalla on kerrostaloja.

Asemapiirros panimon uudisrakennuksesta, 1916. KKA.

Kokkola
10.6.1922 no
62, 4. KKDA.

HUVILAEELÄMÄÄ

Huvila-asutus syntyi Kokkolassa 1860-luvulta alkaen liittyen ajallisesti kansainväliseen huvilakulttuuri-ilmistöön. Kokkolan varakkaat porvarit alkoivat rakentaa komeita kesähuviloita Ykspihlajaan Potin rantaan ja lastauslaiturin läheisyyteen, myöhemmin myös hiekkadyynien alueille. Noihin aikoihin myös Sannanrannan hiekkakan-kaalle nousivat ensimmäiset, pienimuotoisemmat kesähuvilat. Huvila-asutus laajeni 1900-luvun alussa Vanhansatamanlahden itäran-nalle esimerkiksi Morsiusaareen.⁴⁶⁴

Alvar Åkermanin perheelleen piirtämä huvila. Villa Elban uudemmat majoitusmökkit näyttävät lainanneen muotokielenä mökin frontoneista. Kuva keväältä 2021, AKP.

Åkerman piirsi huvilan itselleen 1910-luvulla. Sen vieressä on ilmeisesti hänen pojalleen 1930-luvulla piirtämä huvilarakennus.⁴⁶⁵ Åkermanin oma huvila on punainen ja sen yläosa on keltainen. Siinä on pyramidikatto kolmionmuotoisine frontoneineen. Inventoinnin mu-

kaan rakennuksen pohjoisseinällä on ollut yhden huoneen lämmitettävä, poikkipäädylinen siipi, jossa on ollut koristeellinen savupiippu. Huvilassa on ollut kaksi verantaa. Siipirakennusta ei enää ole, jäljellä on ilmeisesti vain vanhin osa. Tontilla on ollut myös liiteri ja sauna. Toinen huvila käsittää kolme huonetta ja keittiön. Ikkunat sijaitsevat rakennuksen kulmissa. Rakennuksen molemmissa päädyissä on veranta. Huvilassa on karjalaisvaikutteinen, koristeellinen tuulilauta. Pihatupa, jossa on ollut myös asuintila, on niin ikään ollut koristeltu puuleikkauksin. Pihatuvan yhteydessä on ollut myös sauna ja tuvan katolla vellikello. Saunan jatkoksi on rakennettu autotalli ja vaja.⁴⁶⁶ Huvilan ulkorakennuksia ei ilmeisesti enää ole. Rakennukset sijaitsevat nuorisokeskus Villa Elban vieressä eivätkä ole huvilakäytössä.

Inventoinnin (1993) mukaan Alvar Åkerman on piirtänyt Sannanrannalle 1930-luvulla myös pienen, kahden huoneen huvilan, jota on myöhemmin laajennettu. Inventoinnin aikaan rakennus on ollut yhdistyskäytössä.⁴⁶⁷ Åkermanin tiedetään piirtäneen Sannanrannalle myös laiturisaunan vuosien 1908–1910 välillä. Sannanrannalle tyypillinen piirre ovat olleet laiturit, joiden päässä on sauna. Huima listaa aineistossaan yhdeksän laiturisaunaa, joista Åkermanin piirtämän saunan lisäksi jäljellä on enää Villa Elban sauna. Inventoinnin mukaan sauna on noin 20 metriä pitkän laiturin päässä. Katto on pyramidikatto ja pohjois-, itä- ja eteläsiivuilla sijaitsevat ikkunat ovat kapeat ja 10-ruutuiset. Sauna on maalattu vihreäksi ja listoitukset ovat valkoiset.⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ KHRM: *Onni suosii rohkeaa – Kokkola 400* -näyttelyn syventävät näyttelytekstit. Myös aiemmin oli tehty yksittäisiä huviloita, esim. Villa Palma 1830-luvulla.

⁴⁶⁵ Urban Åkermanin mukaan rakennukset on siirretty paikalle meren jäitä pitkin Krekilästä. Tähän tietoon sopii myös kaupunginvaltuuston pöytäkirjamerkinnot 25.4.1910. Merkintä päättyy: ”Stadsbyggmästaren Åkermans anhängan att få placera en stuga på östra udden af Kräkilä beslöt Kammaren bifalla med villkor att stugan, i händelse Herr Åkerman icke kunde förvarfva sig villatomt på platsen, borde vid tillsägelse af Kammaren bortskaffas.”

⁴⁶⁶ Annala 1993 (inventointi).

⁴⁶⁷ Annala 1993 (inventointi).

⁴⁶⁸ Annala 1993 (inventointi); Huima; Torppa 2016 (inventointi, inventoinnin kuvat vuodelta 2009?). Saunan ole-massaolosta nykyisin minulla ei ole varmuutta.

6. KANSAINVÄLISIÄ VAIKUTTEITA JA KOTIMAISIA MALLEJA

Jo tuohon aikaan Suomen arkkitehti- ja myös rakennusmestarikunta oli hyvin tietoinen kansainvälisistä virtauksista ja teki opintomatkoja ulkomaille. Myös alan lehdistö seurasi tiiviisti kansainvälistä kehitystä. Muun muassa lehdet *Arkkitehti*, *Rakennustaito* ja *Kotitaide* esittelivät ulkomaiden rakennuksia ja arkkitehtejä ahkerasti. Lehdissä oli esillä esimerkiksi Englannin puutarhakaupunki-ideologia ja saksalainen rakentaminen. Åkermankin teki opintomatkoja Ruotsiin, Tanskaan ja Saksaan⁴⁶⁹. Ammattilehtien kautta sai myös paljon tietoa siitä, mitä muualla Suomessa rakennettiin. Aikansa ja kansainvälisten virtausten seuraaminen näkyi Åkermanin töissä. Mallipiirustukset, joita tuotettiin esimerkiksi kilpailujen kautta ja esiteltiin alan lehdissä, olivat Åkermanille varmasti tuttuja.

Åkerman oli tekemisissä joidenkin aikansa merkittävien arkkitehtien kanssa myös työnsä puolesta, sillä tuohon aikaan Kokkolassa käytettiin tunnettuja arkkitehtejä useassa rakennusprojektissa. Selim A. Lindqvist piirsi Kokkolan vesitornin ja Åkerman oli vahvasti mukana vesi- ja viemäriverkoston rakentamisessa⁴⁷⁰. Åkerman oli sitä paitsi ollut jo Kaukaalla Lindqvistin piirtämän teollisuusrakennuksen rakennusmestarina. Jo aiemmin mainitun ruotsinkielisen kansakoulun suunnittelijat Ivar ja Valter Thomé saivat suunnittelutehtävän arkkitehtuurikilpailun perusteella. Alvar Åkerman oli vahvasti mukana tässä projektissa ja Valter Thomén kanssa ehdottamassa koulurakennukseen rakennettavaksi tiilikattoa⁴⁷¹. Thomén veljekset myös valvoivat rakentamisen itse, joten Åkerman lienee ollut heidän kanssaan tekemisissä asian tiimoilta pidempään.

MALLIPIIRUSTUKSET JA TYYPPIALOT

Pekka Korvenmaa määrittelee tyypitalon seuraavasti:

Tyypitalon perusajatus on se, että piirustuksia ei laadita rakennuskohtaisesti ja tiettyä paikkaa varten, vaan suunnitellaan rakennuksen perustyyppi, joka on eri kokoisena toteutettavissa mahdollisimman moniin paikkoihin vapaasti valittavana ajankohtana. Nämä asumisratkaisut on lähes aina tarkoitettu tietyille sosiaaliryhmille, historiallisesti useimmiten työväestölle, maaseudun asukkaille tai johonkin julkiseen mutta laajalle levinneeseen käyttöön, kuten kansakouluksi. — Tyypipiirustuksia olivat levittäneet sekä julkiset että yksityisemmät tahot.⁴⁷²

Tyypipiirustusten historia ulottuu kauas. Sotilasvirkatalojen tyypipiirustuksia laadittiin kruunun toimesta jo 1600-luvulla. Ruotsissa tyypipiirustuksia alettiin käyttää aiemmin kuin Suomessa; tyypiasuintaloja alettiin kehittää 1700-luvulla, aluksi varakkaiden kaupunkilaisten maaseutuhuviloita, vähän

⁴⁶⁹ Korpela 1994, 653; Suomen rakennusmestarien matrikkeli 1905–1930, 1930, 640.

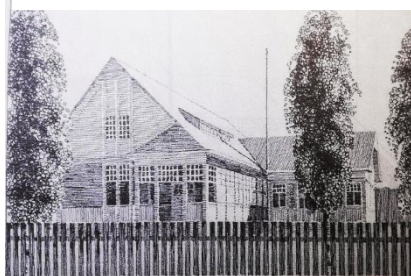
⁴⁷⁰ Pohjonen 1995, 920. Kokkola 23.12.1924, 2. KKDA. Keskipohjanmaa 23.12.1924, 2. KKDA.

⁴⁷¹ KKA, Kaupunginvaltuuston pöytäkirjaliite.

⁴⁷² Korvenmaata lainaa Sakari Ruotsalainen (2011, 15).

Rakennustaito nro 23–24, 1916, KKDA, esitteli Elias Paalasen osuuskaupan tyyppi II:n, joka oli julkaistu SOK:n kirjassa liiketalopiirustuksia osuuskaupoille.

Yhdistyksen "Taideteoksia kouluihin" toimeenpanemasta kilpailusta maalauskansakouluja varten. Oiva Kallion a-sarjan lunastettu ehdotus. Kotitaide nro 7, 1907. KKDA.

myöhemmin myös maaseudun vakinaisempia asumuksia, esim. virkataloja, torppia ja mäkitupia. Ne olivat monessa mielessä ennemminkin pientaloja kuin perinteisiä maalaistaloja. Tukholmassa 1765 rahvaalle julkaistussa tyyppiirustussarjassa on paljon yhtymäkohtia 1900-luvun alun vastaaviin piirustuksiin.⁴⁷³

Suomessa erilaiset julkiset rakennustyytit saivat omia tyyppiirustuksiaan pikkuhiljaa. Kansakouluille niitä laadittiin 1800-luvun lopulta. Aluksi koulurakennukset muistuttivat tavallisia maalaistaloja, mutta tyyppiirustusten myötä ne saivat koulumaisen ilmeensä. Julkisina rakennuksina niille haluttiin myös antaa arvokas – jopa juhlallinen – ulkonäkö.⁴⁷⁴ Valtion rautateiden rakennukset saivat myös tyyppiirustuksensa, jokaiselle rakennustyydille omansa.⁴⁷⁵ 1900-luvun alussa tyyppiirustuksia oli tarjolla erilaisia kunnallisia rakennuksia varten.

Arkkitehti Josef Stenbäck julkaisi vuoden 1886 lopulla mallipiirustuksia sisältävän vihon *Rakennuspiirustuksia I*. Vihko sisälsi Uusi Suomi -lehden esittelyn mukaan seitsemän huvilan tai maatalon tyyppisuunnitelmat, joista Stenbäck oli piirtänyt kolme. Muita suunnittelijoita olivat Sebastian Gripenberg, Theodor Höijer sekä A. Mellin.⁴⁷⁶ Suomen

maanviljelyslehti kertoo 1887 myös, että jo *"moniaita vuosikymmeniä takaperin kuulutti Uudenmaan ja Hämeenläänien maanviljelysseura kilpailun paraammista rakennuspiirustuksista tawallisen talonpoikaisen talon kaikkia tarpeellisia huoneita warten, ja painatuttikin sitten palkinnon saaneen, arkkitehti G.T. Chiewitz-wainaan tekemän rakennusryhmä-piirustuksen."*⁴⁷⁷ Kilpailun tulos ei kuitenkaan lehden mukaan vaikuttanut maaseudun rakentamiseen.

Ihanteiden mukaista rakennustyyliä pyrittiin levittämään mallipiirustuskilpailuja järjestämällä. Kilpailuja järjestivät muun muassa alan lehdet (kuten Suomen Teollisuuslehti, Rakennustaito) ja muutkin lehdet (esim. Kotiliesi) sekä alueelliset maanviljelysseurat. Kilpailuihin osallistumisen katsottiin kohottavan suunnittelijoiden ammattitaitoa, kun he joutuvat miettimään piirustuksia perusteellisesti voittoa tavoitellessaan. Rakennuksiin liittyvät seikat ja yksityiskohdat tulivat myös huolellisesti pohdituiksi, kun moni suunnittelija suunnitteli samoja rakennuksia. Suunnitelmia oli vielä mahdollisuus parantaa tai yhdistellä, kun

⁴⁷³ Kammonen (2012, 28) referoi Lampea (2007, 19).

⁴⁷⁴ Mm. Museoviraston verkkosivu *Puukausi*.

⁴⁷⁵ Museoviraston verkkojulkaisu *Rautatierakennukset, rautatierakennusten korjausohjeet 1*.

⁴⁷⁶ Suomen Teollisuuslehti, 01.11.1886, no 21, 16; Uusi Suometar, 17.12.1886, no 293, 2.

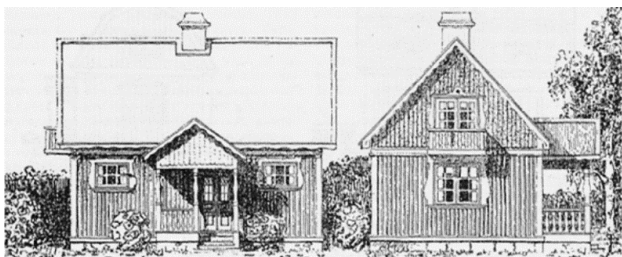
⁴⁷⁷ Suomen maanviljelyslehti, 01.01.1887, no 1, 8.

Otavan huvilakilpailun halvemman sarjan 1. palkinto, Ivar Thomé, 1913. *Kotitaide* no 5, 1913. KKDA.

Åkermanin Mäntykankaalle piirtämä asuintalo. Avokuisti ja mansardikatto, jonka kattokulma on hyvin lähellä Thomén piirustuksen kulmaa. Mittasuhteiltaan myös hyvin lähellä Thomén piirustusta. Kuvat: AKP.

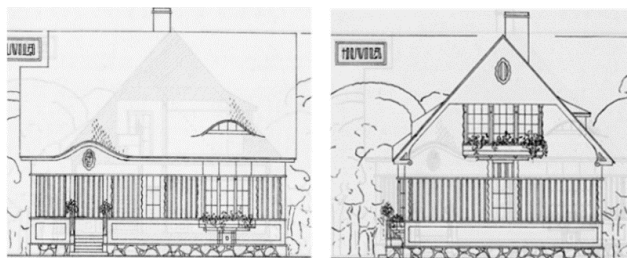

tuomaristo vertaili suunnitelmia keskenään ja teki parannusehdotuksia. Tärkeää oli, että parhaat piirustukset olivat kaikkien helposti saatavilla. Piirustuksia saattoi ostaa edullisesti ja niitä julkaistiin lehdissä.⁴⁷⁸

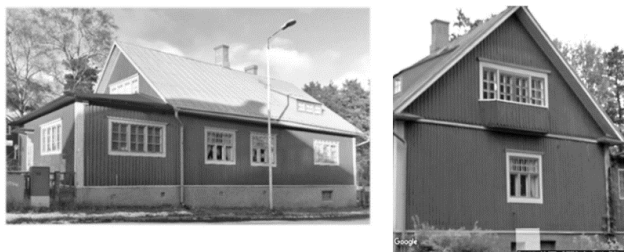
Kulosaaren huvilakilpailussa vuosina 1907–08 palkittiin arkkitehdit Väinö Keinänen, Gustaf Strengell, Kauno S. Kallio, Oiva Kallio ja Werner Von Essen.⁴⁷⁹

Kotitaide-lehti julisti huvilakilpailun 1910 ja Kustannusosakeyhtiö Otavan kilpailun, jonka perusteella koottiin mallivihko "*Oman kodin piirustuksia*" vuonna 1913.⁴⁸⁰ Uusien rakennusmateriaalien tullessa tarjolle sekä maanviljelyksen ja maaseutuymppäristön muuttuessa maatalousrakennuksillekin koitti murrosaika. Järjestettiin useita kilpailuja pienviljelijöiden rakennuksille ja talonpoikaistaloille.⁴⁸¹

Kotitaiteen huvilakilpailu, lunastettu ehdotus, Toivo Salervo, 1910. Talossa on jyrkkä satulakatto, pieniruutuiset ikkunat ja parveke päädyssä. Esitelty *Kotitaide*-lehdessä nro 11–12, 1910. KKDA.

Otavan huvilakilpailun halvemman sarjan 2. palkinto, Elias Paalanen. Talossa on pieniruutuiset ikkunat, avokuisti, jyrkkä satulakatto, kattoikkuna ja parveke. Esitelty *Kotitaide*-lehdessä nro 9, 1913. KKDA.

Åkermanin 1914 piirtämä asuintalo, vrt. kahden piirustukseen yllä. Talossa on parveke, jyrkkä satulakatto, kattoikkuna, pieniruutuiset ikkunat, kuisti pihan puolella. Katon osuus kokonaisalasta melko suuri. Päätykuistia on suunneltu myöhemmin ja piirustusten detaljimuotoilua ei ole kokonaan toteutettu (Korpela 1994, 657).

⁴⁷⁸ Rajala 2014,45; *Rakennustaito* 01.11.1912, no 22, 12. KKDA.

⁴⁷⁹ *Rakennustaito* 01.01.1908, no 2, 20. KKDA.

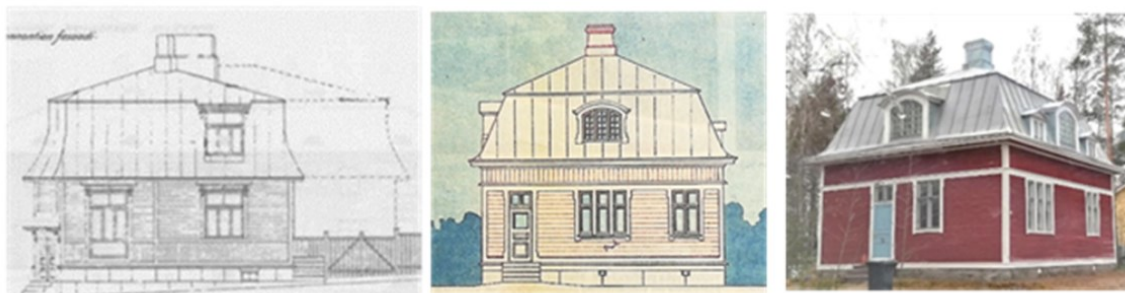
⁴⁸⁰ *Arkitekten*, 01.05.1913, no 5, 71. KKDA; *Kotitaide* no 5, 1913; *Kotitaide* no 11–12, 1910. KKDA.

⁴⁸¹ Mm. *Rakennustaito* nro 21, 1908. KKDA.

Myös kaupungeissa oli tilausta tyyppiirustuksille. Työväenluokan asuntopula oli suuri yhteiskunnallinen ongelma Suomessa, kuten monessa muussakin Euroopan maassa 1900-luvun alussa. Ahtaus oli poliittista protestimieltä nostava terveydellinen ja sosiaalinen ongelma, jota yritettiin ratkoa poliitikkojen, sosiaali- viranomaisten ja arkkitehtien voimin. Rakentajat ryhtyivät kehittämään teollisuutta hyödyntäviä rakennusmenetelmiä. Työväestä kilpailevien teollisuuslaitosten rakennuttaessa työntekijöilleen kokonaisia yhdyskuntia asuintaloineen arkkitehdit ryhtyivät 1910-luvulla piirtämään omakotitalojen tyyppiirustuksia. Esimerkiksi Tapanilan alueelle rakennettiin ab Egna Hem-Oma Koti Oy:n rakennuttamana Gustaf Strengelin suunnitteleminen tyyppiirustusten mukaan kehikkorakenteisia omakotitaloja 1909. Tapanilan talot rakennettiin kuitenkin vielä paikan päällä.⁴⁸²

Mansardikattoisia pientaloja rakennettiin myös Puu-Vallilaan. Helsingin kaupunginarkkitehti Karl Hård af Segerstad suunnitteli Vallilan työläiskaupunginosaan ensimmäiset tyyppitalopiirustukset.⁴⁸³ Helsingin Sosiaalilautakunta järjesti vuonna 1914 kilpailun, jonka rakennukset oli tarkoitus sijoittaa Vallilaan, mutta haluttiin myös löytää hyviä ja edullisia tyyppiratkaisuja työväen asunnoille. Kilpailun tulokset koottiin mallivihkoon ”*Pienten asuintalojen piirustuksia*.”⁴⁸⁴ Vallilan talot rakennettiin useamman perheen vuokratuloiksi grynderien toimesta, eikä ajatus omista kodeista toteutunut.⁴⁸⁵

Vas.: Vallilaan piirretty talo. kesk. ja oik.: Alvar Åkermanin vesilaitoksen hoitajille piirtämä asuintalo. Kattomuodoissa ja mittasuhteissa yhtäläisyyttä Vallilan mallipiirustuksiin. Vallilan piirustuksessa rakennus on jaettu vuorilaudoituksen suhteen kahteen kenttään, alaosassa on matala pystylaudoituskenttä, ja muu osa vaakalaudoitusta. Åkermanin rakennuskin on jaettu kahteen kenttään, mutta matala pystylaudoituskenttä on sijoitettu rakennuksen yläosaan.

Sosiaalishallitus tilasi arkkitehti Elias Paalaselta kymmenen tyyppin sarjan tyyppiirustuksia, jotka julkaistiin 1922 nimellä ”*Pienasuntojen tyyppiirustuksia*” ja vuonna 1924 uutena, laajennettuna painoksena. Sosiaalishallituksen piirustuksilla haluttiin edistää terveydellisesti tyydyttävien asuinolojen rakentamista. Huomio kiinnitettiin myös rakennustaiteelliseen laatuun. Hyväksytyjen rakennuspiirustusten käyttäminen oli ehtona sosiaalishallituksen omakotilainan saamiselle.⁴⁸⁶ Valtion asuntotuotannolla pyrittiin sosiaaliseen

⁴⁸² Standertskjöld (ei vuosilukua b), 465.

⁴⁸³ Puu-Vallila, perusselvitykset 1973, 13.

⁴⁸⁴ Kammonen 2012, 31; Rakennustaito 01.07.1914, no 14, 15–20. Työtilastollinen aikakauslehti, 01.01.1915, no 1, 58. KKDA.

⁴⁸⁵ Puu-Vallila, perusselvitykset, 1973, 16–19.

⁴⁸⁶ Mm. Kansan Työ, 21.02.1937, nro 43, 5. KKDA. Rakennustaito 16.09.1922, no 18–19, 19. KKDA; Suomen Virallinen Lehti, 13.06.1924, no 135, 4. KKDA; Standertskjöld (ei vuosilukua b), 465–466.

uvila Koskull. Arkk. Gustaf Strengell.
Frame house -rakenteinen Villa Koskull, Strengell (1907). Esitelty Kotitaide-lehdessä nro 9, 1907. KKDA.

Åkermanin piirtämä talo 1912. Talossa on lautarakenne. KKA.

ohjailuun ja synnytettiin mielikuva moraalisesti oikeasta asumisesta. Tähän liittyi oleellisesti ydinperhemalli sekä väljä omakotiasuminen. Mielikuva on vallitseva ihanne suomalaisessa asumiskulttuurissa edelleen.⁴⁸⁷

Tyypipiirustuksien ja rakennusosien standardisoinnin yhdistäminen aloitettiin Yhdysvalloissa 1800-luvun lopussa.⁴⁸⁸ 1900-luvun alussa ryhdyttiin Suomessakin etsimään vaihtoehtoja massiiviselle hirsirakenteelle, joka vaati runsaasti puuta. Myös ajatus rakennusten sarjavalmistuksesta vaikutti taustalla. Amerikkalaisten kehittämä nk. frame-house-rakenne kiinnosti myös Suomessa. Suomen Teollisuuslehti esitteli rakenteen jo 1897. Kehikkotalossa runko tehtiin 2 x 4 tuuman koolingeista. Ne tuettiin kattotuoleilla ja kaksinkertaisella lautavuorauksella. Arkkitehti Gustaf Strengell oli ensimmäisten joukossa kokeilemassa rakennetta Suomessa. Hänen 1907 Kauniaisiiin suunnittelemassaan *Villa Koskullissa* käytettiin frame house -rakennetta. Pari vuotta myöhemmin Strengell suunnitteli edellä mainittuja kehikkorakenteisia omakotitaloja Ab Egna Hem-Oma Koti Oy:lle Malmi-Tapanilaan. Talot valmistettiin kuitenkin vielä paikan päällä, eivätkä ne olleet teollisesti esivalmistettuja.⁴⁸⁹

1909 Arkitekten-lehdessä esiteltiin Valter Thomén vuonna 1908 piirtämä Villa Vestanvik. Huvilan omistaja Hugo Lilius oli lehden mukaan käyttänyt rakennuksessa ns. amerikkalaista rakennustyyliä. Runko toteutettiin ilman upotuksia ja liitoksia, pelkästään nauloin. Huvilassa oli yksinkertainen rakenne; rakenteiden välissä oli pelkkä ilmakerros, eikä seinissä tai lattioissa käytetty mitään täytettä. Rakennusmestarina toimineen Obelin ammattitaito oli peräisin Amerikasta.⁴⁹⁰ Rakennustaito-lehdessä esiteltiin samana vuonna lyhyesti myös Ruotsissa käytetty rakennustapa, jossa talo rakennetaan lankuista, ja toivottiin, että se saataisiin Suomessa laajempaan käyttöön ns. amerikkalaisen rakennustavan ohella.⁴⁹¹ Åkermanin piirtämät opettajien talot ovat myös lautarakenteisia, vaikka Mäntykanakaalle myöhemmin 1910-luvulla rakennetuista taloista monet olivat vielä hirsirakenteisia. Toisen ”opettajan talon” omistaja kertoo rakennuksen olevan lautarakenteinen. Remontoitaessa selvisi, että rakenteiden välissä oli noin 10 sentin tuuletusrako ilman mitään täytettä.⁴⁹² Åkerman on todennäköisesti kokeillut uutta rakennustyyliä opettajien taloissa.⁴⁹³

⁴⁸⁷ Ruotsalainen (2011, 16) referoi Lampea (2007, 32).

⁴⁸⁸ Savolainen 2005, 19; Korvenmaa 1992, 118.

⁴⁸⁹ Standerdskjöld (ei vuosilukua), 465–466.

⁴⁹⁰ Hovi-Wasastjerna 2009, 50.

⁴⁹¹ Rakennustaito 1.10.1908 nro 20, 12. KKDA. Kirjoittaja oli mahdollisesti Gustaf Strengell (”G. St – II”)?

⁴⁹² Suullinen tiedonanto talon omistajalta.

⁴⁹³ Thomén veljekset valvoivat ruotsalaisen kansakoulun rakentamisen (KKA, kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirjat 5.9.1907), jolloin Åkerman ja Thomét ovat voineet hyvinkin olla tekemisissä työn puolesta. Kansakoulu vihittiin käyttöön marraskuussa 1908, ja samana vuonna Valter Thomé piirsi Villa Vestanvikin. Åkermanilla on voinut ehkä olla rakennustavasta muutakin tietoa kuin lehden juttu?

Standardisoitujen rakennusosien kehittelyä aloitettiin. Esimerkiksi Suomen Arkkitehtiklubi ja Suomen Rakennusmestariiliitto julistivat kilpailun normaaliövien ja -ikkunoiden piirtämiseksi 1914.⁴⁹⁴ Suomessa kehitettiin puuelementtejä Helsingin Puu-Käpylässä 1920-luvun alkupuolella.⁴⁹⁵ 1930-luvulla varsinainen asuntotuotanto lisääntyi hiljalleen. Tyyppiipiirustuksia tuotettiin lisää. A. Ahlström Oy alkoi valmistaa Varhaisen tehtaalla Alvar Aallon suunnittelemaa AA-talomallistonsa puutaloja ja muitakin alan yrittäjiä ilmaantui.⁴⁹⁶ 1930-luvulla tehtiin vielä perinteisiä, tuparatkaisuun perustuvia tyyppiipiirustuksia, mutta myös uudenlaisia tyyppitaloja, esimerkiksi tasakattoisia tyyppitaloja. 1934 Elias Paalasen Omakotirahastolle suunnittelemissa tyyppitalosarjassa näkyi entistä selvemmin funktionalistisen tilakäsityksen omaksuminen pientalorakentamisessa.⁴⁹⁷

1800-luvun mallipiirustuksissa näkyi esimerkiksi uusrenessanssi ja nikkarityyli. Piirustuksissa oli runsasta koristeellisuutta ja puueleikkauksia. Vuosisadan vaihteen ja 1900-luvun alun mallipiirustuksissa oli vaikutteita huvilatyylistä ja kansallisromantiikasta/jugendista. Tyyliä kuvataan arkkitehtitoimisto Stefan Ahlman laatimassa Villa Vikanin rakennushistoriaselvityksessä seuraavasti:

”1800-luvulla Euroopassa yleisesti omaksutulle uudelle asuintalotyypille olivat tunnusomaista massoittelemisen epäsymmetrisyys sekä pohjakaavan ja julkisivujen säännöttömyys, joka perustui eri huoneilojen muodostamien kokonaisuuksien vapaaseen ja yksilölliseen korostamiseen. Suomen huvila-arkkitehtuuriin englantilaisperäinen cottage- ja sveitsiläistyli saapuivat arkkitehti Th. Chiewitzin välityksellä 1850-luvulla Tukholman kautta. - - Rustiikkiin sommitteluun kuuluivat monimuotoiset katot sekä tornit ja parvekkeet olivat suosittuja.⁴⁹⁸

Kansallisromantiikka alkoi olla ohi 1910-luvulle tultaessa.⁴⁹⁹ Muotiin tulivat jälleen symmetria, klassiset pylväsjärjestelmät ja suorat ikkunarivit. Vaikutteita haettiin kotimaan kulttuurimaisemasta sekä kartanoitten ja pikkukaupunkien yhtenäisestä puutaloasutuksesta. Klassismin rinnalla esiintyi muitakin tyylipiirteitä. Empire löydettiin jälleen. Historismiksi kutsuttu ajattelutapa omaksuttiin myös meillä.⁵⁰⁰ 1920-luvun mallipiirustuksissa näkyy arkkitehtuurin rationalisoituminen. Esimerkiksi Sosiaalihuollituksen tyyppiipiirustuksissa koristeellisuus on vähentynyt huomattavasti. 1920-luvulla valtaan oli tullut pohjoismainen klassismi. Tämä johtui osittain pula-ajasta, mutta myös orastavasta funktionalismista, jossa painotettiin tarkoituksenmukaisuutta ja rationaalisuutta. Rakennukset olivat selkeitä ja yksinkertaisia. Rakennus oli usein harjakattoinen ja suorakaiteen muotoinen. Ulukkeita tai sisäänvetoja ei käytetty. Koristeet vähenivät, julkisivut olivat symmetrisiä, T-ikkuna väistyi ja ikkunat olivat pieniruutuisia 4- tai 6-ruutuisia ikkunoita, joskus myös 8-ruutuisia. Pystyvuoraus, erityisesti peiterimavuori, oli suunnittelijoiden suosiossa. Tämä näkyi

---

⁴⁹⁴ Rakennustaito 1.7.1914, no 14, 27. KKDA; Kaila 1987, 143.

⁴⁹⁵ Mm. Michelsen 1992, 98; Standertskjöld (ei vuosilukua b), 466.

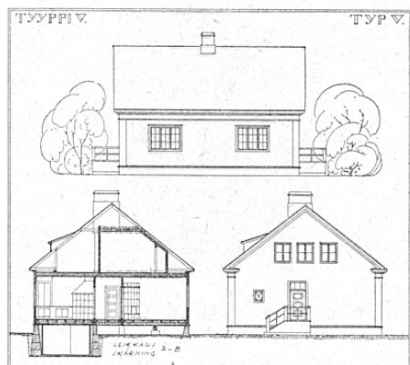
⁴⁹⁶ Standertskjöld (ei vuosilukua b), 466–467; Korvenmaa 1992, 118.

⁴⁹⁷ Ruotsalainen (2011, 17) käyttää lähteenään Lampea (2007, 40).

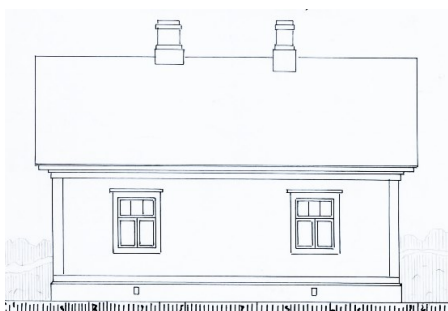
⁴⁹⁸ Arkkitehtitoimisto Stefan Ahlman 2014, 9: *Villa Vikanin rakennushistoriaselvitys*.

⁴⁹⁹ Tosin ”*sen mainingit tuntuvat vielä kauan jälestäpäinkin monissa maaseutukaupungeissamme*”, kirjoitti Juhani Wiksted Rakennustaidossa no 5–6, 1.3.1925, 36. KKDA.

⁵⁰⁰ Standertskjöld, (ei vuosilukua a), 334–335.

Sosiaalihuollon tyyppi- ja mallipiirustuksia 1922, tyyppi V. Rakennustaito nro 2, 1922. KKDA.

Åkermanin piirtämä talo Itäinen Kirkkokatu 54, 1930. Tyyli on hyvin yksinkertainen verrattuna Åkermanin aiempiin piirustuksiin. KKA.

Eklund: Asuintalo Juhani Ahontie 4, Helsinki 1910.

Vas.: Jarl Eklund, asuintalo, Helsinki, 1910. Kuva: Standertskjöld (ei vuosilukua a, 335). Oik.: Åkerman: Seuraklubi (myöh. poliisilaitos) 1912, Rantakatu 10. Rakennus rapattiin myöhemmin kokonaan valkoiseksi. Kuva: Kokkolan kaupungin historia 4, Korpela 1994.

myös tyyppi- ja mallipiirustuksissa.⁵⁰¹ 1930-luvulla esimerkiksi Paalasen mallipiirustuksissa näkyy funktionalismin vaikutus selvästi.

Mallipiirustusten lisäksi joistain Åkermanin töistä löytyy yhtymäkohtia tiettyihin rakennuksiin ja tiettyjen arkkitehtien töihin. Aiemmin mainittujen Thomén ja Selim A. Lindqvistin lisäksi joistain Åkermanin rakennuksista tulee mieleen Jarl Eklund. Seuraklubin/poliisilaitoksen talosta tulee mieleeni Eklundin Helsinkiin 1910 piirtämä asuintalo (kuva alla). Eklundin Hirvihaaran kartanosta (ei kuvaa) taas tulee mieleen Alvar Åkermanin osoitteeseen Rantakatu 33 piirtämä klassistishenkinen asuinrakennus. Eklund osallistui moniin rakennusten piirustuskilpailuihin ja hänen tuotantoaan esiteltiin alan lehdissä. Kokkolassa vaikuttanut rakennusmestari Gunnar Indola työskenteli Jarl Eklundin rakennustoimistossa Helsingissä valmistuttuaan Vaasan teollisuuskoulusta, ennen paluutaan Kokkolaan.⁵⁰²

⁵⁰¹ Kaila & al.1987, 37–38; Helsingin kaupunginosayhdistykset ry:n verkkojulkaisu: *Rakennukset kertovat: 1920-luvun klassismi – paluu pelkistykseen ja symmetriaan.*

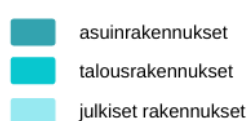
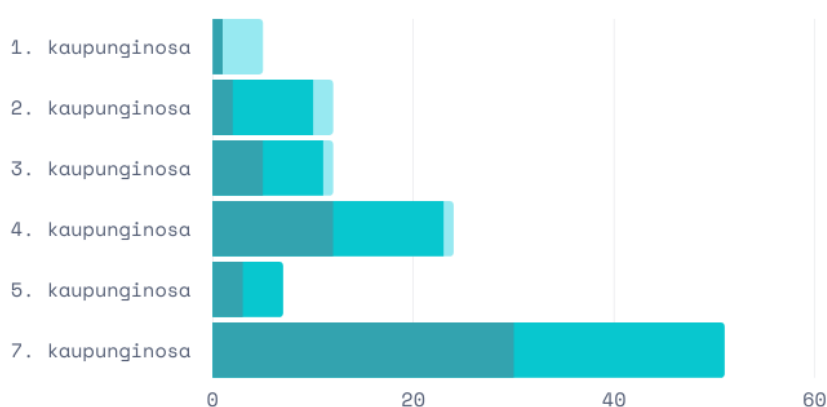
⁵⁰² Pohjonen 1995, 233.

7. ALVAR ÅKERMANIN KOKKOLA

7.1 Åkermanin tuotannosta

Kun aloin selvittää Alvar Åkermanin piirtämiä rakennuksia Kokkolassa, en osannut odottaa, kuinka paljon niitä löytyisi. En ole varmastikaan saanut selville kaikkia Åkermanin Kokkolaan piirtämiä suunnitelmia, mutta uskon löytäneeni valtaosan ja saaneeni hyvän käsityksen hänen tuotannostaan. Koska läheskään kaikissa tuon ajan rakennuspiirustuksissa ei ole suunnittelijan nimeä, olen analysoinut Kokkolaan yleisimmin tuohon aikaan piirtäneiden suunnittelijoiden tapoja tehdä piirustuksia löytääkseni Åkermanin tekemät piirustukset. Olen käyttänyt myös muuta lähdeaineistoa suunnittelijoiden selvittämiseksi. Kaiken kaikkiaan aineistoni käsittää uudisrakennusten osalta viitisenkymmentä talousrakennusta ja viitisenkymmentä asuinrakennuspiirustusta, jotka hyvin todennäköisesti ovat Åkermanin piirtämiä. Julkisia uudisrakennuksia löytyi noin kymmenen, riippuen laskutavasta. Luvut ovat suuntaa antavia, koska rakennuksia olisi voinut ryhmitellä monilla eri tavoilla. Liikerakennukset ovat usein samalla asuinrakennuksia, ja toisinaan on vaikea sanoa, onko kyse pääasiassa talous- vai asuinrakennuksesta.

Uudisrakennukset

Aineistoni uudisrakennukset kaupunginosittain. Taulukko on suuntaa-antava, sillä luokittelu asuin-, talous- ja julkisiin rakennuksiin voitaisiin tehdä monella eri tapaa monien rakennusten monikäyttöisen luonteen vuoksi. Näiden kaupunginosien ulkopuolelle jäävät rakennukset puuttuvat taulukoista.

Lisäksi muutospirustuksia oli huomattava, jopa yllättävän suuri määrä. Muutospirustuksia – joista osa samaankin rakennukseen – on aineistossani noin 130 kpl⁵⁰³, lisäksi tiedetään Åkermanin tehneen muutospirustuksia esimerkiksi kauppahalliin ja elementarskolaniin. Näitä ei aineistossani ole eikä niitä ole

⁵⁰³ Mukana on myös sellaisia piirustuksia, jotka eivät ole toteutuneet. Määrät kaupunginosittain liitteessä 12.

laskettu mukaan, kun piirustusten määrästä ei ole tietoa. Muutospiirustuksista hyvin monet ovat vinttihuoneiden rakentamisia, mihin varmasti vaikutti osaltaan rakennusjärjestyksen muutos 1920-luvulla. Muita yleisiä muutoksia ovat olleet tulisijamuutokset, väliseinien siirrot, ikkunoiden muutokset, julkisivumuutokset ja laajennukset. Myös ulkorakennuksiin tehtiin ahkerasti muutoksia muuttuvien tarpeiden mukaan. Oheinen taulukko kertoo uudisrakennusten määrän aineistossani eri kaupunginosissa. Selvästi eniten uudisrakennuksia Åkerman piirsi Mäntykankaalle. Toiseksi eniten niitä on neljännessä kaupunginosassa. Ensimmäisessä kaupunginosassa rakennuksia on määrällisesti ollut vähiten, mutta ne ovat olleet pääasiassa merkittäviä julkisia rakennuksia. Toisessa ja kolmannessa kaupunginosassa, joihin esimerkiksi vanha kaupunki Neristan kuuluu ja rakennuskanta on ollut vanhempaa, talousrakennusten osuus on ollut huomattava.

TIILIRAKENNUKSET

Åkermanin piirtämät rakennukset ovat luonnollisesti pääosin puusta, mutta myös tiilirakennuksia on useita. Kokkolan kokoisella paikkakunnalla laajamittaisempaan tiilirakentamiseen ei varmasti usein ollut tilaisuuksia. Eniten tiilirakennuksia Åkerman suunnitteli 1910-luvulla. 1920-luvun piikki tiilirakennuksissa johtuu vesilaitoksen rakennuksista (ks. liite 12). Vuoden 1930 jälkeen tiilirakennuksia ei aineistossa enää ole. Rakentaminen oli 1930-luvun alkupuolella muutenkin hyvin vähäistä lamakaudesta johtuen, kuten aiemmin on mainittu. Hienoimpia esimerkkejä Åkermanin tiilirakennuksista on 1970-luvulla purettu kaupahalli ja asuin- ja liikerakennus Pormestarinkatu 5.

Tiilen käyttöä Suomessa edisti esimerkiksi tutustuminen Tanskan ja Hollannin tiiliarkkitehtuuriin.⁵⁰⁴ Rakennustaito-lehdessä kirjoitettiin vuonna 1914, että Suomessakin pitäisi käyttää enemmän puhtaaksi-muurattuja tiilifasadeja, kuten Saksassa, Englannissa ja Tanskassa, osin myös Ruotsissa, jo tehtiin. Åkerman oli siis hyvin ajan hermolla halutessaan rakentaa tiilirakennuksia pikkukaupunkiin, kuten myös seuraavasta Rakennustaito-lehdessä 1914 ilmestyneestä tekstistä ilmenee:

Meillä, samoin kuin muuallakin, on näyttänyt siltä ikäänkuin tiilet olisivat melkein pä kehnosta ja hävettävästä aineesta, jotka hinnasta mistä hyvään ovat peitettävät. Ja kuitenkin on tiilikivipinta fasaadissa taiteellisesti käsiteltynä hyvin kaunis ja luonnollisen värinen, samalla kun se on käytännöllinenkin. Eräessä tukholmalaisessa aikakauslehdessä sanotaan tiilifasadeista: Ne ovat eri värisiä eri vuodenaikoina ja eri ilmoilla. Hohtavat lämpimän punaiselta silloin kun aurinko niihin paistaa ja kietoutuvat kuin violetin väriseen vaippaan silloin kuin vesi virtana valuu. Tiilikivipinnat fasaadissa antavat vanhanaikaisen hienouden leiman koko rakennukselle, tarjoavat ilmaiseksi sulavan, lämpöisen ja kiehtovan värin- -⁵⁰⁵

Tiiltä on Åkermanin suunnitelmissa käytetty sekä puhtaaksimuurattuna että rapattuna sekä niiden yhdistelmänä. Åkerman käytti tiiltä sekä kokonaisissa, melko massiivisissa uudisrakennuksissa kuten Ykspihlajan kansakoulu, että pienissä lisärakennuksissa esimerkiksi puutaloihin. Esimerkkinä mainittakoon tiilinen

⁵⁰⁴ Wäre 1989, 124.

⁵⁰⁵ Rakennustaito 01.07.1914, nro 14, 14–15. KKDA.

autotalli muuten puusta tehtyyn talous- ja asuinrakennukseen (Puistokatu 4) sekä jugend-siipi osoitteessa Isokatu 28. Åkerman piirsi myös joitain talousrakennuksia kokonaan tiilestä. Yhdessä niistä on ollut alakerrassa leipomo ja yläkerrassa yleinen sauna (Läntinen Kirkkokatu 34). Ahmaksen mukaan sauna perustettiin 1929. Sauna- ja leipomotoimintojen eristämiseksi toisistaan rakennuksen laitettiin välipohjaan kerros asfalttia. Hästbackan sauna oli kaupungin viimeinen yleinen sauna ja lopetettiin 1980-luvun puolen välillä tienoilla.⁵⁰⁶

Åkerman oli tullut tutuksi tiilirakentamisen kanssa varhaisien työkokemustensa kautta. Viipurin kasarmin korjaustyöt, muurarina toimiminen Hämeenlinnan venäläisen kirkon työmaalla sekä toimet rakennusmestarina useilla teollisuusrakennuksilla ovat antaneet näkemystä ja kokemusta tiilen käytöstä ja ominaisuuksista.⁵⁰⁷ Kaukaan selluloosatehtaalla, missä Åkerman johti Selim A. Lindqvistin piirtämän toisen tehtaan rakentamista 1904, tehtaan materiaalina oli puhtaaksimuurattu tiili. Rakennuksessa käytettiin myös teräsbetonirakenteita. Uusi tehdas oli suuri ja siinä oli pelkistetyt, eleettömät seinäpinnat. Tornin ja pääjulkisivun koristelu oli toteutettu geometrisin ja yksinkertaisin rappauksin.⁵⁰⁸ Ahmaksen mukaan Åkermanin rakennusten muotokieli tuo mieleen mm. Selin A. Lindqvistin 1910-luvun rationalistiset jugendrakennukset siitä huolimatta, että Åkermanin suunnitelmista suurin osa toteutettiin puusta.⁵⁰⁹ Lindqvistin Hieta- lahden kauppahallissa (1903) ja Kokkolan kauppahallissakin voidaan nähdä joitain yhdistäviä piirteitä. Tiilirakennuksissa Åkermanille muodostui tietynlainen rakennustyyppi, jonka esiintyi Ahmaksen mukaan ensimmäisen kerran kauppias M.A. Slottelle piirrettyyn taloon Pormestarinkatu 5.⁵¹⁰ *”Rakennuksen fasadeja hallitsee punainen tiilimuuri, jota rytmittävät valkoisiksi rapatut koristepinnat rationalismin hengen mukaan. Rakennuksen massaa keventävät katufasadissa kaksi korkeaa nousua, jotka rajaavat muuten pitkältä vaikuttavan rungon näyttämään lyhyemmältä.”*⁵¹¹ Tämä periaatteellinen ratkaisu toistui kauppahallissa, KOP:n konttorirakennuksessa ja Maximissa, sillä erotuksella, että niissä on sisäänkäynti keskiakselissa.⁵¹²

PUURAKENNUKSET

Åkermanin puutalot olivat pääosin hirsitaloja, mutta myös joitain lautarakenteisia taloja löytyy aineistosta. Hirsirakennukset on vuorattu lautavuorauksella, joka usein on kolmi- tai kaksijakoinen. Toisinaan puurakenteiset talot on rapattu, tällaisia olivat esimerkiksi opettajien talot Kansakoulukadun ja Pormestarinkadun kulmauksessa sekä asuintalo osoitteessa Rantakatu 33. Pohjamuodoiltaan Åkermanin

⁵⁰⁶ Ahmas 1992b [ei sivunumeroa]

⁵⁰⁷ Vaikka Åkermanin aiempi työkokemus painottui vahvasti teollisuusrakennuksiin ja erilaisiin julkisiin rakennuksiin, minulla ei ole tietoa siitä, että hän olisi suunnitellut Kokkolaan juurikaan teollisuusrakennuksia lukuun ottamatta maalaamoa Itäisellä Kirkkokadulla, yhtä tiilistä makkaratehdasta (jonka toteutuksesta minulla ei ole tietoa) ja joitain pieniä pajarakennuksia. Toisaalta digitoidut rakennuspiirustukset eivät sisällä juurikaan teollisuuslaitosten piirustuksia, joten ei ole mahdotonta, etteikö hän olisi saattanut sellaisia piirtää.

⁵⁰⁸ Myrén (2000, 20) mainitsee lähteekseen Salokorven (1997, 8–11).

⁵⁰⁹ Ahmas 1992a, 289.

⁵¹⁰ Piirustuksessa (2-9-22) on vain hyväksymismerkinnän vuosi 1912, ei allekirjoitusta vuosilukuineen. Talo rakennettiin vuonna 1912, mutta on Ahmaksen mukaan piirretty jo vuonna 1907 (Ahmas 1992a, 290).

⁵¹¹ Ahmas 1992a, 290.

⁵¹² Ahmas 1992a, 290.

suunnitelmat noudattavat usein vapaata, englantilaisvaikutteista pohjamuotoa ajalle tyyppilliseen tapaan.⁵¹³ Huvilatyyli ja jugend näkyivät Åkermanin puutaloissa 1900-luvun alussa ja vielä 1910-luvulla, erityisesti Mäntykankaalla, mutta myös esimerkiksi Urheilukatu 2 edustaa samantyyppistä rakentamista. Noille puutaloille ominaista oli jyrkkä kattokulma, massoittelun epäsäännöllisyys, pieniruutuiset ikkunat, sisäänvedot, frontonit ja usein myös voimakas listoitus. Koristeissa ympyrä- ja neliöaiheet variaatioineen toistuvat monessa rakennuksessa, esim. kaiteiden puuleikkauksissa. 1920-luvun pohjoismaisen klassismin aika muutti rakennuksien muotokieltä selkeämmiksi ja yksinkertaisemmiksi. Muutosvaiheessa useassa rakennuksessa esiintyy yhtäaikaisesti piirteistä sekä klassismista että jugendista.

1920-luvulla Åkerman teki usein rakennuksen friisin korotetuksi tai korosti sitä jollain muulla tapaa, esimerkiksi voimakkaalla listoituksella. Noihin aikoihin hän käytti poikkipäädyissä myös usein rajattuja tympanonkenttiä⁵¹⁴. Tympanonkenttiin hän sijoitti usein pyöreöikkunan. Tätä hän käytti myös esimerkiksi talousrakennusten asuinpäädyissä. Yleisesti ottaen Åkerman suosi usein erilaisia kattolyhtyjä/frontoneita, sivuseinällä ja ilman. Niiden muoto ja puitejako vaihtelevat korkeista ja kapeista kolmioon tai lunetti-ikkunaan. Voidaan sanoa, että lukuun ottamatta joitain alkukauden yksinkertaisia työväenasuntoja, tavalliset satulakatot ilman mitään lisäyksiä eivät ole kovin yleisiä hänen tuotannossaan ennen 1920-luvun loppua ja 1930-luvun alkua. Tavallinen harjakatto on esimerkiksi asuinrakennuksissa osoitteessa Itäinen Kirkkokatu 54 (1930), Falanderinkatu 12 (1933) sekä Kustaa Aadolfinkatu 29. Kaksi viimeksi mainittua kuuluvat niihin muutamiin asuintaloihin, jotka Åkermanin suunnitteli viidenteen kaupunginosaan / Leenalaan.⁵¹⁵

Ikkunat Åkermanilla olivat usein T-ikkunoita erilaisine variaatioineen. Variaatioita olikin monenlaisia. Vuorilaudoissa saattoi olla koristelua, mutta melko pelkistettyä. Toisinaan ullakkokentän ikkunat olivat pyöreökaariset, varsinkin poikkipäädyjen kohdalla (esim. Isokatu 27).

Åkermanille hyvin tyyppillinen piirre puutaloissa on **poikkipäädyjen käyttö**, sekä vain toisella puolella rakennusta että molemmilla puolilla. Molemmiin puolin niitä esiintyy usein melko pitkärunkoisissa rakennuksissa. Toisinaan toinen pääty on suurempi kuin toinen. Joissain tapauksissa Åkerman on tehnyt muutospiirustuksena satulakattoiseen vanhaan taloon lisäyksenä poikkipäädyt molemmille puolille (esim. Isokatu 27.) Pienimmissä taloissa sama kahden kolmiomaisen nousevan muodon teema toistuu välillä kahtena pienenä räystäslinjan leikkaavana ullakkoikkunana rakennuksen julkisivussa (esim. Puistokatu 15 ja

Isokatu 27. Åkerman piirsi rakennukseen korotuksen ja muita muutoksia. Kuva: AKP.

⁵¹³ Korpela 1994, 656.

⁵¹⁴ Ahmas 1992, 291.

⁵¹⁵ Piirustuksissa on Åkermanin allekirjoitus. Leenalasta lisää ks. Kokkolan kaupunki 2008 (inventointi). Inventoinnissa kuitenkin Huvilakatu 4 (s. 47–48) on mainittu Åkermanin piirtämäksi. Mukana on kuva rakennuspiirustuksesta, jota sanotaan Åkermanin tekemäksi. Kyseessä on kuitenkin Jungellin piirustus, jossa on myös Jungellin nimikirjoitus. Mainitaan, että piirustuksia on teetetty muillakin, joten voi olla, että arkistossa onkin Åkermanin piirustus, mutta kuvassa ei ole. Piirustuksessa on kyllä myös Åkermanin nimikirjoitus, mutta se on rakennuskatselmuksen takia. Sama juttu Huvilakatu 6:n kanssa (s.65–66), inventoinnissa on kuva, jota sanotaan Åkermanin piirtämäksi, mutta se on Wiklundin. Piirustuksessa oleva Åkermanin allekirjoitus liittyy rakennuskatselmukseen.

17, Itäinen Kirkkokatu 52). Toispuoleisia poikkipäytyjä hän lisäsi toisinaan rakennuksiin vinttihuoneiden rakentamisen yhteydessä (esim. vanha kaupunki), mutta piirsi niitä usein myös uudisrakennuksiin (esim. Vesitorninkatu 5, Vingenkatu 4).

Puurakennuksissaan Åkerman oli luova ja tuntui kokeilevan mielellään erilaisia tapoja toteuttaa samoja teemoja⁵¹⁶. Variaatiot näkyvät mielenkiintoisesti Mäntykankaan rakennuskannassa, vaikka hänen rakennuksistaan voi toki löytää runsaasti yhteisiä nimittäjiä. Variaatioiden ja vivahteiden määrä on suuri. Tiedot, toistuvat, mutta eri tavoin varioidut elementit ovat eräänlaisia kommentteja, viittauksia toisiin rakennuksiin. Åkerman oli kaikesta päätellen todella hyvin perillä aikansa vaikutteista ja seurasi, mitä Suomessa ja muualla rakennetaan. Hän otti omiin piirustuksiinsa vaikutteita ajan hengen mukaisista virtauksista ja vaikuttaa käyttäneen mallipiirustusten muotokieltä ja mittasuhteita osana teoksiaan. Åkermanin puutaloille oli tyypillistä sopusuhtaiset mittasuhteet ja jonkinlainen kompaktius⁵¹⁷. Hänen rakennustensa ansiot eivät kuitenkaan ole peräisin pelkästään mallipiirustusten elementtien lainaamisesta, vaan hänellä on ollut taiteellista silmää ja tyyliä omasta takaa. Tämä näkyy kokonaisten rakennusten lisäksi myös siinä, että Åkerman teki hyvin paljon erilaisia lisärakennuksia ja muutospiirustuksia, joiden ratkaisussa ei voinut tukeutua pelkästään mallipiirustuksiin. Samoin rakennusten onnistunut sopeuttaminen ympäristöönsä edellytti omaa näkemystä, mitä ei liioin voinut ei saada valmiina mallipiirustuksista.

TALOUSRAKENNUKSET

Talusrakennukset ovat merkittävä osa hänen piirustuksiaan. Ne on yleensä, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, tehty puusta. Talusrakennukset kertovat aikansa elämänmuodosta, jossa hevoset ja muut kotieläimet kuuluivat olennaisena osana kaupunkikuvaan. Piharakennukset toimivat monien arkisten toimintojen näyttämönä. Usein niissä oli pesutupa, pyykkitupa, varasto (*”magasin”*), liiteri ja käymälä. Joissakin oli myös vaunuvarastot ja valjashuone. Hieman isommissa piharakennuksissa usein myös asuttiin, ja niissä oli huone tai kaksi, jopa pieni keittiö. Åkerman kiinnitti huomiota myös vähäistenkin talusrakennusten ulkonäköön ja piirsi niidenkin julkisivut usein huolella. Toisinaan Åkerman piirsi asuintaloja, joiden talusrakennukset tehtiin kiinni taloihin. Liitteissä (liite 9) on valikoima Åkermanin talusrakennuksia. Talusrakennuspiirustusten (uudisrakennukset) osuuden kaupunginosittain näkee tämän luvun alussa olevasta taulukosta.

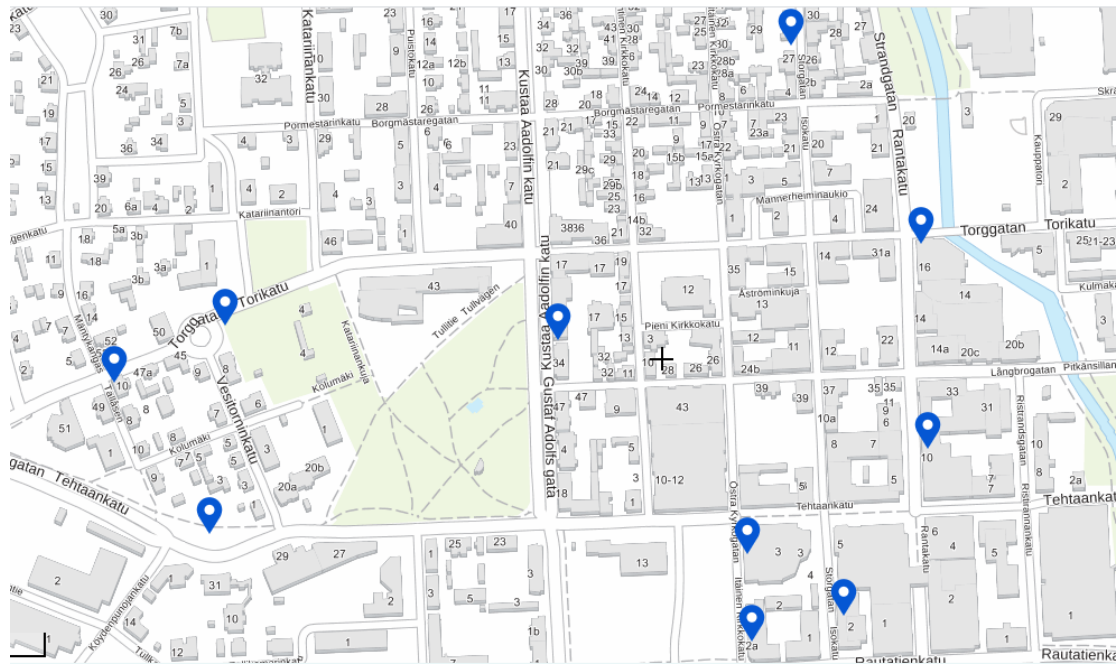
---

⁵¹⁶ Åkermanin suvussa on eri alojen taiteilijoita. Esimerkiksi Alvar Åkermanin sisko Jenny Åkerman (myöh. Aspegren) oli näyttelijä, joka näytteli mm. suomalaisessa kansanteatterissa ja suomalaisessa teatterissa. Åkermanin serkku oli runoilija Valter Juvelius, joka muistetaan *Karjalan kunnailla lehtii puu* -sanoituksen lisäksi myös mellakan ja kansainvälisen mediakohun aiheuttaneista kaivauksista Jerusalemissa 1911. Juvelius retkikuntineen etsi Jerusalemissa Vanhassa Testamentissa mainittua liitonarkkia (mm. Stewart 2020). Ingobor von Bronsart, pianisti ja säveltäjä, oli myös Åkermanin sukua ja Alvarin isänisän siskotyttö. Von Bronsartin (1840–1913) oopperoita esitettiin Saksan teatteritaloissa. Bronsart oli tärkeä esimerkki menestyneestä ammattilaisnaisesta kansainväliselle naisliikkeelle (Välimäki 2020, 2, 4). Alvarin isänisän veli taas maalasi Rantasalmen alttaritaulun 1830-luvulla sekä muotokuvia ja kirjoitti ”tilapäisrunoja”. (Mm. Voipio 1965.)

⁵¹⁷ Esimerkiksi Frans Wiklund suunnitteli Mäntykangas-nimisen kadun toiselle laidalle useita kelpo taloja, Korpelan (1994, 631) mukaan talot 13, 15, 17, 19 ja 21, mutta niiden mittasuhteet ovat jotenkin täysin erilaiset kuin Åkermanin talojen mittasuhteet. Yksi talo on lyhyt ja korkea, yksi leveä ja massiivinen jne.

NYKYTILANNE

Monet hienoimmat, ydinkeskustan kaupunkikuvan kannalta merkittävät Åkermanin piirtämät rakennukset, kuten kauppahalli ja KOP:n talo ovat kadonneet katukuvasta. Myös Sällskapsklubbenin/poliisilaitoksen talo on purettu. Oheisessa kartassa on purettuja tai muuten katukuvasta kadonneita Åkermanin piirtämiä uudisrakennuksia. Lisäksi on hävinnyt monia rakennuksia, joihin hän on tehnyt suuria muutoksia, kuten Mannerheiminaukion (asuin-? ja) liikerakennus, paloasema ja metodistiseurakunnan kirkko.

Åkermanin piirtämiä, purettuja tai muuten kadonneita uudisrakennuksia. Kartta: Maanmittauslaitoksen Karttapaikka-palvelu, 2021. CC BY 4.0. Muokkaus: AKP.

Hieman kauempana ydinkeskustasta Åkermanin suunnittelema rakennuksia on jäljellä melko paljon – erityisesti Mäntykankaalla, missä ne muodostavat merkittävän joukon rakennuskannasta. Alla olevassa kartassa on edelleen olemassa olevia uudisrakennuksia, jotka Åkerman on tulkitani mukaan piirtänyt Mäntykankaalle. Vaikka kartalta puuttuu purettu rakennus ja toteutumattomat suunnitelmat, siitä saa käsitystä Åkermanin Mäntykankaalle suunnitteleminen rakennusten kokonaismäärästä.

Mäntykankaalta on purettu tai muuten hävinnyt ainakin kolme Åkermanin piirtämää taloa: Vesitorninkatu 10, Tehtaankatu 24 sekä Mäntykangas 10.⁵¹⁸ Kokkolan kaupunki myi lehtitiedon mukaan huutokaupalla marraskuussa 1970 omistamiaan rakennuksia purettavaksi tai pois vietäväksi. Vesitorninkatu 10 oli myytävien joukossa. Siitä maksettiin kaksi markkaa.⁵¹⁹ Tehtaankatu 24 oli viimeisinä aikoinaan kaupungin

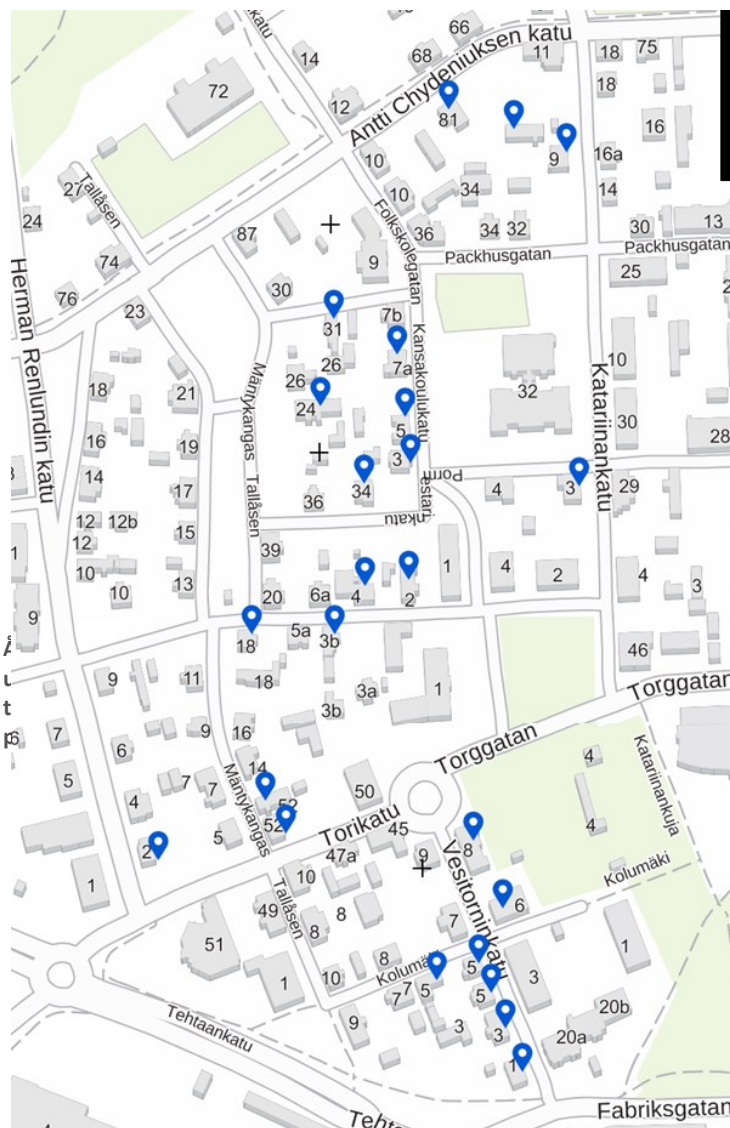
⁵¹⁸ Kaikissa piirustuksissa Åkermanin nimi. Lisäksi on muutamia suunnitelmia, joiden toteutuksesta ja mahdollisesta kohtalosta minulla ei ole tietoa.

⁵¹⁹ KP 6.11.1970 [sivunumero ei tiedossa].

omistuksessa ja purettiin ”katutöiden vaatiessa tonttimaat”.⁵²⁰ Panimoalueen vanhat rakennukset purettiin ilmeisesti 1970-luvun alussa. Österbottningen-lehti kirjoitti 9.9.1971 paikalle tulevan kolme kerrostaloa.⁵²¹

Niissä tapauksissa, joissa on ollut käytettävissä värillinen piirustus, voidaan nähdä, että rakennusten värit harvoin ovat samat kuin alkuperäispiirustuksissa. Toisinaan myös vanhoista mustavalkokuvista voi erottaa, että rakennus on ollut ennen esimerkiksi vaalea. Åkermanin Mäntykankaalle piirtämässä, näkemissäni värillisissä piirustuksissa on usein kirkkaat värit. Kansakoulukatu 7 A on piirustuksessa vihreä, nykyisin keltainen. Katarinankatu 9 on piirustuksessa kaksivärinen: alaosa vaalea punainen ja ullakkokenttä keltainen. Nykyisin se on punainen valkoisin listoin. Mäntykangas 24 on piirustuksessa kylläisen keltainen, nykyisin se on punainen. Vesitorininkatu 8 on piirustuksessa vaalea punainen ja keltainen, nykyisin se on punainen valkoisin listoin. Jo purettu Vesitorininkatu 10 noudatteli samaa linjaa. Rakennuslehti lainaa arkkitehti Birger Brunilaa 1914:

On jo aika, että pääsemme rauhaan noista virttyneistä, likaisen harmaista ja ruskeista väreistä, joita aikaisemmin niin halusta siveltiin fasaadien kylkiin, sillä ne eivät tuota kellekään iloa. Voimaa ja mehua tulee värissä olla ja sellaisia vivahteita, jotka hyvin sopivat ympäröivän maiseman väriin. Tervan väri tai punainen sopii hyvin mäntymetsän siimeksessä tai meren huuhtomilla kallioilla, punainen tai keltainen valkoisin pielin koivikossa, valkea ja vihreä avonaisella vihannalla vainiolla.⁵²²

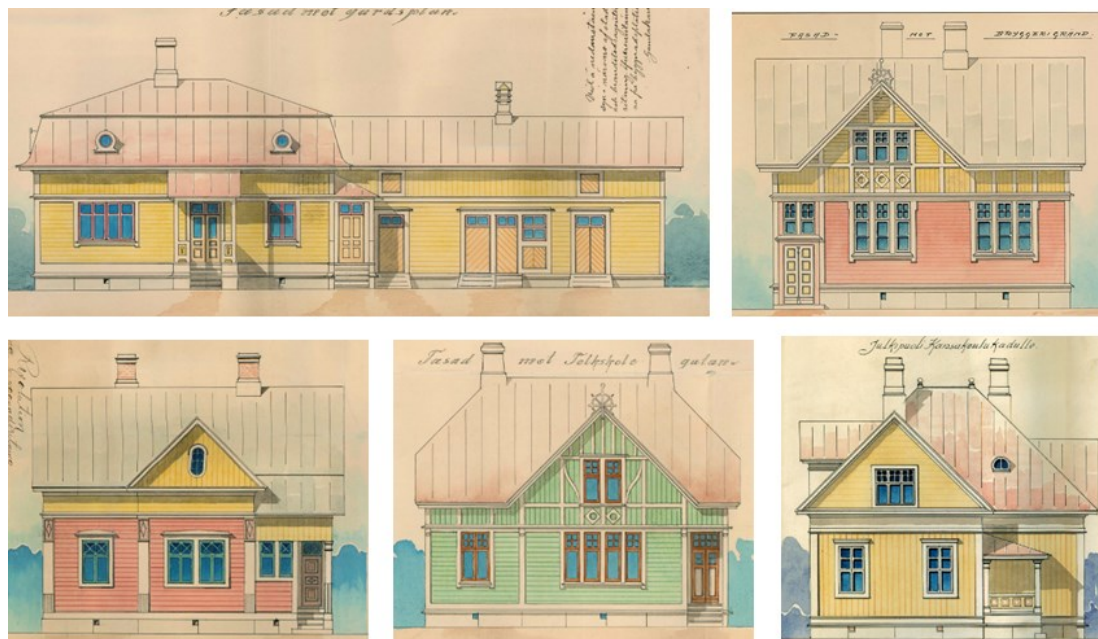
Åkermanin Mäntykankaalle piirtämät, edelleen olemassa olevat uudisrakennukset. Mielestäni epäselvät tapaukset olen jättänyt tästä kartasta pois. Kartta: Maanmittaushallituksen Kartta-paikka-palvelu 2021, CC BY 4.0. Muokkaus AKP.

⁵²⁰ KP 30.5.1973 [sivunumero ei tiedossa].

⁵²¹ ÖB 9.9.1971 [sivunumero ei tiedossa].

⁵²² Brunila on kirjoittanut tekstin alun perin Otavan *Oman Kodin piirustuksia* -kokoelmaan. Häntä siteeraa Rakennustaito-lehti 01.07.1914, nro 14, 14. KKDA.

Rikas värien käyttö oli tyypillistä myös 1920-luvun klassismille. Värejä käytettiin enemmän kuin edellisellä vuosikymmenellä. Julkisivujen värejä olivat esimerkiksi vaaleanpunainen, vihreä ja keltainen. Koristeet maalattiin yleensä seinää vaaleammiksi.⁵²³

Mäntykankaalle suunniteltua värikkyyttä, kaikki Åkermanin. Ylh. vas. Mäntykangas 24, ylh. oik.: Vesitorninkatu 10. Alh. vas.: Katariinankatu 9, kesk.: Kansakoulukatu 7 A, alh. oik.: ilmeisesti toteutumaton piirros. KKA.

Mäntykankaalla monet muiden suunnittelijoiden talot ovat nykyään(kin?) kaksivärisiä alakerroksen ollessa punainen tai tumma, melkein ruskehtava punainen, ja ullakkokerroksen keltainen. Yksi vihreän ja keltaisen yhdistelmä löytyy. Vaaleanpunaisen ja keltaisen yhdistelmiä ei ole. Åkermanin rakennuksista yksi Vesitorninkadulla sijaitseva rakennus on nykyään kaksivärinen, mutta sen alkuperäistä väriä en tiedä ja värillistä piirustusta ei ole saatavilla.

7.2 Åkermanin rakennukset kulttuuriympäristönä

Kulttuuriympäristön määritelmässä ajallisille kerrostumille on laitettu paljon painoarvoa. Kulttuuriympäristöstrategian mukaan hyvä kulttuuriympäristö auttaa ymmärtämään menneen kautta myös nykyisyyttä sekä rakentamaan tulevaisuutta. Läsä ovat nämä kaikki kolme eri aikaa.

MENNEISYYS

Åkermanin aikana rakennustoiminta Kokkolassa oli vilkasta ja moni asia muuttui voimakkaasti. Uusi aika ja tekniikka tulivat kaupunkiin. Puhelin, sähkö, vesijohto- ja viemärlaitos sekä autoistuminen vaikuttivat katukuvaan ja ihmisten arkeen huomattavasti sekä toivat tuleksaan uusia rakennustyyppisiä. Elokuvatatterit ja muut, uudenlaiset kaupan ja liike-elämän rakennukset ilmestyivät katukuvaan ja toivat uusia ajanviettomahdollisuuksia. Åkermanilla oli huomattava merkitys oman aikansa kaupungin

⁵²³ Standertskjöld 2006, 112.

kulttuuriympäristössä, koska hän oli mukana suurella osalla näitä kaikkia muutoksia. Lisäksi hän oli hyvin tuottelias. Hänen suunnittelemissaan (ja muuttamissaan) rakennuksissa elettiin arkea, työtä ja juhlaa. Gaston Bachelard sanoo:

Saamme kiittää taloa siitä, että suurella osalla muistoistamme on katto päänsä päällä. Ja jos talo on monimuotoinen, jos siinä on kellari ja ullakko, nurkkia ja käytäviä, muistot saavat entistä selväpiirteisempiä turvapaikkoja. Uneksimalla palaamme niihin koko elämämme ajan.⁵²⁴

Åkerman oli mukana tuomassa kaupunkiin uusia, kansainvälisiä tyylivirtauksia huvilatyylin ja jugendin muodossa sekä edistyksellisillä tiilirakennuksillaan. Mäntykankaan kaupunginosan rakentumisessa sellaiseksi kuin se nyt on hänellä oli merkittävä rooli. Pelkät rakennusmäärät ja uutuusarvo ei silti kerro kaikkea. Rakennusten arvo on myös niiden korkeassa – myös esteettisessä – laadussa, mikä on seurausta muun muassa hänen vankasta ammattitaidostaan ja tyyliäjästä. Hän loi kaupunkiin kauneutta, viihtyisyyttä ja hyvinvointia.

NYKYISYYS

Aikanaan Åkermanin merkitys oli paljolti siis siinä uudessa, mitä hän suunnitteli ja siinä, miten hän tinkimättömästi pyrki parantamaan kaupungin ja kaupunkilaisten elinolosuhteita ja ympäristöä. Näen hänen merkityksensä kaupungin kulttuuriympäristölle nykyajassa edelleen suurena. Hänen piirtämiään rakennuksia on edelleen, purkamisista huolimatta, paljon jäljellä. Hänen rakennustensa merkitys nykyään, niiden ollessa pääosin yli satavuotiaita, on kuitenkin joiltain osin tyystin toisentyypinen kuin aikanaan.

Nykyisin rakennusten merkitys ei ole uutuudessa vaan osaltaan niiden iässä. Me ihmiset tarvitsemme kokemuksi ajasta. Arkkitehti Juhani Pallasmaan mukaan nykyisille ympäristöillemme on ominaista heikentynyt aikakokemus, jonka vaikutukset voivat hänen mukaansa olla tuhoisia. Psykoterapeutti Gotthard Boothinin mukaan ”[M]ikään ei tyydytä ihmistä enemmän kuin osallistuminen prosesseihin, jotka ylittävät yksilön elämän.”⁵²⁵ Ihmisillä on tarve kokea olevansa ”juurtuneita ajan jatkumoon” ja arkkitehtuurin tehtävä on auttaa tässä kokemuksessa.⁵²⁶ Åkermanin ajan rakennukset tehtiin pääosin puusta, tiilestä ja kivestä. Luonnonmateriaaleissa näkyy niiden alkuperä, ikä ja historia. Aine on osa ajan jatkumoa patinan lisätessä ”rakennusmateriaaleihin rikastuttavan ajan kokemuksen,” sanoo Pallasmaa.⁵²⁷ Nykyajan rakennukset pyrkivät ”iättömään täydellisyyteen” näyttämättä ikääntymisen prosesseja. Ajan kulumisen näyttäminen olisi kuitenkin henkisesti merkityksellistä.⁵²⁸ Vihanninjoen mukaan kyseessä on oikeastaan ajan kulumisen ymmärtäminen esteettisen kokemuksen välityksellä.⁵²⁹

⁵²⁴ Bachelard 2003, 82.

⁵²⁵ Boothinia lainaa Pallasmaa 2016, 28.

⁵²⁶ Pallasmaa 2016, 28.

⁵²⁷ Pallasmaa 2016, 28.

⁵²⁸ Pallasmaa 2016, 28.

⁵²⁹ Vihanninjoki 2015, 74.

Pallasmaa tulkitsee ikääntymisen ja kulumisen jälkien pelon johtuvan alitajuisesta kuolemanpelostamme.⁵³⁰ Elisa El Harouny on myös tätä mieltä sanoessaan modernin ihmisen paenneen maailmankaikkeutta ja ikuisuutta koskevaa epätietoisuuttaan välineiden maailmaan ja tyhjentävään selittämiseen. El Harouny jatkaa:

Pako elämän perustotuksien ääreltä ilmenee pelkona aistia ajan kulumista, historian kieltämisenä ja menneiden sukupolvien unohtamisena. Uutuudenviehätys merkitsee kuolemanpelkoa, irtiottoa kaikesta, mikä ilmaisee elämän rajallisuutta. Modernia ympäristöä ei ole siksi suunniteltu ikääntyväksi, vaan uudeksi. Vanheneminen on korvattu vaihdettavuudella. Ajankulua torjutaan taistelemalla ajan tuomaa patinaa vastaan, jonka hyväksyminen puolestaan liittäisi ihmisen kulttuurinsa jatkuvuuteen ja elämän myyttisiin ulottuvuuksiin.⁵³¹

Nykyään materiaaliin syntynyt patina hävitetään muistuttamasta *”ihmisen vääjäämättömästä kohtalosta”*.⁵³² Vaikka patina kielii kuolemanpelosta, pelko voisi paradoksaalisesti myös lievittyä patinan välittämän ajallisen jatkuvuuden tunteen avulla.⁵³³ Vesa Vihanninjoki mukailee von Bonsdorffin käsitteistöä ja puhuu prosessuaalisista muutoksista, jotka tapahtuvat tiettyjen lainalaisuuksien mukaan ja *”joiden piiriin kuuluu kaikki, jolle luonnollinen kasvu ja rappio on ominaista.”*⁵³⁴ Nämä prosessuaaliset muutokset koskevat ihmisten, eläinten ja kasvien lisäksi myös ihmisperäisiä rakennelmia, jotka ovat myös luonnonvoimien ja -lakien alaisia. Rakennusmateriaali elää ja kuluu, se kuuluu niiden elinkaareen. Muutokset viestivät ajan kulumisesta. Mikäli rakennuksen lähtökohdaksi otetaan materiaalien elämisen ja kulumisen estäminen, toimitaan vastoin luonnon lakeja ja prosesseja ja menetetään yksi ympäristöön kuuluva aikaulottuvuus. Yritykset korvata historia jatkuvalla nykyhetkellä tuottaa rakennuksia, jotka ovat irrallaan ajallisesta ulottuvuudesta, vailla historiaa ja usein myös vailla tulevaisuutta.⁵³⁵ von Bonsdorff sanoo kauniisti, että esimerkiksi puisen tai rapatun rakennuksen haalistunut julkisivu on esteettisesti rikastava piirre:

Miksi? Koska seinä näyttää ilmavalta värin haalistuessa; koska valo ja varjot näkyvät paremmin, ja monimielisesti; koska seinä näyttää vastaanottavaisuutensa säälle, kosteudelle, auringolle; koska se antaa tilaisuuden nähdä ihmisen ja hänen tuotteidensa riippuvuuden luonnosta; koska elämä on ylläpitoa, eikä mikään ole ikuista tai muuttumatonta.⁵³⁶

Vihanninjoen mukaan kerralla suunniteltu ja rakennettu, historiaton kaupunkiympäristö on ongelmallinen asuinympäristö. Ajallisesti yksilotteinen ympäristö ei mahdollista historiallista itseymmärrystä, vaan kaivata henkilökohtaisen ja kollektiivisen aikaperspektiivin olemattomiin. Tyypillisesti historiallisen itseymmärryksen puute, joka johtuu kapeasta aikaperspektiivistä, koetaan ahdistavana. Hänen mukaansa

⁵³⁰ Pallasmaa 2016, 28.

⁵³¹ El Harouny (2008, 139) viittaa Matti Stenin (*”Arkkitehtuurin aika”*. *Arkkitehti 1999b*, 29) ajatuksiin.

⁵³² El Harouny (2008, 139) viittaa Steniin (*Arkkitehti 1999b*, 29).

⁵³³ El Harouny (2008, 139) viittaa Steniin (*Arkkitehti 1999b*, 29). El Harouny viittaa myös Pallasmaan edellä mainittuihin kirjoituksiin samasta aiheesta.

⁵³⁴ Vihanninjoki (2015, 75) mukailee von Bonsdorffia (1998, 129).

⁵³⁵ Vihanninjoki (2015, 75) viittaa Stenrosiin ja Auraan (1987, 184).

⁵³⁶ von Bonsdorff 2007.

ympäristön, joka on suunniteltu kerralla ja josta puuttuu aikaulottuvuus, on ajateltu aiheuttavan juuret-
tomuutta ja irrallisuutta, koska ihmiset eivät voi suhteuttaa olemistaan välittömästi havaittaviin laajem-
piin kokonaisuuksiin. Vihanninjoki yhdistää tietoisuuden aikaperspektiivistä paikallisidentiteettiin ja pai-
kallisuuteen, kokemukseen johonkin paikkaan kuulumisesta.⁵³⁷ ”*Kaupungit, rakennukset ja esineet ovat
yhteisön ja yksilön yhteisen muistin laajennus,*” kiteyttää Pallasmaa.⁵³⁸

Ympäristön kokemus on todellisuudessa moniaistinen, mutta aikamme arkkitehtuuri on Pallasmaan mu-
kaan usein yksipuolisen visuaalista. Luonnonympäristöissä tai historiallisissa ympäristöissä ihminen saa eri
aistiensa kautta toisiaan vahvistavia viestejä, minkä vuoksi kokemus usein on syvä ja rauhoittava. Nyky-
rakennustemme aistiärsykkeet taas ovat usein joko yksiulotteisia tai ristiriitaisia. Esimerkiksi visuaalisesti
houkutteleva rakennus saattaa muotojensa kovuudessa ja teräväsärmäisyydessään aiheuttaa luotaan-
työntäviä tuntoaistimuksia, sillä ympäristökokemuksessa samastumme tiedostamattomasti ruumiillisesti
kohteeseen.⁵³⁹

Åkermanin suunnitteleamalla rakennuskannalla on historiallista todistusvoimaisuutta hyvin monenlaisista
ilmiöistä, aatteista ja henkilöistä. Hänen rakennuksillaan on merkitystä Kokkolan kulttuuriympäristössä
myös niiden rakennustaiteellisten arvojen vuoksi. Krister Korpela pitää Åkermanin toimintaa kaupungissa
vilkaana rakennusaikana erittäin merkittävänä. Hänen mukaansa tämän huomattavan lahjakkaan raken-
nussuunnittelijan piirustuksille oli ominaista ”*taiteellinen kokonaisnäkemys, muotokielen ja tekniikan hal-
linta sekä tarkka esitystapa.*”⁵⁴⁰ Kristina Ahmaksen mukaan ”*Åkermanin arkkitehtuuri on parhaimmillaan
sekä selkeälinjaista jugendia että ajan virtausten myötä klassisoituvaa arkkitehtuuria, jota voitaisiin ver-
rata ilmeeltään saman ajan arkkitehtien töihin.*”⁵⁴¹

TULEVAISUUS

Ihmisen toiminnan tuloksena kulttuuriympäristö muuttuu ja uusiutuu jatkuvasti rakennetun ympäristön
ja maiseman osalta. Rakennuskantamme on hyvin nuorta. Ennen vuotta 1920 valmistuneita rakennuksia
on vain muutama prosentti koko rakennuskannasta⁵⁴². Kulttuuriympäristön vaalimisessa on kyse jatku-
vuudesta ja siitä, kuinka muutosta hallitaan ja mitä tavoitteita muutokselle halutaan asettaa, kiteyttää
Helena Teräväinen.⁵⁴³

⁵³⁷ Vihanninjoki 2015, 77.

⁵³⁸ Pallasmaa 1995, 184.

⁵³⁹ Pallasmaa 1995, 181. Ks. ympäristön perifeerisestä havaitsemisesta Pallasmaa 2011. Koemme atmosfäärit peri-
feerisinä havaintoina, jolloin fokusoidun kuvan ulkopuolella, jopa katsojan taakse jäävällä, on yhtä suuri merkitys
kuin sillä, mitä katsotaan tietoisesti. ”*Kohdentunut näkö tekee meistä pelkkiä tarkkailijoita, kun taas perifeerinen
havainto muuttaa näkökuvat tilalliseksi ja ruumiilliseksi läsnäoloksi ja herättää tunteen puoleensa vetävästä atmo-
sfääristä ja henkilökohtaisesta osallistumisesta*”, sanoo Pallasmaa. Nyky-ympäristöjen perspektiivinen tila tekee
meistä pelkkiä ulkopuolisia tarkkailijoita (2011, 19–21).

⁵⁴⁰ Korpela 1994, 653–654.

⁵⁴¹ Ahmas 1992, 289.

⁵⁴² Suomen virallinen tilasto (SVT): *Asunnot ja asuinolot* [verkkojulkaisu].

⁵⁴³ Teräväinen 2006, 19.

Alkuperäisyys on yksi rakennussuojelulaissa määritellyistä kriteereistä, joiden perusteella rakennuksen merkittävyyttä voidaan arvioida. Muita kriteereitä taas on esimerkiksi historiallinen kerroksellisuus.⁵⁴⁴ Sekä melko alkuperäisenä säilynyt, että enemmän historiallista kerrostuneisuutta omaava rakennus voivat siis molemmat olla kulttuurihistoriallisesti tärkeitä. Åkerman lisäsi muutospiirustuksillaan moneen vanhaan taloon uusia aikakerrostumia, ja toisinaan alta purettiin vanhaa. Muutoksia tehdään luonnollisesti edelleen. Rakennus säilyy parhaiten käytössä, ja nykyaika mukavuuksineen asettaa rakennuksille tiettyjä vaatimuksia. Heli Haavisto sanoo, että eri aikakausille ominaiset muutokset, lisäykset ja korjaukset voivat olla positiivinen, ajallista kerrostuneisuutta ja monimuotoisuutta luova lisä. Muutettu tai laajennettu rakennus voi olla kulttuurihistoriallisesti samanarvoinen lähes alkuperäisenä säilyneen rakennuksen kanssa, kunhan se toteutetaan hienovaraisesti. Haaviston sanoin:

Muutoksen tulee kuitenkin olla toteutettu rakennuksen alkuperäisen rakennustavan ja ominaispiirteiden ehdoilla. Uusi teollisesti valmistetuista materiaaleista nykYTEKNIKALLA toteutettu laajennus tai korjaus sopii usein huonosti vanhaan käsityönä tehtyyn rakennukseen, koska ristiriita rakennustapojen ja materiaalien välillä on liian suuri.⁵⁴⁵

Aura Kivilaakso toteaa materiakeskeisen ajattelun rakennussuojelussa olevan suurelle yleisölle vieras.⁵⁴⁶ Viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana ymmärrys ja halu suojella kulttuuriympäristöä on kasvanut, mutta rakennusperinnön arvoista alkuperäisyys on edelleen uhanalaisena. Siitä huolimatta, että alkuperäiset rakennusosat ja yksityiskohdat ovat merkittävää arjen rakennusperintöä, niitä katoaa jatkuvasti.⁵⁴⁷ Pienilläkin yksityiskohdilla on merkitystä. Kiiltäväksi kulunut ovenkahva liittää meidät aikaan ja traditioon ja kätteleme menneitä sukupolvia, kiteyttää Pallasmaa.⁵⁴⁸ Kysymys siitä, missä vaiheessa rakennukseen on vaihdettu niin paljon uusia rakennusosia, että on menetetty oleellisia arvoja ja merkityksiä, ei aina ole yksinkertainen, eikä siitä aina olla yksimielisiä. *”Kulttuuriympäristöjen merkitysten sedimentoitumista on verrattu palimpsestiin, joka sisältää ajatuksen merkitysten osittaisesta korvautumisesta”*, Kirsi Heininen-Blomstedt sanoo väitöskirjassaan Anja Kervanto Nevanlinnaa mukaillen.⁵⁴⁹ *”Paikka”* häviää, kun suurin osa merkityksistä on kadonnut materiaalisessa muutoksessa.⁵⁵⁰

John Ruskinin ja William Morrisin *anti-scrape*-filosofia vaikuttaa suojelun materiaalista autenttisuutta korostavan ajattelun taustalla. Iän merkit, patina ja rappeutuminen, olivat Ruskinille absoluuttisia arvoja siksi että ne kantoivat merkityksiä.⁵⁵¹ Kivilaakson mukaan aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön

⁵⁴⁴ Laki rakennusperinnön suojelusta, 8§ Suojelun edellytykset. Muita kriteereitä alkuperäisyyden ja historiallisen kerroksisuuden lisäksi ovat harvinaisuus, tyyppisyys, edustavuus ja historiallinen todistusvoimaisuus.

⁵⁴⁵ Haavisto 2013, *Lappi - Tampereen Lapin pientaloalueen suojeluasemakaava Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi*.

⁵⁴⁶ Kivilaakso mainitsee oman tutkimuksensa lisäksi Eeva Karhusen (2014), Tanja Vahtikarin (2013) ja Elisa El Harounyn (2008) tutkimustulokset asiantuntijoiden ja ympäristön kokijoiden välillä olevista arvotuseroista koskien rakennettua ympäristöä.

⁵⁴⁷ Kivilaakso 2017, 167.

⁵⁴⁸ Pallasmaa 2016, 45.

⁵⁴⁹ Heininen-Blomstedt (2013, 48) viittaa Kervanto Nevanlinnaa (2002, 15).

⁵⁵⁰ Heininen-Blomstedt (2013, 48) viittaa Kervanto Nevanlinnaa (2002, 16).

⁵⁵¹ Heininen-Blomstedt 2013, 36.

suhde on symbioottinen. Esimerkiksi rakennusperintö materiaana ja aineettomat arvot tarvitsevat toisiaan: toisen puuttuessa toinenkin menettää merkitystään. Tarinat voivat olla osa yhteisön kollektiivista muistia, mutta toisaalta muisti kiinnittyy konkreettisiin kohteisiin, esimerkiksi paikkoihin ja rakennuksiin, helposti. Arkkitehtuuri puhuttelee ihmisen muistia.⁵⁵² Aalto yliopiston dosentti Heikki Kukkonen puhuu artikkelissaan *Paikalliset ympäristökulttuurit - Synty, kehitys ja hoito* paikalliskulttuureista. Paikalliskulttuureita voidaan pitää ihmisyhteisöjen vakiintuneina vastauksina elinympäristöjen asettamiin haasteisiin. Paikallisesti tunnusomaisia tapoja muokata ja käyttää lähiympäristöä kutsutaan aineellisen ympäristön kohdalla ympäristökulttuureiksi. Kukkonen kuvailee niitä seuraavasti:

Sellaisia voivat olla sekä ympäristön suuret että pienet piirteet. Pohjanmaan kaksikerroksiset asuinrakennukset ovat eräs vahvan ympäristökulttuurin muoto monilukuisine paikallisine erikoispiirteineen. Asuinrakennusten monet kuistimallit tai ikkunoiden vaihtelevat muodot ovat esimerkkejä pienipiirteisemmistä ja paikallisesti rajoittuneemmista ympäristökulttuureista. Omakotialueilla ympäristökulttuurien eräs uudehko synty tapa on ollut naapureiden luova jäljittely vaikkapa istutuksien, porttien, jätekatosten tai pihakoristeiden muodossa –.⁵⁵³

Esimerkiksi Mäntykankaalla ja vanhassa kaupungissa Neristanissa on paikallisia ympäristökulttuureita, joista monet ovat hyvin vanhaa perua. Mäntykankaalta mainittakoon vaikkapa aiemmin mainitsemani koristeleikkaukset esimerkiksi kaiteissa sekä monissa taloissa edelleen esiintyvä tapa maalata ullakkokenttä keltaiseksi. Myös komeat pihamännyt voidaan laskea paikalliseksi ympäristökulttuuriksi. Kukkonen mukaan paikalliset ympäristökulttuurit ovat kurkistusaukkoja paikalliseen historiaan ja nykypäivään, toisinaan myös tulevaisuuteen. Ne ovat myös tärkeässä roolissa paikallisen identiteetin ja omaleimaisuuden muodostumisessa.⁵⁵⁴ Suuressa osassa Mäntykangasta ei ole voimassa ajantasaista kaavaa suojelumerkintöineen.⁵⁵⁵ Tällä hetkellä kaupunginosan kaava on pirstaleinen ja kaupunginosan laidoilla on viime aikoina tehty ja tullaan tekemään täydennysrakentamista. Paikallisten piirteiden uhkia voivat Kukkolan mukaan olla esimerkiksi pyrkimykset täydentämiseen ja uudistamiseen. Kukkonen sanoo, että ”[p]aikallista ympäristökulttuuria jatkava uudisrakentaminen ei ole enää maan tapa Suomessa. Tehdasvalmisteiset omakotitalot ja teollinen kerrostalotuotanto ovat samantyyllisiä koko maassa, ilman paikallisia erityispiirteitä.”⁵⁵⁶

Kivilaakso sanoo, että historiatietoisuus – käsitys siitä, millä tavalla menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus liittyvät toisiinsa – on rakennusperinnön säilymisen kannalta tärkeää. Historiatietoisuus edistää olennaisesti paikallisidentiteetin muotoutumista sekä asuinalueisiin sitoutumista. Kivilaakso toteaa historiantajun olevan Henrik Liliuksen mukaan kulttuuriperinnön vaalimisen tärkein syy ja lajityypillistä ihmiselle.

---

⁵⁵² Kivilaakso (2017, 189) viittaa Holmilaan (2001, 111), Schultziin (2000, 53) ja Cresswelliin (2004, 85).

⁵⁵³ Kukkonen 2013, 234.

⁵⁵⁴ Kukkonen 2013, 234.

⁵⁵⁵ Vanhassa kaupungissa ja neljännessä kaupunginosassa tilanne on kaavasuojelun kannalta parempi.

⁵⁵⁶ Kukkonen 2013, 234.

Autenttinen, historiallinen kulttuuriympäristö kertoo ihmisille paikan juurista ja vahvistaa alueen identiteettiä.⁵⁵⁷

YHTEENVETO

Rakennusmestari Alvar Åkermanin vaikutus Kokkolan kaupungin kulttuuriympäristölle on ollut erittäin merkittävä sekä ensimmäisenä kaupunginrakennusmestarina että yksityisenä suunnittelijana ja urakoitsijana. Åkerman opiskeli Vaasan teollisuuskoulussa sekä kone- että huoneenrakennusosastolla. Hänen koulutuksensa oli siis tavallista monipuolisempi. Rakennusmestarina hän oli erittäin tuottelias, ja teki uudisrakennuksien lisäksi huomattavat määrät muutospirustuksia. Vaikka hän suunnitteli suurempia julkisia rakennuksia, pienetkään halkovajojen lisärakennukset kaupunkilaisille eivät olleet hänelle liian vaatimatonta töitä. Myös niiden piirustukset hän toteutti huolellisesti. Åkerman oli osaltaan parantamassa kaupunkilaisten asumismukavuutta ja hygieenisää oloja ollessaan suuressa roolissa kaupungin vesi- ja viemäriverkoston rakentamisessa. Hän myös vaikutti katujen nimistölautakunnassa ja osallistui Suntin ruopaukseen sekä puistojen, teiden ja siltojen suunnitteluun. Hän vaikutti pitkään kunnallisissa luottamustehtävissä ollen tekemässä myös kaupunkikuvaan liittyviä päätöksiä.

Kaupunginvaltuuston ja rahatoimikamarin pöytäkirjoista välittyy vaikutelma idearikkaasta, työstään kiinnostuneesta, tinkimättömästä ja näkemyksellisestä ammattilaisesta. Kokkolaan samanaikaisesti rakennuksia piirtäneet Frans Wiklund, Karl Jungell ja Karl Forsström innostuivat kehittämään hänen esimerkistään julkisivujaan ja asuntopohjiaan ajan hengen mukaisesti. Korpelan mukaan he eivät kuitenkaan ylittäneet Åkermanin tasolle, mistä olen samaa mieltä hänen kanssaan. Itse Åkerman otti vaikutteita sekä kotimaisilta arkkitehteiltä että ulkomaisista virtauksista. Hänen rakennuksissaan on nähtävissä piirteitä esimerkiksi englantilaisesta ja keskieuropalaisesta arkkitehtuurista.

Ominaista hänelle oli rakennusten taitava sopeuttaminen ympäristöönsä, minkä hän selvästi osasi jo Sor-tavalassa vuosisadan vaihteessa. Åkermanin aiemmat työkokemukset muun muassa teollisuusrakentamisen parissa lienevät vaikuttaneen siihen, että hän piirsi useita, myös puhtaaksimuurattuja, tiilirakennuksia Kokkolaan. Yksi näistä oli 1970-luvun alussa purettu kauppahalli. Eniten uudisrakennuksia, puisia asuintaloja, hän piirsi Mäntykankaan asuinalueelle, missä niitä on edelleen useita. Mäntykangas on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY). Eri aikoina hänen puutaloissaan on ollut vaikutteita niin jugendista, huvilatyylistä ja klassismista kuin uusrenessanssista ja nikkarityylistä. Ominaista hänen rakennuksilleen on sopusuhtaiset, kauniit mittasuhteet ja hillitty koristeellisuus. Åkerman oli luova ja piirsi rakennuksia, joissa hän varioi hänelle tyypillisistä elementtejä monin tavoin. Suunnittelijana hän oli hyvin lahjakas. Uransa loppua kohti hän teki vähemmän rakennuspiirustuksia ja ilmeisesti enemmän työnjohto- ja valvontatöitä, myös lähimaakunnissa kaupungin ulkopuolella. Åkermanin piirtämiä rakennuksia on edelleen paljon jäljellä. Toivottavasti näin on myös tulevaisuudessa.

---

⁵⁵⁷ Kivilaakso (2017, 180–181) viittaa Lilius (2014, 30); Mattinen (2006, 124); Kairamo (1980, 174); Cresswell (2004, 72).

LÄHTEET

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET

Kansallisarkisto (KA)

Vaasan toimipiste, *Vasa industriskolans arkiv*:

Arbetsordning (arkistoyksikössä Bf Övriga förteckningar?)

Elevansökningar Ec (oppilashakemuksia 1893–1900)

Skolbetyg ocg arbetsintyg (Dc)

Vitsordförteckningar (Bc)

Kokkolan kaupunginarkisto (KKA):

Kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirjat:

Föredragningslista vid Stadsfullmäktiges i Gamlakarleby 29.3.1906. §1

Föredragningslista vid Stadsfullmäktiges i Gamlakarleby 5.9.1907

Föredragningslista vid Stadsfullmäktiges i Gamlakarleby 25.4.1910.

Föredragningslista vid Stadsfullmäktiges i Gamlakarleby 15.4.1926

Föredragningslista vid Stadsfullmäktiges i Gamlakarleby 7.12.1926

Föredragningslista vid Stadsfullmäktiges i Gamlakarleby 29.12.1926

Kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirjojen liitteet:

Hytösen kirje 28.10.1919: ”Till stadsfullmäktige i Gamlakarleby”, liite lokakuu 1919.

Kansakoulukilpailujuryyn pöytäkirja 3.3.1907.

Rakennusjärjestyksen muuttamista varten asetetun komitean lausunto, liite 22.3.1920

Åkerman: kirjelmä rahatoimikamarille 1.9.1908, liite 3.9.1908.

Åkerman: *Kostnadsförslag till saluhall af sten enligt utkast*, liite huhtikuu 1909.

Kokkolan kaupungin kunnallishallinto 1929, kunnalliskertomus.

Kokkolan kaupungin kunnalliskertomus 1930.

Esityslista Kokkolan kaupunginvaltuuston kokouksessa 3.10.1930 N:o 17.

Rahatoimikamarin (drättselkammare) kokouspöytäkirjat:

Rahatoimikamarin pöytäkirja 23.11.1910.

Sandvall, Ralf, kotiarkisto. Rakennuspiirustukset.

Åkerman, Urban, kotiarkisto. Työtodistukset.

MUUT PAINAMATTOMAT JA JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Ahmas, Kristina 1992b. *Täydennysosa Kokkolan ruutukaava-alueen inventointiin*. KHRM.

Annala, Mervi 1993. *Sannanrannan ja Elban huvilainventointi*. KHRM.

Huima, Eero. *Kokkola-tiedosto* [Eero Huiman keräämä paikallishistoriallinen aineisto], KHRM.

Sandvall, Ralf. Suullinen tiedonanto 20.4.2021; tekstiviestit 27.4.2021 ja 30.4.2021.

Torppa, Minna 2016. Inventointi, Kioski-tietokanta. KHRM.

Vilkuna, Janne 11.9.2018. *Oppiainenäkökulma: museologia (heritologia)*. Luentodiat Jyväskylän yliopiston Moodlessa.

Åkerman, Urban. Suullinen tiedonanto tammikuu 2020.

PAINETUT JA JULKAISTUT LÄHTEET

Ahmas, Kristina 1992a. *Kokkolan rakennuskulttuuria ja kulttuurimaisemia. Inventointi vv. 1983–1991. - Byggnads-kultur Och Kulturlandskap i Karleby : Inventering Åren 1983-1991*. Kokkolan kaupunki, Kokkola.

Ahtola-Moorhouse, Leena 2007. *Rakennusmestarijugend Helsingissä*. Rakennustaiteen seura, jäsentiedote 4:2007; 24–33. <https://rakennustaiteenseura.fi/wp-content/uploads/2013/05/RTS_4_07_low.pdf> luettu 8.1.2020.

Airola, Outi 2004. *Yksipihlaja-kirja*. Kokkola.

Arkkitehti-lehden verkkosivu: *Tietoja lehdestä*. <<https://www.ark.fi/fi/tietoja-lehdesta/>> luettu 10.3.2021

Arkkitehtitoimisto Stefan Ahlman 2014: *Villa Vikanin rakennushistoriaselvitys*. <https://www.raseborg.fi/wp-content/uploads/pdf/7738/Rakennushistoria_VillaVikan.pdf> luettu 1.11.2020.

Arkkitehtuurimuseon verkkosivu:

Jälleenrakennuskausi <<https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopakettit/jalleenrakennuskausi/organisointi-ja-tarkeimmat-organisaatiot/organisaatiot/>> luettu 20.5.2021.

Vilho Penttilä. <<https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/vilho-penttila/>> luettu 1.11.2020.

Bachelard, Gaston 2003 (1957). *Tilan poetiikka*. 3. painos. Nemo, Helsinki.

Berleant, Arnold 1995. *Mitä on ympäristöestetiikka*, suom. Martti Honkanen. Teoksessa Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka. Yliopistopaino, Helsinki, 66–85.

von Bonsdorff, Pauline 1997. *Rakennusten esteettinen elämä*. Julkisivujen korjausopas. Julkisivuyhdistys r.y., 105–108. <<https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B17BCA6FA-3C49-44DA-898C-D86056A99223%7D/119808>> luettu 10.5.2021

Ekholm, Torsten 1933. *Gamla Karleby Metodistförsamling 50 år – En minneskrift*. Ekenäs tryckeri aktiebolag, Ekenäs.

El Harouny, Elisa 1998. *Suomalaisia puukaupunkeja: Kokkola*. Ympäristöministeriön selvitys 5j 1998 (1995). Edita, Helsinki.

El Harouny, Elisa 2008. *Historiallinen puukaupunki suojelekohteena ja elinympäristönä: esimerkkinä Vanha Porvoo ja Vanha Raahe. Osa 1*. Väitöskirja, Oulun yliopisto, Teknillinen tiedekunta, Arkkitehtuurin osasto. <<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514289651.pdf>> luettu 7.5.2021.

Finlex 4.6.2010/498: *Laki rakennusperinnön suojelemisesta*. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>> luettu 15.4.2021.

Haavisto, Heli 2013. *Tampereen Lapin pientaloalueen suojeleasemakaava. Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2013*. Pirkanmaan maakuntamuseo. <<http://siiri.tampere.fi/displayContent.do?disposition=attachment&type=master&uri=http://siiri.tampere.fi/content/20131101/13856244929780.pdf>> luettu 10.1.2021.

Heininen-Blomstedt, Kirsi 2013. *Jälleenrakennuskauden tyyppitaloalue: Paikan merkitykset ja täydennysrakentaminen*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/38875>> luettu 10.3.2021.

Helander, Vilhelm. 2007. *Arkkitehti – rakennusmestari Helsingin katukuvassa. Reunahuomautuksia*. Rakennustaiteen seura, jäsentiedote 4:2007, 45–47. <https://rakennustaiteenseura.fi/wp-content/uploads/2013/05/RTS_4_07_low.pdf> luettu 10.1.2020.

Helsingin kaupunginosayhdistykset ry:n verkkojulkaisu: *Rakennukset kertovat: 1920-luvun klassismi – paluu pelkistykseen ja symmetriaan* <https://www.hel.fi/static/rakvv/julkaisut/Rakennukset_kertovat.pdf> luettu 10.1.2021.

Hietalahti, Antti 2004. *Postikorttien Kokkola*. Keski-Pohjanmaan Kirjapaino Oyj, Art-Print, Kokkola.

Himanka, Mikko 2013. *Marian hautausmaa*. Teoksessa Johnson (toim.), Siunattuun maahan. K.H. Renlundin museo – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseon julkaisu. Arkmedia. 40–69.

Holopainen, Heini 2.5.2013. *Purkupalosta kuoriutui unelmakoti*. Ylen verkkouutinen. <<https://yle.fi/uutiset/3-6581062>> luettu 20.4.2021.

Hovi-Wasastjerna, Päivi 2009. *Arkkitehti Valter Thomé – harmoniaa etsimässä*.

Huovinen, Jaana & al. (toim.). 2007. *Sortavalan arkkitehtuuria 1864–1939*. Pohjois-Karjalan ympäristökeskus.

Huusko, Anna-Kaisa 1997. *Bertel Strömmer ja Tampereen kaupunginarkkitehdin toimi vuosina 1918–1939*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-1997699978>> luettu 14.4.2021.

Ikola, Kaisa 2008. *Lapuan tuomiokirkkoseurakunnan kiinteistöjen vaiheita*. Lapuan Tuomiokirkkoseurakunta / Matkailutyöryhmä 2008 <<https://www.lapuantuomiokirkkoseurakunta.fi/documents/4611943/5802579/Kiinteist%C3%B6t+ennen+ja+nyt/c7e02f21-fdb0-4240-afed-e82a00e03fa1>> luettu 1.11.2020.

Ikäläinen, E. (toim.) 1907. *Suomen rakennusmestarien albumi-matrikkeli*.

Jaatinen, Martti I. 1997. *Sortavalan rakentaminen 1643–1944*. Väitöskirja. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.

Jäppinen, Jere, Petteri Kummala & Sari Saresto (toim.) 2019. *Helsingin Jugend: Arkkitehtuuriopas*. 1. painos. Helsingin kaupungin museo.

K.H. Renlundin museo 2020. *Onni suosii rohkeaa - Kokkola 400 -näyttelyn syventävät tekstiaineistot*.

Pelastajat: Palomiehet. <https://www.kokkola.fi/uploads/2021/02/40b4120b-3_pelastajat_palom_ja_karlemo_fin.pdf> luettu 10.5.2021.

Nauttijat: Huvilaelämää. <https://www.kokkola.fi/uploads/2021/02/f98f4e09-2_nauttijat_huvilaelamaa.pdf> luettu 10.5.2021

Kaila, Panu, Pentti Pietarila & Hannu Tomminen. 1987. *Talo Kautta Aikojen: Julkisivujen Historia*. Rakentajain kustannus, Helsinki.

Kammonen, Kaisu 2012. *Tyypitalosta talopakettiin. Selvitys teollisen pientalotuotannon tilasta Suomessa, tulevaisuuden mahdollisuuksista ja kehitystarpeista*. Arkkitehtuurin koulutusohjelma, Tampereen yliopisto, diplomityö. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:tty-201609294569>> luettu 5.11.2020.

Kansallisarkiston Vakka-tietokanta verkossa:

Arkistonmuodostaja: *Svenska mellanskolan i Gamlakarleby* <<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=413D5C3E3EBF2F642746A2F1B9DB18DA?kuvailuTaso=AM&avain=35143.KA>> luettu 20.4.2021.

Arkistonmuodostaja: *Tekniska realskolan i Vasa*. <<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=E637CDB339AB021461E61CA67F885B91?kuvailuTaso=AM&avain=6751.KA>> luettu 28.3.2021.

Arkistonmuodostaja: *Vasa tekniska läroanstalt*. <<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=AM&avain=6751.KA>> luettu 28.3.2021

Sortavalan kaupungin rakennustarkastajan arkisto – sarjat. <<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=SARJA&avain=338568.KA>> luettu 10.12.2020.

Karleby hembygdsförening & Gripenberg, Guy 1999. *Märkesmän och -kvinnor i Karlebynejden*. Karleby hembygdsförening.

Katitha-tietokanta: Karjala-tietokantasäätiö 2021. (Tiedot peräisin Kansallisarkiston Mikkelin toimipaikassa säilytettyjen luovutetun alueen seurakuntien kirkonkirjoista.)

Impilahden srk, muuttaneiden luettelo, sidos 1904, sivu 51. <<https://katiha.xamk.fi/View.action?item=0119M19040005095&register=MU&ref=results&tabToShow=default>> luettu 20.5.2021.

Sortavalan ksrk, rippikirja 1900–1909, sidos 70, sivu 320. <<https://katiha.xamk.fi/View.action?item=0507R070a0004373&register=RI&ref=results>> luettu 20.5.2021.

- Keskipojanmaa 6.11.1970 [sivunumero ei tiedossa]. ”Kokkola möi huutokaupalla – kuudesta rakennuksesta 841 mk”. (lehtileike: KHRM)
- Keskipojanmaa 8.1.1974 [sivunumero ei tiedossa]. ”Poliisilaitos puretaan – tilalle liikesiipi.” (lehtileike: KHRM)
- Keskipojanmaa 8.2.1974 [sivunumero ei tiedossa]. ”Metodisteille uusi kirkko Kokkolaan.” (lehtileike: KHRM)
- Keskipojanmaa 30.5.1973 [sivunumero ei tiedossa]. ”Kaupungin omistama vanha...” (lehtileike: KHRM)
- Keskipojanmaa 26.11.1972 [sivunumero ei tiedossa]. ”Svenska gården häviää Kokkolan kaupunkikuvasta”. (lehtileike: KHRM)
- Keskipojanmaa 20.3.2005. ”Tyhjillään talo turmeltu”
- Keskipojanmaa 13.4.2004 [sivunumero ei tiedossa]. ”Maxim toi elokuvat ja valomainokset” (lehtileike: KHRM)
- Kivilaakso, Aura 2017. *Suojelevat sanat. Puu-Käpylän kaavoituksesta esimerkkinä vaikuttavasta kulttuuriympäristön asiantuntijaviestinnästä*. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisu – annales universitatis Turkuensis Sarja - ser. C osa - tom. 435, Scripta Lingua Fennica Edita, Turku. <<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/134585/AnnalesC435Kivilaakso.pdf?sequence=2&isAllowed=y>> luettu 15.3.2021.
- Kokkolan kaupungin verkkosivu 2021, Kokkolan historiaa. <<https://www.kokkola.fi/kokkolan-kaupunki/tietoa-kokkolasta/historia/kokkolan-historia/>> luettu 20.5.2021.
- Kokkolan kaupunki 2004 (2008) *Kokkolan rakennusperintöä I. 4. kaupunginosa*. Inventointi. Tekninen palvelukeskus, kaavoituspalvelut. Nina Axelqvist. <<https://www.yumpu.com/fi/document/view/45147121/kokkolan-rakennusperintaa-i>> luettu 15.4.2021.
- Kokkolan kaupunki 2008. *Kokkolan rakennusperintöä I. Leenalanperä, osia kaupunginosista 5 ja 24*. Inventointi. Tekninen palvelukeskus, kaavoituspalvelut. Leena Aunio. <<https://www.yumpu.com/fi/document/read/46417897/kokkolan-rakennusperintaa-i>> luettu 10.1.2021.
- Korpela, Krister 1994. *Asemakaava ja rakennukset*. Teoksessa Toiviainen, Hillevi ja Krister Korpela, Kokkolan kaupungin historia IV, osa 1879–1945. Kokkola: Kokkolan kaupunki, 613–717.
- Korvenmaa, Pekka 1992. *Sota tuhoaa, sota järjestää. Arkkitehdit ja kriisi*. Teoksessa: Korvenmaa (toim.) Arkkitehdin työ. Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992, 112–127.
- Korvenmaa, Pekka ja Risto Pekkanen 2020. *Lars Sonck: Arkkitehti*. Espoo: AtlasArt.
- Kukkonen, Heikki 2013. *Paikalliset ympäristökulttuurit - Synty, kehitys ja hoito*. Teoksessa: Laine, Marja ja Paula Toivainen (toim.), Kestävä kasvatus – kulttuuria etsimässä, Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisuja 6. Helsinki, 231–237. <https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kestava_kasvatus.pdf> luettu 23.2.2021.
- Kulttuuriympäristömme.fi -verkkosivu 7.12.2015. Ympäristöministeriö.
Rakennetun kulttuuriympäristön käsitteitä <https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Tutki_ja_tutustu/Kasitteita/Rakennetun_kulttuuriympariston_kasitteita> luettu 10.5.2021
Yleisiä käsitteitä <https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Tutki_ja_tutustu/Kasitteita/Yleisia_kasitteita> luettu 10.5.2021.
- Lahti, Matti J. 1970. *Rakennusmestari Suomen teollistumisen läpimurtokautena: Työn opettamasta rakentajasta koulunkäyneeksi mestariksi*. Väitöskirja, Turun yliopisto. Rakentajain kustannus Turku; Hki.
- Lilius, Henrik 2014. *Suomalainen kaupunki autonomian ajan alussa (1809–1856)*. Teoksessa Lilius & Kärki (toim.) Suomen kaupunkirakentamisen historia II. SKS, Helsinki, 106–268.
- Manner, Matias 2010. Teollisuuskouluista teollisuusneuvoksiksi. Rakennusmestarikunta Tampereella 1885–1960. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/81689/gradu04384.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> luettu 12.1.2021.
- Michelsen, Karl-Erik 1992. *Uuden ja vanhan rajalla. Arkkitehdit vastaan rakennusmestarit*. Teoksessa: Korvenmaa, Pekka (toim.), Arkkitehdin työ. Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992, 90–109.

Museoviraston verkkosivut

Puukausi-verkkosivu <<http://www.nba.fi/puukausi/>> luettu 15.10.2020

Maankäytön suunnittelu ja kulttuuriympäristöt

<<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/maankayton-suunnittelu-ja-kulttuuriymparistot>> luettu 10.5.2021

Rautatierakennukset. Rautatierakennusten korjausohjeet 1. <<https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/rautatierak-korjohj1-puurakenn.pdf>> luettu 15.5.2021.

RKY-verkkosivu (inventointi) 2009:

Helsingin vanha kirkko.

<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/piika/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=433> luettu 10.1.2021.

Kokkolan ruutukaava-alueen puutalokorttelit.

<http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1645> luettu 25.4.2021.

Mäntykankaan puutaloalue.

<http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1673> luettu 25.4.2021.

Myrén, Tuomas 2000. *Kaukaan Rullatehdas Lauritsalassa 1890–1972*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/11964>> luettu 15.10.2020.

Mäkinen, Anne 2016. *Rakennuksia helsinkiläisille. Gunnar Taucher kaupungin arkkitehtina 1924–1941*. Helsingin kaupungin museo.

Möller, Sylvi 1970. *Kokkolan kaupungin historia III osa, ajanjakso 1808–1878*. Kokkolan kaupunki 1970.

Neuvonen, Petri 2017. *Linnoituksesta historialliseksi muistomeriksi: Viipurin vanhakaupunki 1856–1939*. Aalto-yliopiston julkaisusarja DOCTORAL DISSERTATIONS 164/2017. <<https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/29048/isbn9789526075907.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> luettu 5.5.2021.

Neuvonen, Petri, Erkki Mäkiö ja Maarit Malinen 2002. *Kerrostalot 1880–1940*. Rakennustieto Oy, Karisto.

Nikula, Riitta 2014. *Suomalainen rivitalo: Työväenasunnosta keskiluokan unelmaksi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Pallasmaa, Juhani 2011. *Tila, paikka, atmosfääri – Perifeerinen havainto arkkitehtuurikokemuksessa*. Arkkitehti 5/20, 14–21.

Pallasmaa, Juhani 1995. *Ihmisen paikka – Aika, muisti ja hiljaisuus arkkitehtuurikokemuksessa*. Teoksessa Haapala & al. (toim.), *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*. Yliopistopaino, Helsinki, 178–194.

Pallasmaa, Juhani ja Kirsi Heininen-Blomstedt 2016. *Ihon Silmät: Arkkitehtuuri Ja Aistit*. Pro & Contra. ntamo, Helsinki.

Pohjonen, Veikko 1995. *Alvar Åkerman*, Teoksessa Pulakka, Pentti (toim.), *Keskipohjalaisia elämäkertoja*. Keskipohjanmaa-säätiö, Kokkola, 919–920.

Pulakka, Pentti (toim.) 1995. *Keskipohjalaisia elämäkertoja*. Keskipohjanmaa-säätiö, Kokkola.

Puu-Vallila, perusselvitykset. Puu-Vallilan ja Länsi-Pasilan saneeraustoimenpiteitä tutkivan työryhmän väliraportti 1.9.1973 Helsinki, kaupunkisuunnitteluvirasto. <https://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/digitoidut/puu-vallila_perusselvitykset_1973.pdf> luettu 20.5.2021.

Rajala, Maija 2014. *Maaseudun työväestön asunto-olot 1800- ja 1900- lukujen taitteessa – todellisuus ja ihanteet*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95340/GRADU-1400762569.pdf?sequence=1>> luettu 20.5.2021.

Rauske, Eija 2001. *Suomen museot*. Teoksessa: *Mistä tietoa rakennusten historiasta*. Suomen rakennustaiteen museo, Vantaa, 87–94.

Rauske, Eija 2007. *Rakennusmestari arkkitehtitoimistossa – esimerkkinä Arkkitehtuuritoimisto Nyström–Petelius–Penttilä*. Rakennustaiteen seura, jäsentiedote 4:2007, 8–17. <https://rakennustaiteenseura.fi/wp-content/uploads/2013/05/RTS_4_07_low.pdf> luettu 8.3.2020.

Roms, Jussi 2004. *Bergslagenista Karjalaan: Ruotsalaisten Vuorimiesten Siirtolaisuus Pitkärantaan 1879–1904*. Helsingfors universitet. Pro gradu -tutkielma. <<http://hdl.handle.net/10138/19567>> luettu 22.10.2021.

Ruotsalainen, Sakari 2011. *1960- ja 70-lukujen matalat tyyppitalot ja asumisen muutos*. Tampereen teknillinen yliopisto, arkkitehtuurin koulutusohjelma, diplomityö. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:tty-2011051914679>> luettu 22.10.2020.

Rönkkö, Emilia 2012. *Kulttuuriympäristöselvitykset: Tieto, taito ja ymmärrys maaseudun maankäytön suunnittelussa*. Väitöskirja. Oulun yliopisto. <<https://www.finna.fi/Record/helka.3335201>> luettu 10.10.2020.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto* Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. luettu 5.5.2020.

Savolainen, Mervi 2005. *Tehdasmaisesti taloja – teollisen pientalotuotannon alkuvaiheita Suomessa*. Tekniikan Waiheita 1/05, 18–27. <<https://journal.fi/tekniikanwaiheita/article/view/63748>> luettu 10.5.2021.

Siirtolaisuusinstituutti, Turku. Siirtolaisrekisteri, passiluettelot, www-tietokanta. *Lääninhallitusten ja kaupunkien maistraattien passiluettelot 1890–1920*. Kansallisarkisto, Suomi. <<https://siirtolaisrekisteri.siirtolaisuusinstituutti.fi/>> [ilmaiskäyttö rajoitettu]

Sinisalo, Jaakko 1992. Arkkitehtikunnan muotoutuminen Suomessa, arkkitehdit ja rakennushallinto 1810–1865. Teoksessa: Korvenmaa, Pekka (toim.), Arkkitehdin työ. Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992, 8–25.

Sivonen, Seppo 2013. *Kauppahallit Kaupunkien ympäristöhistoriassa*. Alue ja ympäristö 42 (1), 13–24. <<https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64764>> luettu 20.9.2020.

Suomen hotellit. 1937. Suomen matkailijayhdistys Helsinki 1937. Doria. <<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/82605/fd2011-pp00000702-pdf001.pdf?sequence=1>> luettu 15.3.21

Suomen hotellit ja matkustajakodit. 1941. Suomen matkailijayhdistys, Helsinki, 1941. Doria. <<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/82896/fd2011-pp00000727-pdf001.pdf?sequence=1&isAllowed>> luettu 15.10.2020

Suomen rakennusmestarien matrikkeli 1905–1930 Helsinki 1930.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-6745. Helsinki: Tilastokeskus <<http://www.stat.fi/til/asas/meta.html>> luettu 14.5.2021.

Suominen-Kokkonen, Renja 2007. *Rakennusmestari arkkitehtina – koulutus ja käytäntö*. Rakennustaiteen seura, jäsentiedote 4:2007, 18–23. <https://rakennustaiteenseura.fi/wp-content/uploads/2013/05/RTS_4_07_low.pdf> luettu 8.1.2020.

Standertskjöld, Elina 2006. *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1900–1920*. Suomen rakennustaiteen museo, Rakennustietosäätiö RTS. Kustantaja: Rakennustieto Oy. Kirjapaino: Karisto Oy, Hämeenlinna.

Standertskjöld, Elina (ei vuosilukua b). *Halpoja koteja kaikille. Puisten tyyppitalojen ja teollisen sarjavalmistuksen varhaisvaiheita Suomessa*, 465–471. <<https://www.rakennustieto.fi/Downloads/RK/RK090703.pdf>> luettu 12.1.2021.

Standertskjöld, Elina (ei vuosilukua a), *Rakennusperintö, - 1900-luvun suomalaisen arkkitehtuurin tyyli, osa 1*. 327–342. <<https://www.rakennustieto.fi/Downloads/RK/RK070100.pdf>> luettu 10.1.2020.

Teräväinen, Helena 2006. *Lapuan Vanha Paukku – uudeksi rakennettu ja puhuttu: kulttuuriympäristön diskursiivinen muodostuminen* tapaustutkimuksessa. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2006/24. <2006/24<https://aaltdoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/2760/isbn9512283611.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> luettu 10.5.2021.

- Toiviainen, Hillevi ja Krister Korpela 1994, *Kokkolan kaupungin historia IV, osa 1879–1945*. Kokkolan kaupunki.
- Tyrväinen, Susanna 2020. *Kaupunki suurena museona. Seinäjoen inventoitu rakennuskanta historian representatona*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202008195594>> luettu 10.5.2021.
- Valtioneuvoston kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*. Helsinki, 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö & ympäristöministeriö. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/43197/Kulttuuriymp%C3%A4rist%C3%B6strategia_2014.pdf?sequence=1> luettu 28.11.2020.
- Valtonen, Aleks 2016. *Hallinto, talous ja sosiaalihuolto*. Teoksessa Kokkolan Kaupungin Historia: V osa, 1945–1976. Kokkolan kaupunki. 63–106.
- Vihanninjoki, Vesa 2015. *Kaupunkiympäristön esteetiikka hyvinvointikysymyksenä. Esteettinen laatu maankäyttö- ja rakennuslaissa*. Teoksessa: Haapala, Arto & al. (toim.), Ympäristö, esteetiikka ja hyvinvointi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1417, Vantaa, 62–87.
- Wiirilinna, Annikki 1981. *Kokkolinna ja muut Jugend-talot*. Porstua-verkkopalvelu. <<http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe20051740>> luettu 15.1.2021.
- Vilkuna, Janne 2000. *Menneisyyden tulevaisuus*. Teoksessa Vilkuna (toim.) Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Ethnos ry, Gummerus, 8–11.
- Vilkuna, Janne 2003. *Täytetyn tiikerin äärellä Museologia, mitä se on?*. Tieteessä Tapahtuu, 21(7), 5–10. <<https://journal.fi/tt/article/view/57284>> luettu 8.5.2021.
- Vilkuna, Janne 2007. *Yhteinen kulttuuriperintömme*. Teoksessa Kinanen, Pauliina (toim.), Museologia tänään. Suomen museoliiton julkaisuja 57, Gummerus, Jyväskylä, 12–41.
- VirtuaaliViipuri-verkkosivusto: *Papulan kaupunginosa, 2006/2020*. TAMK. <http://virtuaaliviipuri.tamk.fi/fi/district/16>> luettu 10.1.2020.
- Virtual Sortavala -verkkosivu 2014
Asuinrakennus Karjalankatu 3: <http://virtualsortavala.jns.fi/object_details?object_id=UtPIVDdWRFyLyHSSB5TKXQ> luettu 20.12.2020.
Matkustajakoti Päivölä: <http://virtualsortavala.jns.fi/object_details?object_id=9RH7gHf6TxCV7tf8h2B2rw> luettu 20.10.2020.
Pekka Lampelan talo: <http://virtualsortavala.jns.fi/object_details?object_id=sh0H0Br4QUKfmLiU29BQfA> luettu 20.10.2020.
- Voipio, Pentti J. 1965. *Boråsin-Kokkolan Åkerman-suku. Åkerman, Akerman, Orkamaa, Orkamo, Voipio*. Eripainos Suomen sukututkimusseuran vuosikirjasta XXXVIII 1965.
- Väinämö, Miia 2017. *Elävän kuvan kulttuuriperintö oli pelastettava*. WiderScreen 10.11.2017. Filmiverkko ry. <<http://widerscreen.fi/numerot/2017-3/elavan-kuvan-kulttuuriperinto-oli-pelastettava/>> luettu 20.4.2021.
- Wäre, Ritva 1989. *Arkkitehtuuri vuosisadan vaihteessa*. Teoksessa Sarajas-Korte, Salme & al.. Ars: Suomen Taide. 4. Weilin + Göös, 112–181.
- Wäre, Ritva 1992. *Arkkitehdit ja Suomen arkkitehtiklubi viime vuosisadan vaihteessa*. Teoksessa Korvenmaa (toim.), Arkkitehdin työ. Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992. Rakennustieto Oy, 52–71.
- Ylioppilasmatrikkeli, Helsingin yliopisto. <<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899/henkilo.php?id=20483>> luettu 1.2.2021.
- Åbo Akademin verkkosivu: *Konstvetenskap – pro gradu* 21.10.2019. <<https://www.abo.fi/konstvetenskap-forskning-och-forskare/konstvetenskap-pro-gradu/>> luettu 10.5.2021.

Åkerfelt, Mia 2012. *För fremlingarnes trefnad – byggmästaren Hilda Hongell och iscensättningen av badorten Mariehamn på 1890-talet*. Tahiti 3/2012. <<http://tahiti.fi/03-2012/vaitokset/for-fremlingarnes-trefnad-%e2%80%93-byggmastaren-hilda-hongell-och-iscensattningen-av-badorten-mariehamn-pa-1890-talet/>> luettu 14.4.2021

Österbottningen 9.9.1971 [sivunumero ei tiedossa]. ”*De gamla byggnaderna...*” (lehtileike KHRM)

Österbottningen 31.7.1982 [sivunumero ei tiedossa]. ”*Maxim slutar – Salongen blir parkeringsplats*” (lehtileike KHRM)

Österbottningen 21.9.1993 [sivunumero ei tiedossa]. ”*Tre byggmästare har präglat Karleby stadsbild*” (lehtileike KHRM)

Österbottningen 1.8.1969 [sivunumero ei tiedossa]. ”*Stadens renaste hus’ rymmer diger historia*” (lehtileike KHRM)

SANOMA- JA AIKAKAUSLEHDET VERKOSSA

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot <<https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu>>

<u>Lehti</u>	<u>Vuosikerta</u> (käytetyt numerot ja tarkemmat tiedot alaviitteissä)
Arkitekten	1907; 1912; 1913
Arkkitehti	1940
Ateneum	1901
Helsingin Sanomat	1927
Iltalehti	1930
Kansan työ	1937
Karjalan Ääni	1920
Kansan voima	1928
Karjalatar	1900
Kauppias	1925; 1926; 1930
Keski-Pohjalainen	1907; 1909
Keskipojanmaa	1922; 1923; 1924; 1929; 1937
Kokkola	1907; 1910; 1911; 1912; 1913; 1914; 1915; 1919; 1920; 1921; 1922; 1924; 1926; 1927; 1928; 1930; 1932; 1934; 1936; 1939; 2018
Kotitaide	1907; 1910; 1913
Laatokka	1926; 1934
Osuuskauppalehti	1921
Pohjalainen	1913
Pohjolan Työmies	1921; 1930
Päivälehti	1904
Raahen seutu	1919
Rakennustaito	1905 [näytenumero]; 1907; 1908; 1912; 1914; 1916; 1922; 1925; 1935
Rakentaja	1901
Registeringstidning för varumärken	1915; 1899
Sininen kirja, Suomen talouselämän hakemisto	1.12.1939
Sosiaalinen aikakauskirja	1924
Suomen maanviljelyslehti	1887
Suomen poliisilehti	1927
Suomen Teollisuuslehti	1886; 1900
Suomen tilastollinen vuosikirja	1906
Svenska Pressen	1926
Työtilastollinen aikakauslehti	1915

Työtoveri	1928
Uusi Suometar	1886; 1888
Vaasa	1919; 1932
Vapaa sana	1913
Yhteishyvä	1910
Österbottningen	1909; 1910; 1912; 1921; 1929; 1940
Österbottniska Posten	1932; 1938

KUVALÄHTEET [Kuvakohtaiset tiedot kuvateksteissä.]

Jarl Eklund: asuinrakennus: Standertskjöld, Elina. *Rakennusperintö, - 1900-luvun suomalaisen arkkitehtuurin tyyli, osa 1.* <<https://www.rakennustieto.fi/Downloads/RK/RK070100.pdf>>

KHRM, Karelmon valokuvakokoelma.

KHRM, valokuvakokoelmat.

Kalaranta, kuva: Paikallishistorian Erikoistietotoimisto ETT ry.

Kaukas, tehdasaluetta: Lappeenrannan museot, Finna. CC BY-NC-ND 4.0. <https://lappeenrannanmuseot.finna.fi/Record/musketti_lpmuseot.M40:KUVKVV579:5_1>

Kauppahalli: Museoviraston Finna-sivu, CC BY 4.0; <<https://museovirasto.finna.fi/Record/museovirasto.4F3EA5A9E4B916A562D5C84320B0A2B0>>

Kokkolan karttapalvelu. Muokkaus: AKP <<https://kartta.kokkola.fi/ims/>>

Kokkolan kaupungin historia 4.

Kokkolanseutu-verkkosivu

Matkustajakoti Päivölä: Huovinen & al. 2007, *Sortavalan arkkitehtuuria 1864–1939*. Pohjois-Karjalan ympäristökeskus. Piirustus Kansallisarkiston Mikkelin toimipisteessä, Sortavalan rakennustarkastajan arkistossa.

Maanmittauslaitoksen Karttapaikka-palvelu, 2021. CC BY 4.0. Muokkaus: AKP. <<https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/>>

Maximin liikerakennus 1980: Derrick Frilundin arkisto.

Moorcrag, Windermere by C.F.A. Voysey, Architect, Studio Yearbook 1907. Wikimedia Commons. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Moorcrag,_Windermere.jpg> Public domain.

Pietarsaaren Barnabon piirustus: Hovi-Wasastjerna 2009, 80 (Pietarsaaren museo/Lars-Olof Berglund)

Rakennuspiirustukset (valtaosa), KKA.

Ruotsalaisen lyseon palo: kuvakaappaus koulun paloa käsittelevästä videosta (Kokkola-tv) 30.5.1990. <<https://www.youtube.com/watch?v=HrnlCJ4884>>

The Studio vol 131, no 134, 15.5.1904. Week-end cottages -kilpailun satoa.

Sveahallen: Wikipedia. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sveahallen_1910-tal.jpg#/media/Fil:Sveahallen_1910-tal.jpg> Public domain.

Valokuvat, joissa merkintä AKP: Anna Katriina Puikko.

Vesilaitoksen hoitajien asunto, piirustus: Keskipohjanmaa 20.3.2005.

Vi Neristassbor rf, Kokkolan kotiseutuarkisto.

LIITE 1.

1. KAUPUNGINOSA, UUDISRAKENNUSTEN PIIRUSTUKSET / UUDISRAKENNUKSET

KIINT.TUNN. / scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	ALLE-KIRJ.	TOT.	OLEMAS-SA?
1-3-2 / 126 1-3-2 / 157	4/1914	pankin konttori pohjapiirustukset yms.	Isokatu 2	X	X	-
1-4-20 / 171	1914	vahtimestarin asunto, ruotsalainen lyseo	Itäinen Kirkkokatu	leima	X?	-
1-4-23 / 277	1934	teollisuuskiinteistö / maalaamo	Itäinen Kirkkokatu	X	X	-
1-7-14	1912	Sällskapsklubben / Poliisilaitos	Rantakatu 10	?	X	-
1-8-5	1918	Maximin liikerakennus (alkup. piirustus puuttuu)	Isokatu 8	?	X	X (muutt.)

1. KAUPUNGINOSA, MUUTOSPIIRUSTUKSET

KIINT.TUNN. / scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	ALLE-KIRJ.	TOT.	OLEMAS-SA?
1-3-2 / 160 1-3-2 / 158	11/1914	lisärakennus, KOP:n konttori	Isokatu 2	x	?	-
1-3-2 / 162	1918	lisärakennus (puutalo)	Isokatu 2	-	?	-
1-3-2 / 127	1922	tulisijamuutoksia	Isokatu 2	leima	?	-
1-3-7 / 166	1912	asuinrak.: ulko-oven lisäys + talousrak. lisärakennus	Tehtaank.3 / Rantak. / Isokatu	-	?	-
1-4-23 / 271	1931	sauna talousrakennuksen sisälle	Kokkolinnan tontti	X	?	?
1-4-23 / 272	1931	talousrak. fasadimuutos (ikkunat)	Kokkolinnan tontti	X	?	?
1-5-7 / 281	1923	huone vintille	Tehtaankatu 25	-	?	?
1-5-12 / 184	1924	huoneita vintille, alakertaan 2 x wc + kylpyamme?	Vaasantie 3	-	?	?
1-10-9 / 748	1933	asuinrakennuksen tulisija- ja väliseinämuutoksia ym.	It. Kirkkokatu 3?	X	?	-
1-11-2 / 315	1925	metodistikirkon lisärakennus	Pitänsillank. / K. Aadolfink. 47	-	X	-
1-11-294 / 305	1907	asuinrak. julkisivumuutos + lisärakennus, kirjapaino tms.	Läntinen Kirkkokatu 3?	X	?	-

LIITE 2.

2. KAUPUNGINOSA UUDISRAKENNUSTEN PIIRUSTUKSET / UUDISRAKENNUKSET

KIINTEISTÖT/ scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	AL- LEK.	TOT.	OLE- MASSA?
2-1-8	1909	kauppahalli, tiili!	Rantakatu 16/ Torik.	?	x	-
2-2-3 / 761	1933	puuliiteri, pieni	Torik./ Isok. kulma, Chydeniuksenpuiston laidalla	X	?	-
2-2-4 / 451	1908	talousrakennus: leivintupa, talli, huone talonmiehelle, varasto, kel- lari ym.	Rantak./ Torik. kulma, Chydeniuksenpuiston laidalla	leima	?	-
2-9-15 / 611	1912	talousrakennus, 2-kerr., varasto, konttorihuone, pesutupa, tiili!	It. Kirkkok 24/ Pormes- tarink.	X	?	?
2-9-17 / 590	1912	hyvin pieni liiteri, kiinni vanhaan	Isokatu 19, sisäpiha	-	?	-
2-9-22 / 556	1912 (1907?)	asuin- ja liikerakennus, tiili!	Pormestarinkatu 5	-	X	X
2-10-76 / 672	1912	talousrakennus, pienehkö	Länt. Kirkkokatu 18	-	?	?
2-11-12 / 658	1926	talousrak. jossa myös 2 h + k	K. Aadolfink. / Torik. kulma, sisäpiha	X	?	-
2-11-12 / 663	1912	asuinrakennus (+”samlingsal”)	K. Aadolfink. 22 tai 24	-	X	-
2-11-86 / 674	1930	autotalli, liiteri ja pesutupa, tiili!	Läntinen Kirkkok. 25	X	?	?
2-12-39 / 679	1914	talousrakennus: navetta, talli, liiteri (puu), autotalli (tiili) jne.	Puistokatu 4	X	X	osin
2-12-39 / 680	1914	asuinrakennus pihalle	Puistokatu 4	X	X	X

2. KAUPUNGINOSA MUUTOSPIIRUSTUKSET / MUUTOKSET

KIINTEISTÖT/ scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	ALLEK.	TOT.	OLEMAS- SA?
2-4-16	1908	lisärak. ja julkisivumuutos, tiili ja puu	Pitkänsillankatu 26, Museokortteli	X	-	-
2-4-16 / 644	1935	lisärak. "samlingsrum" ym. (Forsnabba)	Pieni Kirkkokatu / It. Kirkkokatu, Museo-kortteli	X	?	-
2-4-17 / 463	1912	asuinrak. kuisti (tiili) ja pieni talousrak. lisärakennus	Museokortteli, sisäpiha, nyk. ITE-museo ym.	-	tod.näk	osin?
2-6-10 / 475	1929	talousrakennukseen asuinhuone + kuisti	Länt. Kirkkok. sisäpiha, srk-kesk.	X	?	-
2-8-6 / 524	1911	lisärakennus asuintaloon (tiili) + muutos puutaloon	Rantakatu 23 / Pormestarink. 1	-	X?	X
2-8-6 / 527	1928	2. kerros edell. lisärakennukseen (tiili) + muutoksia puutaloon,	Rantakatu 23 / Pormestarink. 1	X	X	X
2-8-8 / 515 (9!!)	1922	asuinrak. julkisivumuutos ja korotus	Rantakatu 19	X	X	-
2-8-8 / 517	1919	asuinrakennuksen massiivinen lisä-/muutospiir.	Mannerheiminaukio / Isokatu 18 (Furu)	-	X	-
2-8-10 / 531	1913	lisärak.: asuinrakennukseen 2. kerroksinen tiilinen kuisti	Isokatu 20, sisäpiha	-	?	?
2-8-10 / 537	1914	asuinrak. lisärak: 2 konttorihuonetta ja kassaholvi	Isokatu 20	-	?	?
2-8-11 / 533	1925(?)	asuinhuoneita talousrakennukseen	Rantakatu 21 (sisäpiha)	-	?	-?
2-9-15 / 560	1923	asuinrak. lisärakennus: huone + kylpyhuone (amme)	Itäinen Kirkkokatu 24	X	?	?
2-9-17 / 594	1911	muutos- ja lisärakennus, väliseiniä pois, ikkunoiden suurennus, ovi kulmaan ym.	Mannerheiminauk. / Isok. 19, Björklundin rautak.	-	X	-
2-9-17 / ?	1931	tulisijamuutos + väliseinämuutos	Mannerh.auk./ Isok. 19	X	?	-
2-9-22 / 557	1921	muutos: (talli -> magasin ym.)	Pormestarinkatu 5	-	?	?
2-9-23 / 559	1919	muutos: ovi + eteinen taloon	Isokatu 23	-	?	-
2-9-23 / 558	1936	näyteikkunoiden suurennus	Isok. 23 /Pormestarin- katu.	X	X	X

KIINTEISTÖT/ scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	ALLEK.	TOT.	OLEMAS- SA?
2-9-25 / 565	1937	näyteikkunoiden suurennus	Isokatu 21	X	?	-
2-9-25 / 608	1927	julkisivumuutos: ovi ym.	Isokatu 21	X	?	-
2-10-4 / 613	1911	korotus, poikkipäädyt, sisäänkäynti, eteinen...	Torikatu 32 / Läntinen Kirkkok.	-	?	-
2-10-5 / 621	1925	lisärakennus paloasemalle, tiili	Torikatu / Itäinen Kirkkok.	X	kyllä	-
2-11-10 / 664 (on 2-11-12)	1914	asuinrak. siipi ja julkisivumuutos	Torikatu 36? (nyk. ruskea)	-	tod.näk.	-(?)
2-11-10 / 650 (on 2-11-12)	1919	lisärakennus (verkstad + kontor ym.)	Torikatu 36? (nyk. ruskea)	-	?	-(?)
2-11-10 / 651 (on 2-11-12)	1926	lisärak: konttori, vinttihuone, alkovi ym.	Torikatu 36?	-	?	-(?)
2-11-13 / 670 2-11-13 / 669	1912	iso lisärakennus, Arbetarföreningen	Pormestarink. / K. Aadolfink.	-	X (?)	- palanut?
2-11-13 / 668	1919	sisäänkäynti + pieni lisärak. Arbetarföreningen	Pormestarink. / K. Aadolfink.	-	X	- palanut?
2-12-39 / 683	1918	vinttihuoneen rakennus	Puistokatu 4	X	?	?
2-13-44 / 697	1926	vinttihuoneen rakennus ym.	Puistokatu 3	X	?	-
2-14-2 / 744	1912	portaat ja ulko-ovi lisätty?	It. Kirkkokatu, nyk. Halosen kohd.?	-	?	-
2-14-2 / 745	1915	sisäänkäynti lisätty keskelle julkis.	It. Kirkkokatu, nyk. Halosen kohd.?	-	?	-
2-14-2 / 746	1922	saman tontin eri rak., ikkunoita ja ovia lisätty	Isokatu, nyk. Halosen kohdalla?	X	?	-
2-14-2 / 747	1935	talusrakennuksen lisärak. (sisäpiha)	It. Kirkkok / Isok.	X	?	-
2-14-2 / 743	1936	ikkunoiden suurennos ja lisärak.	Isokatu	X	?	-
2-18-1 / 730	1914	julkisivumuutos: 5 ovea fasadiin ja lisää ikkunoita	Mannerheiminaukio, Libeckin talo	-	?	-

LIITE 3.

3. KAUPUNGINOSA UUDISRAKENNUSTEN PIIRUSTUKSET / UUDISRAKENNUKSET

KIINTEISTÖT/ scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	AL- LEK.	TOT.	OLE- MASSA ?
3-2-11 / 810	1907	elokuvateatteri Central	Isokatu 29	X	X	palanut
3-3-110 / 862	1912	talousrakennus, pieni	Länt. Kirkkokatu 28	-	?	?
3-3-113 / 877	1913	talousrakennus, tiili!	Länt. Kirkkok. 34 / Pakkah.k.	-	?	
3-7-9	1923	asuinrakennus	Rantakatu 33 /Pakka- huoneenk.	X	X	X
3-11-8 / 034	1912	asuinrakennus	Puistokatu28/ A. Chy- deniuksenk.	-	X	muu- tettu
3-12-7 / 027	1912 hyv.	asuin- ja talousrakennukset	Puistokatu 21 / A. Chyd.katu	-	X	X
3-12-9 (vai 3- 11-8?) / 805	1908 piir. 1911 hyv.	"smedje & verkstad"	A. Chydeniuksenkatu 73???	X	?	?
3-12-11 / 857	1912 hyv.	asuin- ja talousrakennukset	Puistokatu 17	-	X	X
3-12-12 (ei 3- 6-61!) / 564	1908 piir 1912 hyv.	asuin- ja talousrakennukset saman- lainen talo kuin Puistok. 17	Puistokatu 15	X	X	X

3. KAUPUNGINOSA MUUTOSPIIRUSTUKSET / MUUTOKSET

KIINTEISTÖT/ scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	AL- LEK.	TOT.	OLE- MASSA ?
3-1-138 / 796	1908	lisärakennus tiilestä ym. + puurak. muutos (mm. ovi fasadiin)	Isokatu 28 (nyk. Nera)	X	X	X
3-1-138 / 798	1924	julkisivumuutos: sisäänkäyntien li- säys, ikkunoiden suurennos	Isokatu 28	-	?	
3-1-9 / 780	1914	lisärakennus / muutos (epäselvä)	Pakkahuoneenk. / Rantakatu	-	?	?
3-1-10 / 775	1913	asuinrakennuksen fasadimuutos ja li- särakennus	Rantakatu 29	-	X	X
3-2-11 / 793	1908	varastotila elokuvateatterin viereen, tiili	Isokatu 29	-	X	X
3-2-124 (EI 123) / 821	1917/29	asuinrak. muutos: korotus (vintti) ja julkisivumuutos	It. Kirkkok. 28 a	-	X (?)	X (?)
3-2-124 / 823	1937	vinttihuoneen rakentaminen	It. Kirkkok. 28 a	X	?	?
3-2-126 / 826	1925	asuinrak. kuisti, Aina Sandelin, sisäp.	It. Kirkkok- 30 tai 32	-	?	?
3-2-128 / 808	1911	asuinrak. lisärak. ja fasadimuutos	Itäinen Kirkkokatu 34	-	X (?)	X (?)
3-2-132 / 837	1926	asuintalon muutos/ lisärak.: toinen kerros ym.	Isokatu 27	X	?	osin
3-3-110 / 860	1923	asuinrak. fasadinmuutos ja talous- rak. tiilinen lisärak. (tvätt- och ba- garst.)	Länt. kirkkokatu 28	-	?	?
3-3-111 / 874	1926	asuinrak: korotus ja vinttihuone	Länt. Kirkkokatu 30	-	?	osin?
3-3-112 / 878	1913	asuintalon korotus/vinttihuone ja uusi talousrak.	Länt. Kirkkokatu 32	-	?	?
3-3-113 / 865	1915	asuinrak. julkisivun muutos ja koro- tus (?)	Länt. Kirkkokatu 34	-	X(?)	osin?
3-3-113 / 870	1922	asuinrak. lisärak. ja muutos (ovi ja ik- kuna)	Länt. Kirkkokatu 34 / Pakkah.k.	leima	ei?	?
3-3-113 / 872	1929 (9.4.)	talousrak.: alak. leipomo, yläk. va- rasto (+ korotus?)	Länt. Kirkkok. 34 /			

KIINTEISTÖT/ scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	AL- LEK.	TOT.	OLE- MASSA ?
3-3-113 / 863	1929 (9.4.)	talousrak.: korotus ja yläkertaan "kyl- pylä"/sauna?	Länt. Kirkkok. 34	X	tod.n äk.	tod.näk .
3-3-113 / 873	1929 (14.6.)	talousrak.: pieniä muutoksia (välisei- nät, wc yms.)	Länt. Kirkkok. 34	X	?	?
3-3-120 / 883	1919	asuinrak./ talousrak. muutos	Itäinen Kirkkokatu /Pormest.k.	X	ositt. ?	ositt.?
3-3-121 / 825	1924	asuinrak. laajennus, korotus ja julkisi- vumuutos, iso	Pormestarinkatu 12	X	ositt./ kyllä	ositt.
3-4-99 / 702	1912	asuinrak, laajennus, korotus ja julkisi- vumuutos, iso	K. Aadolfinkatu 34	X	X	X
3-4-99 / 890	1925	vinttihuoneen rakennus	K. Aadolfinkatu 34	-	?	?
3-4-104 / 898	1923	asuinrak. lisärak., kuisti, tulisija...	Länt. Kirkkokatu 41	-	osin?	osin?
3-6-8 / 026	1926	vinttihuoneiden rakentaminen	Katariinankatu / Por- mestarink. 30	-	?	-
3-7-146 / 768	1913	asuinrak. lisärak. (jugend, Knape), tiili	Isokatu 34/36	-	X	lisärak. sisällä
3-10-2 / 100	1913/-14	asuinrak. lisärak.: 2. kerros, julkisivu, laajennus	Länt. Kirkkokatu 61	-	?	?
3-11-9 / 013	1923	vinttihuoneen rakentaminen	A. Chyd.k. / K. Aadol- fink. 25	-	?	-
3-11-9 / 014	1936	saunan rak. talousrakennukseen	K. Aadolfink. 25	X	?	-(?)
3-11-10 / 020	1924	talousrak. lisärak.: keittiö, huone, va- rasto	K. Aadolfinkatu 23	-	?	?
3-11-10 / 021	?viall. skann.	vinttihuoneen rakentaminen	K. Aadolfinkatu n. 23	?	?	?
3-11-10 / 022	1925	asuinrak. laajennus pihan puol.	K. Aadolfinkatu n. 23	-	?	?
3-11-16 ?/ 024	1925	vinttihuoneen rakent. + kuisti	sijainti epäselvä	-	?	?
3-12-7 / 029	1919	asuinrak. julkisivumuutos (poikkipää- dyt)	Puistok. 21 / A. Chyd. katu	-	X	X
3-12-7 / 025	1922	asuinrak. lisärakennus (eteinen ym.)	Puistok. 21	-	X (?)	väh. osa

KIINTEISTÖT/ scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	AL- LEK.	TOT.	OLE- MASSA ?
3-12-7 / 030	1924	vinttihuoneen rakentaminen	Puistok. 21	-	?	?
3-12-7 / 028	1932	talousrak. muutos	Puistok. 21	X	?	?
3-12-11 / 041	1919	talousrak. lisärak. (fähus & stall)	Puistok. 17 sisäpiha	-	?	?
3-12-12 / 040	1930	vinttihuoneen rakentaminen	Puistokatu 15	X	?	?

LIITE 4.

4. KAUPUNGINOSA, UUDISRAKENNUSTEN PIIRUSTUKSET / UUDISRAKENNUKSET

KIINTEIS- TÖT/ scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	ALLEK.	TOT.	OLE- MASSA ?
4-1-15 / 063	?	puuliiteri	Isok./Härnosandink.1	X	?	?
4-1-19 / 073	1913	asuinrakennus	A. Chydeniuksenk., lähellä Isok. kulmaa	-	X	-
4-1-20 / 70	1921	asuin- ja talousrakennus yhdessä (navetta ym.)	A. Chydeniuksenk. / lt. Kirkkokatu	X	?	-
4-1-22 / 077	1930	asuinrakennus kellareineen	Itäinen Kirkkokatu 54	X	X	X
4-1-25 / 110	?	pieni talousrakennus	Itäinen Kirkkokatu 60	-	?	?
4-1-26 / 111	1912	asuin- ja talousrakennukset	Itäinen Kirkkokatu 62	-	X	X?
4-3-15 / 173	1907	asuin- ja talousrakennus (koko täsmää, kaikki yksityiskohdat ei)	Kustaa Aadolfink. 62	X	?	?
4-4-9 / 841	1922	suuri talousrakennus	Isok./Urheiluk. kulma	X	?	-
4-4-12 (4-4-11?) / 138	1925	asuinrakennus ja talousrakennuksen jatko.	Isokatu 51??	-	X	muut.
4-4-13	?	asuintalo (piirustus puuttuu)	Härnosandinkatu 4b	?	X	muut.
4-4-14	1917	Åkermanin oma talo (piirustus puuttuu)	Härnosandinkatu 6	?	X	X
4-5-5 / 149	1918	tiilinen makkaratehdas	lt. Kirkkok. 63, sisäp.	X	-?	-
4-5-5 / 152	1923	asuin- ja talousrakennukset., v. 1926 Wiklundin lisärakennus	lt. Kirkkokatu 61	X	tod. näk.	tod.näk
4-5-7 / 154	1921	talousrakennus (liiteri ym.)	lt. Kirkkok. 59	-	?	?
4-5-12 / 158	1924	asuin- ja talousrakennus	Urheilukatu 6 tai lähellä sitä	-	?	?
4-6-3 / 166	1926	asuin- ja talousrakennus, kattoa muutti Indola (04/1926), tod.näk. jo ennen rakentamista	Länt. Kirkkokatu 85 / Urheiluk.	X	X	X
4-6-6 / 175	1912	asuin- ja talousrakennus	Kustaa Aadolfink. 68	-	?	?

4. KAUPUNGINOSA, MUUTOSPIIRUSTUKSET / MUUTOKSET

KIINTEISTÖT/ scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	AL- LEK.	TOT.	OLEMAS- SA?
4-1-15 / 065	1926	asuinrakennuksen lisärak./muut.	Isok./Härnosandink. 1	X	?	?
4-1-18 / 055	1919	talousrakennuksen muutos: asuinhuoneita	Isokatu 43, sisäpiha	X	?	?
4-1-19 / 074	1923	asuinrakennuksen vintin rak.	A. Chydeniuksen.	X	?	?
4-1-20 / 069	1911	asuinrakennuksen lisärakennus	A. Chyd.k. / It. Kirkkok.	-	?	?
4-1-21 / 049	1906	asuinrak. muutos ja talousrak. li- särak? Hieman epäselvä.	Itäinen Kirkkokatu 52	X	X	X
4-1-24 / 078	1925	asuinhuone talousrakennukseen	Itäinen Kirkkokatu 58	-	?	-
4-1-25 / 083	1925	talousrak. lisärakennus (verkstad)	Itäinen Kirkkokatu 60	-	?	?
4-2-25 / 106	1919 /1921	asuinrak. julkisivumuutos ja ta- lousrak. muutos	Läntinen Kirkkokatu 64	X	?	?
4-2-25 / 107	1928	asuinrak. korotus ja lisärak.	Läntinen Kirkkokatu 64	X	?	?
4-2-26 / 109	1926	julkisivumuutos: korotus ym.?	Härnosandinkatu 7	-	X	X
4-3-8 / 112	1930	pieni lisärak. talousrakennuk.	Härnosandinkatu 11	X	?	?
4-3-8 / 120	1933?	asuinrakennuksen lisärak.	Härnosandinkatu 11	X	?	?
4-3-8 / 119	1937	talousrak. muutos: "butik"	Härnosandinkatu 11	X	?	?
4-3-14 / 124	1907	asuinrak. suuri laajennus ja ra- kennuksen yleisilme	K. Aadolfinkatu 60	X	X	X
4-4-9 / 769	1925	asuinrak. iso laajennus ja talous- rak. laajennus	Isokatu / Urheilukatu kulma	-	X	-
4-4-9 / 842	1929	asuinrak. iso laajennus	Isok. / Urheiluk. kulma	X	?	-
4-4-12 / 140	1932	suuri lisärakennus	Härnosandink. 2	X	X?	X?
4-6-5? / 171	1938	eteinen ja uusi sisäänkäynti	L. Kirkkok. 81???	X	?	?
4-5-6 / 172 oik 5-6-5?	1922	asuinrak.: vinttihuoneiden rak.	Länt. Kirkkok. 64/ Härnosandink.	-	?	?
4-5-12 / 161 (vai 4-5-11?)	1926	asuinrak.: sisäänkäynnin lisäys.	Urheiluk. / L. Kirkkok.	-	?	?
4-6-5 / 171	1938	lisärak.: sisäänkäynti ja portaat	Länt. Kirkkokatu 81	X	?	-
4-6-5 / 172	1922	vinttihuoneen rakentaminen	Länt. Kirkkokatu 81	-	?	?
4-6-6 / 177	1921	asuinrak. ja talousrak. lisärak.	Kustaa Aadolfink. 68	X	?	?
4-6-6 / 176	192?	väliseinä ja tulisija.	K. Aadolfink. 68	X	?	?
4-6-6 / 179	1926	talousrak. muutos (tulisija ym.)	Härnosandink 16	-	?	?
4-6-8 / 181	1915	talousrakennuksen lisärak. (liiteri)	K.Aadolfink. / Urheiluk.	-	?	?

LIITE 5.

5. KAUPUNGINOSA, UUDISRAKENNUSTEN PIIRUSTUKSET / UUDISRAKENNUKSET

KIINTEISTÖT. / nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	ALLEK.	TOT.	OLEMAS- SA?
5-1-4 / 182	1913	asuinrakennus (5-1-4 / 184 Indolan muutos -25)	Urheilukatu 2	X	X	X
5-1-4 / 183	1915	talousrakennus	Urheilukatu 2	-	?	?
5-2-10 / 196	1937	talousrak. tiilestä : garage, kokrum, läger, lider, källare	Urheilukatu 4 / It. Kirkkok. kulma	X	?	?
5-4-1 / 210	1928	asuin- ja talousrakennukset	K. Aadolfink / Urheiluk.	X	X	X
5-9-2 / 274	1933	asuin- ja talousrakennukset	Falanderinkatu 12	X	X	muutettu

5. KAUPUNGINOSA, MUUTOSPIIRUSTUKSET / MUUTOKSET

KIINTEISTÖT. / nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	ALLEK.	TOT.	OLEMAS- SA?
5-8-4 / 241	1933	vinttihuoneen rakennus ja ulkorak. lisärak.	Raahenkatu 10(?)	X	?	?
5-9-2 / 254	1934	lisärak. talousrakennukseen: bad- och tvättstuga	Falanderinkatu 12	X	?	?

LIITE 6.

7. KAUPUNGINOSA, UUDISRAKENNUSTEN PIIRUSTUKSET						
KIINTEISTÖT. / scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	AL- LEK.	TOT.	OLEMAS- SA?
7-1-3 / 379	1916	talousrakennus panimoalueelle	Panimoalue (Tullitie)	-	?	-
7-2-1 / 391	1921	asuin- ja talousrakennukset	Vesitorninkatu 1	-	X	X
7-2-2 / 394	1920	asuin- ja talousrakennukset	Vesitorninkatu 3	X	X	X
7-2-5 / 396	1917	asuin- ja talousrakennus	Vesitorninkatu 5	X	X	X
7-2-5 / 397	1922	asuinrak. (sama tontti eri talo)	Kolumäki 5 A	X	X	X
7-2-5 / 398	1917	paja- ja talousrakennus (sama tontti)	Kolumäki 5 B	-	X	X
7-2-7 / 494	1926	asuin- ja talousrakennukset	Tehtaankatu 24	X	X	-
7-3-2	n.1914 -1916?	asuinrakennus (alkup. piir. puut)	Vesitorninkatu 6	?	X	X
7-3-3 / 409	1918	asuinrakennus	Vesitorninkatu 8	-/X	X	X
7-3-3 / 407	1918?	talousrakennus, tod. näk. kuu- luu yhteen edell. asuinrak.	Vesitorninkatu 8	-	?	?
7-3-4 / 412	1916	asuin- ja talousrakennukset	Vesitorninkatu 10	X	X	-
7-4-5 / 418	1924	asuinrakennus, Herman Björk	Mäntykangas 10	X	X	-
7-4-5 / 416	1922	asuin- ja talousrakennus yh- dessä, sama tontti, eri talo	Torikatu 47 a?	-	?	?
7-4-18 / 426	1917	asuin- ja talousrakennus yh- dessä	Kolumäki / Vesitor- nink. kulma	-	tod.n äk.	-
7-6-5	1920-l. alku	asuinrak. (alkup. piirustus puut.)	Vingenk. 3 b	?	X	X
7-6-25 / 518	1923	asuin- ja talousrakennus yh- dessä	Mäntykangas 12/ Tori- katu 52	X	X	X
7-6-25 / 516	1924	kaksi asuintaloa ja talousraken- nus	"Kolumäen mutka" / Mäntykangas-kulma	-	1/ 2?	muutettu
7-6-30 / 523	1924	asuin- ja talousrak. HUOM pää- tyjen samanlaisuus / 518	Mäntykangas 18	-	? ks. 524?	?
7-6-30 / 524	1924	asuinrak.	Mäntykangas 18	X	X	X
7-7-2 / 532	1923, leima 1939	pajarakennus, rak. 1939, tiili, pulpettikatto	Torik. / H. Renlundin- katu 2 kulma	X		

KIINTEISTÖT. / scan nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	ALLEK.	TOT.	OLEMAS- SA?
7-7-2 / 533	1939	asuintalo, pajaa ei näy, päivitys 1920-luvun asuintalon piirustukseen?	Herman Renlundinkatu 2	X	X	X
7-10-8 / 571	1912	talousrakennus, jossa huoneita	Pormestarink. 3 / Katariinank.	-	tod. näk.	-
7-10-8 / 574	1913	asuintalo	Pormestarink. / Katariinank. 3	X	X	X (muut.)
7-11-1 / 587	1919	asuin- ja talousrakennukset	Kansakoulukatu 1 (Sandqvistin kohd.)	X	-?	-
7-11-2 / 588	1921	asuin- ja talousrakennus yhdessä	Vingenkatu 2	-	X	X
7-11-31 / 589	1925	asuin- ja talousrakennukset	Vingenkatu 4	-	X	X
7-14-1 / 440	1918	asuin- ja talousrakennukset	Kansakoulukatu 7 A	X	X	X
7-14-3 / 458	1920	asuin- ja talousrak. (tähän Jungellin piir. uudisrak. v. 1936)	Mäntykangas 26?	-	ei?	-
7-14-4 / 459	1921	asuin- ja talousrak. yhdessä	Pakkahuoneenkatu 31	-	X	X
7-14-35 / 466	1916	navetta ym, ja 3 h + k yhdessä, sisäpihalla	Kansakoulukatu 5	X	?	-
7-14-35 / 467	1925	asuinrak. 2 perheelle	Kansakouluk. 5	-	X	X (muut.)
7-14-36 / 457	1918	asuin- ja talousrakennus yhdessä	Mäntykangas 24	X	X	X
7-14-40 / 447	1912/ 1923	2 asuintaloa (samanlaiset) ja 1 talousrak., opettajien talot	Kansakoulukatu / Pormestarinkatu	-	X	X
7-17-2 / 443		lastenkoti, mutta onko kuitenkaan Åkerman?	Kansakoulukatu	-	X	X
7-18-9 / 449	1913	talousrak. sis. 2 asuntoa, tiilikellari	Katariinankatu 9, pääty kadulle	-	?	?
7-18-9 / 450	1918	asuinrakennus ja kivinen talousrak.	Katariinankatu 9	X	X	½?
7-18-18 / 453	1925	asuin- ja talousrakennukset	A. Chydeniuksenkatu	-	X	X

7. KAUPUNGINOSA, MUUTOSPIIRUSTUKSET

KIINTEISTÖT. / nro	VUOSI	RAKENNUS JA LISÄTIEDOT	OSOITE	ALLEK.	TOT.	OLEMAS-SA?
7-1-3 / 380	?	panimorakennuksen muutos	Panimoalue (Tullvägen)	-	?	-
7-1-3 / 381	1929	lisärakennus: eteinen	Panimoalue	X	?	-
7-2-1 / 393	1934	muutoksia yläkertaan, tulisija ym	Vesitorninkatu 1	X	?	?
7-2-2 / 395	1922 tai 32	vinttihuoneiden rakennus	Vesitorninkatu 3	-	?	
7-2-5 / 399	1923	vinttihuoneen rakennus	Vesitorninkatu 5	X	?	
7-3-2 / 405	1931	vinttihuoneen rakennus ym.	Vesitorninkatu 6	X	?	?
7-3-3 / 413	1923	lisärak. asuinrakennukseen, isohko laajennus	Vesitorninkatu 8	X	X	X
7-3-4 / 411	1918	julkisivu- ja tulisijamuutos (ovi pois, ikkuna tilalle -> uusi huone. uusi sisäänkäynti)	Torikatu / Vesitorninkatu kulma	-	?	-
7-6-5 / 526	1922	yläkertaan huoneet, alkup. piirustus puuttuu	Vingenkatu 3b	leima	?	
7-14-1 / 468	1924	vinttihuoneiden rakennus	Kansakoulukatu 7 A	-	?	?
7-14-4 / 461	1923	vinttihuone + tulisija alak.	Pakkahuoneenkatu 31	-	?	?
7-17-2 / 463	1923	lastenkoti, 2 x vinttihuone	Kansakoulukatu	X	?	?
7-18-3 / 455	1923	vinttihuoneen rakennus	Pakkahuoneenkatu 34	-	?	

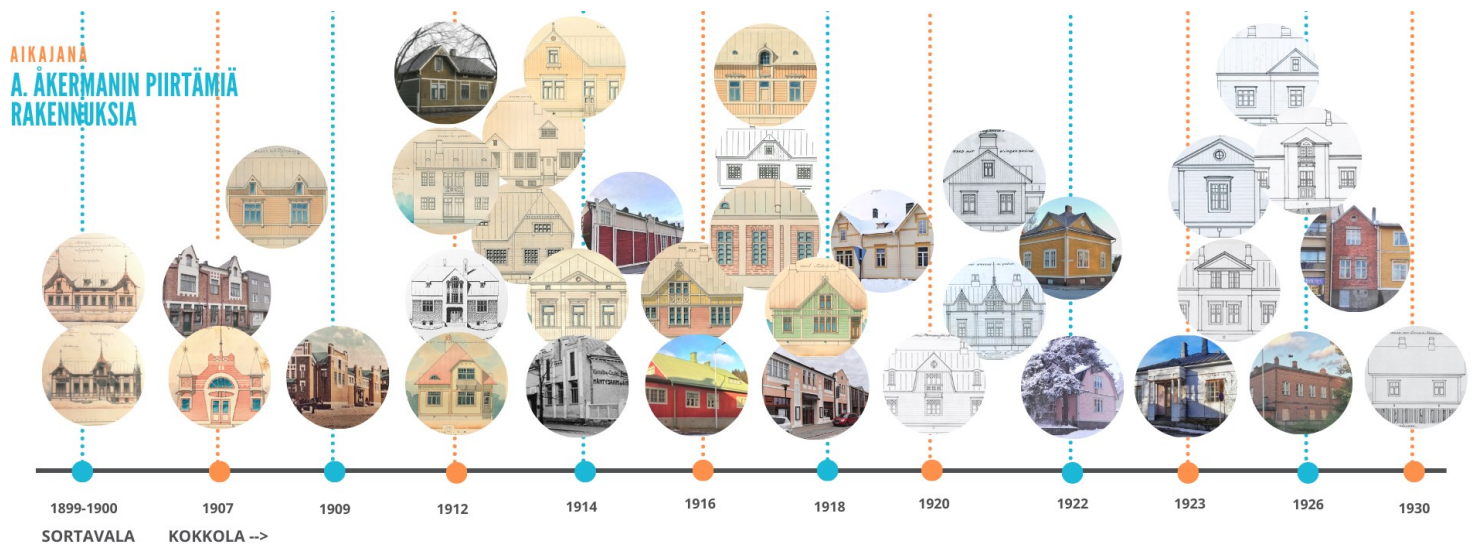
Taulukoista puuttuu ainakin seuraavat muiden kaupunginosien rakennukset, jotka tiettävästi ovat Åkermanin piirtämiä:

- Ykspihlajan koulu
- Ykspihlajan kauppahalli
- Marian kappeli
- Elban ja Sannanrannan huvilat
- Vesilaitoksen hoitajien asunto
- Vesilaitoksen rakennukset

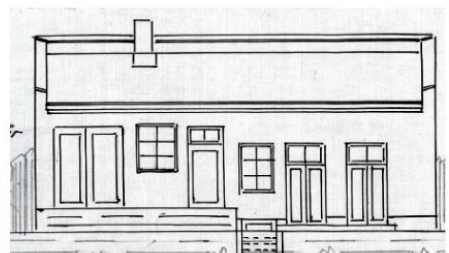
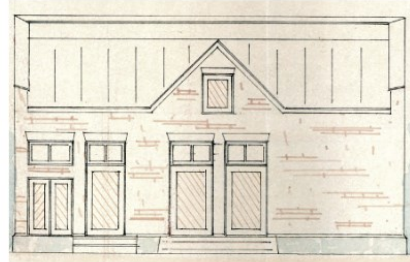
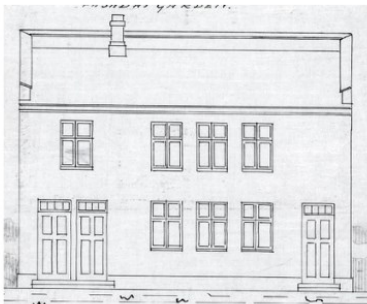
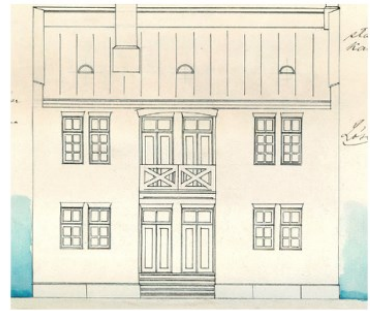
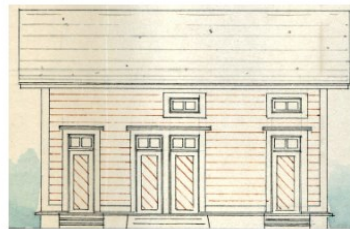
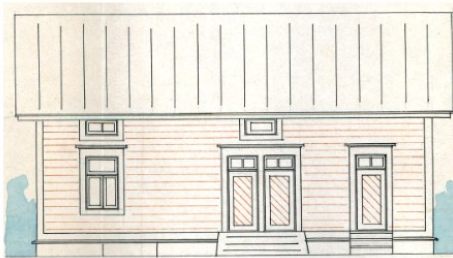
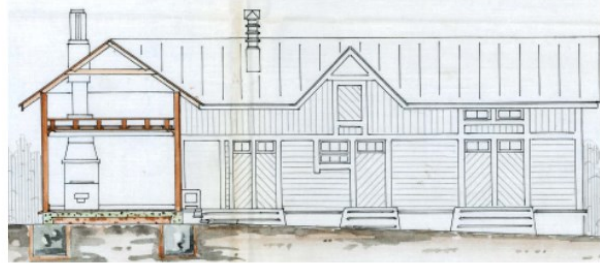
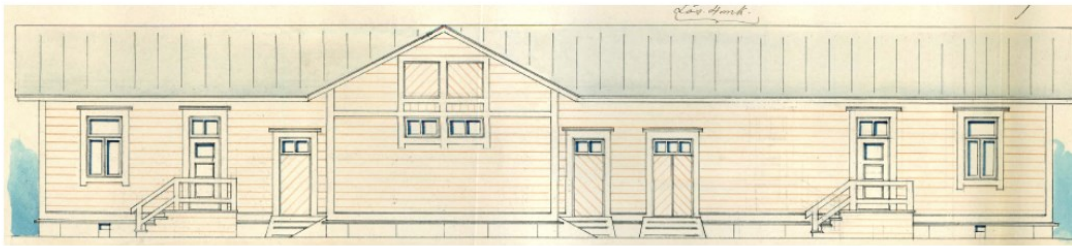
LIITE 7. LAMBERT PETERSSONIN ASEMKAAVA 1909

LIITE 8. AIKAJANA 1899-1930

LIITE 9. TALOUSRAKENNUKSIA

LIITE 10.

TIILIRAKENNUKSIJA

1907(1912) Asuin- ja liikerakennus,
Pormestarinkatu 5**1909**Kauppahalli, Torikadun ja
Pormestarinkadun kulma, purettu.**1912**Seuraklubi/
Poliisilaitos, Rantakatu
10, purettu.**1914**KOP:n talo, Isokatu 2,
purettu.**1917**

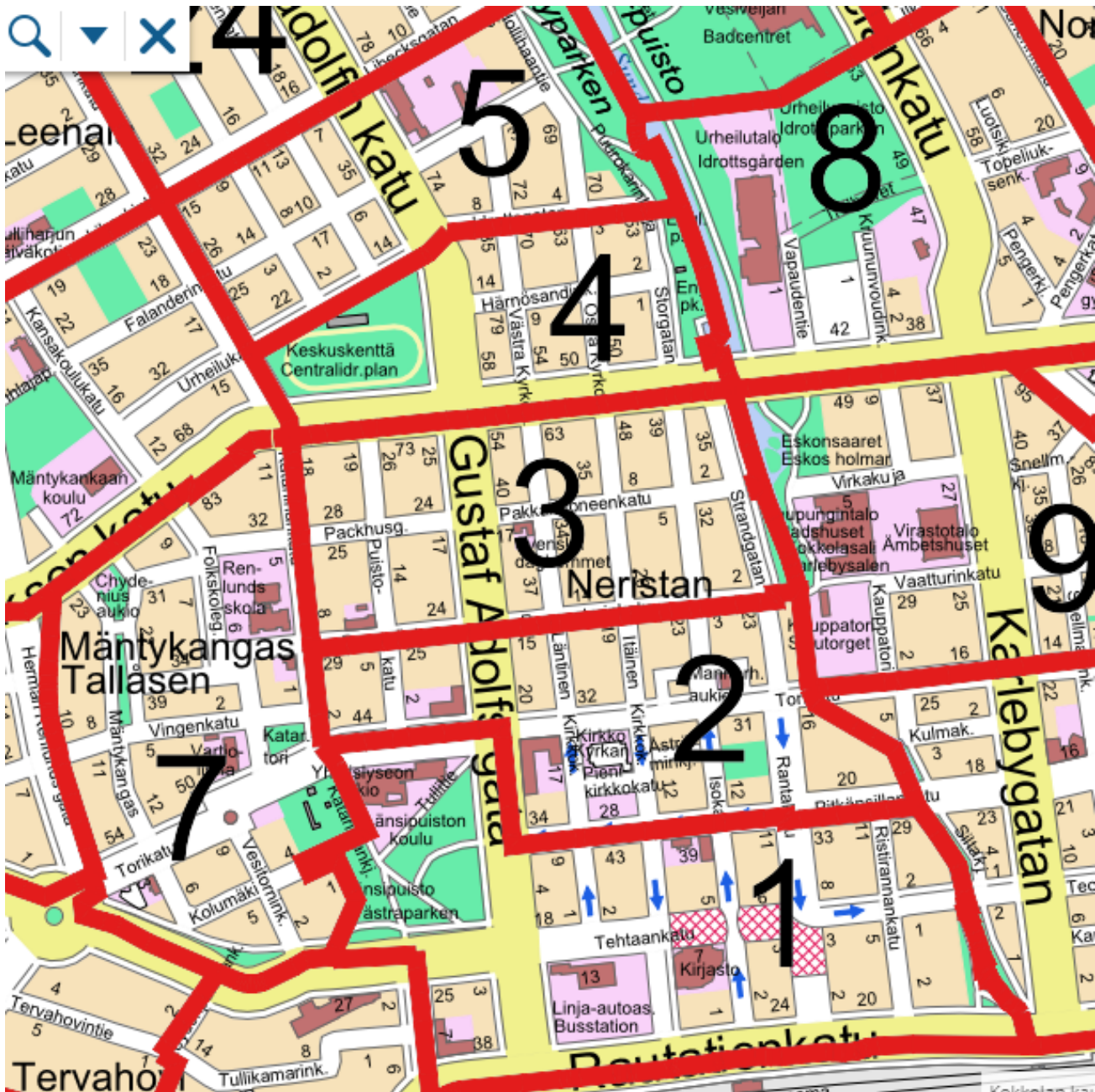
Paja, Kolumäki 5 B.

1918(1919)

Maxim, Isokatu 8.

1918 Makkaratehdas,
Itäinen Kirkkokatu 63
(toteutumisesta ei
tietoa).**1926**Ykspihlajan koulu,
Satamakatu.

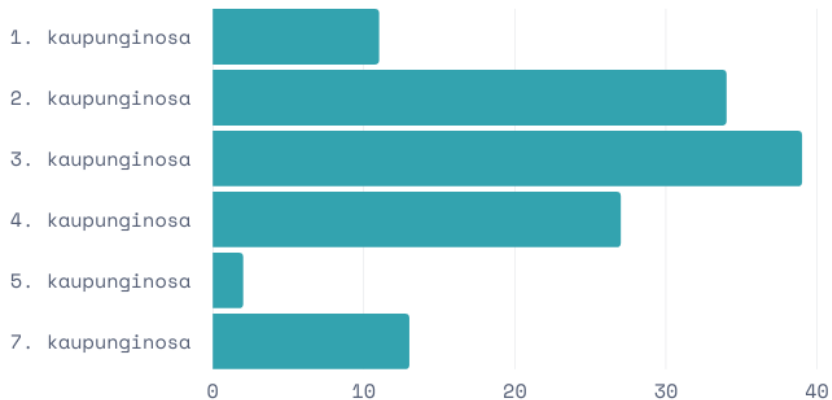
LIITE 11. KOKKOLAN KAUPUNGINOSIA

Kuvakaappaus Kokkolan karttapalvelun sivulta <<https://kartta.kokkola.fi/ims/>> 16.5.2021

LIITE 12. KUVIOT: MUUTOSPIIRUSTUSTEN MÄÄRÄ KAUPUNGINOSITTAIN JA TIILIRAKENNUSTEN MÄÄRÄ VUOSITTAIN.

Muutospiirustukset

Aineistoni muutospiirustukset kaupunginosittain. Muutospiirustuksia löytyi yhteensä 126 kpl. Näiden kaupunginosien ulkopuolelle jäävät muutokset puuttuvat taulukoista.

Tiilirakennukset

■ uudisrakennukset
■ muutospiirustukset

Aineistoni piirustukset, joissa on käytetty tiiltä joko koko piirustuksessa tai osassa sitä. Käsittää myös lisärakennuspiirustukset. Vesilaitoksen rakennukset olen ajoittanut vuodelle 1923 Kokkolan historia 5:n mukaan. Aineisto käsittää myös toteutumattomat piirustukset, joita on muutamia.